

CHECKED - 1963

۵۶۵۲۷

۱۱۰۹

جلد سوم

دریای کوهسار

شال
گزیده اشعار

شعرا و گویندگان معاصر

تألیف

دکتر مهدی حمیدی

حق طبع برای مؤلف محفوظ است

چاپ اول

آبان ماه ۱۳۳۴

چاپ پیروز

صفحة سوم

این کتاب را بدوستان ناریده خود تقدیم میکنم
دکتر مهدی حمیدی

گویندگان این کتاب

صفای اصفهانی - ادیب پشاورى - ادیب الممالک فراهانى -
شوریده - ادیب نیشابورى - عبرت - مستشار اعظم دانش -
ایرج - وثوق الدوله - غمام - افسر - دهخدا - وحید -
عارف - بهار - فرخى یزدى - مسرور - رشید یاسمى -
عشقى - روحانى - فرخ - نوینت - نیما - همائى - یغمائى -
دکتر صورنجر - پژمان - بزرگ نیا - مؤید ثابى - بدیع الزمان -
پروین اعنصامى - شهریار - دکتر حریرى - مسعود فرزاد -
سرمد - دکتر على آبادى - دکتر رعدى - رهى - امیرى فیروز کوهى -
دکتر کاسمى - گلچین میلانى - دکتر خانزادى - دکتر حمیدى -
گلچین معانى - صدارت - توللى - دکتر وصال - سهیلی -
سایه - سیمین بهبهانى - فروغ فرخ زاد - مصفا - جاوید -
مزارعى - رضائابى - دکتر دهقان - جمال شهران - حائرى -
غوغا - سعیدى - بارىزى - حکمت - فرامرزی - بلاغى -
میلانى .

مناظر آثار چاپ شده مؤلف این کتاب

تألیف	نشر	شعر
شاهکارهای فردوسی	سبکسریهای قلم	شکوفه ها
دریای گوهر جلد اول	عشق در بدر (سه جلد)	پس از یکسال
دریای گوهر جلد دوم	شاعر در آسمان	اشک معشوق
بهشت سخن	فرشتگان زمین	طلسم شکسته
		سالمهای سیاه
		زمزمه بهشت

قابل توجه خوانندگان

شایبانی که زیر عنوان «در باب گوهر» منتشر میشود ،
محتوی آثاری است که در ظرف ده یا نود سال دطاوله از دیان ابوهی
کتاب و مجله و روزنامه ، با دقت کامل انتخاب شده است .

من در تهیه مطالب این کتابها چنانکه مرسوم است ، به
برزیدن و قرعه کشیدن قانع نیامدم و همه مجموع آثار نویسنده یا شاعری را
دقیقاً بررسی نموده ام از وی اسمی بر میان نیورده ام .

چند بسیارند نویسندگان و گویندگانی که در دطاوله
آثار آنها تقریباً ناپ شده و برای آنکه شاهان این خدمت در امران
باشید حتی یکی گامه هم از آنها نقل کرده ام .

اگر تفاوت فحش این تألیفات از دیگر تألیفات بر شما معلوم
باشد و این زحمت برای شما ازینجمله دانسته باشد راهی آنکه در پیش
گرفته ام دنبال خواهد کرد .

دکتر مهدی حمیدی

دو کتاب خواندنی

پامداداران سخن

بقلم مظاهر مصفا

کتابی است که در آن با سبک و روش خاص و بی نظیری قصائد شعرای بزرگ از قدیم ترین عهد تا زمان حاضر با یکدیگر مقایسه شده و مزایای گفتار هر یک از گویندگان بشرح و تفصیل با توجه بتمام نکات ادبی و شعری بقلم آمده. این کتاب بسیار خواندنی و لذت بخش است و بهمین زودی منتشر خواهد شد.

همیشه سخن

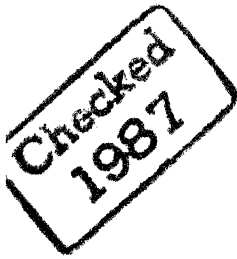
تألیف

دکتر مهدی حمیدی

شامل گزیده اشعار فارسی از حمله عرب تا آخر قرن پنجم، بضمیمه شرح احوال و نقد اشعار شعرای این پنج قرن بزودی منتشر میشود. این کتاب علاوه بر اینکه میتواند مورد استفاده عموم واقع شود هم از جهت قرائت فارسی و هم از جهت تاریخ ادبیات برای شاگردان کلاسهای متوسطه و عالی بسیار قابل استفاده است.

چاپ دوم طلسم شکسته

بامزایای فراوان نسبت بچاپ اول انتشار یافت. محل فروش ابن سینا، معرفت، امیر کبیر. قیمت ۵۰ ریال. از هر نقطه این کتاب را از این کتابفروشیها بخواهید.

اخطا ذیل را تصحیح کنید :

درست	غلط	سطر	صفحه
دبک	آتش	۱۹	۳۸
بروکی (بمینی بلوکی)	بروکی	۲۰	۳۹
قوزک	قورک	۱۴	۴۴
سوک زده	برک زده	۲۰	۵۰
فضل	فصل	۲۰	۶۹
بجد	بجد	۱۸	۸۶
باکرفتی	باکرفته	۱۴	۹۶
تفسیل (شست و شو)	تسویل	۲۲	۱۱۹
بهار خشمگین	بهار	۱۷	۱۵۲
بويا	بویان	باورقی	۱۵۸
کردنا	کرونا	باورقی	۱۸۱
قفس	قفس	۱۵	۱۹۸
برادران	برادران	۳۱	۲۵۶
نا بسته	تا بسته	۱۵	۲۷۲
قو	غو	۱۷	۳۰۱
کنا بخانه	کنا بخانه	۲۳	۳۱۲
کنه	کنه	۲۳	۳۲۰
سروده ام	سروده	۱۱	۳۴۱
کوشوران	کوشوران	۱۱	۳۴۵
مرا	می	۱	۳۹۱
این بیت بوده و افتاده :			۴۴۱
بعد از شعر «عمرتان کر...»			
آخر از اینممه پرواز چه سود؟			
ز آسمان هیچ نیامید فرود			
برما	پرنا	۳۰	۴۲۵
نتابید	نتابد	۲	۴۳۷
تنهایی	تنهایی	۹	۴۵۲
شوریده	شورشیده	۱۷	۴۵۲

فهرست

عنوان	صفحه	گوینده
۱ مقدمه	میزدم	دکتر مهدی حمیدی
۲ غارتگردل	۵	صفای اصفهانی
۳ لطف یزدان	۶	«
۴ غم عشق	۷	«
۵ گلزار جهان	۱۱	ادیب پیشاوری
۶ وجود من	۱۲	«
۷ در طلوع صبح و آثار صنع	۱۳	«
۸ تمثیل	۱۸	«
۹ تخم امل	۱۹	«
۱۰ طلعت دوست	۱۹	«
۱۱ خطاب به محمدعلیشاه	۲۵	ادیب الممالک
۱۲ کرم و تدبیر	۲۹	«
۱۳ بدرعیسی	۲۹	«
۱۴ کربۀ دست آموز	۳۰	«
۱۵ زن وافعی	۳۲	«
۱۶ سلیمان و گنجشک	۳۳	«
۱۷ دیوان داد	۳۳	«
۱۸ شکایت از نصرت السلطنه	۳۳	«
۱۹ و کیلان دنی	۳۳	«
۲۰ مخارج جنگ	۳۴	«
۲۱ او باش	۳۴	«
۲۲ ای خواجه!	۳۵	«
۲۳ شرط قضا	۳۵	«
۲۴ جشن سیاهان	۳۸	شوریده
۲۵ حمار به	۴۱	«
۲۶ چل کچلک	۴۴	«
۲۷ خلعت پوشان	۴۶	«

گوینده	صفحه	عنوان	
شوریده	۴۸	خانه من	۲۸
«	۴۹	سایه آفتاب	۲۹
«	۵۰	شوریده و محرم	۳۰
«	۵۲	شاعر نابینا و معشوق او	۳۱
«	۵۳	در توصیف مجلس بزرگان	۳۲
ادیب نیشابودی	۵۷	چشم سده	۳۳
«	۶۰	جنگ هفتاد و دو ملت	۳۴
«	۶۰	پیشه ما	۳۵
«	۶۱	سرشت	۳۶
«	۶۱	افسانه گل	۳۷
«	۶۵	آیات خداوند	۳۸
«	۶۵	کعبه و دیر	۳۹
دانش (مستشار اعظم)	۶۹	ترانه شامگاه	۴۰
«	۷۱	ای	۴۱
«	۷۲	در میان قابها	۴۲
«	۷۳	سفره و سوری	۴۳
«	۷۴	ته چین	۴۴
«	۷۴	عروسی شمال	۴۵
«	۷۴	مرغ همسایه	۴۶
ایرج	۷۷	وسوسه	۴۷
«	۸۲	مادر	۴۸
«	۸۳	پیک عزرائیل	۴۹
«	۸۵	شراب	۵۰
«	۸۶	شب جمعه	۵۱
«	۸۸	قوی و ضعیف	۵۲
«	۸۹	یا-خ نامه وحید	۵۳
«	۹۰	شام دلگیر	۵۴
«	۹۰	دزد نگرفته	۵۵
«	۹۱	بهارف	۵۶
«	۹۲	کارگر	۵۷
«	۹۳	فراموش مکن	۵۸
«	۹۴	تصویرزن	۵۹
«	۹۴	عزم سفر	۶۰
«	۹۵	تعبیر خواب	۶۱
«	۹۶	محبت مادر	۶۲

گوينده	صفحه	عنوان
ايرج	۹۶	آرامگاه ابدی ايرج
وثوق الدوله	۹۹	حسرت‌ها و آرزوها
«	۱۰۲	سعد و نهجس
«	۱۰۳	آئينه عيب
«	۱۰۴	خطا
غمام	۱۰۷	باغ ارم
افسر	۱۱۱	تعليم و تربيت
«	۱۱۱	زشتی قمار
«	۱۱۲	فريب و خدعه
«	۱۱۲	پايه مردمی
«	۱۱۲	آرزوی آزادی
«	۱۱۳	زن و مرد
«	۱۱۳	وکلای مؤسسان
دهخدا	۱۱۷	انشاء الله کربه است
«	۱۲۱	مرگ
وحید	۱۲۵	فکر فردا
«	۱۲۵	نکو کار و بد کنش
«	۱۲۶	خوش آمدی
«	۱۲۶	فروتنی
«	۱۲۷	بکار باش
«	۱۲۷	سهل انگاری
عارف	۱۳۳	پوشالی
بهار	۱۳۷	سکوت شب
«	۱۳۹	نماند
«	۱۴۱	فردوسی
«	۱۴۳	پرده سینما
«	۱۴۶	کیهان اعظم
«	۱۴۸	شکایت از توقیف «نوبهار»
«	۱۵۰	گیلان - مازندران
«	۱۵۲	بهار خشمگین
«	۱۵۳	دماوند
«	۱۵۴	دختر بصره
«	۱۵۵	مهر میهن
«	۱۶۰	لزنیه

صفحه یازدهم

گوینده	صفحه	عنوان
بهار	۱۶۵	۹۷ نودوز
«	۱۶۸	۹۸ مرگ شاعر
«	۱۶۹	۹۹ راز طبیعت
«	۱۷۱	۱۰۰ در حمله شاه مخلوع
«	۱۷۴	۱۰۱ فوت و فنا
«	۱۷۶	۱۰۲ فتح دهلی
«	۱۸۰	۱۰۳ جغد چنگ
«	۱۸۲	۱۰۴ در رثاء جمیل صدقی
«	۱۸۶	۱۰۵ همه رفتند
فرخی یزدی	۱۸۹	۱۰۶ سوکواران
«	۱۸۹	۱۰۷ یوسف من
مسرور	۱۹۲	۱۰۸ سرگذشت زن جادوگر
«	۱۹۳	۱۰۹ گز
«	۱۹۴	۱۱۰ آتش بی سه شنبه
«	۱۹۵	۱۱۱ ساعت
«	۱۹۶	۱۱۲ از فردوسی نامه
«	۱۹۷	۱۱۳ بایزید بسطامی و صوفی عامی
«	۱۹۸	۱۱۴ قناری من
«	۲۰۰	۱۱۵ تابستان کرون
«	۲۰۲	۱۱۶ افیون
باسمی	۲۰۷	۱۱۷ یاد
«	۲۰۹	۱۱۸ صدحانه شاعر
«	۲۱۱	۱۱۹ ماهی هوس
«	۲۱۳	۱۲۰ پروانه و گل
«	۲۱۴	۱۲۱ شیر بیمار
«	۲۱۵	۱۲۲ فریب ظاهر
«	۲۱۵	۱۲۳ کوشش
«	۲۱۶	۱۲۴ تاریخ
«	۱۱۶	۱۲۵ یادگار
«	۲۱۷	۱۲۶ در بیخ
«	۲۱۷	۱۲۷ تأثیر سخن
«	۲۱۷	۱۲۸ اندیشه ناپسند
«	۲۱۷	۱۲۹ آئینه اخلاق
«	۲۱۷	۱۳۰ سعی و امید
عشقی	۲۲۱	۱۳۱ شب مهتاب

صفحه دوازدهم

گویانده	صفحه	عنوان	
روحانی	۲۲۵	داد از دست زخم	۱۳۲
<	۲۲۶	سمی و عمل	۱۳۳
<	۲۲۷	بیبک چمن	۱۳۴
فرخ	۲۳۱	عروسان مصر	۱۳۵
<	۲۳۲	مقام زهد	۱۳۶
<	۲۳۲	از فواید درویشی	۱۳۷
نوبخت	۱۳۵	داستان عشق گل با کماد	۱۳۸
<	۲۳۷	علی	۱۳۹
<	۲۴۰	شور پارسی و شعر تازی	۱۴۰
نیمایوشیج	۲۴۵	طاهر و کنیزک	۱۴۱
<	۲۴۶	کچی و عقاب	۱۴۲
<	۲۴۶	میر داماد	۱۴۳
<	۲۴۷	قو	۱۴۴
<	۲۴۸	خازکن	۱۴۵
همانی	۲۵۱	شب زنده داری	۱۴۶
<	۲۵۲	سنگ ستم	۱۴۷
یغماتی	۲۵۵	خنده فروردین	۱۴۸
<	۲۵۶	چستجو	۱۴۹
<	۲۵۷	پس از بیست سال	۱۵۰
<	۲۵۸	تدبیر نادرست	۱۵۱
<	۲۵۸	مددکار	۱۵۲
<	۲۵۹	سده	۱۵۳
<	۲۶۰	وصیت	۱۵۴
<	۲۶۱	تدبیر انگلستان	۱۵۵
<	۲۶۱	روز کار جوانی	۱۵۶
<	۲۶۲	ضعف اعصاب	۱۵۷
<	۲۶۲	قمارخانه	۱۵۸
دکتر صورتگر	۲۶۵	فتح دهلی	۱۵۹
<	۲۷۰	دانشمند پیر	۱۶۰
<	۲۷۲	فردوس شاعر	۱۶۱
<	۲۷۳	مرغ شب	۱۶۲
<	۲۷۳	پیری	۱۶۳
<	۲۷۴	شیراز	۱۶۴
<	۲۷۵	دختر ترسا	۱۶۵
<	۲۷۵	دل من	۱۶۶

گوینده	صفحه	عنوان	
دکتر صورتگر	۲۷۶	پیام نسیم	۱۶۷
«	۲۷۷	دریا	۱۶۸
«	۲۸۰	افسانه	۱۶۹
بژمان	۲۸۵	از فردوسی نامه	۱۷۰
«	۲۸۷	آذر با بجان	۱۷۱
«	۲۹۰	حاصل حیات	۱۷۲
«	۲۹۰	قبر من	۱۷۳
«	۲۹۱	حسرت	۱۷۴
بزرگ نیا	۲۹۵	مهر و یان شناگر	۱۷۵
«	۲۹۶	شب نشینی	۱۷۶
مؤید تابتی	۳۰۱	برف	۱۷۷
«	۳۰۲	مطایبه	۱۷۸
بدیع الزمان	۳۰۷	صبح دم	۱۷۹
«	۳۰۹	یادگار غم	۱۸۰
«	۳۱۰	باطل السحر	۱۸۱
«	۳۱۲	کتاب و کتا بنغانه	۱۸۲
«	۳۱۳	بر مرگ علامه قزوینی	۱۸۳
خانم پروین اعتصامی	۳۱۹	کاخ جهان	۱۸۴
«	۳۲۰	رهزن ایام	۱۸۵
«	۳۲۲	آشیان ویران	۱۸۶
«	۳۲۴	ارزش کوهر	۲۸۷
«	۳۲۵	اندوه فقر	۱۸۸
«	۳۲۶	دزدخانه	۱۸۹
«	۳۲۷	دزد و قاضی	۱۹۰
«	۳۲۸	سپید و سیاه	۱۹۱
«	۳۲۹	قلب مجروح	۱۹۲
«	۳۳۰	مست و هوشیار	۱۹۳
«	۳۳۱	فریاد حسرت	۱۹۴
«	۳۳۳	بی آرزو	۱۹۵
«	۳۳۴	تیره بخت	۱۹۶
«	۳۳۵	شکایت بیرزن	۱۹۷
«	۳۳۶	گرگ و سگ	۱۹۸
«	۳۳۷	احسان بی ثمر	۱۹۹

گوینده	صفحه	عنوان
خانم پروین اعتصامی	۳۳۸	۲۰۰ نشان آزادگی
«	۳۳۹	۲۰۱ کارگاه حریر
«	۳۴۰	۲۰۲ نامه بنوشیروان
«	۳۴۱	۲۰۳ اینقطعه را برای سنگ مزار خودم سرودهام
شهریار	۳۴۵	۲۰۴ سرود آبخار
«	۲۴۶	۲۰۵ زندان زندگی
«	۳۴۷	۲۰۶ بازار شوق
«	۳۴۸	۲۰۷ نی محزون
«	۳۴۹	۲۰۸ کاش یارب
دکتر حریری	۳۵۳	۲۰۹ دختر که خیاط
«	۳۵۴	۲۱۰ مرگ یار مسلول
«	۳۵۵	۲۱۱ پادشاه!
فرزاد	۳۵۹	۲۱۲ بر مرگ صادق هدایت
«	۳۵۹	۲۱۳ بیحاصلی
«	۳۶۰	۲۱۴ بر سر آنم
سرمد	۳۶۳	۲۱۵ ایکاش
«	۳۶۳	۲۱۶ حدیث عاشق
دکتر علی آبادی	۳۶۹	۲۱۷ جامه معشوق
«	۳۷۱	۲۱۸ خاکسمر
«	۳۷۴	۲۱۹ نامه مادر
دکتر مهدی	۳۷۷	۲۲۰ بیرادر بیز بانم
رهی	۳۸۳	۲۲۱ راز شب
«	۳۸۳	۲۲۲ دشمن و دوست
«	۳۸۴	۲۲۳ نیروی اشک
«	۳۸۴	۲۲۴ راز خوشدلی
«	۴۸۵	۲۲۵ زلف یار
«	۳۸۶	۲۲۶ همت مردانه
«	۳۸۶	۲۲۷ آتش خاموش
«	۳۸۷	۲۲۸ ریزش موی سر
«	۳۸۷	۲۲۹ بنفشه سمگو
«	۳۸۸	۲۳۰ کوب امید
«	۳۸۹	۲۳۱ عاشق فریب
امیری فیروز کوهی	۳۹۳	۲۳۲ درر ناه و نون الدوله
«	۳۹۵	۲۳۳ درد بی درمان
«	۳۹۶	۲۳۴ بیاد دوست

صفحه پانزدهم

عنوان	صفحه	گوینده
۲۳۵ آدینه	۳۹۶	امیری فیروز کوهی
۲۳۶ ناکامی	۳۹۷	«
۲۳۷ دل مینا	۳۹۷	«
۲۳۸ جفای فلک	۳۹۸	«
۲۳۹ عمر باطل	۳۹۸	«
۲۴۰ شبنم	۳۹۹	«
۲۴۱ خاک راه	۴۰۰	«
۲۴۲ جان خسته	۴۰۰	«
۲۴۳ طریق حقیقت	۴۰۱	«
۲۴۴ زنده بیماری	۴۰۱	«
۲۴۵ زن	۴۰۲	«
۲۴۶ شاهکار خداوند	۴۰۵	دکتر کاسمی
۲۴۷ نام	۴۰۹	کلچین کیلانی
۱۴۸ عقاب	۴۱۳	دکتر خالری
۲۴۹ شیوه ناز	۴۱۶	«
۲۵۰ نا گفته ها	۴۱۷	«
۲۵۱ مهتاب پائیز	۴۱۸	«
۲۵۲ که زبان برد ؟	۴۱۹	«
۲۵۳ یغمای شب	۴۱۹	«
۲۵۴ نامه ای به تهران	۴۲۰	«
۲۵۵ بوسه عید	۴۲۰	«
۲۵۶ چه بگویم	۴۲۳	حالت
۲۵۷ سوء سابقه	۴۲۴	«
۲۵۸ شبها	۴۲۴	«
۲۵۹ از زبان و کلای مجلس چهاردهم	۴۲۵	«
۲۶۰ خوبان لهستانی	۴۲۶	«
۲۶۱ دل کوه	۴۲۷	«
۲۶۲ ملکه عربان	۲۳۱	دکتر حمیدی
۲۶۳ سنگتراش ژاپونی	۴۳۵	کلچین معانی
۲۶۴ بار سپید موی	۴۳۷	«
۲۶۵ کلیبانک امید	۴۴۱	صدارت
۲۶۶ کلارون	۴۴۵	توللی
۲۶۷ گنه کار	۴۴۶	«
۲۶۸ ساغر باد	۴۴۶	«
۲۶۹ شعله کبود	۴۴۷	«

صفحه شانزدهم

عنوان	صفحه	گوینده
۲۷۰ هنر	۴۴۹	توللی
۲۷۱ بن بست	۴۴۹	«
۳۷۲ عید	۴۵۰	«
۲۷۳ یاران نیمه راه	۴۵۱	«
۲۷۴ هودج مرگ	۴۵۲	«
۲۷۵ ملمعون	۴۵۳	«
۲۷۶ هوس	۴۵۷	دکتر وصال
۲۷۷ مناجات	۴۶۱	سپیلی
۲۷۸ برسش و پاسخ	۴۶۲	«
۲۷۹ سراب	۴۶۵	سایه
۲۸۰ شیتاب	۴۶۶	«
۲۸۱ شب سیاه	۴۶۸	«
۲۸۲ مرگ روز	۴۶۹	«
۲۸۳ ماه سفر کرده	۴۷۳	خانم سیمین بهبهانی
۲۸۴ خاطرها	۴۷۳	«
۲۸۵ نغمه های درد	۴۷۳	«
۲۸۶ در برابر خدا	۴۷۷	خانم فروغ فرخ زاد
۲۸۷ گریز و درد	۴۷۸	«
۲۸۸ از یاد رفته	۴۷۹	«
۲۸۹ بیمار	۴۸۰	«
۲۹۰ خانه متروک	۴۸۱	«
۲۹۱ دختر و بهار	۴۸۱	«
۲۹۲ دیوشب	۴۸۲	«
۲۹۳ رازمن	۴۸۳	«
۲۹۴ زنده بگور	۴۸۷	مصفا
۲۹۵ امیدمن بخند	۴۸۹	جاوید
۲۹۶ دلجو	۴۹۰	مزارعی
۲۹۷ رؤیا	۴۹۱	رضا ثابتی
۲۹۸ هر چه بود گذشت	۴۹۳	دکتر دهقان
۲۹۹ بیک قطعه عکس	۴۹۴	شهران
۳۰۰ وطن	۴۹۴	«
۳۰۱ شهر عشق	۴۹۵	حائری
۳۰۲ عکاس	۴۹۶	غوغا
۳۰۳ مرگ هما	۴۹۶	«

صفحه هیودهم

گوینده	صفحه	عنوان
سعیدی	۴۹۸	۳۰۴ سعادت دوجهان
پاریزی	۴۹۹	۳۰۵ آن شب
«	۴۹۹	۳۰۶ چشم آسمانی
حکمت	۵۰۲	۳۰۷ روباه طماع
فرا مرزی	۵۰۳	۳۰۸ نامه تو
بلاغی	۵۰۵	۳۰۹ پرستو
«	۵۰۶	۳۱۰ گریه مستانه
میلانی	۵۰۷	۳۱۱ خر و بلبل

تذکر

سابقاً بعض رسائدم و باز تکرار میکنم که شعرا و گویندگان و مترجمین جوانی که آثارشان مستقلاً بطبع نرسیده ، یا مرکز فعالیت ادبی آنها منحصرأ روزنامه های ولایات بوده است و نگارنده باین دلایل از آنها یا اصلاً بی خبر مانده ام و یا در موقع تنظیم کتابها اثری از آنها نداشته ام ، میتوانند آثار خود را برای بنده بفرستند ، یا مرا بهر وسیله دیگری از آنها مطلع کنند تا در تجدید چاپ هر کتابی هر کدام را واجد شرایط بیایم بطبع برسانم .

نشانی : تهران - خیابان بهار - کوچه بهشت - تلفن ۳۷۹۱۴

دکتر مهدی حمیدی

بسیار خوشوقتیم که با انتشار این کتاب سومین سهم از دینی را که تعهد کرده بودم بضمیمه سپاس و تشکر بیبیان خود بخوانندگان عزیز تقدیم میکنم. نکته پیداست که ادای این دیون جز بصرف عمر و انصراف از لذات میسر نیست، اما در برابر علاقه شدید جامعه این صرف و انصراف، بخشش و اغماض مختصری است.

باینکه این کتابها بالنسبه گران تمام میشود جلد اول آن در مدت سه سال، سه مرتبه و جلد دوم آن در ظرف دو سال، دو مرتبه، بمرحله تجدید طبع رسیده است، و همین اقبال عظیم و لطف شامل خوانندگان است که مرا بانجام تعهد خود نه تنها از نظر ادای یک فریضه بلکه از نظر عرض امتنان و تشکر هم موظف و مکلف میدارد.

این کتاب که قسمت سوم از «دریای گوهر» است محتوی قطعات گزیده ای است که از گویندگان معاصر با منتهای دقت جمع آوری شده و مقصود من از گویندگان معاصر در اینجا، گویندگانی هستند که در این سفر کوتاه عمر - اگرچه تنها روز و شبی هم باشد - با آنها همسفر بوده ام، و بعبارت دیگر در این چهل سال اخیر یا هستند یا مرده اند و یا بدنیا آمده و بعد سخنوری رسیده اند.

مبنای تقسیم بندی من در این کتاب تاریخ تولد گویندگان است و معلوم است که برای معاصرین اگر بخواهند تقدیم و تأخیری قائل شوند که مبنای جز صدفه و اتفاق - از قبیل حروف تهجی اول اسم یا اسم فامیل - داشته باشد مبنایی جز این نمیتوان جست، و من مخصوصاً از جهت اینکه ادبیات ما همیشه با نظر دقیق تری متوجه بشعر بوده است خود را دست کم بشبت و ضبط تاریخ تولد و وفات گویندگان موظف یافته ام، و چون میدانستم که در خصوص معاصرین اظهار عقیده واقعی و خالی از تعصب و مجامله بی ایجاد غوغا و آشوبی ممکن نیست و من هم نه فعلاً خود را برای این کار مهیا و آماده میدیده ام و نه مطلقاً اهل تعارف و مجامله، همین روش منطقی را اتخاذ کرده ام تا خود کتاب مقداری از نقص سکوت مرا جبران کند و بسیاری از نکات را که من از بیان آنها خاموش مانده ام، اودر عین خاموشی بزبان آورد؛ باین معنی که اولاً خط سیر شعر فارسی را در این چهل سال بغبوی تعیین کند و ثانیاً تأثیر هر شاعری را در گویندگان حول و حوش او آشکار نماید و مقصود من از بکار بردن کلمات «حول و حوش» در این جمله

اخیر این است که خوانندگان را با مکان تأثیر هر شاعری در گویندگان پیشین او ، تا حد معلوم و محدودی ، متوجه نمایم .

چیز دیگری که باید بگوییم این است که من در این کتاب هر قرن را بچهار دوره تقسیم کرده‌ام ؛ زیرا هر بیست و پنجسال را برای بکمال رسیدن یک دسته از شاعران و بالنتیجه یک تحول معنوی در شعر کافی دیده‌ام . دیگر آنکه چون مینمای تاریخ و تاریخ ادبیات ما سال قمری بوده است و اگر من این نکته را رعایت نمی‌کردم این قسمت از تاریخ ادبیات بقسمتهای پیشین خود چنانکه شاید اتصال نمی یافت ، تاریخ تولد و وفات گویندگان را بسالهای قمری تبدیل کردم ، تا اگر روزی در این باب نظری کلی اتخاذ شود این قسمت هم بالطبع مشمول آن نظر گردد و در غیر این صورت در ادوار ادبی یک ملت دو نوع تاریخ - که غالباً برای خواننده تولید زحمت میکند - بکار نرفته باشد .

نکته دیگر که ذکر آن واجب است اینکه نگارنده در این کتاب مدعی این است که تمام قطعات عالی و خوب و خواندنی شعر فارسی عصر حاضر را جمع آوری کرده است نه مدعی اینکه گویندگان این قطعات همگی شعرای معاصرند و میان این دو مطلب تفاوتی فاحش است : تاریخ ادبیات دنیا اینطور نشان میدهد که همیشه قرنها میگذرد تا موجودی آنچنان که به تمام معنی اطلاق کلمه «شاعر» بر او جاز باشد پا برصه هستی گذارد و بنابراین یک کشور کم جمعیت و برکنار از فرهنگ واقعی و عالی بسیار حقیر تر از آنست که در ظرف پنجاه سال یا کمتر پنجاه شاعر یا بیشتر را در دامن خود برورش داده باشد ، اما حقیرتر از آن نیست که در ظرف همین زمان صدها قطعه شعر عالی و خوب و خواندنی را بوجود آورده باشد . من در این کتاب ۳۱۱ قطعه شعر را جمع کرده‌ام که بعضی از آنها عالی ، بعضی از آنها خوب ، بعضی از آنها خواندنی - برای آنکه عالی و خوب نداشته اند و دسته کمی از آنها هم سست و ضعیف است و این دسته کم اخیر غالباً از کسانی بوده است که بانداشتن شعر ، انکار شاعری آنها - بعلمت شهرت بیکرانی که از جبهات دیگر یافته اند و معاصرین با اشتباه این شهرت را نتیجه شاعری آنها تصور میکنند - دشوار بوده است . قطعاتی که از عشقی و عارف و حتی فرخی و شعرای امثال آنها آورده‌ام - اگرچه از شمار خوب آنهاست - از همین نوع قطعات است . نکته دیگری که لازم است برای اعتماد خوانندگان معاصر و آینده این کتاب ، بر این مقدمه بیفزایم این است که من بشهادت خدای خود تمام آنچه

که برای بشر ریاضت کشیده و آموخته بغلبه بر نفسی میسر است ، در جمع آوری و فراهم کردن مطالب این کتابها اغراض و امیال شخصی را مجال ظهور و تجلی نداده ام و بهمین دلیل چه بسا که آثار کسانی را که یک روز شاگرد من بوده اند و بعضی از آنها بی میل نیستند که امروز خود را استاد من قلمداد کنند، یا نوشته های اشخاصی را که پنهان یا آشکارا از من بد گوئی کرده و بد گوئی میکنند با علم باین احوال و اقوال- همینکه واجد شرایط لازم یافته ام در این کتابها گنجینه ام و از این بابت منتهی هم بگردن آنها ندارم ؛ زیرا بآنها رحم نکرده ام ، بکمال کار خویش عشق ورزیده ام و با اینهمه اگر کسانی آثار خود را در جلد اول و دوم و سوم این کتاب نمی بینند نباید این امر را حمل بر غرضی کنند و باطناً باین علت و ظاهراً بعنوان دیگر ، محرمانه ، یا علنی ، از من گله و شکایت نمایند ؛ زیرا اولاً نگارنده هیچ تعهد و نامه ای بکسی نسپرده ام که هر آدمی را که با نوشتن یا گفتن آشنائی مختصری داشته باشد بشناسم ، و ثانیاً این کتابها جنبه رسمیت خاصی ندارد که هر کس را بیادها نیابد از یادها برده باشد و ثالثاً اگر کسانی در فن خاصی از نویسندگی چیزی بوجود آورده اند من نام آنها را فقط در جای خود ذکر خواهم کرد و در این صورت آنچه که برای آنها لازم است اندکی صبر و شکیبائی است .

دکتر مهدی حمیدی

۳۴/۷/۲۰

از جمله یکی از همقطارهای بنده بنام آقای مجتبی مینوی که در یکی از دانشکده ها هم سمت معلمی دارند بعلمت همین توقع از بنده آزرده خاطر شده اند . در صورتیکه نگارنده از حق عظیمی (!) که ایشان بگردن ادبیات فارسی دارند بی خبر نیستم و مخصوصاً میدانم که مشارالیه اولین محققى هستند که در حالت خاصی از کشف و شهود باصالت لغت « دشمنایگی » بی برده و در این باب پس از مخابره هاى بالندن مقاله بسیار جامعی هم مرقوم داشته اند و بنده هم در جلد خاصی از این کتاب که وقف بر آثار مورخین و محققین و متتبعین است نام ایشان را در ضمن شاگردان مکتب مرحوم علامه قزوینی و استاد دهخدا و در صدر پیر و ان استادان مورخ و محقق و متتبعی از قبیل اسناد عباس اقبال و استاد بهمنیار و استاد همامی و استاد نفیسی ، باضافه چند فقره از مقالات فاضلانهای که از خاطر ایشان تراوش کرده است آورده ام و انشاء الله بزودی بطبع خواهد رسید و در هر حال عقیده صادقانه بنده در باب نام برده این است که ایشان برای خود آدمی هستند ، بتمام فنون متروکه نگارش و ترجمه ذاتاً و عملاً وارد و بصیر و مخصوصاً در امور عکس برداری از نسخه های کهن و منحصر بفرد ، حقاً و در حد خود مانند همان نسخه های کهن بی مثل و کم نظیر و من نیز قول میدهم که پیش از انتشار آن کتاب هم فرصت مناسبی بدست آورم و ایشان را چنانکه شاید و بایند معرفی کنم . دکتر مهدی حمیدی

بخش اول

شعراى ربع سوم قرن سيزدهم

۱۲۷۵ - ۱۲۵۰

هجری قمری

صفای اصفهانی
(... - ...)
هجری قمری

غارنگر دل

دل بردی از من بیغما ای ترک غارتگر من
 دیدی چه آوردی ایدوست ازدست دل بر سر من
 عشق تو در دل نهان شد دل زار و تن ناتوان شد
 رفتی چو تیر و کمان شد از بار غم پیکر من
 میسوزم از اشتیاق در آتشم از فراق
 کانون من سینه من سودای من آذر من
 من مست صهبای باقی ز آن ساتکین رواقی
 فکر تو در بزم ساقی ذکر تو رامشگر من
 چون مهره در ششدر عشق یکچند بودم گرفتار
 عشق تو چون مهره چندیست افتاده در ششدر من
 دل در تنف عشق افروخت گردون لباس سیه دواخت
 از آتش آه من سوخت در آسمان اختر من
 گبر و مسلمان خجل شد دل فتنه آب و گل شد
 صد رخنه در ملک دل شد زانندیشه کافر من
 شکرانه کز عشق مستم میخانه را می پرستم
 آموخت درس الستم استاد دانشور من
 سلطان سیر و سلوکم مالک رقاب ملوکم
 در سوزم و نیست سوکم بین نغمه زمزم من
 در عشق سلطان بختم در باغ دولت درختم
 خاکستر فقر تختم خاک فنا افسر من
 با خار آن یار تازی چون گل کنم عشق بازی
 ریحان عشق مجازی نیش من و نشتر من
 دل را خریدار کیشم سرگرم بازار خویشم
 اشک سپید و رخ زرد سیم منست و زر من
 اول دلم را صفا داد آئینه ام را جلا داد
 آخر بیباد فنا داد عشق تو خاکستر من

بار غم عشق او را گردون ندارد تحمل
 کسی میتواند کشیدن این پیکر لاغر من
 تا چند درهای وهومی ای کوس منصورى دل
 ترسم که ریزند بر خاک خون تو در محضر من
 دل دم ز سر صفا زد آئینه‌ام را جلا زد
 سلطان دولت لوا زد از فقر در کشور من

لطف یزدان

چنین شنیدم که لطف یزدان بروی جوینده درنبندد
 درى که بگشاید از حقیقت براهل عرفان دگر نبندد
 چنین شنیدم که هر که شبها نظر زفیض سحر نبندد
 ملك زكارش گره گشاید فلك بکینش کمر نبندد
 دلی که باشد بصبح خیزان عجب نباشد اگر که هر دم
 دعای خود را بکوی جانان بیال مرغ اثر نبندد
 اگر خیالش بدل نیاید سخن نگویم چنانکه طوطی
 جمسال آئینه تا نبیند سخن نگوید خبر نبندد (!)
 بر شهیدان کوی عشقش بسرخ روئی علم نگردد
 برنگ لاله کسی که داغ غمش بلخت جگر نبندد
 بزیر دستان مکن تکبر ادب نگه دار اگر ادیبی
 که سر بلندی و سرفرازی گذر بر آه سحر نبندد
 زتیر آه چوما فقیران شود مشبك اگر که شبها
 فلك ز انجم زره نپوشد قمر ز هاله سپر نبندد
 ... کجا تواند دم از مقامات عاشقی زد
 هر آنکه نالد بناله نی چو نی بصد جا کمر نبندد

غم عشق

من پر کاه و غم عشق همسنگ کوه گران شد
 در زیر این بار اندوه ایدل مگر میتوان شد ؟
 چون تیر با استقامت از قوس من بست قامت
 بی قامت آن قیامت قد چو تیرم کمان شد
 چون زعفران بود و چون نی در چشم چون ارغوانم
 رخسار من زعفرانی بالای من ارغوان شد (؟)
 تا شد غمش هاله دل بر مه رسد ناله دل
 دل رفت و دنباله دل جانم بحسرت روان شد
 بی گوهر و بی عقیقش در آب و در آتشم من
 اشکم چو باران نیشان آهم چو برق یان شد
 ره بردم از دل بکویش دل بستم از جان بمویش
 عشق من و حسن رویش افسانه و داستان شد
 در بند زلفی و خالی گشتم چو موئی و نالی
 گر بدر من شد هلالی ز آن ماه لاغر میان شد
 مارا دلی بود و جانی در بند آن آفت جان
 جان پای بند و پریشان دل دستگیر و (!) نوان شد
 در کار خود محو و ماتم اعجوبه نسا در اتم
 عقلم بطفلی چنو پیر عشقم به پیری جوان شد
 در کویم آن ماه سرمست آمد سر زلف بردست
 بفشانند و بنشست و برخاست گفتی که آخر زمان شد
 از دیده و دامنم زاد طوفان نوح از غم عشق
 هر دامنم همچو دریا هر دیده ام نساودان شد
 دل مرغ بر بسته پر بود پرداد پرواز عشقش
 سیمرخ قاف حقیقت طاوس باغ جنسان شد
 این طفل بی درک و دانش در مکتب پیر تعلیم
 شاگردی درس غم کرد صاحب دل و نکته دان شد
 کرد آنکه در مسلک سیر سیر صفای مجرد
 استاد ارشاد جبریل شاگرد پیر مغان شد

ادیب پیشاوری
(سید احمد)
۱۳۴۹-۱۳۶۰
هجری قمری

گلزار جهان

که چینه را ز آن دو صد خار نیست
 جهان را چو گفتار کردار نیست
 که نزدیک وی عهد و زنهار نیست
 ندیدم یکی دل که افگار نیست
 سرانجام بر دلش ز نگار نیست
 که این بد کنش را ز کس عار نیست
 هم از بد گهر کم بمقدار نیست
 جز این دو جهان را دگر کار نیست
 چرا دلت رنجه ز تکرار نیست؟
 نگارش بجز درد و تیمار نیست
 طرازش بجز جنگ و بیکار نیست
 مگر بر سرش میر و سالار نیست
 چو شب دیز کش بر سر افسار نیست
 مرا و ترا اندر آن بار نیست
 که راهش درشت است و هموار نیست
 کسی کش دل از علم بیدار نیست
 پدید است و خود جای انکار نیست
 فرومایه جز مرد خوشخوار نیست
 بگیتی درون یک سبکسار نیست
 بهنجار جز گاو و خروار^۲ نیست
 برهنه سری را که دستار نیست
 ز روشن جهانی که آن تار نیست
 صدف جنس لؤلوی شهوار نیست
 قفیزی کنونت ز خروار نیست
 در این کاخ لرزنده بیکار نیست

یکی گل در این نغز گلزار نیست
 منه دل بر آوای نرم جهان
 مشو غره بر عهد و زنهاروی
 ز پیکان این بسته زه بر کمان
 کدامین زدوده دل از غم کز او
 فرو بند جنبنده لب از گله
 کسی کو گله دارد از بد گهر
 گهی قیرگون که چوروشن چراغ
 ستوهی فزاید مکرر همی
 دراز است طومار گردون و لیک
 قلم زن نزد خامه در آشتی
 چو دیوانه آشفته تازد همی
 چو رخسار تهمن گسسته چدار^۱
 از این پرده بیرون یکی حضرتیست
 رونده برفت و من ایدر بجای
 چه بیدار چشم و چه خوابیده چشم
 نشانهای صنع وی اندر تنم
 فرومایگی چون سرشت تن است
 سبکسار تر از پرستار تن
 بخوشخواری آنکو چرانید لب
 نباشد غم پیچ و تاب از بنه
 تن از تیره گل زاد ورخشنده جان
 دهان صدف گرچه در پرورد
 گری خواهد عمرت بخروار بود
 کلند شب و روز بنیاد کن

ازین بن کنان بام و دیوار نیست
 ز سوئی کرانه پدیدار نیست
 میان اندرم بسته ز نثار نیست
 چو مطران^۱ گزیر از چنین تار نیست
 نکوتر کسی را بانبار نیست
 مگو باوی آنچه سزاوار نیست
 که بر من زمن جز که آزار نیست
 بمن بر چو خویم ستمکار نیست
 بدست اندرت چونکه معیار نیست
 ابر تخت و دکان و دینار نیست
 که زیر اندرش چاک سوفار نیست
 بزه کردنش سخت و دشوار نیست
 چو کلکم همانا شکر بار نیست
 چو چشم بتان گرچه بیمار نیست
 که در مانش جز خوردن قار نیست
 متاع مرا کس خریدار نیست
 صدف را ز نیسان چنین بار نیست
 پراز غوک گشت و خشنشار^۲ نیست

کنون تا نه بس دیر این خانه را
 که این موج دریا نشینده را
 کمر بسته ای پیش گیتی مگوی
 کنشتی پرستنده را در کنشت
 نکوئی بیاکن کز این خوار بار
 چو خواهی ز کس نشنوی ناسزا
 ز آزار بیگانگان چون نوم^۲
 ز خوی بد خویش نالم که کس
 منه بر دلت بار رنج از سخن
 شگفتی فزا صیرفی کش درم
 خدنگ افکن آن تیر چون افکنند
 مبر این گمان کاین کیانی کمان
 نی عسکری^۳ گرچه شکر دهد
 چو چشم بتان دل فریبد همی
 بیماری اندر بنگدارمش
 در این شهره بازار پر مشتری
 ز نیسانم آن بار گیرد که نیز
 کجا افکنم تیر کاین تیره آب

وجود هنی

وجود من که در این باغ حکم خاری داشت

هزار شکر که این خار پای کس نخلید

چو گل شکفته از آنم در این چمن که دلم

چو غنچه خون جگر خورد و پیرهن ندرید

۱ - رئیس کلیسا ۲ - نوبدن ناله وزاری کردن. ۳ - عسکر نام شهری از خوزستان
 که نیشکر خوب داشته. ۴ - مرغابی بزرگ.

در ظواهر صبح و آثار صبح

شب تیره را زار و نالان نماید
 که مرخویشتن را مسلمان نماید
 سمن در تجاویف ریحان نماید
 چو صبح از شکر خنده دندان نماید
 بساط زمی را زرافشان نماید
 طنابی ز منسوج کتان نماید
 که شب بحر مواج قطران نماید^۱
 زمیم سره یا زستخوان نماید^۲
 ز پهلوی زاغ سحر خوان نماید
 پلاسینه جو خای رهبان نماید^۴
 نهاویل کهلی نمایان نماید^۶
 ابر کفت و پیش سلیمان نماید
 که بر کفت تخت درخشان نماید^۷
 که هشیخ غول بیابان نماید
 یکی کودکی کاو ز خزران نماید^۸
 یکی چاک کرده گریبان نماید
 که خوردست موسی عمران نماید
 یکی جیش بر سحر و دستان نماید
 چو وحشت فرا جان همامان نماید^{۱۰}
 یکی کف بیضای رخشان نماید
 شعاعی که بر شکل ثعبان نماید
 که بر سقف این سبزیوان نماید
 سپاهی که سیمینه خفتان نماید^{۱۳}

سپیده چو از نور دامان نماید
 شب تیره چون کافری کاو بخواهد
 هوا سوده مشک و کافور بیزد
 به باغ اندرون غنچه لب بر گشاید
 افق ز آستین کف زرین بر آرد
 شب سندسین خیمه را بر حواشی
 پدید آید از ساحلش کف دریا
 چو در دست زنگی زنی نیم یاره^۲
 یکی پر اسپید براق روشن
 یکی قاقمین حاشیت از کناره
 چو بر فرق مشکین نشان صلح را^۵
 چو دیوی که اورنگ بلقیس آرد
 سپیده چو اورنگ و شب تیره دیوی
 چو زنگی کنیزی زاخگر سرشته
 گران بار گردد ز جفت و بزاید
 گران سپر هیئت از خط ابیض^۶
 گران خود گریبان موسی است زیرا
 چو فرعون قطبی فلک هر شبانگه
 شب دهشت انگیز از فرط ظلمت
 سحر موسی آسا ز جیب منور^{۱۱}
 فروغ کفش بر فروزد شعاعی
 بدم در کشد آنهمه جادویسا
 بیوبارد آن بیکرانه سپاهش^{۱۲}

۱ - قطران صمغی است تیره و سیاه ۲ - یاره دستبند ۳ - سیم سره نقره
 خالص و پاک ۴ - جوخا جامه‌ای که از پشم بافته باشند ۵ - صلح ریختن موی سر
 که اطراف آن بجا مانده باشد ۶ - نهاویل رنگهای گوناگون دیدن که باعث
 بیم گردد - کهولت پیری ۷ - اورنگ تخت سلاطین - کفت بکسر کاف تازی دوش
 و سردوش که بر بی کتف خوانند ۸ - خزران بمعنی خزر است که ولایتی است از
 گیلان ۹ - کران بکاف تازی افق ۱۰ - همامان نام وزیر فرعون ۱۱ - جیب بفتح
 اول گریبان ۱۲ - او باردن بمعنی بلعیدن است ۱۳ - خفتان لباس جنگ چپه مانند

از این بیم تا صبح لرزان نماید
 افق چون لب چاه کنعان نماید
 که گیتی از آن عبهرستان نماید^۲
 که نرخش بسی بخش و ارزان نماید^۳
 فروغش اثر در شبستان نماید
 بهر شامگه چهره پنهان نماید
 گهی از حمل گه زمیزان نماید
 فلک مورد ربح و خسران نماید
 فزونی گهی این و گه آن نماید
 گهی زر و گه نقره کان نماید
 دگر سنگ لعل بدخشان نماید
 همیدون شرکت فراوان نماید
 لآلی رخشان و مرجان نماید
 زنیسان او تازه زهدان نماید
 که بر خاکیان لطف و احسان نماید
 جهانش چو مهمان ابرخوان نماید
 نه یک ذره افزون نه نقصان نماید
 تصاویر خوبان بستان نماید
 بر اقلیدس صنع برهان نماید
 بخرداد مه بین چه الوان نماید
 که آغشته با عنبر و بان نماید^۶
 زمی راز لطف ارنه ریان نماید^۷
 بکام اندرون آب حیوان نماید
 پراز ژفک و چفسیده مژگان نماید^۸
 کجا خور بدینگونه چشمان نماید
 ز نجات عیان تا به نجران نماید^{۱۱}

همیدون گمانم که هر شب ستاره
 سحر چون یکی آبکش مرد میاح^۱
 کز آن چاه بن بر کشد تازه وردی
 یکی یوسفی بر کشد از بن چه
 بتابد بر آن خفتگان بغفلت
 ندانند این خفتگان کز چه از ما
 بر آرد دگر بار سر از کرانه
 شب و روز را بر طریق تبادل
 بکاهد گهی آن و بار دگر این
 همیست اکسیر این بوته کزوی
 یکی سنگ بیجاده زاید ز لطفش^۴
 سه دیگر ز پیروزه سازد نگینی
 بدریادرون از گل و قطره باران
 چو جفت براهیم خاک سترون
 میانچیش کرده نخستین کننده^۵
 حوالتگه روزی جانوران است
 براتی که قسام بر وی نویسد
 هم از کلک رسام بنهفته از تو
 بیاراید اشکال زیبا که هر یک
 وزین شاخه های برومند خرم
 همه میوه های سرشته بشهدی
 ز عطشانان افتد بجان کندن اندر
 بمیرد ز خشکی اگر نه سحابش
 چو چشم تر از ریزش اشک و خاشه^۸
 کجا دید باری بخورشید روشن
 گرفتم که خود تیز چشمی چو زرقا^{۱۱}

- ۱ - میاح آنکه در چاه رود برای پر کردن دلو آب ۲ - عبهر نرگس ۳ - بغس کم و اندک ۴ - بیجاده نوعی از باقوت ۵ - نخستین کننده فاعل اول ۶ - بان نام یکی از مشومات معطر است ۷ - ریان سیر آب ۸ - خاشه خاشاک که در چشم رود ۹ - ژفک چرک چشم که از رمد و چشم درد پیدا شود ۱۰ - زرقاء الیمامه زنی بود از قبیله جدیس که از سه روزه راه میدید ۱۱ - نجران موضع یا وادی در یمن

که چشمت از آن درد گریبان نماید
 یكى مام دخترت درمان نماید
 در این گوی زرین که تابان نماید
 چو آهنگ ادراك یزدان نماید
 که بیرونش از وسع وامکان نماید
 همه روزه در کنج حرمان نماید
 بیاید بمیدان و جولان نماید
 که تانتت صافی ورخشان نماید
 بشویش که جانت زپاکان نماید
 که بافیده از قیر اران نماید^۳
 از این قیر گون جامه عربان نماید
 ز شوخی که آن خوی شیطان نماید
 که همواره ره سوی عصیان نماید
 ز آب و گل بوالبشر جان نماید
 قنادیلش آئینه گردان نماید
 گهی شیت و گه نوح طوفان نماید
 که در پیکر شاه مردان نماید
 جفا وقت پاداش یکسان نماید
 نه پسته که لبهای خندان نماید
 از این دیومردم که انسان نماید
 که بازخم خایسک سندان نماید^۴
 نهد پای و آثار طغیان نماید
 یكى عرصه تنگ میدان نماید
 که دانای طوسیش عنوان نماید^۵

نه درد رمد دیده چشمت زمانی
 بگشیز بستان و باشهر پستان
 همت خیره گردد چو تش بر گماری^۱
 همین است بهره خردهای مردم
 چپ و راست بشتابد آنکه بماند
 چو شب پره کز هول اشراق اختر
 چو شب چادر قیر گون بر فرازد
 ز تن شوخ و اکن بگرما به اندر^۲
 جهانست گرما به جان و دروی
 روان را هوسهای گیتی است جامه
 مگردست توفیق یزدان پاکت
 بگرما به اندر بشوئی روان را
 چو پالوده شد جانت از خوی دیوی
 فرشته نماز آردت ز آنکه جانت
 فرو زنده شمعی است یکتا و سرمد
 گهی پور آزر گهی پور عمران^۴
 همه جای زیبا و زیباتر آنجا
 فلک برستم پیشه و داد گستر
 نه بسته دهن فندق از زخم بجهد
 بیا شام خشم و فرو بر ز نایت^۵
 چنان خوی کن برسیاسات نادان
 کسی کو ز اندازه خویش بیرون
 فراخای گیتی بجشم اندر او را
 چو طبعم ز اشکال ابلونیوسی^۶

۱ - تش مخفف تو اش ۲ - شوخ چرك بدن ۳ - اران بفتح هزه و تشدید راء
 ولایتی است و وسیع در طرف شمال غربی رود ارس ۴ - آزر بتکر پدر یا عم حضرت
 ابراهیم ۵ - نای حلقوم ۶ - خایسک بتک و چکش مسگری و آهنگری و غیره
 ۷ - ابلونیوس (Apollonius de Perga) حکیم ریاضی دان یونانی صاحب مخر و طوات
 که در اواخر قرن سیم قبل از میلاد میزیسته ۸ - خواجه نصیرالدین محمد بن حسن
 طوسی متوفی در سنه ۶۷۲ هجری .

شودرنجه وز شرح ايسال ورمزی
 سوی شعر می بگروم تا که طبعم
 الا تا نگبری براین شعر خرده
 که گردون گردنده هر طارفی را^۱
 چو برسنجی این را بمنظوم افضل^۲
 بر آراید از ژنگ^۳ وار او چکامه
 صلت یابد و حرمت و جاه و جامه
 ستامی بگوهر نشانده به بندد
 یکی طلحة الفیض باید نخستین
 ندید او چنین روزگاری که مغزش
 همه بار بیدانشی آرد ایدون
 همه زیر دیو سکاچه^۴ ضلالت
 سکاچه که از علت جهل زاید
 خرد خفته و دیده ناخفته دارد
 سکاچه گرفته بنالد ز دهشت
 زعیب خودش آگهی نیست زیرا
 جعل گر ز زشتی خود آگهستی
 بجامه نگارین تن آراسته چون
 بسی شوم ترا ز طویسی که فعلت
 نباید خردمند مردم که دل را
 جهان بنده باید مراورانه کاو خود
 خورنده خرد آرزودان و آزش
 بود تنگش از عاملی آنکه داند^{۱۳}
 سلیمان جمشید فر کیست؟ آنکو
 گر این ازدها کشته آید بدست
 میاساز کوشش که باعزم مردان

که آموزگار از سلامان نماید^۱
 گشاده زبان و زبان دان نماید
 گرت شعر من سست بنیان نماید
 علی شبه ایام و ازمان نماید
 همان قصه نبت و سعدان نماید^۴
 که تاپیش خاقان شروان نماید
 فزونی برامثال و اقران نماید
 ابر باره ای کآن زختلان نماید^۶
 که برتلو آن نطق سبحان نماید^۷
 پراز درد و دل پر زپیکان نماید
 گیاهی که از خاک ایران، نماید
 وگیشان همی دیده یقظان نماید^۹
 گرائتر زالوند و نهلان نماید^{۱۰}
 سکاچه از یراش بحران نماید
 جزاینکه نه نالد نه افغان نماید
 چنین، رام و پدram و شادان نماید
 بنجر چنگ چون یخ گدازان نماید^{۱۱}
 طویسی که طاوس نیران نماید^{۱۲}
 همی رخنه در حکم فرقان نماید
 بدین رنگ و بوها گروگان نماید
 پرستار بازار کیهان نماید
 که خانه خرد زین دوویران نماید
 که خویش از قناعت چو سلطان نماید
 هوی را چو دیوی بزندان نماید
 ز تو دهر سام نریمان نماید
 همه کار دشوار آسان نماید

۱ - مراد ابن سینا است که مسأله ايسال و سلامانرا در کتاب شفا ایراد کرده و عبدالرحمن
 جامی آنرا بنظم در آورده ۲ - طارف تازه وجد بد ۳ - مراد خاقانی است ۴ - سعدان گیاهی
 معروف و مطلوب شتر ۵ - نگارخانه مانی نقاش ۶ - ختلان شهری که اسب خوب
 داشته ۷ - یکی از مردم بخشنده عرب ۸ - کابوس ۹ - بیدار ۱۰ - نام کوهی
 است ۱۱ - برج سرطان ۱۲ - یکی از شخصیکه در عرب بشومی ضرب المثل بود.
 ۱۳ - عامل پیشکار و شاکرد و کارگر .

ز کینت همه آل ساسان نماید
 نه کت میری از میر یاخان نماید
 نه کت صیتی از قرب خاقان نماید
 چو چرخ ز کینه پریشان نماید
 ز مردم اگر چه ز اخوان نماید
 که بر تنت مرقوع و خلقان نماید^۱
 ز شعراش لولوی عمان نماید^۲
 همه ساله بر خوانش مهسان نماید
 کت از خود همه ساز و سامان نماید
 فلک ختلی داغ بر ران نماید^۳
 نگر کت درون باغ رضوان نماید
 چو کاوه درفش از سپاهان نماید
 چو سیف یزن قصد غمدان نماید^۴
 که تا سرمدت مست و سکران نماید
 چنانست سبک روح و نشوان نماید^۵
 که تولید از زمان بدوران نماید
 فلاطون طفل دیستان نماید
 کشا فسان نطافات کیوان نماید^۶
 بنطقم نطافات افسان نماید

بزن کوس ساسانیان گر چه گردون
 فرهنگدی و ارزش از دانش آکن
 در افکن بگیتی در آوازه از خود
 ستوده بدانی که مجموع باشی
 نیازت همان به که بنهفته داری
 به از خلعت میدان جامه خود
 سگ چرخ شهره بدان شد که بر لب
 و ز آنشد سرافرازمه کش همی خور
 درخشنده دیهیم بادی توای خور
 لگام هوس گیر تا زیر رانت
 برون کن ز دل دوزخ آز آنکه
 پیرداز از حمیری از ده ساله^۱
 براند ز خاک یمین زنگیان را
 بیا شام از خنب توحید جامی
 چو بجهد بغز اندرت باده زین خم
 که بجهی از آنسو ترک زین رواقی
 چو زین فلسفه جانت پیرایه بندد
 پرند یمانی است این شعر مانا
 فسون مسیحا شود چون دمش را

- ۱ - (بدلیل بیت چهارم از همین صفحه مقصود این است که گرچه مانند آل ساسان که بدست عرب مغلوب و پراکنده شدند، مغلوب شده باشی. نفهمیدم چرا مؤلف دیوان آل ساسان را کنایه از فقرا و کدایان گرفته است. دکتر حمیدی) ۲ - مرقوع لباس وصله دار - خاقان کهنه و مندرس ۳ - کلب اکبر صورت هجده کوکب است که یازده کوکب داخل صورت و باقی خارج صورت و شعرای یمانی که روشن ترین کوکب ثابت است بر لب صورت واقع است (در این دو بیت میخواهد بگوید شهرت کلب اکبر بعلت آنستکه پیوسته از خورشید کسب نور میکند و این دو مهم نیستند، زنده باد خورشید که هر چه دارد از خود دارد. دکتر حمیدی) ۴ - ختلی منسوب بختلان شهری است که اسب خوب داشته ۵ - مار حمیری کنایه از مار عظیم است و حمیر نام قبیله ای از اعراب عاربه است و شاید در سرزمین این قبیله مارهای بزرگ باشد، و ندانستم چرا مؤلف کتاب نوشته است که نام ضحاک مار دوش است! دکتر حمیدی ۶ - غمدان بضم غین معجمه نسام قصری عالی بود که در صنعاء یمین پناه داده بودند و بعضی ها نسبت بناء آنرا بسلیمان پیغمبر دادند و سیف بن ذوالینت پادشاه حمیر آنرا فتح کرد و آن قصر در زمان عثمان و بامر او خراب شد ۷ - نشوان مست ۸ - پرند شمشیر که نطافات و کمر بندهای ستاره زحل بجای فسان اوست و فسان سنگی که شمشیر و کارد را بدان تیز کنند.

تمثیل

در جنگ ژاپن و روس

هنگام بازگشت گله از چسرا گهش
 آمد دمنده گرگ گرسنه فرار هاش
 چوپان سالخورده یکی نو رسیده سگ
 با گله داشتی چو برون گشتی از دهش
 چون کار گرگ و گله بدینگونه دیدتافت
 زی گرگ خیره چیره سگ آن شیردر گهش
 افتاد گرگ و سگ بهم اندر به یسک^۱ و گاز
 چوپان کشید یوسف خود از بن چپش
 دوشارمه است هند و شبان انگلیس و سگ
 جاپان و شاه روس همان گرگ ابلهش
 ماه شبان اگر چه برآمد بروشنی
 هم در محساق افتد یکروز آن مهش
 بسیار آنها کسه نهان کرد زیر گاه
 تا کی کند زمانه نهان آب در کپش
 شد شادمان که دام حیل کرد صید هند
 خود صید صید گردد و افزایش اندهش
 بنگه بغرب اندر و بدروده کشت شرق
 کایزد دهد بیاد فنا خاک بنگهش
 گرچه دراز دست برآمد بکیمیا
 هم دست روزگار کند پای کوتاهش
 شطرنج بساز گردون بسا صد هزار پیل
 کش هست داد خواهد از بیدقی شپش
 گرچه کشیده دارد از شش جهت کمان
 هم بشکند کمانش و هم بگسلد زهش

تخم اول

خرد چیره بر آرزو داشتم
منش چون گرائیدی رنگ و بوی
چو هر داشته کرد باید یله
سپردم چو فرزند مریم جهان
تن آسائی آرد روانرا گزند
زمانه بکاهد تن و بنده نیز
بفرجام چون خواهد انباشتن
بود پرده دل در آمیختن
چو تخم امل بار رنج آورد
زدودم ز دل نقش هر دفتری
بعین یقین جستم از چنگ ظن
اژیراست کاند در صف قدسیان

هر آنکو بپالود از ریمنی

منش مهدی عصر پنداشتم

طلعت دو صفت

سحر ببوی نسیمت بمژده جان سپرم
اگر امان دهد امشب فراق تا سحرم
چو بگذری قدمی بر دو چشم من بگذار
قیاس کن که منت از شمار خاک درم
بکشت غمزه خونریز تو مرا صد بار
من از خیال لب جیانیفزات زنده ترم
گرفت عرصه عالم جمال طلعت دوست
بهر کجا که روم آن جمال می نگرم
بر غم فلسفیان بشنو این دقیقه زمن
که غائبی تو و هرگز نرفتی از نظرم
اگر تو دعوی معجز عیان بنخواهی کرد
یکی ز تربت من بر گذر چو در گذرم
که سرز خاک بر آرم چو شمع و دیگر بار
بیش روی تو پروانه وار جان سپرم

مرا اگر بچنین شور بسپرند بخاک
درون خاک ز شور درون کفن بدرم
بدان صفت که بموج اندرون رود کشتی
همی رود تن زارم درون چشم ترم
چنان نهفتم در سینه داغ لاله رخی
که شد چو غنچه لبالب ز خون دل جگرم

بخش دوم

شعراى ربع چهارم قرن سيزدهم

۱۴۰۰ - ۱۴۷۵

هجری قمری

اديب الممالك
(محمد صادق اميرى)
١٢٧٧ - ١٢٢٦
هجري قمرى

خطاب به محمد علی شاه

پس از تو پبستن و کشتن و حبس
کردن عده‌ای از آزادیخواهان

امروز که حق را پی مشروطه قیام است
برشاه محمد علی از عدل پیام است
کای شه بزمینت زند این توسن دولت
کامروز بزیر تو روان گشته ورام است
این طبل زدن زیر گلیت نکند سود
چون طشت تو بشکسته و افتاده زبام است
نام تو بیالوده تواریخ شهبان را
هرچند که نت‌نگ و نه ناموس و نه نام است
تا کسی بدهان قفل خموشی زده باشم
جان درهیجان است و گه کشف لثام است
والا پدرت داد همی کرد و تو بیداد
اینجا گنه و جرم تو بر گردن مام است
جائی که نماند اثر از داد مپندار
برمایه بیداد و ستم هیچ دوام است
پنداشتی از احمد و فضل‌الله نوری
کآن خواجه وزیرت شده وین شیخ امام است
کار تو تمام است و ندانی که از آنروز
شاهی تو و دولت و ملک تو تمام است
لعنت بچنین صدر که دایم ز پی آن (!)
گه اعظم و گه سلطنت و گاه انام است
هشدار که صیاد قضا می نشناسد
دستور که وشه که و شهزاده کدام است
آن باده که در جام کسان ریختی ای شاه
ساقیت برافشانده سرانجام بجام است
و آن زهر که در کام جهان کرده ای از قهر
دور فلکت ریخته ناکام بکام است
و آن شعله که از توپ تو افتاد بمجلس
زودا که برافروخته‌ات درب خیام است

گفتار مرا یافه مپندار که از صدق
گفتار من ای شاه چو گفتار جذام (!) است^۱
این نکبت و ذلت که فراز آمده اینک
در پایه تخت تو زادبار پیام است
زاغان چو ابابیل برآیند ز بالا
تو ابرهه و معبد ما بیت حرام است
یاران تو حجاج و حصین بن نمیرند
و آن مرد مرادی که هواخواه قطامست^۲
از زخم تو خون در جگر شیرخدا شد
وز تیر تو آذر بدل خیر انام است
اخگر زدم توپ تو در مسجد و مجلس
فریاد ز بیداد تو در رکن و مقام است
روز عقلا از ستم و جور تو تار است
صبح سعدا از طمع و حرص تو شام است
از مال فقیرانت در گنج زر و سیم
وز خون شهیدانت در جام مدام است
در جامگی و راتبه^۳ فرمان تو مخصوص
در کشتن و بردارزدن حکم تو عام است
سی روز اگر روزه بود فرض در اسلام
روز و شب ما از تو چو ایام صیام است
فرزند نبی را کشی آنگاه نشینی
بر تخت که عید نبی و روز سلام است
سرباز تو در شهر بغارت شده مشغول
سرهنگ تو پندارد کاین شرط نظام است
اندر پی زخمی که زدی بردل ابرار
شمشیر خدا را رگ جان تو نیام است
هی هی جبلی قم قم و قم قم که از این فتح
شاهی بختام آمد و دولت بختام است
گویند که اندر پی وام است شهنشاه
ماننده این قصه تو دانی که کدام است؟

۱ - (مؤلف دیوان نوشته است مرض معروف ولی بنظر من معنی نمیده و شاید «جذام است» باشد بدلیل «فان القول ماقالت جذامه» دکتر حمیدی) ۲ - مراد ابن ملجم مرادی است که بهوا خواهی قطامه علی علیه السلام را شهید کرد
۳ - ماهانه و مستمری و درجه

ترکی که ز گرمابه برون آمده سرخوش
 مست است و برهنه تن و اندر پی وام است
 گر وام ستاند ز کس اینس ترک بناچار
 برخواجه بازرگان عبد است و غلام است
 تنخواهی و وامی که ز بیگانه ستانی
 تنخواه نه جانکاه بود وام نه دام است
 درگردن شیر نر وام است چو زنجیر
 و ندر دهن مار سیه وام لگام است
 هشیار شو ای شاه که این دولت دنیا
 چون کبک به پرواز و چو آهو بخرام است
 از تخت تو تا تخته تابوت دو انگشت
 و ز خاک تو تا خاک مذلت دوسه گام است
 دیگ طمع و حرصت از این آتش بیداد
 پخته نشود هیچ که سودای تو خام است
 نه عهد تو عهد و نه یمین تو یمین است
 نه قول تو قول و نه کلام تو کلام است
 از خلف یمین گشت مسلم که در اسلام
 خون تو حلال است و نژاد تو حرام است
 اطوار تو آثار جنون است و سفاه است
 افکار تو پندار صداع است و زکام است
 این تاجوری نیست که درد است و دروغ است
 این پادشهی نیست که مرگ است و جدام است
 این افسر و اورنگ کیان است مپندار
 کز بهر تو میراث ز اجداد کرام است
 ارث پدرت زنگ و جهاز شتران بود
 نه تاج و نه اورنگ و نه اسب و نه ستام است
 ای کودک از این پستان بگذر که گذشته است
 ایام رضاع تو و هنگام فطام است
 وی دزد از این خانه بدر شو که خداوند
 بیدار و نگهبان سرا بر سر بام است
 از ناوک او گر رهی از ناله مظلوم
 ز نهار نیایی که جگر دوز سهام است

بگذار سنان را که دم تیغ تو کند است
 بسپار عنان را که سمند تو جام است ^۱
 از تخت فرود آی و بنه تاج و فرو خسب
 با آنکه پس از میم یکی جیم و دولام است ^۲
 بنگر بسوی نور مساوات که ستار
 زد چاک بر آن پرده که سرپوش ظلام است
 زادبار باقبال تو آن شد بصفاهان
 کش خون دل و دیده شرابست و طعام است ^۳
 صمصام بفرق تو و ضرغام بقصدت
 آن صارم برنده و این شیرکنام است
 از کشتن سردار یقین کن که از این پس
 قاطع بمیان تو و این قوم حسام است
 این صیحه حق است نه فریاد خلایق
 سودای خواص است نه غوغای عوام است
 این خاک پر از خون ملوکست و سلاطین
 این دشت همه گور صدور است و عظام است
 دشتی که بهردستی از آن خون سیاوش
 آمیخته با مغز جگر گوشه سام است
 اکنون همه مأوای سباعست و وحوش است
 اینک همه بنگاه هوام است و سوام است ^۴
 باغ ارم آرامگه دیو و شیاطین
 فردوس چراگاه گروهی دد و دام است
 تا چند بفرمان لیاهوف در این شهر
 بام و در ما سخره مشتى ز لثام است
 سیلی خور سیلاخور یانیم و چو نالیم
 در گوش تو داد دل ما سجع حمام است
 ما بر مثل آل محمد شده مقهور
 توهمچو یزیدستی و این شهر چوشامست

۱ اسب از کار افتاده ۲ اشاره است به مجل نام مستبد مشهور ۳ اشاره است
 بحمله صمصام السلطنه و ضرغام السلطنه بختیاری باصفهان و فراری شدن اقبال الدوله
 کاشی- ۴ هوام جمع هامة حشرات الارض و کزندگان و سوام جمع سامم چرندگان

سالار سپاه تو امیری است بهادر
 کش جای خرد پشک خراندر بمشامست
 سعدی ۲ که زین سعد دوصد پایه شقی تر
 درخارچه از حکم تو دستور مهام است
 این هر دو بکام دل خود کار گزارند
 بیچاره تو پنداری گردونت بکام است
 با نظم تر از ملک تو داهومه و سودان
 با عقل تر از شخص تو سلطان سیام است
 از تو دل این خلق رمیده است و لیکن
 شاهان جهان را بدل خلق مقام است
 این تخم عزازیل که از مادر خاقان
 روئیده در این ملک بهر برزن و بام است
 یارب عجبستم که چرا مانده مگر خود
 سرسام و جنون در سر ذریه سام است

گرم و قد پیر

دانائی و تدبیر ز انفاق و کرم به
 تانیک ببخشند و ببوشند و بشوشند
 شمشیر و قلم حامی ملکند بتحقیق
 در مذهب من ساده دروغی بسز او ار
 دستی که پی از و طمع تیغ ستم آخت
 تخم بد نابره از آن پیش که جنبد
 انگشت خموشی بلب خویش نهادن
 در محضر ارباب هنر همچو امیری
 انفاق و کرم نیز ز دینار و درم به
 دینار و درم در کف اصحاب کرم به
 اما دل بیدار ز شمشیر و قلم به
 ز آن راست که باور نشود جز بقسم به
 گرز آنکه بپرند بشمشیر ستم به
 گرسقط شود یا که بمیرد بشکم به
 از آنکه بخائی بلب انگشت ندم به
 گر هیچ نگوئی سخن از لا و نعم به

پدر و پیمبری

مرا ز روی تعصب معاندی پرسید
 جواب دادم و گفتم که او مبشر بود
 پدر ز روی چه معنی نداشت روح الله؟
 مبشر از پی آنرا که مژده زود آرد
 زاحمد قرشی بر جمیع خلق الله
 روا بود که دو منزل یکی کند در راه!

گر به دست آموز

شنیده‌ام که شهی با وزیر خود میگفت
 که علم و فضل کلید خزانه هنر است
 درخت تلخ ز پیوند تربیت در باغ
 بمیوه شکرین جاودانه بارور است
 وزیر گفت سرشت ستوده باید از آنک
 بکوردادن آئینه جهد بی ثمر است
 مسلم است که هیچ اوستا نیارد ساخت
 برنده خنجری از آهنی که بدگهر است
 چو این شنید ملک در خفا بحاجب گفت
 مرا بدست تو کاری شگرف در نظر است
 بی تدارک این کار گربه‌ای باید
 که بسته بر قدم همت تو نامور است
 برفت حاجب و فی الفور گربه‌ای آورد
 که هر که دیدش گفتی نه گربه شیرنر است
 ملک بکارکنان گفت کش بیاموزند
 صنایعی که نهان در طبایع بشر است
 به یکدوهفته چنان شد که حاضران گفتند
 یکی ز آدمیان در لباس جانور است
 سپس بخواست شهنشه وزیر را و بگفت
 بین بجانوری کز بشر بلند تراست (!) *
 بین بگر به که در پیش تخت من برپای
 ستاده شمع بکف ازغروب تا سحر است
 رها نموده عنان طبیعت از تعلیم
 گسسته بند شباهت ز مادر و پدر است
 وزیر گفت کلام شه است شاه کلام
 دل ملوک بفرمان حی دادگر است
 ولی بشریت گربه غره نتوان بود
 که چون سرشت مساعد نه تربیت هدر است
 سرشت تلخ چو دارد درخت اگر آبش
 زجوی خلد دهی تیره رنگ و تلخ بر است

* شاید «نیمه تراست» باشد.

ملك بياسخ وی گفت طرح معقولات
 قبیح دان چو مخالف بحس و با نظر است
 دلیل عقل اگر بر هوا کند پرواز
 چو شد مخالف حس و نظر شکسته پراست
 بین بگربه و صحبت بنه که انکارت
 در این قضیه چو انکار ضوع در قمر است
 در این میانه ز سوراخ خانه موشی جست
 که گربه موش چو بیند زهوش بی خبر است
 فکنند گربه ز کف شمع را و در پی موش
 دوید هر سو چونانکه خوی جانور است
 فتاد شعله آتش ز شمع در ایوان
 چنانکه گفتی ایوان تنور پر شرر است
 برهنه پای شد اندر گریز و خاصانش
 یکی فتاده ز ایوان یکی دوان زدر است
 وزیر دامنش اندر گرفت و گفت شها
 بین که تربیت بد سرشت بی اثر است
 بتربیت نشود گربه آدمی زیرا
 سرشت گربه دگر طبع آدمی دگر است
 نه ژر توان برد از سنگ و آهن و پولاد
 نه آهن آید از آنسر زمین که کان زر است
 کسی شکر زنی بوریا طمع نکند
 بصورت ارچه نی بوریا چو نیشکر است
 حکایت پسر پاره دوز در صف روم
 طراز صفحه تاریخ و دفتر سیر است
 در این قضیه ببوزر جمهر انوشروان
 بخشم رانده حدیثی که در جهان سمر است
 چه گفت؟ گفت بنا پاک زاده تکیه مکن
 که اصل فتنه و بیخ فساد و کان شر است
 نعوذ بالله اگر سقله ای بچاه رسید
 عدوی شهری و دهقان بالای خشک و تراست
 چو با وسیله فکرت زمام عقل گرفت
 پی هلاک بزرگان قوم رهسپر است

باصهل تیره بود تربیت چو نقش بر آب
 ولی بلوح مصفا چو نقش برحجر است
 براه مرو چه خوش گفت کاروانسالار
 که استرا را چه چواسب است از نتاج خراست
 اگر چو گاو خرانرا دو شاخ تیز بدی
 سرین هیچکس از زخم نابکار نرست
 تو ای بچاه طبیعت فتاده یوسف وار
 بیا که تاج ملوکت در انتظار سر است
 بر آ زچاه طبیعت که با چنین مالک
 بمصر عالم فوق الطبیعتت سفر است
 درون مهد طبیعت غنوده ای شب و روز
 دلائلت همه ذوق است و سمع یا بصراست
 طبیعت این در و پیکر چنان بهم پیوست
 که خود تو گوئی استاد هر درود گراست
 ز ماوراء طبیعت خیر نداری هیچ
 درون خانه چه داند کسیکه پشت دراست

زن و افعی

گرفتن زن و افعی بسی بود آسان
 خلاف داشتن آن که مشکل آید و سخت
 زنان بگردن گردان بسخره طوق زنند
 چو مار گرز که پیچد همی بشاخ درخت
 اگر ت هیچ خرد باشد از زنان بگیریز
 و ز آشیانه مساران سبک برون کش رخت
 ز زهر مار بشر قهر یاردان که از اوست
 نتیجه کسوتهی عمر بسا سیاهی بخت
 خنک روان سنائی که تاج دولت را
 نشد پذیره ز بهرام شه بتاج و به تخت
 غم عروس و غم و ام مرد را شکند
 خوش آنکه زین دوغم آرامگاه دل پردخت

اشاره باین دو بیت سنائی غزوی است :

من نه مرد زر وزن و چاهم
 ورتو تاجی دهی ز احسانم
 بخدا گر کنم و گر خواهم
 بسر تو که تاج نستانم

سلیمان و گنجشک

شنیده‌ام چو سلیمان بتخت داد نشست
 خرد بدر گمش استاد و چشم فتنه بخت
 ز دور دید که گنجشک نر بجفت عزیز
 ترانه خواند و سرود آنچه‌ان که شاه شرفت
 من این رواق سلیمان توانم از منقار
 ز جای کند و بدریا فکند و خاکش رفت
 بخشم شد شه و گنجشک بینوا چون یافت
 که این حدیث شه‌نشه شنید و ز آن آشف
 بگفت خشم مگیر ایملک ز لغزش من
 که پیش همسر خود لافها زدم بنهفت
 چرا که لاف زدن کیمیای مرد بود
 برای آنکه کند جلوه در برابر جفت
 گرفته بود دل شهریار از آن گفتار
 پس از شنیدن این عذر همچو گل بشکفت
 شنیدن سخن راست خشم وی بزود
 گناه او همه بخشید و عذر او پذیرفت

دیوان داد

مثل زنند خریرا که زیر بارگران ز پا فتاد و از او خر خدای ناراضیست
 حکایت من و دیوان داد و داد رئیس نظیر آن شد و ایزد میان ما قاضیست
 مرا تأسف ماضی بود بمستقبل تو شاد باش که مستقبلت به از ماضیست

شکایت از نصرت‌السلطنه مهرداد مظفرالدین‌شاه

خدایگانا از مهرداد شه فریاد که نیست ایمن از و در زمانه جان و تنی
 بگیر خاتم شه را از و که کس ندهد نگین ملک سلیمان بدست اهرمنی

و کیلان دنی

ای مانده بگور زنده از بی کفتی آزرده ز عقرب و رطیل وطنی
 برخوان و بدم بر این و کیلان دنی شجاً قرنیاً قرنیاً قرنیاً قرنی

مخارج جنگ

مالی که در جهان پی تقدیر و سرنوشت
سازند صرف جنگ که کاریست شوم و زشت
گر صرف علم و صنعت و اخلاق میشدی
مردم بدی فرشته و گیتی شدی بهشت

اوباش

تا در میان اوباش تقسیم شد وزارت
طلاب گرسنه را خواندند از حماقت
شد آن خبیث اقطع قطاع رزق مردم
شیخیکه برو وظیفه چون سگ دوان بجیفه
در یکدوروز کآمد در مجلس مقدس
بنمود روز دیگر آکنده کیسه از زر
آن دلبران شاهد در کسوت مجاهد
شد کار و کسب احزاب حمالی وزیران
شد دفتر اساسی فرموش بابرودت
از مجلس مقدس کننده دم و کالت
اردوی شهر یاری مشغول نهب و تاراج
نه کاهلی نمودند از غارت و چپاول
زین خلق زشت عادت باشد زهی سعادت
ضحاک اگر شود شاه از این بساط و خرگاه
باشد وزیر خائن سرچشمه رذالت
مردان بیعلاقه در عین فقر و فاقه
خواندند ممشت چپال یامرگ یا استقلال
گفتند مدعی را کز بهر بردن ملک
دشمن بخانه ما ناخوانده گشت وارد
از ظلم و جور و بیداد ناهشته جای آباد
یارب حلاوت امن بر ما چشان که امروز

کردند مملکت را سرمایه تجارت
در مسند شرافت از مکرکز حقارت
کرد آن پلید اعور در کارها نظارت
میکرد از قطفیه پیراهن استعارت
خود را نمود داخل در شور و استشارت
هم اسب و هم درشکه هم باغ و هم عمارت
ساعی شدند و جاهد اندر پی امارت
شغل وزیر بی پیر دلالتی سفارت
و آن کله سیاسی خاموش از حرارت
در پیشگاه اقدس بسته در صدارت
سردار بختیاری سرگرم قتل و غارت
نه کوتاهی نمودند از کشتن و اسارت
شداد را عبادت حجاج را زیارت
پیچد بگنبد ماه آوازه بشارت
چو نانکه شد مجاهد سر دسته شرارت
از صدر تا بساقه روند بی طهارت
و اندر زبان اطفال تلقین شد این عبارت
از ما بسر دویدن از تو بیک اشارت
خورد و درید و چا پید با تندی و جسارت
بعد از خراب بغداد خواهد ز ما خسارت
اقتاده ایم از رنج در ورطه مرارت

ای خواجه!

ای خواجه عون سلطنه ای داوری که نیست
 یکتن همال و شبه تو در صفحه زمی
 داری هر آنچه ذکر شود جز کمال و فضل
 مانی بهر چه در نظر آید جز آدمی
 گشت از نظام سلطنه شیراز منقلب
 مانند خاک بغداد از ابن علقمی
 نجار کشته مردم و حداد شد بدار
 کاشی « کند جنایت » و تاوان دهد قمی

شرط قضا

خطاب بمیرزا احمد خان اشتری
 مدعی العموم وقت .

شرط قضا شد چو در نماز طهارت
 هر که ندارد بصید و کید مہارت
 شہرہ باخذ و عمل دلیل بغارت
 روبرو و کوبد ہمی باسم خسارت
 نیست ترا حد اعتراض و جسارت
 یک دو قدم بیش تا مقام صدارت
 برخوردار این نکته بر مقام وزارت
 آنکہ تو خوانیش دزد، حق نظارت
 همچو وزارت کہ هست نفس سفارت
 تا نرسد بر وی از وزیر اشارت
 کس نشود مصدر خلاف و شرارت
 دزد دغل - منگرش بچشم حقارت
 بیہدہ خود را چہ افکنی بمرارت؟!
 عدل الہی رہین عدل تجارت
 گشتہ گرفتار بند ذل و اسارت

الحذر ای مدعی العموم کہ دزدی
 خاصہ بعدلیہ کز قضا نبرد کام
 قاضی عدلیہ آنکس است کہ باشد
 رشوہ ز ظالم گرفته خانہ مظلوم
 قاضی اگر دزد و دزد اگرسدہ قاضی
 کز دردزدی در این زمانہ نباشد
 دزدبگیری مکن کہ عاقبت الامر
 غافل از آنکہ بز امور تو دارد
 آنکہ تو خوانیش دزد نفس وزیر است
 کس نتواند درون عدلیہ دزدی
 از وزرا گر خط جواز نیابد
 محرم راز و شریک دخل وزیر است
 قسمت حلہ رای خود بگیر و خمشی
 دولت مشروطہ نیست تا کہ نباشد
 بلکہ بود و و ہرج و مرج و تن خلق

* چون این شعر بسیار مصداق داشت و کلمات آن ہم ریک بود کلمات اصلی را با کلماتیکہ بین کیومہ است عوض کردم . دکتر حمیدی

خستگی آید زجد و سعی و تکاپو
 زین وزرا رسم عدل و دادچه جوئی
 مردینند این مختشان و عجب ز آنک
 خانه حجاج دان سرای عدالت
 هر که فتنه در کمند آرزویران
 زین وزرا کس ندیده است بجز زور

سردی زاید ز تاب و جوش و حرارت
 هیچ شنیدی ز سیل طرح عمارت
 بکر حیا را سترده اند بکارت
 در گه شهادت شد سرای زیارت
 قتل بر او راحت است و مرگ بشارت
 هست وزارت مگر زور عبارت؟!

شوریده
محمد تقی فصیح الملک
۱۳۴۵ - ۱۳۸۰
هجری قمری

شوریده یکی از شعرای معروف قرن اخیر شیراز است . این شاعر از آغاز طفولیت بمرض آبله دچار شد و از هر دو چشم نایبنا گردید و با اینحال بتحصیل علم و ادب کمر بست و بکمک غریزه و استعداد یکی از گویندگان بنام عصر خود گردید و پس از ۶۵ سال زندگی در سال ۱۳۰۵ شمسی فوت شد .

در زمان او برده فروشی هنوز ملغی نشده بود و داشتن کنیز و غلام سیاه یکی از تجملات بشمار میرفت ، لذا در بیشتر خانه ها عده‌ای کنیز و غلام سیاه بخدمتگاری مشغول بودند .

در آن زمان مشیرالملک که یکی از اعیان شیراز بوده کنیزی بنام دده رعنا داشته . این دده یکروز بفکر میافتد که مجلس ضیافت باشکوهی ترتیب دهد و عموم سیاهان شیراز را اعم از غلام و کنیز در یکی از باغهای ارباب خود بنام « باغ نومشیری » دعوت کند مشروط باینکه در این ضیافت احدی از سفید پوستان حضور نداشته باشد و همینطور هم میکند . میرزا محمد حسن پسر معزالملک وزیر فارس همینکه از این قضیه اطلاع مییابد هوس میکند که هرطوری شده پنهانی در این ضیافت شرکت جوید و مجلس جشن سیاهان را از نزدیک تماشا کند و برای آنکه همدم اهل حالی هم داشته باشد شوریده را نیز با خود میبرد و هر دو مخفیانه از گوشه‌ای بتماشای مشغول میشوند .

در این جشن شوریده از چشم مصاحب خود بصحنه طرب مینگریسته و با گوش خود از هياهو و سروصدای سیاهان مستفیض میشده و پس از مراجعت قصیده زیر را که پراز لطائف و ظرائف است بلهجه محلی انشاء میکند و چنانکه در آخر قصیده پیش بینی کرده است پس از انتشار آن آتش خشم سیاهان بجوش می‌آید و بالاخره يك روز هنگامیکه شوریده برالاغ خود سوار بوده و از راهی میگدشته است آشنز سیاهی با کفگیر باوحمله میکند و با وساطت مردم از این مهلکه سلامت میجهد .

جشن سیاهان

کرده در باغ مشیرالملک مهمانی زوزوکی^۱

هر طرف اندر خرامیدن خزوکی با خزوکی^۲

کرده مهمانی دده رعنا کنیزان سیه را

فندتی سرها بهم بر بسته چون مشکین کلوکی^۳

ظرفشان ظرف برنجی ، مویشان موی کرنجی

بشت سرگیسویشان بنجال چون پشمین گروکی^۴

۱ - زوزوک سوسک سیاه ۲ - خزوک سوسک ۳ - کلوک کوزه ۴ -

کرنجی پیچیده و مرغوله - بنجال درهم - گروک کلوله نخ .

- باغ پر طاوس چون گرما به های پر کدو شد
 ۱ بلبلی هرسو نواخوان از برای پیر سوکی
 آن دده مهری بصدرا اندر نشسته توی مجلس
 صورت وی گشته چین در چین چو چون پرچروکی ۲
 پیشخدمت گلبهار و نرگس و باجی زرافشان
 ۳ پایشان تنبان سرخی دستشان قلیان کوکی
 فضه چون بالشتک ماری همی زین جو بدان جو
 ۴ برجهد، یارب که بیرون آورد پایش پیوکی
 مادر بهروز مشک افروز بد پوز از دو جانب
 دست و پائی همچو چرخه گردنی مانند دوکی ۵
 زعفران چسبیده بر آن قاب های زعفرانی
 همچو در احشام قشقای سگسی برچو کلوکی ۶
 آن سمنسوز دبنگوز پدر یوز از دگر سو
 گوئیا از گلبدن دلخور شده بنشسته سوکی ۷
 آن ترنجه کرده پنجه توی گنجه بهر گنجه
 گشته رنجه روی پنجه بهر آش سیر موکی ۸
 کرده جا شور خورشهای ترش در مغز شیرین
 هی گذارد سر بمطبخ چون عنان بگسسته لوکی ۹
 کرد سوی شهر، رو گلچره و گفتا که آگا
 بیقسی بگذار در گلشن چه در فکر پروکی (۴)
 پسای سیسنبر زبان بگشود سوسن کای بنفشه
 سر بزیر افکنده ای گویا ز سروناز کوکی ۱۰
 آن چمن زیبای نازیبای زار ناشکیبا
 همچو افعی سیه افکنده هرسو فوک فوکی ۱۱

۱ - پیر سوک برستو ۲ - چون نشیمن - چروک چین ۳ - قلیان کوك قلیانی که خوب
 دود بدهد ۴ - بالشتک مار - حیوانی که مار را میخورد - پیوک مرض رشته
 ۵ - چرخه قرقره ۶ - چو کلوک لور ۷ - سوک کنار ۸ - کنجه لقمه ،
 سیرموک گیاهی از نوع سیر ۹ - لوک شتر مست و بزبرگ ۱۰ - کوك اوقات تلخ
 ۱۱ - فوک فوک صدای مار و افعی .

- نسترن باجی چو کلب کلبه و لب‌ها چو قلبه
 روی‌گر به ریخته آب و برون آورده گوکی ^۱
- گل‌بهار از در درآمد گل چمن گفتا یا ارا
 احوارت کوبه؟ بیا اینگا دده کانم هرپوکی ^۲
- آن صباح الخیر هر دم برجهد از بهر خدمت
 ای عجب کس دیده از حب زغالی پرپروکی ^۳
- خوشقدم بهر تماشا درد دل کرد از مبارک
 ما سیابکتی نمی‌آرد برایم هرپوکی ^۴
- آن غلامان سیاه جنده باز اندر قفاشان
 رنگ رنگو، منگ منگو، فنگ فنگو، همچو گوکی
 جمله برتصنیف «تی‌تی مسکتی حروا» نوا خوان
 هریکی سرداده از دل های و هوئی، لاک ولوکی ^۵
- فضه خاتون سر بر آورد از جنان گفتا که رعنا
 بارکره، بارکره میزبان کش سروکی ^۶
- خرج شد سیم سقیدی از پی مشت سیاهی
 بهرشان گویا پلو پختند حیف سیسپوکی ^۷
- میزنند از این سخن شوریده را آخر سیاهان
 لطمه برویش شرقی، مشت بر کله ش پروکی ^۸

۱ - گوک - زکیل ۲ - احوالت خوبست؟ بیا اینجا دده خانم ملوک ۳ -
 پربروک فرفره ۴ - من سیاه بختم هل بوکی برایم نمی‌آورد ۵ - لاک ولوک
 سروصد ۶ - بارک الله، بارک الله میزبان خوش سلوک ۷ - زهرمار اصطلاحی
 ۸ - اسم صوت .

حماریه

نوبهار است الا دلبر سیمین برکا
 مسندک را سوی صحرا بکش از منظرکا
 می بخور و سمه بنه سر مه بکش غازه بمال
 جلوه ده زلف سیه را برخ انورکا
 جوی مشاطه اکی چابککی ناز ککی
 تا بیارایدت از زیب و زر و زیورکا
 بگشا زلف که تا حلقه زند بر رخکت
 همچو آن مار که بر گنج زند چنبرکا
 بزنی اندر خمک طره اکت شانه اکی
 تا شود خانه اکم طبلكك عنبرکا
 گشت چون طره اک و چهره اک و چشمک تو
 جلوه سنبلک و لاله اک و عبرکا
 ختنه سورانی سرواست و عروسی گل است
 کسن تماشای رسن بسازی نیلوفرکا
 بسکه نغز است و لطیف است هوا ترسم از آن
 که کند دختر طبعم هوس شوهرکا
 پاگشا کرده عروسان چمن را شمشاد
 همه جمع آمده دره حضر سینه برکا
 چهره لاله درخشد همی از تیره مغاک
 همچو سرخ آتش از تسوده خاکسترکا
 یاسمن قحبه صفت تا که رود سوی حریف
 کرده ز ابریشم اسفید بسر معجرکا
 هیچ از خنجرک بید نترسد گوئی
 که کشد نغمه همی بلبل خوش خنجرکا
 دی بد آن عزم شدم تا بچم سوی چمن
 بزیم ساعتکی و بزیم ساغرکا
 گفتم ای نوکر کم زن تکلی برخر کم
 تا گرایم هله زی باغ ابا دلبرکا
 نوکر بی ادبم سخره کنان جست از جای
 شیشکی بست بریشم که زهی ابترکا

توکت از دهر بزی نیست بزی درغم خر
 خر چه میجوئی ایا خواجه بد گوهر کا
 خرموهوم زمن می طلبی ای چه خری!
 بلکه نبود خر معلوم بدینسان خر کا
 شکل خر خواهی اگر دید در آئینه نگر
 حسرت خر مخور ای سفله خر مظهر کا
 گر بگویند که خر ترز تو در آخور دهر
 جوشکسته است خری می نکنم باور کا
 کاش روزی که بتو خط غلامی دادم
 زار بنشستی در ماتم من مادر کا
 خر مفتی اگر دست دهد مفتخری
 آدم آن نیست که گردد بخری مفتخر کا
 خیز و شو بر کفل بنده سوار ار خواهی
 که خود از نره خر این بنده نیم کمتر کا
 هم اگر کره نوزین طلبی نک حاضر
 خیز و بنشین که شدن دیر شده است ایدر کا
 گفتمش ای پسرک و مرترک، ژاژمخای
 کاین جسارت نبود لازمه نو کر کا
 بنده کم مرگ دهاد ایزد آقای توام
 دیده ای بنده که بر خواجه زند تسخر کا؟
 بخدا میزنم آنگونه بمغزت مشتی
 که زمشتم ترک پشت تو گردد تر کا
 بیدقی ران تودر این عرصه که فرزین گردم
 مهره ام را برهان از خطر ششدر کا
 بنده شوریده بی دیده فصیحم میسند
 که ز بهر خری اینگونه شوم مضطر کا
 خیز و رو جائی و بهرم خر کی عاریه گیر
 خر کی کاوگه دو بگذرد از صرصر کا
 گوش او پل نبود زانسوی او کل نبود
 پای او شل نبود می نبود لاغر کا
 در روش گرم بود درتک و پو گرم بود
 شکمش نرم بسود نرم تر از مرمر کا

تا نرانم نرود تا نندوانم نندود
 بو بسرگین نکنده هی نکشد عرعرکا
 زیر راکب نخمد راست چمد کچ نیچمد
 از تو هم نرمد گربد مد تندرکا
 نبود ماده ؛ که گرماده بود میتروسم
 نرخران از پیم افتند بهر معبرکا
 هم اگر ماده بود ماده ناگاده بود
 سینه اش ساده بود تنش نباشد گرکا
 تیز ندهد؛ که اگر تیز دهد بنده چنان
 تندگردم که درم سینه اش از خنجرکا
 از لطافت عصبش برق زند از پس پوست
 بر بدانگونه که از زیر عرض جوهرکا
 خرکی شوخترک از خرک شوخ «عزیر»
 خرک عیسیش از فخر بود چاکرکا
 چون زن پیر نباشد که بکاهد نفسم
 نفسش تازه بود چون نفس دخترکا
 باشد از تخمه یعفور پیمبر کامروز (!)
 من هم از معجزه شعرم پیغمبرکا
 خرکی شاه خران باشد و سلطان خران
 بر بفرق سرش افسار بود افسرکا
 گر بدین صورت و اوصاف خری میخواهی
 رو در اصطبل فلک قدر جهان مهترکا
 فخر احرار جهان معتمد آن خواجه راد
 که بود ماه نوش نعل سم اشقرکا
 گر خری عاریه ات داد به از باز دهی
 گر چه هم پس ندهی باز بود بهترکا
 نی نی این نکته خطا بد که وی از فرط عطا
 باز نستاند اگر وام دهد کشورکا
 تا که گرم جولان است در اصطبل جهان
 اشهب این فلک و ادهم این اخترکا
 اشهب عمروی و ادهم بختش شب وروز
 باد گرم جولان تا بصف محشرکا

سابقاً معمول بود که وقتی باران قطع نمیشد و خرابی میرساند رسمانی حاضر میکردند و نام چهل نفر کچل را میبردند و با اسم بردن هر کچل يك گره برسمان میزدند و بعد رسمان را زیر ناودان میگذاشتند تا باران قطع شود.

چل کچالك

میزند ابر سیه خیمه همی زیر فلک
 میکشد نعره المرء من البرد هلك
 برف هی از پس برف است که ریزد ز هوا
 ابر هی از پی ابر است که خیزد بکمک
 کوچه شهر شد از باران چون لجه نیل
 دامن دشت شد از برف چو دریای نمک
 تلج^۱ دراعه^۲ فکنده است بدوش عرعر
 برف عمامه نهاده است بفرق اولو لک^۳
 پای رفتار ز گل کل شد و در شل شل شد
 و حل از عانه^۴ گذشته است و لجن از قورک
 آفتابا مددی کنز بر ما آب گذشت
 ابرها را یکی از نساخن پرتو کن حک
 گر کنون نوح نبی زنده بدی غرق شدی
 کشتیش دار فنا گشتی وجودی مهلیک
 روی صحرا همه دریا شد و آن دریائی
 که نیارست گذر کردن از آن فلک فلک
 شده در نوبه صنوبر شده در لرزه چنار
 شده مز کوم سمندر شده مفلوج سمک
 تر و سرد است بدانگونه هوا کز آتش
 هیچ منفک نشود دود بضر ب دگنک
 تیز در معده گره گشته ز بیم سرما
 ترسدار جست برون یخ شود اندر خشتک
 ابر برفین بمثل همچو زن نانوائی است
 که سحر خیزد و هی آرد ببیزد بالک
 دخته رفته گل و شل شد بطریقی که جنب
 هفتنه هفتنه نکشد بر در حیا سرک

۱ - برف ۲ - خورقه ۳ - مترس که در مزارع برای ترساندن پرندهگان میشانند
 ۴ - زیر ناف

ابر بر کوه زند مگر صراف است
 کآزماید ورق نقره صافی بمحک
 شیخ کز وسوسه برریش حنانهادی
 سفله درخشتک خود . . . بیهلوی کلک
 با خدا گوی که گرمای جهنم بکجاست
 از بهشت تو گذشتیم بیرمان بدرک
 ماه را دست شنا نیست و گرنه هر دم
 بر زمین میزدی از طارم گردون پشتک
 گاه در این شلوگل میچمد آن سروچگل
 چشم بد دور بسی فرزاتر از پرپر و کک
 گوید مهی لک و لبخیم بچک و پوز ببوس^۲
 گویمش «یی یی» یعنی که نه پوز است و نه چک
 اندر این فصل من و پوستنی و . . .
 نه دگر ساقی خواهم نه کمانچه نه لبک
 باری از برف اگر زیستنم دشوار است
 حق نگهدار که من میروم الله معک
 در و دیوار چو . . . زن خان نایب
 از صداهای غورعد همی خورده ترک
 دوش در محضر جمعی ز عزیزان بودم
 هریک از شدت سرما زده کنجی چنبک
 گفتم ای معشر یاران پی قطع باران
 بس مفید است و مجرب رسن چل کچلک
 هله ای مجلسیان چل کچلک باید بست
 باز گوئید بمن نام کچلها یکیک
 آن یکی گفت که اسکندر نقاش کچل
 آن یکی گفت که نصرالله او باش اشک^۳
 آن یکی گفت علی کل مطرب که مدام
 پا نهد در طرب و دست زند بر تنبک
 آن یکی گفت که شکرالله ملاباشی
 آن یکی گفت که یعقوبک بن اورینک

آن یکی گفت که نوروز کل ده باشی
 که گهی کارد زند بر سر دل گه گز لک^۱
 من زدم بانگ که ها یاد من آمد کچلی
 کاین کچلیها همه هستند برش مستهلک
 خان نایب که کلی سر او به نشود
 بسه خر زفت و دوخر سقز و یک خر آهک
 خان نایب نه حسین است بدین قد دراز
 روح شمار است که رفته است بجلد غولک
 خان نایب بکجا صاحب دیوان بکجا
 حیف باشد که دهی نسبت شیطان بملک
 خان نایب شده نزدیک که از غم ترکد
 بس کن ای حضرت شوریده دگر و مترک

وقتی خلعتی از طرف ظل السلطان برای شوریده آوردند . میرزا
 عبدالله معز الملک که وزیر فارس بود برای پوشانیدن این خلعت
 بشوریده در باغ خود جشنی آراست و شوریده این اشعار را
 بمناسبت آن جشن و آن خلعت پوشی گفت :

خلعت پوشان

آن سماعیل که اندر کنف ظل حکیم
 روز و شب دست بزیر چنه^۲ چنیک زده است
 برسانید ز شوریده بدو عرض دعا
 که مهروی من از هجر تو ککمک زده است
 پی پای عسس شحنه یادت شده سست
 بسکه در کوچه و بازار دلم تک زده است
 حاکم پارس سرا خلعت دیبائی داد
 که فروغش بیه گردون چشمک زده است
 من شوریده که شوریده شیرین سخنم
 دست هجوم به بنا گوش فلک چنک زده است
 فوطه ترمه سرم ، جبهه ماهوت برم
 رویه مرفته تنم طعنه باز بیک زده است

چرخ چون پیرضعیف البصری از مه و مهر
 تا مرا بهتر از این بیند عینک زده است
 آصف دوران دستور زمان عبدالله
 که بدو چرخ ندای شرفاً لك زده است
 مجلس تهنیت خلعت من چیده بیباغ
 خوانده احباب من و بانگ به یکیک زده است
 میرزا یوسف والا که عزیز دهر است
 جست و خیزی دوسه چون ماهی بمبک زده است
 آن سماعیل سمی تو که بورنجانی است
 بس معلق که بدان قد چو لکلك زده است
 جدۀ پیر من از فرط فرح رقص کنان
 دست از چرخه کشیده است و به تنبک زده است
 رأس انگشت اخم چون ز قلم شست دبیر
 گشته له، بسته پنه، بسکه پلنگ زده است
 عموی هرزه عین من از غایت شوق
 ... بر کرده و بر طارم زده است
 شعر شیرین من ارجو که بشهزاده رسد
 آنکه تاج شهبی از بخت به تارک زده است
 خسرو ملک ستان حضرت ظل السلطان
 آنکه بفرق عدو تیغ بلارک زده است
 ایکه در خیل غلامان تو مریخ سپهر
 هست مانند حسن دود که گز لك زده است
 بستان داد من ای شاه زخمان نایب
 آنکه عدلای اقدش طعنه بغولك زده است
 يك حسینى است ولى صد شمر
 خرد رانش که مراسم بغوزك زده است
 سرورا از پی او صاف تو در حجله شعر
 طبع شوریده عروسی است که پولك زده است
 من که درهند سخن پیل سپیدم امروز
 جگرم از پی يك پول سیه لك زده است
 ادهم فتح و ظفر زی توالاتك بزنناد
 تا بگویند که خنگ مه و خورتك زده است

خاوند هرن

بالله ای طرفه صنم بین که در این طرفه سنه
 چه ضررها که رسیده است باموال انا
 من از این خانه خری هیچ ندیدم جز خرج
 کاشم از پیش خبسر کرده بدنندی کهنه
 مردمان پیش من آیند که بیش است خوراک
 مرغ جائی رود البته که بیش است چنه
 هر دم زحمت خیلی است که پولت خیلی است
 خوب خیلی است که خیلی است شمارا سننه^۱
 مثلا گر کسی از هندی بیاید سوی فارس
 بر در خانه من باز کند بار و بنه
 فرصتم نیست اقلا که بکنم
 راحت از بهر سگان هست و برای انا نه
 سر شب تا بسحر مفت خوران گرد منند
 همه تفصیل کایله است و حدیث دمنه
 در تکلم همه چون برف سر کوه خنک
 در سماجت همه چون شیر خرما چکنه^۲
 گر کسی جان دهد از جوع بمخلص چه رجوع
 هر که در شهر شود گرسنه خرجش بمنه؟
 بالله آن لقمه که از سفره من خورده شود
 گر همه نذر حسین است ندارد حسنه
 بحق خالق کشک و عدس و روغن و گوشت
 که حلیم است و ولا تا خذه نوم و سنه^۳
 گر کس دیگر در خانه من پای نهد
 از فقیر و غنی و ممتحن و ممتحنه
 مشمت چندان ز من از قهر به پشت و بدنش
 که رود ناله اش از شهر به پشت بدنه^۴

۱ - ترکی است یعنی تراچه میشود؟ بشماچه؟ ۲ - چسبنده، نوج ۳ - خواب و چرت
 ۴ - نام محلی در شیراز.

حق من خانه خالی است نه خانه عالی
 تپی از عیش بود خانه پر از سکنه
 گاه کبریت خرم گاه نمک گاه پیاز
 چقدر خرج کنم؟ فوت شدم وای ننه!
 شعردان با چومنی دم نزنند خاصه بهزل
 گو مرنج ار «انا» راقافیه کردم به «سنه»

سایه آفتاب

آن پری روی از درم روزی فراز آید نیاید
 من همی خواهم که عمر رفته باز آید نیاید
 پیش از آن کایام در پیچید بهم طومار عمرم
 نامه ای از کوی یار دلنواز آید نیاید
 بر سر من سایه آن آفتاب افتد نیفتد
 در کف من دامن آن سرو ناز آید نیاید
 هیچ از سودای آن گیسو نیاید بوی سودی
 بوی سودی هیچ از امید دراز آید نیاید
 طفل اشکم گفت بر رخ راز عشقم را بمردم
 طفل هرگز در شمار اهل راز آید نیاید
 تا نبیند آه من بر من دلش سوزد نسوزد
 سنگ تا آتش نبیند در گداز آید نیاید
 عقل آن نیرو ندارد کوی بگرد عشق پوید
 صعوه هرگز در مصاف شاهباز آید نیاید
 اینهمه سازم بناسازی دور چرخ و آخر
 اختر نا سازم با من بساز آید نیاید
 عاشق شوریده را در دل ننگنجد غیر جانان
 در دل محمود جز یاد ایاز آید نیاید
 از هوای خطه ری و زنهاده مردم وی
 بوئی از شیراز علیین طراز آید نیاید

شوریده و محرم

گوهر اشك نیسم گوهرکان هنرم
 الله ای آصف دوران مفکن از نظرم
 در هوای تو معلق شده ام همچو هبا
 گرچه اندر همه آفاق چو خور مشتهرم
 گر سلیمان کندم بخت همان مورتوام
 ور بگردون بردم باد همان خاک درم
 گسر بیارد ب سرم گردون باران بلا
 نروم از سرکوی تو که نقش حجرم
 گرچه درخوان کرم روز و شب ای کان عطا
 دست احسان تو ترتیب دهد ما حاضرم
 لیک چندیست که بی سیم و زرم گرچه مدام
 میچکد آب چو سیماب بروی چو زرم
 نیستم پسته که گس خندم خوشدل باشم
 غنچه ام غنچه که میخندم و خونین جگرم
 راستی گوئی سرورم که به بستان کمال
 بجز از بار تهری دستی نبود ثرم
 بدرازا چه کشم شعر الاماه عزاست
 نیست از بخت سیه رخت سیه مختصرم
 ها محرم شد و من برگزده خواهم شد (!)
 زحلی کسوت تا آخر ماه سفرم
 می بخوام شدن اندر سلب عباسی
 گرچه بی شك حسنی کیش و حسینی سیرم
 جامه چون موی سیاوش بتن در پوشم
 بسقیدی بزیم چند مگر زال زرم؟!
 بسیه گرد زانفاس شوم جای لباس
 کاش بردندی در دکه انگشت گرم
 ور غلام سیهپی داشت می کشتیش
 پوستش کندمی و کردمی آنگه بیرم

یا شوم دزد و کنم رخت شب و درپوشم
 گر بناگاه نرسد از پی شحنه سحرم
 کاش در قالب بخت سیهم میرفتم
 تا بدانند سیه پوش شبیر و شیرم
 جامه از بال پرستوکنم و پر کلاغ
 گر چه در باغ سخن عبرت طاوس نرم
 در سیه جامه شوم تا که بدانند که من
 چشمه آب حیاتم که بظلمات درم
 وه از این گونه پر آبله ماشاء الله
 دیده‌ام نیست که درآینه خود را نگرم
 خلق خندند چومن وصف رخ خویش کنم
 خود بگو شم شنوم آخر کورم نه گرم
 گو بخندید که گر زشتم در چشم شما
 در بر مادر خود خوب چو قرص قمرم
 هر گهم بیند و بوسد بصر بی نورم
 که فدای رخ چون ماه تو نور بصرم
 گناه سوزد همی اسپند و دعایم گوید
 که همواره بعزیزی زی زیبا پسرم
 تا بمن روز سه شنبه نرسد آسیبی
 شب یکشنبه کند خشت فرا گرد سرم
 طیبیت است اینهمه بالله که مهیاست همه
 از تو کفش و کله و سیم و زرو خواب و خورم
 گر بگویم که لبم خشک بود می پذیر
 که بتیش گواهند سخنهای ترم
 کو چو گیسوی بتان عمری تا شانه صفت
 ذکر الطاف ترا موی بمو بر شرم
 بر بدین عرصه از آن تاخته ام تا دانی
 که برد رخس سخن از دگران زودترم
 من نه شوریده شیدایم کاندر این عصر
 بوالعلاء دگر و ابن عباد دگرم

هر کجا رونهم از طبع خوش و دولت شعر
 گر بطیبت نبری مفت ز من مفتخرم (!)
 نرم سوئی از ظل تو و چون خورشید
 رفته صیت سخن از خاور تا باخترم
 واقعم در زمی اما چو تو پرواز دهی
 نسر طایر شوم و بال برآرم بپریم
 از پی خصم چوروباه تو در عرصه نظم
 بین زبان تیزتر از صارم ضیفم شکرم
 اندراین حضرت گوئی تو که شوریده نیم
 که چنین مدح سگالم که چنین مدحگریم
 طایر خوش خبرم میرسم از کشور غیب
 چامه نظم بود نامه فتح و ظفرم

شاهر ناپینا و معشوق او

روی بنمائی و دل از من شوریده ربائی
 توجه شوخی که دل از مردم بی دیده ربائی
 حسن گویند که چون دیده شود دل بر باید
 تو بدین حسن دل از دیده و نادیده ربائی
 خاطر خلق بدین روی پر یوار ستانی
 طاقت جمع بدین موی پریشیده ربائی
 آنکه اورا نتوان دل بدو صد شیوه ربودن
 تو بدین روی خوش و خوی پسندیده ربائی
 با چنین لعل لبان پیش درخت گل سوری
 گر بخندی تو دل از غنچه خندیده ربائی
 دیگر از چهره تابان تو در دست دل من
 نیست تابی که بدین گیسوی تابیده ربائی
 تو که خود فاش توانی دل یک شهر ربودن
 دل شوریده رو اینست که دز دیده ربائی

در توصیف مجالس بزرگان

گر همه بزم میرآزاده است
 یا که جنگ فساوآباده است
 یا که بحث عمو وعم زاده است
 رقمی یکدو ذرع بگشاده است
 گوزیان را بجد ما داده است
 زن من دختر از چه روزاده است
 باز بینی که شخصی استاده است
 که فلان . . . بنده بنهاده است
 یا بفرما چرا مرا . . . است
 بسکه اسباب دعوی آماده است
 نیک باشاعران بد افتاده است

هر کجا مجلس بزرگان شد
 یا که غوغای جهرم و نیریز
 یا که دعوای عمه و خاله
 بینی آن را که در برابر چشم
 که فلان شه بعهد دقیانوس
 آن یکی درفغان که ای یاران
 این حکایت هنوز نگذشته
 آورد سر فرود و عرض کند
 یا بفرما که . . . بعوض
 الغرض نیست نیوبت شعرا
 راستی کاین سمپهر کجرفتار

ادیب نیشابوری
(شیخ عبدالجواد)
۱۳۴۴ - ۱۲۸۱

جشن سده

روز جشن سده است ای پسر ماه نژاد
می بآئین فریدون ده و جمشید و قباد
تو بهر سال بروز سده نیکو دانی
خوی این پیر کهن ای پسر ماسه نژاد
بامدادانرا تا شام زیم مست و خراب
با می کهنه کنم رسم مهاباد آباد
اینک از چلزی پنجاه روم وز کم و بیش
نگذرد چند که از شصت روم زی هفتاد
خویم این بوده بروز سده و خواهد بود
از من این خوی نکوهیج نکوهیده مباد
شهر یاران کهن را سده جشنی است بزرگ
کز فریدون و ز جمشید همی آرد یاد
گونه بفروز بدان آتش بهمن کامروز
می بیایست یکی داد زرادشتی داد
هی زمی روی برافروز و فراز آورمی
هی بیجان شادزی و بر کف من بر نه شاد
پس هر جام که دادی بدهم یکدوسه بوس
کاینچنین داد من دلشده را باید داد
باستانی است ز خوبان طلب بوسه ومی
این روش نژ من تنهاست که گفته است استاد
باده با نقل بود باده دهی نقل بده
دیر گاهی است که این رسم نهاد آنکه نهاد
آب کوثر بگوارائی دیگر نستود
هر که یکبوسه از آن دولب شیرین بستاد (۱)
ز آدمی زادی و چون شد که چنین بار خدای
آنچه شایان پری بود و فرشته بتو داد
آتشی بردل و بر جان بنسی آدم زد
کرد کاری که تورا داد چنوخوی و نهاد
مادرت آدمی و اینک زائیده پری
خود نمیدانم کز ایزد او را چه فتاد

آدمی بود باندام، پری زاد تو را
 آفرین ها بچنو مام پریزادت باد
 آدمیزاد نزاید پسری ساده چنو
 قافیه دال شد - آماده بهم ازاضداد
 رویش از ماه دوهفته تنش از ماهی سیم
 سینه از برگ گل سوری ودل از پولاد
 آدمیزاد کجا زاید چونین پسری
 که همی شاخ سپرغم سپر لاله کناد*
 آدمی نیست چنو زن بخدا جادوئیست
 از چنو جادوای مردم گیتی فریاد
 مادرت بانوئی از تیره جغتایی بود
 خواست جغتایی زاید اسرائیلی زاد
 من از اینم بشگفت اندر ای ترک پسر
 کز چه رو نام تو را مادر یوسف نهاد
 زلف هر روز چه پیرائی و پردازی هی
 این همه جان گرامی چه دهی خیره بباد
 چه از این بست و گشاد زدل من میخواهی
 زلف را چندهمی خیره دهی بست و گشاد
 تو بدین خوبی و شیرینی نشگفت اگر
 روز گارم بتو افسانه کند چون فرهاد
 بجز از نوخوکان عارض و بالا پرورد
 نه چنو پرورش آید ز جگل نر نوشاد
 می نتابد ز دگر چرخ چنو ماه تمام
 می نروید زدگر باغ چنو سرو آزاد
 در چه آب و چه زمین و چه هوا چون مشهد
 گل سوری شکفت بر سر سرو و شمشاد
 شعر با اینهمه کشتی و خوشی اه که نیست
 نه یکی ساده خوشخونه یکی خواجه اراد
 دل شاعر را نساچار امیدی باید
 بنگاری خوشخو یا بگریمی آزاد*

* الف «کناد» زائد و غلط بنظر میآید؛ زیرا در مقام دعا یا نفرین نیست.
 * از این مصراع بقدر یک حرکت ساقط است و اگر چه عروضیان آنرا عیب نمیشناسند
 من آنرا عیب میدانم. دکتر حمیدی

این دوشعر آرد و افسوس که در عصر منند
 سادگان سخت دل و پادشهان سست نهاد
 دل من چندی زین پیش یکی دلبر داشت
 آدمی خوی و پیروی و فرشته بنیاد
 یاد آنشب که مرا بادل من تا بی گاه
 بطرب داشت بدان روی چوروز خرداد
 نامده از در مشکو نرسیده از راه
 در مشکوی به بست و سر مینا بگشاد
 دیدی اورا که چگونه بگه دادن می
 بستاد و بنشست و بنشست و بستاد
 خواستم یکدل و یک رو همه پاید بامن
 آنکه چون اوست کجا یکدل و یک رو پایاد (!)
 او بدان پیمان کش بادل من بود نماند
 کاش سوداش مرا نیز بدل ناماناد
 کس فرستادم روزی بطلبکاری او
 او بمن پاسخ پیغام مرا نفرستاد
 آری آری چه توان کرد که دوشیزه (!) چنو
 تا تواند چو من پیر نگیرد داماد
 ترسم از دوری آن روی ز آموی دو چشم
 از در طوس یکی دجله کنم تا بغداد
 هر کسی راست معادی و مرا از همه سوی
 آستان پسر سید بطحاست معاد
 بوالحسن شاه خراسان که نداند دل من
 بجز از خاک درش جائی ملجأ و ملاذ
 اوست تنها و جز او نیست خداوند دگر
 ویندگرها که تو بینی همه یکسر سمراد
 دیگریرا بجز او خواهم اگر بستایم
 هرگز ایزد لب من را بسخن نگشایاد
 تا که من باشم خواهم همه از ایزد پاک
 که هوا خواهش تا باشد دلشاد زیاد
 جز ادیب از دگری ناید اینگونه سخن
 کانیچه آن آید از باز نیاید از خاد^۲

جنگ هفتاد و دو ملت

نمیدانم که انده یا طرب چیست
 فرود توده غیرا چه دارد
 اگر برهان پیدا اشعری راست
 گروه شیخی و صوفی چه گویند
 اگر صوفی خدارا يك شناسد
 اگر يك گشت دارد چرخ گردان
 اگر شب تاری است و گم کنی راه
 اگر بیمار خود را خود طبیب است
 اگر هر سو کنی رور و سوی اوست
 اگر دانه که جز کویش ندانیم
 بهشت عدن اگر بامزد بخشند
 گراز حسن ازل این جلوها خاست
 دگرها نیز گفتند این سخنها
 چه خوش فرمود هر کس بود فرمود
 شمال از جانب بغداد خیزد
 ادیبا با چنین خوئی که اوراست
 بدل راز تو را نتوان نهفتن

گناه گیتی (!) و آب عنب چیست
 فراز گنبد نه تو قیب چیست
 مزاج اعتزالی را طرب چیست
 خیال بسا بیان زن جلب چیست
 وصول و خلسه و جذب و طلب چیست
 مرجب بالمثل ماه رجب چیست
 شبیخون خوردن روزت زشب چیست
 شمارا روز و شب این تاب و تب چیست
 نهاد کعبه را فرض ادب چیست
 دلش بر ما نمیسوزد سبب چیست
 گناه بنده و غفران رب چیست
 گناه لعبتان نوش لب چیست
 نه تنهامن همیگویم غضب چیست
 از این به برتن برهان سلب چیست
 گناه مردم شط العرب چیست
 عجب نبود که خون ریزد عجب چیست
 تو آهن بگسلی از هم قصب چیست

پیشه ها

همچو فرهاد بود کوه کنی پیشه ما
 کوه ما سینه ما ناخن ما تیشه ما
 شور شیرین ز بس آراست ره جلوه گری
 همه فرهاد تراود زرگ و ریشه ما
 بهر یکجرعه می منت ساقی نکشیم
 اشک ما باده ما دیده ما شیشه ما
 عشق شیریست قوی پنجه و میگوید فاش
 هر که از جان گذرد بگذرد از پیشه ما

مهر زشت

سخره مکن بخیره کنشی را
 نبود نکونکوهش زشت، آری
 پرده بهل زرو و بیر از دل
 ز آن چشم نیم مست خمار آگین
 وز تاب آن دو سنبل خودرونیز
 خود چاره چیست خوی سرشتی را
 بیچاره خود نخواسته زشتی را
 یاد جمال حور بهشتی را
 بشکن بهای نرگس دشتی را
 فرو صفای سنبل کشتی را

افسانه گل

خدا مرا بفراق تو مبتلا نکند
 من و ز کوی تورفتن زهی خیال محال
 خدا یراز تو بر من عنایتی است بزرگ
 چگونگی نه سرو چمن خوانمت که سرو چمن
 چگونه ماه فلک دانمت که ماه فلک
 ز آدمی بجهان نام نیک ماند و بس
 جفا بمن مکن ای پادشاه کشور حسن
 که گوید این سخن باستان ز من بادوست
 من از جفات ترسم ولی از آن ترسم
 چه دانند آنکه شب ما چگونه میگذرد
 کجا ملامت فرهاد میتواند کرد
 ز بلبل سحری برس و بس فسانه گل
 حبیب خواری من خواست بر مراد رقیب
 ز جور دوست ننالم مگر بحضرت دوست
 ادیب اینهمه دلگرم سوز آه مباش
 نصیب دشمن ما را نصیب ما نکند
 که دام زلف تو هرگز مرارها نکند
 اگر فسون رقیب از منت جدا نکند
 بسر کله نگذارد بیر قبا نکند
 بدست جام نگیرد بیزم جا نکند
 بمهر کوش که گیتی بکس وفانکند
 که کس به بنده فرمان خود جفا نکند
 که شاید اینهمه آزار آشنا نکند
 که عمر من بجفات اینقدر وفانکند
 کسیکه دست در آن طره دو تا نکند
 کسیکه صحبت شیرینش اقتضا نکند
 که مرغ شب هوس آفتابرا نکند
 خدا مراد دل هر کسی روا نکند
 غریق لطف خدا یاد ناخدا نکند
 که سوز آه تو تأثیر در قضا نکند

عبرت
(محمد علی مصباحی)
۱۴۶۰ - ۱۴۸۵

آیات خداوند

چون نور که از مهر جدا هست وجدان نیست
 عالم همه آیات خدا هست و خدا نیست
 ما پرتو حقیق و نه اوئیم و هم اوئیم
 چون نور که از مهر جدا هست وجدان نیست
 هر جا نگری جلوه گاه شاهد غیبی است
 اورا نتوان گفت کجا هست و کجا نیست
 در آینه بینید اگر صورت خود را
 آن صورت آئینه شما هست و شما نیست
 این نیستی هست نما را بحقیقت
 در دیده ما و تو بقا هست و بقا نیست
 جان فلکی را چو رهید از تن خاکسی
 گویند گروهی که فنا هست و فنا نیست
 هر حکم که او خواست براند بسر ما
 ما را اگر از آن حکم رضاهست و رضانیت
 از جانب ما شکوه و جور از قبل دوست
 گر نیک ببینیم خطا هست و خطا نیست
 کو جرأت گفتن که خطا و کرم او
 بر دشمن و بر دوست چرا هست و چرا نیست
 بی مهری و لطف از طرف یار بعبرت
 از چیست ندانم که چرا هست و چرا نیست

گنجینه و دیور

صبا غباری از آن آستان بما آورد	برای مردمك دیده توتیا آورد
به بینوائی ما دید و کیمیای مراد	زخاک درگه میخانه بهرما آورد
چرا زدست دهم دامن دعای سحر	که دوست را بکنار من این دعا آورد
هوای امن و سلامت ز سر برفت آنروز	که عشق بر سر ما فتنه و بلا آورد
برفت جان و دل و عقل و هوش و دانش و دین	بین که بر سر ما عاشقی چها آورد

ببین مرا بکجا برد و از کجا آورد
 میان حلقهٔ دردی کشان چرا آورد
 کدورت از دل من باده و صفا آورد
 که حق بنده نوازی نکو بجا آورد
 کسی که از دو جهان روی در خدا آورد

کشید جذبهٔ عشقم ز کعبه رخت بدیر
 مرا نخواست اگر دوست رند و باده پرست
 از آن زمیکده بیرون نمیروم که ببرد
 دعای دولت پیرمغان و ضیفهٔ ماست
 بملک هر دو جهان عبرت التفاتش نیست

دانش
(تقی - ضیاء لشکر و مستشار اعظم)
۱۳۶۸ - ۱۳۸۸
هجری - قمری

تَرَانَهُ شَامِگَآه

تنگ شد از شش جهت ساحت میدان من
 بسته شد از چارسوی عرصه جولان من
 تا نشکافد زمین از سم خارا شکوف
 میخ حوادث نشست برسم یکران من
 بس بوغا چشم چرخ دید گه مریخ او
 بس بتضرع گرفت دامن خفتان من
 حال برنج اندراست دست من از آستین
 نک بهراس اندر است پای ز داهان من
 سر پی فرمان من داشته فرماندهان
 نیست کنون دست من در پی فرمان من
 ز آنهمه سوداگری از پس هفتاد و اند
 غیر خرافات چند نیست بدکان من
 از سطوات جلال بهر سران در سرای
 پای نبود ار نبود رخصت دربان من
 درد زهر سو بتافت پیکر من آنچنانک
 دشمن من بر شتافت در پی درمان من
 بالهما بر سرم سایه فکن بود و حال
 جایگه جغد شد شمسه ایوان من
 خرمن فصل مرا اهل ادب خوشه چین
 خوان گرم گستران ریزه خورخوان من
 مهر خموشی نهاد بر دهن شاعران
 تا بسخن لب گشاد طبع سخنران من
 نی بطریق حلول نی بتناسخ ، بفضل
 ناصر خسرو منم ری شده یمگان من
 سطوت من پیلرا رکن و قوائم شکست
 نک پی موری دهد لرزه بر ارکان من
 من بهنرذی فنون من ز کجا و جنون
 سلسله زلف اوست سلسله جنبان من
 صابی و عبدالحمید صاحب و ابن عمید
 گسترم ارخوان فضل و افد و مهمان من

من متنبی بشعر، امت من شاعران
 صحف سماوی من دفتر و دیوان من
 بل بخداوندیم در سخن آئی مقرر
 نثر من و نظم من شاهد و برهان من
 چرخ دلم را شکست راه من از چاره بست
 کرد چه جبران آن داد چه تاوان من
 حلم من و بوقییس گر که بمیزان نهند
 حال دو کفه پدید ز آن وی وز آن من
 بر گذرد از فلک کفه میزان او
 پشت زمین بشکند کفه میزان من
 گر بسخن آوری چرخ زبان داشتی
 در صف مدحتگران بود ثناخوان من
 چامه من گوهری است ملک جهانش بهسا
 کیست که از من خرد گوهر ارزان من
 انوری عصر خویش شاعر قطران سخن
 شاه جهان پهلوی سنجر و ملان من
 برترم از شاعران من بسخن گستری
 بر همه شاهان سراسر شاه جهانبان من

ای

سر از سر نه سپهر بر کرده
 پیوند بنصرت و ظفر کرده
 ده آك هزار بسی مقرر کرده
 بر مسند ملك مستقر کرده
 آویزه خود در و گهر کرده
 آذین تن و طراز بر کرده
 جا بر سر شاه داد گر کرده
 ای برق شتاب تیز تر کرده
 کوه و درودشت پی سپر کرده
 همراهی موکب قدر کرده
 زانندیشه ، گزار بیشتر کرده
 پرواز بقله و کمر کرده
 ز آن ماهی و گاو را خبر کرده
 جا بر سر قبه قمر کرده
 گوش فلک از خروش کر کرده
 وز دامنه زره گذر کرده
 سر از دل باختر بدر کرده
 بر نیزه سران خصم بر کرده
 دشتی نی خشک بارور کرده
 بینمت دمی جهان دگر کرده
 خون همه کافران هدر کرده
 جان و تن خصم پر شرر کرده
 وز دجله و نبل کام تر کرده
 در ساحت ملك مشتهر کرده
 هیرنگ پرند شوستر کرده
 و آفاق از آن پر از ثمر کرده
 و آسوده جهان ز شور و شر کرده
 زی خیل عدو پیامبر کرده

ای مرغ جهان بزیر پر کرده
 ای اغگر چرخ گرد اختر سای
 همدوش درفش کاویان گشته
 و آن داور چاکر آفریدون را
 ای افسر پر فروغ جمشیدی
 گوهر بیهای ملك هفت اقلیم
 پرتر ز سپهر جایگه جسته
 ای آخته یال مرکب خسرو
 همپویه بصرصر وزان گشته
 همتك بتسکاور قضا رفته
 در پهن فضای ساحت گیتی
 ره راهمه با صهییل^۱ پیموده
 کوبیده چهار سم خارا کوب
 ای قبه خرگه فرا رفته
 ای نوبتیان درگه عالی
 ای تیغ فروبرفته در مغفر
 ای تیر ز خاوران گشوده پر
 ای نیزه کشان موکب منصور
 وز میوه کله عدوی ملك
 از نیروی بازوی شهنشاهی
 افریقیه را ز بن بر افکنده
 انطاکیه را زده ز خون آتش
 بغداد گشوده ، ملك کوبیده
 آوازه بر گشودن چین را
 و زخون عدو پرنگ^۲ بران را
 ای اصل نپال عدل بنشاننده
 وی بیخ درخت ظلم برکننده
 مرتیر ترا اجل ز نزد خویش

دوره‌یان قابها

در سر سفره بسمت مرغ درازم
 بیست نفر گر میانه فاصله باشد
 زنگ کبابی بسی بگوش من آمد
 رفتم و دیدم که زنگ قافله باشد
 گه ز پی قلوه ام گهی ز پی دل
 حسرتی لات به که یکدله باشد
 سوری پرخور ز خوان فاتحه برخاست
 گنده شکم چون زنی که حامله باشد
 با نخچی کشمشم شریک باطفال
 گرنه ز ترس معلم ولله باشد
 صرفی عاطل ز صرف صرف نظر کن
 ز آنکه همه گفته های باطله باشد
 در همه آلات سفره چیست که وزنش
 مفعول و مفعول یا که مفعله باشد
 یک دوسه انگشت مزه چش بسر دیگ
 گر بخورم کس نگویدم دله باشد
 بخت بسورم نخواند دیشب و صد وای
 امشبش ار با من این معامله باشد
 لانه مرغان ز بهر تخم بسکاو
 گرچه بسقف آشیان چلچله باشد
 لقمه غیب آنچه در رسد بگلویم
 منتظرم گر چه تیر حرمه باشد
 حالت من در میان بره پلوه ها
 حالت گرگی بود که در گله باشد
 در سر سبزی پلو بخفته به عرعر
 همچو خری کو بسبزه ها یله باشد
 قسمت همکاسه پاک خوردم و گفتم
 دوست نباید ز دوست در گله باشد

زو همه قرقر زبنده پند که مخروش
 مرد نباید که تنگ حوصله باشد
 قافیه گر با گله گله شده کس را
 با چو من استاد، کی مجادله باشد
 داند اگر این غزل رسد بفروغی
 خسته دلی در قفای قافله باشد

مفرد و مهوری

از آش رشته است لب لب تغارها
 وز سوریان نشسته فرازش قطارها
 آن چیچه های برشده بردست سوریان
 مانند بیلها بکف آبیاریها
 آن مرغها نهفته بسریوش قابها
 چون کبکها که در شب تیره بغارها
 دوغ از قرابه بین بقدرح گر ندیده ای
 آن آبهای غلطان از آبشارها
 شیرین پلو معاینه گوئی که خسروست
 ورنه زچیت بر سر او آن نثارها
 آن سیخها بدست گروه کبابیان
 مانند نیزه ها بکف نیزه دارها
 قانع بکنگریم و بکنگر بساختیم
 چون اشتران بادیه با نوک خارها
 خوشتر ز نقش روی برانی نکرده است
 نقاش دهر ز آنهمه نقش و نگارها
 تا دود مطبخ همه کس بنگرم مدام
 هستم چو مؤذنان بفراز منارها
 از بس که نقل و مزه میخوارگان خورم
 بی مزه می خورند همه میگسارها
 در مطبخ عزا و عروسی هر کسی
 یکتن منم ز جمله مشیر و مشارها

چون بار هندوانه به بینم بر اشتران
 خخ میکنم که بگسلد از هم مهارها
 اندر خیال آن که چو بگسسته شد مهار
 باشد که هندوانه ای افتد ز بارها
 ناخوانده چون بیزم کسان پای می نهم
 سر را بزیر دارم چون شرمسارها
 خواهم کسم نداند و غافل که هر کسی
 بر سفره هزار کسم دیده بارها
 سوزی نه خود منم که در این شهر چون منند
 نه یک نه ده نه صد نه دوصد بل هزارها
 این بردوایتی است که بونصر گفته است
 از کوهسارها که سترد آن نگارها

وله چین

بره را قصاب چون قیمت فزود
 کس ز ته چینی نکرده هیچ یاد
 سالها رفته که ناپیدا است او
 جان فدای آنکه نا پیدا است باد

عروسی شغال

بمهمانی دشمن آنکس رود
 که خود با اجل دیده بوسی کند
 بدعوت نیایند مرغان ده
 شغال ار بخواهد عروسی کند

مرغ همسایه

نعمتم گرچه هست گوناگون
 باز چشمم بسفره ها باز است
 طعمه کز خوان دیگران باشد
 بهر آن مرغ دل پیرواز است
 گفته اند از قدیم و در مثل است
 مرغ همسایه در نظر قاز است

ایرج
(جلال الممالک)
۱۳۹۱-۱۳۴۴
هجری قمری

و هو و هو

دیدم و گفتم نادیده‌اش انگار کنم
 دل سودا زده نگذاشت که این کار کنم
 غیر معقول بود منکر محسوس شدن
 من از این یاوه سرائی ها بسیار کنم
 باپسر مشدی ای افتاده سرو کار مرا
 که بنتوانم از او ترک سروکار کنم
 تا مگر روزی از خانه بیبازار آید
 صبح تا اول شب خانه ببازار کنم
 بینم از دور و مرا رعشه باندام افتد
 تکیه از سستی اعصاب بدیوار کنم
 اندر آن حال گرانگشت مراقطع کنند
 خبرم نیست که آخی زدل زار کنم
 ورسگ هار بمن حمله کند در آنحال
 قدرتم نی که هزیمت زسگ هار کنم
 و رذنوبم همه بخشند بیک استغفار
 نیست قدرت بزبانم که ستغفار کنم
 کشف اسرار مرا خواهد اگر غمازی
 بی گمان پیشش کشف همه اسرار کنم
 الغرض سخت گرفتارم و می نتوانم
 تاش بر خویش کم و بیش گرفتار کنم
 نه بود شاعر و شاعر طلب و شعر شناس
 که سرش گرم و دلش شاد باشعار کنم
 نه منجم که نهم شرم و حیارا بکنار
 پیش خورشید رخس صحبت اقمار کنم
 کیمیاگر نبود کز پی مشغولی او
 صحبت از شمس و قمر ثابت و سیار کنم
 مشدی و قلدر و غدار است این تازه حریف
 من چه بامشدی و باقلدر و غدار کنم

اینقدر هست که گاهی روم از دنبالش
سیر نظاره بر آن قامت و رفتار کنم

گویم آهسته که قربان تو گردد جانم
تا بگوید که چه میگفتی انکار کنم

گر بر آشوبد و کوبد لگدی بر شکم
چکنم درد دل خود بکه اظهار کنم

ورزند سیلی و از سر کلهم پرت کند
زهره در بازم و زهراب بشلوار کنم

شرح این واقعه را گر بچراید ببرند
شهره خود را بسفه در همه اقطار کنم

گر رئیس الوزرا بشنود این قصه من
بعد با او بچه رو نباید دیدار کنم

ور یکی از وزرا میشد و لبخند زند
این تعنت بچه سان بر خود هموار کنم؟

مرمر ا منصب و ادرار است از دولت من
بایدم قطع ید از منصب و ادرار کنم

من از ابناء عملو کم، نتوانم که سلوک
با پسر مشدی و لگرد و لنگار کنم

حضرت والا گویند و نویسنده مرا
حفظ این مرتبه را باید بسیار کنم

مر مرا اهل ادب ز اهل ادب میدانند
خویش را در نظر اهل ادب خوار کنم

نسب ازدوده قاجار برم، می باید
فکر خوشروئی ازدوده قاجار کنم

پسر شاه سزاوار من و عشق من است
نه سزاوار بود ترک سزاوار کنم

خانه او را تا خانه من راه بسی است
فکر همسایه دیوار بدیوار کنم

من که اهل قلم و دفتر و مردم زچه روی
آشتی با پسر مشدی و بیعار کنم

او همه رامش در خانه خمار کند
 من چسان رامش در خانه خمار کنم
 روی سکوی فلان کافه خورم با اوچای
 در دکان چلوئی بسا او ناهار کنم
 لاس با زنها در کوچه و بازار زنم
 نقل خودنقل سر کوچه و بازار کنم
 دم هر معرکه ای رحل اقامت فنکنم
 سیر قوچ و کرک «وخرنس و بز و مار کنم
 چیق و کیسه نهم جیب و چیق کش کردم
 ترک این عادت دیرینه بسیگار کنم
 گرچه در پنج زبان افصح ناسم دانند (!)
 «بعلمی من کرتتم» شیوه گفتار کنم
 نشده پشت لبش سبز بدان جفت سبیل
 گویم و در قسم کذب خود اصرار کنم
 آبرو را بگنذارم سر این بساره دل
 بهر لختی جگرک سفره قلمکار کنم
 عاشقی کار سری نیست که سامان خواهد
 من سر و سامان چون در سر این کار کنم؟
 با چنین مشدی آمیزش من عار منست
 من همه دعوی النار و لا العار کنم
 عاشق بیچه مردم شدن اصلا چه ضرور
 من چرا بی سببی خود را آزار کنم
 چشم او باشد اگر نرگس شهلا گو باش
 من ز تیمار چرا خود را بیمار کنم
 او اگر دارد موی سیه و روی سپید
 من چرا روز خود از غصه شب تار کنم
 این همه روده درازی شد و شاه اندازی
 بایدم فکسر پسر مشدی طرار کنم
 عشق شیر یست قوی پنجه و خو نخوار و خطاست
 پنجه باشیر قوی پنجه و خونخوار کنم

* کرک بزوزن نمک مرغی است که آنرا «بدبده» میگویند.

کار دشوار بود لیک مرا می باید
 حیلتی از پی آسانی دشوار کنم
 گر گشاید گره از کار بجادوئی و سحر
 سالها خدمت جادو گر و سحر کنم
 اونه یاریست کز او صرف نظر بتوان کرد
 من نه آن مار که بیم از سخط غار کنم
 خواهم ارکار بگردد بمراد دل من
 بمراد دل او بساید رفتار کنم
 مشدی من خر کسی دارد رهوار و مراست
 که روم فکرخری مشدی ورهوار کنم
 از برای خرم از مخمل و قالی فی الفور
 توشک و پالان آماده و طیار کنم
 از سپید و سیه و زرد و بنفش و قرمز
 بگل و گردن او مهره بسیار کنم
 دم و یالش را از بهر قشنگی دوسه بار
 بخنا گیرم و گلناری گلنار کنم
 عصرها باید تغییر دهم شکل لباس
 خویش راهمزی با آن بت عیار کنم
 کله پوست نهم کله سر مشدی وار
 از قصب شال و زا بریشم دستار کنم
 ملکی پوشم از آن ملکی های صحیح
 پیش مشدی ها خود را پرو بادار کنم
 گیرم از مرجان تسبیح درازی دودست
 بند و منگوله زا بریشم زرتار کنم
 یک عبای نوبوشهری اعلی بردوش
 آستر تافته با مخمل گلدار کنم
 کیسه را بر کنم از اشرفی و امپریال
 جای زر خاک بدامان طابکار کنم
 چورود یار همه عصر سوی قصر ملک
 منم البته همه عصر همین کار کنم

روم آنجا، ولی از راه نه از بیراهه

کار را بایسد پوشیده ز انظار کنم
چون رسیدم خر خود پیش خرا و بندم

خود بتقریبی جا در بر آن یار کنم
روز اول طرف او نکشم هیچ نگاه

من همه کار با سلووب و بهنجار کنم
پا بروی پا انداخته بنا صوت جلی

قهوه چی را ببر خویشتن احضار کنم
شربت و بستنی و قهوه و چائی خواهم

گرچه بی میل بدم خواهش هر چار کنم
وقت برخاستن از جیب کشم کیسه برون

هر چه اندر ته کیسه است نگو نسا کنم
اشرفی ها را بر دیده او بشمارم

بعد یک مبلغ بر قهوه چی ایثار کنم
من نیرسم که چه دادی و چه قیمت خواهی

جای صرف دو درم بذل دودینار کنم
خر بزی را دم و بشنم و آیم سوی شهر

یک دور و از آن عمل خود را تکرار کنم
تا پسر مشهدی مسا بر سر گفتار آید

طرح بگردد بگری چون مردم مکار کنم
روزی افسار الاغه را بنده بدرخت

گرهش مستانه را به به سبهدار کنم
خر من بر کشد انسا و جیب بخرا و

مجلس خرابه را بنده او بسپار کنم
دو خر افشاند بیله بنده میانچو کرده

تا از من آید و من را به دستم بدار کنم
خر خود را بکندی جنازه بر سک و

خر و جوی و سوراخ را به دستم بدار کنم
عاقبت کار چو تنها بیرون از بندم

مجلس خرابه را بنده او بسپار کنم
تا از من آید و من را به دستم بدار کنم

«نازش» بجای «ناز» آمده و درست است و شین و همسایه و در کتب دیگر آمده

بهمیت شیوه میان خود و آن خوب پسر
 پایهٔ صحبت و الفت را ستوار کنم
 گر پیر سدزمن آن شوخ که این خرخر کیست
 پیشکش گویم و در بردنش اصرار کنم
 بعد از آن چای چو آرند نهم خدمت او
 عرض خدمت را شایسته و سرشار کنم
 پشت چائی چپقی چند بنافش بندم
 هم در آن لحظه منش واقف اسرار کنم
 کم کم این دوستی از قصر کشد تا خانه
 خانه را از رخ او غیرت فرخار کنم
 از قضا گر خراولنگ شد و بارش ماند
 خردو بخشم تا بارش را بار کنم

مادر

گویند مرا چو زاد مادر
 پستان بدهن گرفتن آموخت
 شبها بر گسارهٔ من
 بیدار نشست و خفتن آموخت
 دستم بگیرفت و پا پیا برد
 تا شیوهٔ راه رفتن آموخت
 لبخند نهاد بر لب من
 بر غنچهٔ گل شکفتن آموخت
 یک حرف و دو حرف بر زبانم
 الفاظ نهاد و گفتن آموخت
 پس هستی من ز هستی اوست
 تا هستم و هست دارمش دوست

پیکت عزرائیل

فرمانروای شرق که عمرش دراز باد
میخواست زحمت من درویش کم کند
از پیری و پیادگی و راه های دور
فرسوده دید وخواست که آسوده ام کند
اسبی کرم نمود که از رم بخاطرم
اندوه روی انده ، غم روی غم کند
اسبی کرم نمود که چون گردمش سوار
صد رم بجای یک رم درهر قدم کند
اسبیکه هر که خواست سوارش شود نخست
باید قلم گرفته وصایا رقم کند
گر فی المثل بدیدن احباب می رود
اول وداع با همه اهل و خدم کند
گرگاه گاه اسب کسان میکنند رم
این اسب رم قدم بقدم دمبدم کند
باشد درم عزیز ولیکن سوار او
چون لفظ رم دراوست هر اسب از درم کند
گوئی که جن نموده در اندام او حلول
بیچاره از قیافه خود نیز رم کند
بر تخته سنگی ارگردد در کنار راه
باد افتدش به بینی و لبها ورم کند
سازد دو گوش تیز و دو چشم آورد برقص
هی از دماغ و سینه برون باد و دم کند
گوید مگر که سنگ پلنگی است تیز چنگ
کش پنجه بی درنگ فرو در شکم کند
یک پا رود به پیش و دو پا میرود به پس
یکزرع راه را دو سه نوبت قدم کند
ورهی کنی بخشم دو دست و دو پای خویش
این را ستون نماید و آنرا علم کند
گوئیکه شکوه میکند از من بگردگار
کاین بد سوار بر من بدزین ستم کند

رقاص وار چرخ زند بر سر دو پای
 گاهی بغل بدزدد و گه شانه خم کند
 وز ضربتش زنی که نهد دست بر زمین
 فوراً بنا بجفت و لگد پشت هم کند
 گر فی المثل چنار کلانی بدشت بود
 با ساق وزین* چنار کلان را قلم کند
 از بس عنان او را باید کشید سخت
 چشم سوار را ز تعب پر ز نم کند
 از سرکشی عروق بر اندام را کیش
 سخت و سطر و سرخ چوشاخ بقم^۱ کند
 ناگفته نگذیریم که این اسب خوش خصال
 تنها نه گاه گیر بود سرفه هم کند
 در روی زین برقص در آرد سوار را
 ز آن سرفه های سخت که باز بروم کند
 روزی دو تخم مرغ کنم در گلوی او
 تا سینه ملتحم^۲ شود و سرفه کم کند
 گویند فلفاش بگندارم بنزیر دم
 گر آرزو کنم که دم خود علم کند
 ✨ ✨ ✨
 هر چند با سوابق خدمت از این حقیر
 ممدوح نیست داده ممدوح ذم کنند
 عاقل کسی بود که باو هر چه میدهند
 لا و نعم نگوید و شکر نعم کند
 لیکن مرا چه چاره که این اسب گاه گیر
 ترسم روانه ام بدیار عدم کند
 من فکر خویش نیستم، اندیشه ز آن کنم
 کاوخواجه را بکشتن من متهم کند

✨ باید «سم» باشد؛ هم بمناسبت کلمه «ساق» و هم از جهت معنی. دکتر حمیدی

۱- بقم چوبی است قرمز که از آن رنگ سرخ میگیرند.

۲- التجمام - جوش خوردن زخم و التیام پذیرفتن آن.

سم است بر وجود من این اسب وزودتر
 باید خدایگان اجل دفع سم کند
 یا اسب را بگیرد و بخشد بدیگری
 آنگه یکی که رم نماید کرم کند
 یا گر عطیه باز نگیرد خدایگان
 يك اسب خاصه نیز باین اسب ضم کند

شَرَاب

ابلیس شبی رفت بیالین جوانی
 آراسته با شکل مهیبی سرو بر را
 گفتا که منم مرگ را گر خواهی زنهار
 باید بگزینی تویکی زین سه خطر را
 یا آن پدر پیر خودت را بکشی زار
 یا بشکنی از خواهر خود سینه و سر را
 یا خود زمی ناب بنوشی دو سه ساغر
 تا آنکه بیوشم زهلاک تو نظر را
 لرزید از این بیم جوان بر خود و جاداشت
 کز مرگ فتد لرزه بتن ضعیف تر را
 گفتا نکنم با پدر و خواهرم این کار
 لیکن بمی از خویش کنم دفع ضرر را
 جامی دو سه می خورد، چو شد خیره ز مستی
 هم خواهر خود رازد وهم کشت پدر را
 ایکاش شود خشک بن تا ک و خداوند
 زین مایه شرحفظ کند نوع بشر را

شبی جمعه

رفیق اهل و سرا امن و باده نوشین بود
 اگر بهشت شنیدی بساط دوشین بود
 چه حال خوب و شب جمعه خوشی دیدیم
 چه بودی ارشب هر جمعه حال ما این بود
 عجب شبی که با حیا گذشت و پندارم
 که چشم چرخ در آنشب بخواب سنگین بود
 جهان بدیده من ناپسند میآمد
 ولی در آنشب دیدم که دیده بدبین بود
 لوازمات طرب، موجبات آسایش
 ز لطف حاجی امین جمله تحت تأمین بود
 تمام حرف و فضا در لب و صفا در چشم
 نه درسری هوسی بد نه در دلی کین بود
 نه از «میلیسپو» آنجا سخن نه از «رمال»
 نه ذکر آنقره نی صحبت فلسطین بود
 انار و سیب و به و پرتقال و نارنگی
 کباب بره خوب و شراب قزوین بود
 عرق بجد کمال، آب جو بجد نصاب
 گل و بنفشه فزوتتر ز حد تخمین بود
 معاشران همه خوشروی و مهربان بودند
 یکی نبود که بد خوی و زشت آئین بود
 جلال و حاجی زکی خان واعظم السلطان
 ادیب سلطنه و فتح بود و فرزین بود
 بس است آنچه شنیدی تو یا بگیریم باز
 بتول بود و قمر بود و ماه و پروین بود
 نگارخانه چین بود و بار نامه هند
 هزار چندان بود و هزار چندین بود
 بشول چسارقدی بسر سرش ز منسوجی
 که نسج آن غرض از کار گاه تکوین بود

بگرد عارضش از زیر چارقد بیرون
 دو قسمت متساوی ز موی مشکین بود
 سفید روی و بر اطراف آن دو موی سیاه
 بنفشه بود که اندر کنار نسرین بود
 نداده بود بخود هیچگونه آرایش
 که بکر بود و منزه ز قید تزئین بسود
 دلم تپید چو بر چشم او گشودم چشم
 چو صعوه‌ای که گرفتار چنگ شاهین بود
 قمر مگو که یکی از ودایع حق بود
 قمر مگو که یکی از بنیادین چین بود
 از آن لطافت و آن پودر و پارفوم و توالث
 شبیه مادموازل های برن و برلین بود
 مثال خوشه خیرما فراز نخل بلند
 نموده جمع بسر گیسوان زرین بود
 نه شانه بود که آن گیسوان بهم میدوخت
 کلید مجلس دلپسای مستمندی‌ن* بود
 مرا بمهر ببوسید و من خجسته گشتم
 که پیر بودم و رخسار من پر از چین بود
 دلم جوان شد و طبعم روان از آن بوسه
 مگر بلبل وی آب حیات تضمین بود
 بتمول شور بمجلس فکند بسا ویلن
 قمر مطابق او درغناى شیرین بود
 بیسک تغنی او در نشاط می آمد
 اگر چه قلب پدر مرده طفل مسکین بود
 زیک ترنم او شادمان شدی گسر چند
 طلاق دیده زن ناگرفته کابین بود
 روان جامعه از این دوزن صفا مییافت
 اگر چه بر رخشان آن نقاب چرکین بود
 کشید کار در آخر بتعزیت خوانسی
 که باده نوشان سرمست و باده نوشین بود

* کلمه «مستمند» فارسی است و جمع آن بدین شکل غلط است. دکتر حمیدی

چه گویمت که چه میگرد اعظم السلطان
 حقیقهٔ یکی از جملهٔ ملاعین بود
 جناب فرزین گه راست رفت و گاهی چپ
 همیشه این حرکت از خواص فرزین بود
 چو نیمی از شب بگذشت سفره آوردند
 که اندر آن خورش قیمه بود و ته چین بود
 شکم پرست کند التفات بر ما کول
 بخاصه کز سر شب بار معده سنگین بود
 ادیب و فرزین بعد از دو نلک شب رفتند
 کسی که ماند بجافتح و آن خواتین بود *
 بیاد خلق خوش میزبان و مهمانان
 دواج و بالین بر من عبیر آگین بود
 خلاصه بر من مهجور، راست میخواهی
 شبی که در همهٔ عمر خوش گذشت این بود
 بیادگار شب جمعه گفتم این اشعار
 که همچو بزم سزاوار شرح چونین بود
 گمان نبود که دیگر شبی چنین بینم
 که عمر من بحدود ثلاث و خمسین بود

قوی و ضعیف

قصه شنیدم که بوالعلا بهمه عمر	لحم نخورد و ذوات لحم نیازد
در مرض موت با اشارهٔ دستور	خادم او چو وجه با بمحضر او برد
خواجه چو آن طیر کشته یافت برابر	اشک تحسر زهر دو دیده بیفشرد
گفت بطیر از چه شیر شرزه نگشتی	تساوتواند کست بخون کشد و خورد
مرگ برای ضعیف امر طبیعی است	هر قوی اول ضعیف گشت و سپس مرد

شام دلگیر

باز روز آمد پیمان شام دلگیر است و من
 تا سحر سودای آن زلف چوز نجیر است و من
 دیگران سرمست در آغوش جانان خفته اند
 آنکه بیدار است هر شب مرغ شبگیر است و من
 گفته بودم زودتر در راه عشقت جان دهم
 بعد از این تازنده باشم عذر تأخیر است و من
 از در شاهان عالم لذتی حاصل نشد
 بعد از این در کنج عزلت خدمت پیر است و من
 با چنین رعنا غزالی خدعه ساز و عشوه باز
 پنجه اندر پنجه کردن قدرت شیر است و من
 هر گرفتاری کند تدبیر استخلاص خویش
 تا گرفتارش شوم پیوسته تدبیر است و من
 منعم از کوشش مکن ناصح که آخر میرسم
 یا بجانان یا بیجان میدان تقدیر است و من
 تا نویسم شمه ای از شرح درد اشتیاق
 از سرشب تا سحر اسباب تحریر است و من
 شاه میخوام که گوید بر رخ اعدای ملک
 قطع و فصل این دعاوی کارشمشیر است و من
 در نظام امر کشور، در رواج خط عشق
 آنکه بتواند سرافرازی کند میراست و من
 پیش ارباب هنر در یک دوبیت این غزل
 قافیه گر شایگان شد عذر تقصیر است و من

دزد فگرفته

هر کس ز خزانه برد چیزی گفتند مبر که این گناه است
 تعقیب نموده و گرفتند دزد نگرفته پادشاه است

بهارف

اگر خواهی که کارت کار باشد
 دوزری مولوی را گنده تر کن
 چو ذوق خوب و آوازت ستوده است
 عموم روضه خوانها بسی سوادند
 مسائل کن بر از زاد المعادا
 بدان از بر بحار و جوهری را
 احادیث مزخرف جعل میکن
 همیشه دیگ بختت بار باشد
 خودت را روضه خوانی معتبر کن
 سوادت هم اگر کم بود بوده است
 ترا این موهبت تنها ندادند
 فراهم کن برای خویش زادا
 نژاد جن و فامیل پری را
 خران گریه خر را نعل میکن؟

ندانم در کجا این قصه دیدم
 که دو روبه یکی ماده یکی نر
 ملك با خیل تازان شد بنخجیر
 چو پیدا گشت آغاز جدائی
 یکی دریبه کنان باجفت خودگفت
 جوابش داد آن یکا ز سر سوز
 و یا از قصه پردازی شنیدم
 بهم بودند عمری یار و همسر
 کشیدند آن دوروبه را بزنجیر
 عیان شد روز ختم آشنائی
 که دیگر در کجا خواهیم شد جفت؟
 همانا در دکان پوستین دوز!

خدا یا تا بکی ساکت نشینم
 همه ذرات عالم منتر تست
 چرا پا توی کفش ما گذاری
 بدست تست وسع و تنگدستی
 تو این آخوند و ملا آفریدی
 خدا و ندا مگر بیکار بودی
 چرا هر جا که دأبی زشت دیدی
 میان مسیو و آقا چه فرقت
 بشرع احمدی پیرایه؟ بس نیست
 بیا از گردن ما زنگ واکن
 من اینها جمله از چشم تو بینم
 تمام حقه ها زیر سر تست
 چرا دست از سر ما بر نداری
 تو عزت بخشی و ذلت فرستی
 تو توی چرت ما مردم دویدی
 که خلق ما در بستان نمودی؟
 برای ما مسلمانان گزیدی؟
 که او در ساحل این در دجله غرقست
 زمان رفتن این خار و خس نیست؟
 ز زیر بار خر ملا رها کن

کارگر

شنیدم کار فرمائی نظر کرد
 ز روی کبر و نخوت کارگر را
 بگفت ای گنجور این نخوت از چیست
 چو مزد رنج بخشی رنجبر را
 من از آن رنجبر گشتم که دیگر
 نبینم روی کبر گنجور را
 تو از من زور خواهی، من ز تو زر
 چه منت داشت باید یکدگر را
 تو صرف من نمائی بدرهٔ سیم
 منت تاب روان، نور بصر را
 منم فرزند این خورشید پر نور
 چو گل بالای سر دارم پدر را
 مدامش چشم روشن باز باشد
 که بیند زور و بازوی پسر را
 زنی یکبیل اگر چون من در این خاک
 بگیری با دو دست خود کمر را
 نهال سعی بنشانم در این باغ
 که بی منت از آن چینم ثمر را
 ز من زور و ز تو زر، این بآن در
 کجا باقیست جا عجب و بطر را
 نخواهم چون شراب کس بخواری
 خورم با کام دل خون جگر را
 فشانم از جبین گوهر در این خاک
 ستانم از تو پاداش هنر را
 نه باقی دارد این دفتر نه فاضل
 گهر دادی و پس دادم گهر را
 بکس چون رایگان چیزی نبخشند
 چه کبر است این خداوندان زر را؟
 چرا بر یکدگر منت گذارند
 چو محتاجند مردم یکدگر را؟

فراموش می‌کنی

خسروا گرچه فراموشی درطبیع تو نیست
 این سخن های دلاویز فراموش مکن
 نصب یک حاکم عادل را با سرعت تام
 بنگهداری تبریز فراموش مکن
 حالت فارس که گردیده زتأسیس پلیس
 آتش فتنه در آن تیز، فراموش مکن
 امر قزاق که چون امر پلیس است بود
 عاقبت مفسدت آمیز فراموش مکن
 اسم این هردو برافکن زجنوب وزشمال
 ز آخر کار بهره‌یز، فراموش مکن
 کار نان را که بود فرض وسزدلازمتر
 از همه کارو همه چیز، فراموش مکن
 ناله بیوه زنان را ز پی نان یاد آر
 آه پیران سحر خیز فراموش مکن
 دفع این جمع که بررشو مخوری مشغولند
 هر یکی درسریک میز فراموش مکن
 گر رئیس الوزرا خواهی وآسایش ملک
 مخبر السلطنه را نیز فراموش مکن

تصویر زنی

بر سر در کاروان سرائی
 ارباب عمام این خبر را
 گفتند که وا شریعتا ! خلق
 آسیمه سر از درون مسجد
 ایمان و امان بسرعت برق
 این آب آورد و آن یکی خاک
 ناموس بیاد رفته ای را
 چون شرع نبی از این خطر جست
 غفلت شده بود و خلق وحشی
 بی پیچه زن گشاده رو را
 لبهای قشنگ خوشگلش را
 بالجمله تمام مردم شهر
 در های بهشت بسته میشد
 می گشت قیامت آشکارا
 این است که پیش خالق و خلق
 با این علما هنوز مردم

تصویر زنی بگچ کشیدند
 از مخبر صادقی شنیدند
 روی زن بی نقاب دیدند
 تا سر در آن سرا دویدند
 میرفت که مؤمنین رسیدند
 یک پیچه زگل براو بریدند
 بایک دوسه مشت گل خریدند
 رفتند و بخانه آرمیدند
 چون شیر درنده می جهیدند
 پاچین عفاف میدریدند
 مانند نسات می مکیدند
 در بحر گناه می تپیدند
 مردم همه میجهنمیدند
 یک بار بصور می دمیدند
 طلاب علوم رو سفیدند !
 از رونق ملک نا امیدند !

هزارم

اکنون که هوای ری بسردارم و بس
 ز اسباب سفر که جمله مردم دارند
 ملبوس همین پوست ببردارم و بس
 من بنده همین عزم سفر دارم و بس

تعبیر خواب

خواب دیدم که خدا بال وبری داده مرا
 در هوا قوت سیر و سفری داده مرا
 همچو شاهین بهوا جلوه کنان میگذرم
 تیز رو بالی و تازنده پری داده مرا
 هر کجا قصد کنم میرسم آنجا فی الفور
 گوئی از برق طبیعت اثری داده مرا
 همه با چشم تحیر نگرانند بمن
 بال و پر زیب و فر معتبری داده مرا
 آنچنان بود که پنداشتم از این پر و بال
 آسمان سلطنت مختصری داده مرا
 جسمم از خواب در اندیشه که تعبیرش چیست
 از چه حق قوه فوق البشری داده مرا
 من که در هیچ زمین تخم نیفشاندم پار
 تا تصور کنم امسال بری داده مرا
 غرس اشجار در انهار نکردم زین پیش
 تا کنم فرض که اینک ثمری داده مرا
 ده ندارم که بگویم بفرود آب قنات
 زن ندارم که بگویم پسری داده مرا
 مادرم زنده نباشد که بگویم شو کرد
 باز حق در سر پیری پدری داده مرا
 بندگی هیچ نکردم بخدا تا گویم
 که بیاداش خدا گنج زری داده مرا
 عاقبت دانش من راه بتعبیر نبرد
 گرچه در هر فن ایزد گهبری داده مرا
 صبح دیدم که بسورانم و فرمانفرمای
 اسب با تربیت بسا هنری داده مرا
 والی مشرق کز خدمت او بار خدای
 طبع از دریا زاینده تبری داده مرا

وحدت مادر

کشد رنج پسر بیچاره مادر
 ترا بیش از پدر بیچاره مادر
 ترا چون جان بپر بیچاره مادر
 شب از بیم خطر بیچاره مادر
 بگردد در نظر بیچاره مادر
 چو کمتر کار گر بیچاره مادر
 نماید خشک وتر بیچاره مادر
 پرد هوشش ز سر بیچاره مادر
 خورد خون جگر بیچاره مادر
 نخوابد تا سحر بیچاره مادر
 نداند خواب و خور بیچاره مادر
 کشد رنج دگر بیچاره مادر
 خورد غم بیشتر بیچاره مادر
 کند جان مختصر بیچاره مادر
 بود چشمش بدر بیچاره مادر
 شود از خود بدر بیچاره مادر
 ز مادر بیشتر بیچاره مادر
 که دارد یک پسر بیچاره مادر

پسر رو قدر مادر دان که دایم
 برو بیش از پدر خواهش که خواهند
 نگهداری کند نه ماه و نه روز
 از این پهلو بآن پهلو نغلطد
 بوقت زادن تو مرگ خود را
 بشوید کهنه و آراید او را
 تموز و دی ترا ساعت بساعت
 اگر یک عطسه آید از دماغت
 اگر یک سرفه بیجا نمائی
 برای اینکه شب راحت بخوابی
 دو سال از گریه روز و شب تو
 چو دندان آوری، رنجور گردی
 سپس چون پا گرفته تا نیفتی
 تو تا یک مختصر جانی بگیری
 بمکتب چون روی تا باز گردی
 اگر یک ربع ساعت دیر آئی
 نبیند هیچکس زحمت بدنیا
 تمام حاصلش از زحمت این است

آرامگاه بدی ایرج

یا از این بعد بدنیا آئید
 ایرج، ایرج شیرین سخنم
 یک جهان عشق نپان است اینجا
 مدفن عشق بود مدفن من
 صرف عیش و طرب و مستی بود
 مرده و زنده من عاشق اوست
 بی شما صرف نکردم اوقات
 باز در راه شما بنشینم
 چشم من باز بدنبال شماست
 بگذارید بخاکم قدمی
 در دل خاک دلهم شاد کنید

ای نکویان که در این دنیا آید
 اینکه خفته است در این خاک منم
 مدفن عشق جهان است اینجا
 عاشقی بوده بدنیا فن من
 آنچه از مال جهان هستی بود
 هر که را روی خوش و خوی نکوست
 من همانم که در ایام حیات
 بعد چون رخت ز دنیا بستم
 گرچه امروز بخاکم مأواست
 بنشینید بر این خاک دمی
 گاهی از من بسخن یاد کنید

و ثوق الدوله
(حسن و ثوق)
١٣٦٩ - ١٣٩٢
هجری - قمری

حیرت ها و آرزو ها

بگذشت در حیرت مرا بس ماه ها و سالها
 چون است حال اربگذرد دایم بدین منوالها
 ایام بر من چیره شد، چشم جهان بین خیره شد
 وین آب صافی تیره شد بس مانند در گودالها
 دل پر اسف از ماضیم وز حال بس ناراضیم
 تا خود چه راند قاضیم تقدیر استقبالها (!)
 نقش جبین در هم شده، فر جوانی کم شده
 شمشاد قامت خم شده، گشته الف ها دال ها
 گوئی که صبح و افسین رخ کرد و منشق^۱ شد زمین
 وین بر قهای قهر و کین برجست از آن زلزله^۲ها
 مقلوب شد هر خاصیت بر گشت هر خلق و صفت
 مانند تغییر لغت از فرط استعمالها
 هم منقسم^۳ شد و صلها، هم منهدم شد اصلها
 هم منقلب شد فصلها هم مضطرب شد حالها
 شب کرد ظلمت گستری و آن چشم شبکورا ز خری
 نشناخت نور مشتری از شعله^۴ جوالها
 چون ریشه بندد خوی بد بهتر نگردد خود بخود
 سخت است دفع این رمد^۵ بی نشتر کچالها
 روزی بر آید دست حق چون قرص خورشید از شفق
 بی ترس و بیم از طعن و دق آسان کند اشکالها
 این ناله^۶ شبگیرها، برنده چون شمشیرها
 هم بگسلد زنجیرها، هم بشکند اغلال^۷ها
 از خون این غدارها و ز خاک این بدکارها
 جاری کند آنها را بر پا کند اتلالها
 دعوی اینان کی خرد عاقل بی بازار خرد
 خود چیست مقدار ز بد^۸ سنجی چو در مکیالها^۸

۱ - منشق دوباره ۲ - بکسر اول لرزانیدن و جنبانیدن ۳ - شکسته و گسیخته

۴ - جواله چیزیکه بسیار گردنده باشد و شعله^۴ جواله ممکن است که مقصود شعله^۴ سیارات یا شعله^۴ آتشگردان باشد - رمد یکی از امراض چشم است ۶ - اغلال جمع غل و قهای آهنی -

۷ - زبد بفتح اول و دوم کف آب و شیر و غیره - ۸ - مکیال بکسر اول پیمانها

باور ممکن در سیرها از شر مطلق خیرها
 زین قائم بالغیرها دعوی استقلالها
 دارند کذب و افتری سرمایه سوداگری
 هم بایع و هم مشتری مغبون این دلالتها
 علم است نزد برتران لا اعلم پیغمبران (!)
 جهل است علم این خران چون دعوی رمالها
 برجای ماند از فیض رب خورشید رانور لیب
 باقی نماند از ذو ذنب نه جرم و نه دنبالها
 الحان موسیقی مخوان بیهوده در گوش کران
 شیوائی نطق و بیان هرگز مجوی از لالها
 این ابلهان و گولها مستی ددان و غولها
 در فعل چون مفعولها در قول چون قوالها
 بردیگران تسخر زنان خود عیب خود پنهان کنان
 با خاک و خاشاک آکنان چون گربگان بیخالها
 نزد طبیب آن بلعجب پوشیده دارد رنج تب
 غافل کسه وی در کنج لب میبندش تبخالها
 گاهی زغم پژمردگان داروی غفلت خوردگان
 بی جنبشی چون مردگان در پنجه غسالها
 گه تند خوی و فتنه جو یاوه درای و هرزه گو
 اهریمنان زشت خو در آدمی تمثالها
 گفته نعامه^۲ چون برم باری که جنس طایرم
 بار دگر گفت اشترم چون گسترانم بالها
 نه عاطفت در کویشان نه مردمی در خویشان
 رفت آبروی از رویشان چون آب از غر بالها
 يك فرقه از لایشعری تهمت زنان بردیگری
 چون اعتزالی و اشعری سر گرم استدلالها
 نامردمی آئینشان، کفر و دنائت دینشان
 انیباب زهر آگیشان چون خنجر قتالها

کوعز لتي راحت رسان دور از محيط اين خسان
 تا وارهد گوش و زبان زين قيلها و قالها
 کو مهدي بي ضنتي ^۱ کآرد بجانم رحمتي
 برهاندم بي منتي از چنگ اين دجالها
 کو ارشميدس کز ميان برخيزد و بندد ميان
 بر گيرد اين بارگران از پشت اين حاملها
 بر عقل گردد هتکي اهرم کند حس ذکسي
 چيره شود از زير کي بر جر اين ائقالها
 تاجند در اين کشمکش چون مرغ بسمل در طيش
 گاه صعود است و پرش زي کشور آمالها
 رخت از محيط مردگان بندم بشهر زندگان
 چون اختران تا بندگان چون گوهران سيالها
 هر صبحدم در کويشان بندم نظر برویشان
 کز مطلع ابرویشان مسعود گردد فالها
 صبر است داروي اين فلج، کالصر مفتاح الفرج
 زآن روی من ليج ^۲ و ليج گفتند در امثالها

۱ - ضنت - بکسر اول بخل و بخيلی ۲ - لحاجت بفتح اول و لجاج بفتح
 اول مبالغه و ستيزه کاری کردن - ولوج بضم اول و دوم در آمدن چیزی بچيزی و
 داخل شدن - مفهوم شعر : «عاقبت جوينده يا بنده بود» و «گفت بيتمبر که گر کوبی
 دری عاقبت زآن در برون آيد سری» است .

سعد و نحس

یک بلا ده گردد و ده صد شود
 فلسفه باطل شود منطق دروغ
 پشه ای غالب شود بر کرکسی
 بشکنند گردونه ای را شاخ گناو
 زیب بخشش باغ و مشاطه زهین
 سیل خرمن شوی و برق شعله بار
 در نوردد شش جهت را روی و زیر
 لغزدش پای و در افتد در چپهی
 از کمند حادثه بسروى تند
 و آن یکی را مرکب سهل الرکوب
 این یکی را حنظل و خسار آورد
 بردل این یک نهد چون لاله داغ
 این یکی را حامل رنج و خطر
 یا که با تقدیر بد تدبیر چیست
 عسر ناشایسته و یسر گزاف
 منشاء اقبال و ادبارت شود
 که اساس بخت و اقبال شماست
 مایه هر چیز را طبع آفرید
 از ازل بدان چه زیما، آن چه زشت
 چون بشستش گشت ظواهر هر چه هست
 اصل فطرت به نگردد در حساب
 لیکن اشتر را کجا آدم کند
 خارها گل، ناخوشی ها خوش شود
 زهرها تریاق و نقصانها کمال
 سعد افتد هم زحل هم مشتری

چون بد آید هر چه آید بد شود
 آتش از گرمی فند مهر از فروغ
 پهلوانی را بغلطانند خسی
 کور گردد چشم عقل کنجکاو
 نیک بختان راست ابر فرودین
 تیره بختان راست باران بهار
 آن یکی چون مرغ پرد بسر اثر
 این یکی آهسته پیماید رهی
 از بلا دامی به راهش افکنند
 این یکی را آب سیل خانه کوب
 خاک آن را نیشکر بار آورد
 آن یکی را آتش افروزد چراغ
 آن یکی را باد پیک مژده بر
 راستی ماهیت تقدیر چیست
 بختها را چیست اصل اختلاف
 ای که گوئی فرط ادراک و خرد
 باز گوی این عقل و ادراک از کجاست
 طبع زاد این را ذکی آنرا پلید
 اصل این بد پاک و اصل آن پلشت
 زشت و گرغازه کرد و وسه بست
 خلق اگر بهتر شود از اکتساب
 خلق را تعلیم بیش و کم کند
 چون خوش آید فتنه ها خامش شود
 درد ها درمان و هجران ها وصال
 باز گردد از ثریا تا ثری

آئینهٔ هیب

خنک آن دل که نباشد پی آزار کسی
 بار بر دل ننهد گر نبرد بار کسی
 رشک یکسونهد و پاکدلی پیشه کند
 نشود سرد دل از گرمی بازار کسی
 آنکه را خنده بگفتار و بکردار رواست
 چه زند خنده بگفتار و بکردار کسی
 دل که هست آینهٔ غیب خدا ، عیب بود
 که شود آینهٔ عیب کس و عار کسی
 عیب خود بنگر و بر عیب کسان خرده مگیر
 که حساب از تو نپرسند ز رفتار کسی
 گوهر آدمی اندیشهٔ وی باشد و بس
 جز بدان پی نتوان برد بمقدار کسی
 گوهر خویش بپرداز ز زنگار هوس
 ز ننگ بروی مهل از درهم و دینار کسی
 گر نه در اندک و بسیار کسانت طمعی است
 چند گوئی سخن از اندک و بسیار کسی
 جهد کن تا نفضائی گره از بیخردی
 چون بدانش نگشائی گره از کار کسی
 خوی آزاد بجوی و ره تقلید مجوی
 گر برنج اندری از سخره و پیکار کسی
 آنکه در شاهره سعی و عمل راهرواست
 عاریت می نکنند مرکب رهوار کسی
 بگذر از جامهٔ نو چون گفت از مایهٔ نهی است
 زیب اندام مکن جبه و دستار کسی
 کام بر دوخته از میوهٔ شیرینت به است
 که نظر دوخته بر شاخهٔ پر بار کسی
 سخن قیمتی و ساده همین بود و ثوق
 گر سخن فهم کند خاطر هشیار کسی

خطا

بر خطاست	گر گذری هست و نه در کوی تست
نا بجاست	ور نظری هست و نه بر روی تست
ز اشتباه	آنکه بسنجید رخت را بماه
از تو کاست	گفت که هم سنگ ترازوی تست
بهر لاغ	و آنکه بدان نرگس شهلاى باغ
بیجیاست	گفت که چون نرگس جادوی تست
گر نه باز	و آن گل صد برگ و همه برگ و ساز
بی نواست	برگ و نوایش ز گل روی تست
ای حیب	شیوه بد خوئی و ناز و عیب
این خطاست	گر همه گویند که آهوی تست
دلنشین	خلق تو گر یکسره قهر است و کین
دلرباست	یا همه گس جور و جفا خوی تست
در طلب	منع تو شوق آورد ای نوش لب
اقتضاست	منع که از لعل سخنگوی تست

غما م
(محمد يوسف زاده)
۱۳۶۱-۱۳۹۴
هجری قمری

باغ ارم

هرچند مرا درد و جهان بیش و کمی نیست
 با وصل توام در دو جهان هیچ غمی نیست
 گویند که باغ ارمی هست بسه عالم
 گرهست رخ تست و گر نه ارمی نیست
 آنرا که بزلف تو دل آویخته باشد
 گر ملک جهانش رود از دست غمی نیست
 عدل است سرا پای تو ای حاکم عشاق
 گر جان بدهی ور بستانی ستمی نیست
 حق دارم اگر بیشتر از حق کنم افغان
 دل دادن و نومید شدن درد کمی نیست
 بر فرض که یوسف بدراهم بفروشدند
 آیا چکند آنکه بدستش درمی نیست
 مردند گدایان بتمنای نوائی
 گوئی که در این مرحله صاحب کرمی نیست
 با هستی خود می خرم امروز اگر هست
 جائی که در آن نام وجود و عدمی نیست
 بیهوده غمام از غم دل میکنی افغان
 هرگز پی این شام سیه صبحدمی نیست

افسر
(محمد ہاشم)
۱۳۵۸ - ۱۳۹۷
ہجری قمری

تعلیم و تربیت

سه گونه بوده رواج عقیده در عالم
 که مرد از آن سه سری جست و پیر و ان اندوخت
 یکی بزور، کسه تا مردمانش بپذیرند
 بکشت مردم و بنیاد کند و خانه بسوخت
 دو دیگر آنکه عقیدت بسیم و زر بخیرید
 از آن کسی که عقیدت بسیم و زر بفروخت
 سه دیگر آنکه بتعلیم و تربیت پرداخت
 چراغ فکر بدینگونه در جهان افروخت
 چورفت زور و زر آن هر دو نیز بار بیست
 بماند آنچه بتعلیم و تربیت اندوخت

زشتی قمار

هیچکس از قمار طرف نسبت	ز آنکه برد قمار باختن است
هر که زین کار بهره برد بباخت	هر که زین دام دانه جست نرست
راد مردان و سرفرازان را	مینماید قرین مردم پست
مرد خوشخوی را کند بدخوی	با حریفان پست چون پیوست
تهمت و ناسازا دروغ و قسم	از دوسر رایج است در هر دست
بهر یک بستنی بگناه قمار	ای بسا عهد دوستی که شکست
هر که نزدیک شد باین ورطه	غرق شد یا که او فتاد بشست ^۱
داد بر بساد گنج بساد آور	خسروی کز قمار شد سر مست
از سر مال خویشتن برخاست	هر که در پای این بساط نشست
با حریفان چو کودکان هر دم	عهد صحبت شکست و باز بیست
روز و شب را نیارمید و نخفت	جان و تن را برنج داد و بنخست
و آنکه در وقت خود نیار امید	رشته عمر خویشتن بگست

فریب و خدشه

ترجمه کلام علی علیه السلام

بیروزگار جوانی بیازمای کسان
 بین فرشته خصالند یا که دیو و ددند
 برای خویش رفیقی شفیق گلچین کن
 ز مردمی که هنرپیشه اند و باخردند
 ملامت نکنند از بدند خویشانت
 با اختیار برای تو منتخب نشدند
 ولی بنیک و بد همنشین تو مسئولی
 بهمشینی مردم با اختیار خودند
 معاشران تو گر چند تن ز نیکانند
 غمت مباد گر ابناء روزگار بدند

پایه مردمی

ترجمه کلام علی علیه السلام

آن شنیدم که رادمرد بزرگ پایه مردمی چنین بنهاد
 که نه از کس فریب باید خورد نه کسی را فریب باید داد

آرزوی آزادی

آنکسی را بستائید که اندر همه عمر
 بهر آسایش مردم قدمی بر دارد
 نیکمرد آنکه نگردد دل اوهرگز شاد
 مگر از خاطر کس بار غمی بر دارد
 مرد مرد آنکه ستمکاری نابود کند
 تا مگر از سر مردم ستمی بر دارد
 مردم ازدوره ضحاک بجان آمده اند
 کاوه ای کاش بر آید علمی بر دارد

زن و مرد

زنان گویند اگر مردی دوزن گیرد روان بود
 همیشه از برای خود بلای جان و تن دارد
 چرا زن شوهری گیرد که جز او همسری دارد؟
 خدا را این بسالرا زن برای خویشتن دارد
 اگر خواهد که این روز سیه آید سر، باید
 زن دانا نگردد همسر مردی که زن دارد

و کالای مؤسسان

رای را گر بمجلس شوری با قیام و قعود میدادند
 و کالای مؤسسان از بیجا باز کوع و سجود میدادند!

دهخدا
علی اکبر
۱۴۹۷
هجری قمری

انشاء الله گربه است

دیر بامی امام ده بمسجد میرفت جامه اش بسگی باران دیده
بسایید، امام چشم برهم نهاده گفت انشاء الله گربه است . حکایت
منظوم ذیل مأخوذ از این مثل است .

علمی اکبر دهخدا

پای تما سر چوخم تمام شکم
کلمی ضخیم بر فراز خمی
معنی صدق قوز بالا قوز
سمیحه بردست و پسته نقش جبین
زیر او او فتاده تحت حنک
بند در کلمگی در افکنده
هر کفی راجهار پنج انگشت (!)
بسکه تخلیل^۲ لخمیه گاه وضو
شال و بند ازار آویزان
آستین ها گشاده و یقه چاک
کوه ها در میان ودورازرو (!)
بر نسیج چپار^۴ فضله کک
رفته از درب چین به سقسینش
در هم آمیخته خل و ژفکاب^۶
بغل و کش عیان چو چرم گراز
نزره عنف بل بر غبت و طوع
کفش کس را نگفته ام کفشک
راستی هر چه بود آن گفتم
غرض کور را چه آری گفت
وزمی عجب و کبیر مخموران
بیشوایان دین سهل و سمح^۷

گردن و سینه در شکم مدغم
هیچ نه جز عمامه و شکمی
قوز سالوسیش بیشت چو یوز
بر زبان ذکر و خاتمش بیمین
ریش انبوه پر زاشپش و کک
همچو آن تو بره ای که آکنده
چون جهودانه چرب و چیل درشت
ناخانان سر ز چربی بن هو
از دوسو گرد و خاک ره بیزان
پیرهن شوخگن قبا نا پاک
ته رنگ حنا بریش دو مو^۳
فلفل و زرد چوبه روی نمک
خفیش ذکر و کسکسه^۵ سینش
بس که چما لشگری بقصد ثواب
ز آستین گشاد و پاچه باز
دیده باشی اگر چومن این نوع
کنی اذعان که تاکنون بیشک
در شهوار یسا شبه سفتم
لیک مغرض چو بر غرض آشت
نیک دانی که این زحق دوران
بر ز باد و هوی فخور و مرح

۱ چرب روده که درون آنرا باگوش و مصالح پر کرده باشند ۲ - انگشت در
محاسن زدن بوقت وضو ۳ - یک تار سپید و یک تار سیاه ۴ - چپار بروزن قطار
هر چیز دورنگ ۵ - کسکسه - بعضی قبایل عرب دنبال کاف خطاب « سین » علاوه
میکنند، مثلاً در « اگر متک » میگویند « اگر متکس - » تلفظ این نوع کاف و سین ها را
کسکسه میگویند ۶ - خل بکسر و ضم اول خلط بینی گویند و امثال آن و ژفکاب
چرکی که گوشه چشم جمع شود ۷ - فخور یعنی نازنده ، مرح یعنی شاد - سماحت
گذشت و جوانمردی - مبعوث شدم بدین آسان و باگذشتی . حدیث است .

کف چو از خون بیگنه شویند

سپس این سگ چه کرده بدگویند

شیخی اینسان که ذکر خیرش رفت
دوش بهر ثواب پاسی و نیم
بامدادان بخواب مانند دراز
از دگر سوکشید موزن صوت
برهش مانده چشم مأمومان
مسجد از سرفه ، عطسه، خمیازه
زن و مرد از دو صف بنوک بنان
این بفکر که و نواله خر
بلبل؛ شبهه این به کرشویان
و آندگر خواب نامه اندر پیش
زرنابش فتند بکف بی شک

بود وقتی امام مسجد شفت
قصرها ساخته بباغ نعیم
دیو کابوس را سراپان راز
عجلوا بالصلاة قبل الفوت
چون غسق آجوی دیده بومان
پر هلالوش و بانگ و آوازه
عانه آخاران و ریش شانه کنان
و آن بتدبیر زرع حب بقر
ذکر زوجنی حورعین گویان
زانکه در خواب دیده لحنه خویش
بخرد توپره برای ایشک

.....

.....

شیخ غلطی زد و ز بالش شیخ
نوک پر بر سرش خلید و بخست
دید دیربست تا که صبح دوم
گفت آوخ که خفتن بیگانه
دانم این مردگان زنده بتن
«شیخ خورده است چرب و شیرین دوش
«صبح در خواب ژرف مانده بناز
وین بترکم به بضع^۵ همخوابه
گفت این جمله جست از جاست
نوز سر پر ز غنج و ناز خدیش^۶
تا امامت کند بعامی چند

نسوک پری بداد مالش شیخ
شیخ اسپند سان ز بستر جست
بر دمیده است و گرگ آخته دم
مدح من قدح کرد و جاهم چاه
این زمان چون گمان بر نند بمن
سیم ساقی فشرده در آغوش
کی تواند بمسجد آمد باز
نیز باید شدن به گرمابه
شد بجمام و تن بچستی شست
راه مسجد روان گرفت به پیش
همچو خود ریش گاو و خامی چند

- ۱ میان طلاب علوم دینیہ رسمی کهن است که چون یکی از آنان با غیر طالب علمی بچنگ و ستیز برخیزد دیگران پیش از آنکه ظالم را از مظلوم بشناسند تعصب را بحمايت همکار برخیزند بدان حد که در زمان سلطنت ناصرالدین شاه در تبریز بیگناهی را بدین صورت کشتند ۲ - غسق تاریکی اول شب ۳ - عانه زیر ناف ۴ - بله تری و نم ، جمع آن بلبل ۵ - بضم اول فرج و نکاح و بضع بمعنی جماع ۶ - بضم و فتح اول پادشاه ، کدخدا و کدبانو .

منکر نوح در پیامبری^۱
 عقل بر نطع و هم باختگان
 بملاهی دهان الهی را
 قشر بطیخ دیده از بغداد^۲
 ربض^۳ کوفه، مردم اموی
 همچو بوبکر سبزوار زبون^۴
 بشقی^۵ روشن از پفی خاموش
 کوه را کاه دیده، که را کوه
 ان ولوشان بجای رای رزین
 نه فزاینده و نه زاینده
 خواجه تاشان گاو عصارى
 شب همانجا که بامداد پگاه
 شیخ را چشم عامه در راه است

از قضا بد سگی فتاده درون
 لاشه آورد عاقبت بکنار
 سروتن خیس خورده و ترو تیل
 غنغنی کرد و آب تن بفشاند
 شیخ زی شیب و سگ بیالادست
 هشت عشرش بسوی شیخ چهید
 شیخ را ریش و جبهه و دستار
 پیش کن خر که کارزین سپس است
 کار تسویل^۶ شیخ دور و دراز
 با ترش روی نفس لوامسه

گاو را خوانندگان خدا زخری
 از خدا با خرافه ساختگان
 پیروان هر مجاز و واهی را
 ناشنا سندگان سد ز سداد
 خرد و مغز آن گروه غوی^۷
 دین بیازار آن عشیرت دون
 گاه در خواب مرگ و گاه بجوش
 شاد باطن و از یقین بستوه
 شك نیاوردگان کرده یقین
 همچو سنگی بجای پاینده
 غول عادات را به بیگاری
 بام تا شام در ششقت راه
 بس کنم قصه، وقت بیکاه است

در خلائی کنار جاده درون
 لاشه سگ بس تلاش بردبکار
 همچو قبطی بر کشیده ز نیل
 دست و پائی زد و بخشکی راند
 قسمی از ره بلند و بخشی پست
 رشحات جدا ز جسم پلید
 وز پلیدی سگ گرفت آهار
 باقلا بار کردنت هوس است
 خر مریدان بانتظار نماز
 حرص میل و قبولی عامه

نوح را باور ندارند از پی پیغمبری
 (سنائی)
 بگذرد از ابن سران تا آن سران
 او نبیند غیر قشر خریزه
 (مولوی)

۱ - گاورادازند باوردرد خدای عزمیان

۲ - گاو در بغداد آید ناگهان
 ز آن همه عیش و خوشی ها و مزه

۳ - غوی گمراه ۴ - دیوار شهر و همچین زن و اهل خانه ۵ - رجوع شود بمثنوی
 چاپ علاء الدوله ص ۵۱ ۶ - تف حرارت و گرمی ۷ - فریب و ریا - تصحیح
 احتمالی کلمه «تسیل» که در متن بود.

شیخ باحرص از درون همدست
گر نه ماهی است لامحاله بط است
ده کی دارد، آه! دلفین! است
بکنار آورد ز مهر غریق
بی عمل کار علم ناید راست
درد میری و نیز الحیوان^۱
در بلیناس و ارسطو طالیس
بوعلی را اشارت است بر آن
صد شنیدن کجا و یک دیدن
.....

گفت شیخ این پشت کرد بسگ
مـرده آسا کفن کشید بسر
چشم بر هم نهاد و تیز گذشت
مانده بود از طلوع کو کب روز
و زهما سوی بانگ و غوغا خاست
لال هر کز نگوید این کلمات
یک کرت کج نشین و راست بگو
چيست جز باد کرده در انبان؟
چون هر یسه است و آب دیده بران
وررها شد درازیش بدر قاز
هیچ دانی چه گویدش وجدان
نوش خور نوش و شادخواره بزی
چون کنی طعمه ای شه عادل
شیر سازی کند از این نخچیر
بلی که از داه میردد سازیست
باز وجدان بسدو زند شایاش
اندر آن تنگ و تسار ویرانه

لحظه ای چند جنگشان پیوست
گفت سگ اندر آب این غلط است
فلس و پر نیستش عجب این است
که بیحر و ببر که های عمیق
گفته اند این و گفته ای زیباست
خواننده بودم بشرح سیرت آن
حافظه رفته، لعن بر ابلیس
در شفا هم بیاب جانوران
لیک از بهر نیک سنجیدن
.....

ندهد تایقین خویش بشک^۲
وز عبا؛ مرده ریگ^۳ پنج پدر
چون شهاب هوا و آهوی دشت
فرصت یک دو گانه خواندن نوز
شیخ محراب با قدم آراست
قدس و پاکی شیخ را صلوات
بارها گفته ام بشیخ ابو
کآنچه را نام کرده ای وجدان
نیک بنگربدو که بی کم و بیش
چون کشی ریش احق امت دراز
شیر بر غرم^۴ چون برد دندان
گوید ای میردد هماره بزی
ز آنکه زین غرم گول اشتر دل
عمل هضم در بمعده^۵ میر
کار صید از تو نوره بازیست
زن جولا چو بر کشد بکتاش^۶
گویدش کاین نگار جانانه

۱ - جانوری است بشرحیکه در اشعار بعد است ۲ - حیاة الحیوان از دمیری است
و « الحیوان » از جاحظ هر دو در حیوان شناسی ۳ - لا تنقض البقین بالشک
۴ - مرده ریگ مبرات ۵ - آهو و کوزن ۶ - امر بر خرامیدن و جلوه کردن
باشد یعنی بهرام و جلوه کن .

نه خورش داشتی نه جامه گرم
هر دو رستند از این جوانمردی
آری این اوستابهر نیرنگ
زرد از او جوی و زعفرانی بین
دهدت زین خم ار کند آهنک
گر بفضل قدیم صورت خویش
این بسیرت عدیل دیو رجیم
محکمی را چو او کند تاویل
تا بدانجا که گفت رهزن کرد
گر نمی کشتمش نه خود میمرد!

مهر گنگ

یقین کردمی مرگ اگر نیستی است
از این ورطه خود را رها نیدمی
بدان عرصه پهن بسی ازدحام
خر و بار خود را کشانیدمی
بجسم و بجان هر دو آن مردمی
ز هستی رسن بگسلا نیدمی
بر این قلعه شوم ذات الصور
به تحقیر دامن فشا نیدمی
مر این معدن خار و خس را بجای
بدین خوش علف گله مانیدمی

وحید دستگردی
۱۳۶۱ - ۱۳۹۸
هجری قمری

فکر فردا

ای چشم خرد بکار بینا باش
 ای تیغ هنر برهنه پیکر شو
 تو برتر از این سپهر مینائی
 از جسمه ناکسی مجرد شو
 زشتند اگر کهان، توزیبا شو
 در کار خود از کسی مدار امید
 تا سر سائی بافسر خورشید
 بر بند ز هرهی مردم چشم
 تا چند ز بون جانور، تا چند
 خواری مکش از زمانه ریمن
 چون خضر مخواه زندگی برخوبش
 بی پرده بگوی راز ینهنائی
 آئین و طریق زندگی این است
 مستی است اگر براستی توأم
 مایهٔ س از دفتر سماوی شو
 نه بار بکش ز شیخ و مسلم شو
 نه بندهٔ خلق باش و نه خواجه
 نه سالک مسلک تقاضا شو
 بر خلق بعدل و داد کوشش کن

امروز زمانه راست فردائی

امروز ببین و فکر فردا باش

نکو کار و ول گزینش

چو داری از فرا تر چشم امید
 فلک کاندن نظر آئینه و اراست
 نکو را نیک و بد را بد نماید
 ز گردون بد نمیبند نکو کار
 فروتر رامساز از خویش نومید
 بکار نیک و بد آئینه داراست
 نه زین کاهه نه بر آن بر فزاید
 نباشد جز بدی بابد کمش یار

خوش آمدی

خوش آمدی بنشین و مرو چو عمر دمی
 که بی تو عمر نپسزد بنیمه درمی
 چویار دور شود شادی از جهان دور است
 چو دوست دست دهد در زمانه نیست غمی
 وصال روی تو بعد از فراق دانی چیست؟
 صباح معدلتی در پسی شب ستمی
 نه پا بسنگ، که سنگ اربسرفرود آید
 ز پیشگاه تو واپس نمی روم قدمی
 جز آنکه عشوۀ لبخند در دهان تو دید
 کسی ندیده وجودی مصاحب عدمی
 صمد پرستی از آفساق رخت بر بندد
 در آید از بضمخانه ای چو تو صنمی
 بیاد صفحه رخسار دلفروز تو بود
 زدیم گاهی اگر بر صحیفه ای رقمی
 و گرنه چرخ قلم کرد و بست ما را دست
 بدین گنه که سری داشته است با قلمی
 زهرچه هست فرو بست چشم و گوش وحید
 مگر ز روی نگاری و لحن زیسر و بمی

فروتنی

مشو در پیش گردن کش فروتن مکش پیش فروتن نیز گردن
 بروز ناتوانی باش سرکش مکش سردر توانائی چو آتش
 گل از سرنا کشی شد زیب گلزار خلد در پای خلق از سر کشی خار
 خمیده پشت باشد بارورتاک
 چنار از به روی سرکش با فلاک

بِکَار باش

بکار باش که چون آدمی ز کار افتاد
 کسی زدوست و دشمن براونگهبان نیست
 من از کشیدن دندان خود گسرفتم پند
 تو نیزش از بن دندان شنو که هذیان نیست
 حقوق خدمت دیرین و دوستی کهن
 بگردن کسی از کس بقدر دندان نیست
 چو سودمند و بکار است دررگ و ریشه
 مکان اوست که بر لعل کانی امکان نیست
 ولی ز کار اگر افتد بسختیش بکنند
 که ترک دوست دیرینه کار آسان نیست
 بروزگار خوشی دوستان فراوانند
 اگر چه دوست اگر هست بس فراوان نیست
 بروز سختی و بدبختی از بیایی دوست
 نثار پای کنش جان که همسرش جان نیست

سهل انگاری

بشنو اندر ز من ای تازه جوان کاین اندرز
 حاصل تجربت عمر ز پیر کهنی است
 درد را دانا ز آغاز علاج اندیشد
 نه در آنجام که نورسته گیا خار بینی است
 قطره قطره نشنیدی که چو درهم بیوست
 سیل دریا خطر خانه ز بنیاد کنی است
 و آتش شعله وری کز شررش شهری سوخت
 در نخست آشپز مطبخی پیر زنی است
 کار را سخت کند شیوه سهل انگاری
 مایه مرگ تپی ، پایه جنگی سخنی است

بخش سوم

شعراى زبىع اول قرن چهاردهم

۱۴۰۰ - ۱۴۲۵

هجری قمری

عارف
(میرزا ابوالقاسم)
۱۳۵۲ - ۱۳۰۰
هجری قمری

پوشالی

چه دادخواهی از این دادخواه پوشالی
 ز شاه کشور جم جایگاه پوشالی
 بجای تخت کیانی و تخت جم مانده است
 حصیر پاره بجا و کلاه پوشالی
 بقدر یک سرموئی عد و نیندیشد
 از این سپهبد و از این سپاه پوشالی
 ز آه سینه پوشالی آتش افروزیم
 بکاخ و قصر و باین بارگاه پوشالی
 بین چه غافل و آرام خفته این ملت
 چو گوسفند در آرامگاه پوشالی !
 پناه ملت مجلس بود ، چو گردد چاه
 پناهگاه ، بسوز این پناه پوشالی
 بهار آمد و عارف نمیشود سر سبز
 ز باغ و لاله و خرم گیاه پوشالی (!)

ملك الشعرا
(محمد تقى - بهار)
١٤٠٤ - ١٤٧٠
هجري قمرى

سگوت شب

آشفته روز بر من از این رنج جانگزی
 بخشای بر من ای شب آرام دیر پای
 ای لکه سپید ز مغرب برو برو
 وی کله سیاه ز مشرق بر آ بر آ
 ای عصر زرد خیمه تزویر بر فکن
 وی شب سیاه چادر انصاف بر گشای
 ای لیل مظلوم از در فرغانه وامگرد
 وی صبح کاذب از پس البرز بر میای
 ای تیره شب بمژه غم خواب خوش بیاف
 وی خواب خوش بزلف امل مشک تر بسای
 من خود بشب پناه برم ز ازدحام روز
 دو گوش و چشم بسته ز غولان هرزه لای
 چون بر شود ز مشرق تیغ کبود شب
 مغرب بخون روز کشد دامن قبای
 ز آشوب روز و راهم اندر سگوت شب
 با فکرتی پریشان با قامتی دوتای
 چون آفتاب خواست کشد سر ز تیغ کوه
 چونان بود که بر سر من تیغ سر گرای
 گویم شبا بصد گهر آبستنی و لیک
 چندان دوصد ز دیده فشانم ترا مزای
 ای تیغ کوه راه نظر ساعتی ببند
 وی پیک صبح در پس که احضای پای
 ای زرد چهره صبح دغا وصل کم گزین
 وی لعبت شب شبه گون هجر کم فزای
 باروز دشمنم که شود جلوه گر بروز
 هر عجز و نامرادی، هر زشت و ناسزای
 من برخی شبنم که یکی پرده افکنند
 بر قصر پسادشاه و بسر منزل گدای

دهر هزار رنگ نمایان شود بـروز
 با جلوه‌های ناخوش و دیدار بدنمای
 گوش مراد را خیر زشت گوشوار
 چشم امید را نگه شوم سرمه سای
 آن نشنود مگر سخن پست نابکار
 این ننگرد مگر عمل لغو نابجای
 لعنت بروزباد و براین نامه های روز
 وین رسم ژاژخانی و این قوم ژاژخای
 ناموس ملک درکف غولان شهری
 تنظیم ری بعهده دیوان تیره رای
 قومی همه خسیس و بمعنی کم از خسیس
 خلقی همه گدای و بهمت کم از گدای
 یکسر عنود و بر شرف و عز گشاده دست
 مطلق حسود و برز برحق نهاده پای
 هر بامداد ازدل و چشم و زبان و گوش
 تاشامگاه خون خورم و گویم ای خدای
 از دیده بی سرشک بگیریم بهزارزار
 وز سینه بیخروش بنالم به های های
 اشکی نه و گذشته ز دامن سرشک خون
 بانگی نه و گذشته ز کیوان فغان و ای
 بیتی بحسب حال بیارم از آنچه گفت
 مسعود سعد سلمان در آن بلند جای
 «گردون بدر دورنج مرا کشته بوداگر
 پیوند عمر من نشدی نظم جانفزای»
 مردم گمان برند که من درحصاری
 مسعودم و ستاره سعد است رهنمای
 داند خدای کاصل سعادت بوداگر
 مسعود وار سرکنم اندر حصارنای
 تا خود در این سراچه محنت بسر برم
 یکروز تابشام بدین وضع جانگزی
 چون اندر این سرای نباشد بجز فریب
 آن به که دیده هیچ نبیند در این سرای

نماند

در شهر بند مهر و وفا دلبری نماند
 زیر کلاه عشق و حقیقت سری نماند
 صاحب‌دلی چو نیست چه سود از وجود دل
 آئینه گو مباش چو اسکندری نماند
 عشق آنچنان گداخت تنم را که بعد مرگ
 بر خاک مر قدم کف خاکستری نماند
 ای بلبل اسیر بکنج قفس بساز
 اکنون که از برای تو بال و پری نماند
 ای باغبان بسوز که در باغ خرمی
 زین خشکسال حادثه برگ تری نماند
 برق جفا بی‌باغ حقیقت گلی نهشت
 کرم ستم بشاخ فضیلت بری نماند
 صیاد ره بیست چنان کز پی نجات
 غیر از طریق دام ره دیگری نماند
 آرزوی که خاک وطن گرم بود از آن
 طوری بهاد رفت کز آن اخگری نماند
 هر در که باز بود سپهر از جفا بیست
 بهر پناه مردم مسکین دری نماند
 آداب ملک داری و آئین معدلت
 بر باد رفت و ز آن همه جردفتی نماند
 با ناکسان بجوش که مردانگی فسرد
 با جاهلان بساز که دانشوری نماند
 با دستگیری فقرا منعمی نزیست
 در پایمردی ضعیفا سروری نماند
 زین تازه دولمان دنی، خواهی نخواست
 وز خانواده های کهن مهری نماند
 زین ناکسان که مرتبه تازه یافتند
 دیگر بهیچ مرتبه جاه و فری نماند

آلوده گشت چشمه به پوز پلید سگ
 ای شیر تشنه میر که آبشخوری نماند
 زین جنگهای داخلی و این نظام زور
 بی درد و داغ خانه و بوم و بری نماند
 بی فرقت برادر خود خواهری نزیست
 نادیده داغ مرگ پسر مادری نماند
 جز گونه های زرد و لبان سپید رنگ
 دیگر بشهر و دهکده سیم وزری نماند
 شد مملکت خراب ز بی نظمی نظام
 و ز ظلم و جور لشکریان کشوری نماند
 یاران قسم بساغر هی کاندرا این بساط
 پرنا شده ز خون جگر ساثری نماند
 نه بخشی از تمدن و نه بهره ای ز دین
 کان خود بکار نامد و این دیگری نماند
 و احسرتا چگونه توان کرد باور این
 کاندرا جهان خدائی و پیغمبری نماند
 رفتند شیر مردان از مرغزار دین
 و اینجا بجز شکالی و خوگ و خری نماند
 از بهر پاس کشور جم رستمی نخاست
 و از بهر حفظ بیضه دین حیدری نماند

 عهد امان گذشت مگر چنگری رسید
 دور غزان رسید مگر سنجری نماند
 روز ائمه طی شد و در پیشگاه شرع
 جز احمقی و مرتدی و کافری نماند
 دهقان آریائی رفت و بمرز وی
 غیر از جهود و ترسا برزیگری نماند
 گیتی بخورد خون جوانان نامدار
 و ز خیل پهلوانان کند آوری نماند

فردوسی

سخن بزرگ شود چون درست باشد و راست
 کس از بزرگ شد از گفته بزرگ رواست
 چه جد چه هزل در آید بازمایش کژ
 هر آن سخن که نیوست بسا معانی راست
 شنیده ای که بیک بیت فتنه ای بنشست
 شنیده ای که زیک شعر کینه ای برخاست ؟
 سخن گر از دل دانا نخواست زیبا نیست
 گرش قوافی مطبوع و لفظها زیباست
 کمال هر شعر اندر کمال شاعر اوست
 صنیع دانا انگاره دل دانا است
 چو مرد گشت دنی قولهای اوست دنی
 چو مرد والا شد گفته های او والا است
 سخاوت آرد گفتار شاعری که سخی است
 گدائی آرد اشعار شاعری که گداست
 درست شعری فرع درستیی طابع است
 بلند رختی فرع بلندی بسا است
 نشان خوی دقیقی و خوی فردوسی است
 تفاوتی که بشهنامه ها به بینی راست
 بلی تفاوت شهنامه ها بمعنی و لفظ
 درست و راست بهنجار و خوی آند و گواست
 جلال و رفعت و گفتار های شاهانه
 نشان همت فردوسی است بی کم و کاست
 عتابهای غیورانه و شجاعتهای
 دلیل مردی گوینده است و فخر اورا است
 معاورات حکیمانه و درایتهاش
 گواه شاعر در عقل و رای حکمتراست
 صریح گوید گفتارهای او کاین مرد
 بغیرت از امرا و بحکمت از حکماست
 کجا تواند یکشن دو گونه کردن فکر
 جز آنکه گوئی دو روح در تنی تنهاست

درون صحنه بازی یکی نمایشگر
 اگر دو گونه نمایش دهد بسی والاست
 یکی بصحنه شهنامه بین که فردوسی
 بصد لباس مخالف ببازی آمده راست
 امیر کشور گیر است و گرد لشکر کش
 وزیر روشن رایست و شاعری شیدا است
 مکالمات ملوک و محاورات رجال
 همه قریحه فردوسی است بی کم و کاست
 برون پرده جهانی ز حکمت است و هنر
 درون پرده یکی شاعر ستوده اقا است
 بتخت ملک فریدون، به پیش صف رستم
 بساحتشام سکندر، بمکرمت داراست
 بگاه پوزش خاک و بگاه کوشش آب
 بوقت هیبت آتش، بوقت لطف هوا است
 عتابهش چو سیل دمان نهنگ اوبار
 خطابهش چو باد وزان جهان پیماست
 بگاه رقت چون کودک نکرده گناه
 بوقت خشمیت چون نره دیو خورده قفاست
 بوقت رای زدن به ز صد هزار وزیر
 که هر وزیری دارای صد هزار دهاست
 بگاه خوف مراقب، بگاه کین بیدار
 گه ثبات چو کوه و گه عطا دریاست
 بزرگوارا، فردوسیا! بجای تو من
 یک از هزار نیارست گفت از آنچه رواست
 ترا ثنا کنم و بس کز این دغل مردم
 همی ندانم یکنن که مستحق ثناست
 ترا کنیم ثنا تا که زنده ایم بدهر
 که شاهنامه ات ای شهره مرد محیی ماست

پرده عینما

غم مخورای دل که جهان را قرار نیست
 زینهمه هنگامه یکی پایدار نیست
 حشمت و جاهش همه جز وهم صرف نه
 عزت و نازش همه جز مستعار نیست
 آنچه مجازی بود، آن هست آشکار
 و آنچه حقیقی بود، آن آشکار نیست
 هست یکی پرده جنبنده بدیع
 کز بر آن نقش و صور را شمار نیست
 پرده همی جنبد و ساکن بود صور
 لیک بچشم تو جز از عکس کار نیست
 پرده بینی تو و بینی که نقش ها
 در حرکاتند و یکی برکنار نیست
 پنداری کان همه را اختیار هست
 لیک یکی ز آن همه را اختیار نیست
 ورتو این راز هویدا کنند حکیم
 خندی و گویی که مرا استوار نیست
 همره پرده بدر آیند و بگذرانند
 هیچکسی را به حقیقت قرار نیست
 پرده شتابان و در آن نقش ها روان
 و آن همه جز شعبده پرده دار نیست
 نیست ترا آکببی از راز پرده دار
 ز آنکه ترا در پس این پرده بار نیست
 جنگ و جدل بینی و گرد و غریو کوس
 لیک در این عرصه بجز یک سوار نیست
 پرده مکرر شود و نقش پاش، لیک
 پرده گشاینده جز از کردگار نیست
 آنچه بنزدیک تو کوه است و بحرو بر
 جز که بدستی دوسه بریک جدار نیست

و آنچه بسوی تو بود لشکر و حشم
 سوی خرد جز دوسه نقشی فکار نیست
 شو بحقیقت نگر ایراک حس تو
 شبهت ناک است و حقیقت شعار نیست
 قوت سمع و بصرت چونکه شبهه یافت
 هم بحواس دگرت اعتبار نیست
 کار جهان جمله فریب است و شعبده
 راستی در همه روزگار نیست
 ماو تو ، ای خواجه ! بدین پرده اندریم
 ز آنکه از این دایره کس رافزار نیست
 هر کسی اندر خور نیروی خویشتن
 شغلی پذیرفت و جز آتش مدار نیست
 آنکه تو بینی که همی هست بختیار
 و آنکه تو بینی که همی بختیار نیست
 هر دو بنزدیک حقیقت برابرند
 یک سر موفرق در این گیرودار نیست
 شعله ابر پ - - راکنده در شفق
 کم ز بکی کبکبه اقتدار نیست
 مخزن یا قوت بود پیش دیده لیک
 پیش خرد جز مه و دود و بخار نیست
 جز ره تقوی ز در اعتماد نیسی
 جز ره دانش ز در افتخار نیست
 گرچه بدیع است جهان لیک بی بقاست
 هیچ گوارنده چنین ناگوار نیست
 کار چو این است چرا غم خورد حکیم
 غم خورد آن کو خردش دستیار نیست
 تا بنخوانی تو مر این را جفا و جبر
 جبر و جفا را بر صانع گذار نیست
 صنع خداوند جهان نظم کامل است
 نیز بجز جبر ، ز نظم انتظار نیست

عدل خدا را تو بمیزان خود مسنج
 کفه عدل این کسره خاکسار نیست
 گر خردت هست غم نیستی مدار
 نیستی از بهر خردمند عار نیست
 ورخردت نی غم نابخردیت بس
 شاد زیاد آنکه بدین غم دچار نیست
 شاد زی و گام زن و نان بدست کن
 کز حسد و کینه کسی رستگار نیست
 غصه بیهوده پی زندگی مخور
 زندگی و غصه بهم سازگار نیست
 رو بجهان در نگر از دیده « بهار »
 ای که ترا خادم و خیل و زوار نیست
 ز آنکه بالام غم دهر مرهمی
 درد زداینده چو شعر بهار نیست *

* آخرین رکن عروضی مصرع های اول این قصیده اکثر ناموزون است و گاهی ارکان قبل از این رکن هم ناموزون شده یعنی با آنکه آخرین رکن عروضی در اینجا میباید بوزن « نیست » یا « فاع » باشد بر اوزان دیگر از قبیل « فعول » و غیره آمده و بهمین دلیل در نیمه های اول ابیات قصیده اندکی خارج آهنگ مینماید .
 دکتر حمیدی

کیهان اعظم

با مه نو زهره تابان شد ز چرخ چنبری
 چون نگین دانی جدا از حلقه انگشتری
 راست چون نیلوفر بشکفته در سطح غدیر
 سر زدند انجم ز سطح گنبد نیلوفری
 گفتی از بنگه برون جستند رب النوع ها
 با کمر های مرصع ، با قبا های زری
 برق انجم در فضای تیره گفتی آتشت
 پاره پاره بسته در نیلی پرند ششتری
 کهکشانشان گفتی همی پیچیده گردون بر میان
 دبیهی زربفت زیر شعری خاکستری
 تافته عقد پرن نزدیک راه کهکشانشان
 همچو مجموعی گهر پیش بساط گوهری
 یا یکی آویزه ای ز الماس کش گوهر فروش
 گیرد اندر دست و بگمارد بچشم مشتری
 آسمان تا بنگری ملک است و آفاقت و نفس
 حیف باشد گر بر این آفاق و انفس ننگری
 مردم چشم تو زین آفاق و انفس بگذرد
 خود تو مردم شو کز این آفاق و انفس بگذری
 سر سری بر پانگشته است این بنای باشکوه
 هان وهان تا خود نینداری مر آنرا سر سری
 هست کیهان پیکری هشیار و ذرات ویند
 اینهمه اختر که بینی بر سپهر چنبری
 ذره ای از پیکر کیهان بود جرم زمین
 با همه زور آزمائی ، با همه پهنآوری
 جرم غیرا ذره و ما و تو ذرات ویم
 کرده یزدانمان پدید از راه ذره پروری
 باز اندر پیکر ما و تو ذرات دگر
 هست و هر یک کرده ذرات دگر را پیکری

بین ذرات وجود ماست از روی حساب
 فسحتی کان هست بین ما و مهرخاوری
 پیکر کیهان اعظم نیز بیشک ذره‌ای است
 ز آن مهین پیکر که هم جزو است زین صنعتگری
 اینهمه صنعتگریها ای پسر بهر تو نیست
 چند از این نخوت فروشی چند از این مستکبری
 تو بچشم اندر نیائی پیش ذرات وجود
 ای سراسر شوخ چشمی، ای همه‌خیره سری
 نیک بنگر تا چرا پیدا شدند این اختران
 گر بدانستی توانی دعوی نیک اختری
 عشق آتش زدنخست اندر نخستین مشعله
 مشعله ز آن شعله شد سرگرم آذر گستری
 عشق همت بود؛ از همت حرارت شد بدید
 و آن حرارت کرد در کالای کیهان اخگری
 ساقی آتش پاره بد آتش بساغر درفکند
 هم در اول دور سرهاخیره ماند از داوری
 اختران جستند اندر این فضای بیفروغ
 همچو آتش پارگان در دکه آهنگری
 این یکی نپتون شد، آندیگر اورانوس، آن زحل
 و آندگر بهرام و آن یک تیر و آن یک مشتری
 و آن مجره گشت تا بان بر کمر گاه سپهر^۱
 همچو تیغی پر گهر دردست مردلشگری
 ذره ذره گرد شد پس گونه گونه تفریق شد
 نیز گرد آیند و هم پراکنند از ساحری
 عامل این سحرها عشق است و جز او هیچ نیست
 عشق پیدا کن و گر پیدا نکردی خون گری^۲

شکایت از توقیف روزنامه نو بهار

فرسوده و مستمند و نالانم
 یاوه است مگر دلیل وبرهانم
 یا خود شخصی نحیف ارکانم
 از بهر دونان بکاخ دونانم
 دریوزه گر سرای سلطانم ؟
 سیلی خور هر سفیه و نادانم
 مردم دگرند و من دگرسانم
 زیرا کسب مخنثی نمیدانم
 نه خوان خواص را نمکدانم
 در خانه خویشان بزندانم
 یک روز زند سفیه بهتانم
 زیرا ک هنرور و سخندانم
 زیرا به هنر فرید دورانم
 سیلابه روح بر ورق رانم
 بیرون شده از میان اقرانم
 خورشید فروغ بخش ایرانم
 مانده معن و شهل و شبانم
 مطبوع رواق و مرد میدانم
 ناکام چو پسر سعد سلمانم
 من ناصر و ری است یگانم
 باکشخان چون بوم نه کشخانم
 نه مرد ریا و کید و دستانم
 چون آب منزه است دامانم
 وز مسخره نیست پاره نسانم
 وزرنج تن است راحت جانم
 انگشتان چون سطر سوهانم
 دوپاشنه چون دو سخت سندانم

تا بر ز بوری است جولانم
 سخره است مگر سطور اوراقم
 یا خود مردی ضعیف تدبیرم
 یا همچو گروه سفلیگان هر روز
 پیمانان کش رواق دستورم ؟
 اینها همه نیست ، پس چرا درری
 جرمی است مرا قوی که در این ملک
 از کید مخنثان بر نجم من
 نه خیل عوام را سر آهنگم
 بر سیرت راد مردمان زینروی
 یک روز کنند وزیر تبعیدم
 دشنام خورم ز مردم نسادان
 زیرا بسخن یگانه دهرم
 زیرا ک بنقش بندی معنی
 زیرا پس چند قرن چون خورشید
 زیرا بخطابه و به نظم و نثر
 زیرا بحماست و سماحت نیز
 زیرا بلطایف و شاداید هم
 این است گناه من که از هر گام
 پنهانم از این گروه خود گوئی
 با دزدان چون زیم که نه دزد
 نه مرد فریب و سخره و زرقم
 چون آتش روشن است گفتارم
 بر فاحشه نیست پایسه فضلیم
 از مغز سر است تشوشه جسمم
 بس خامه طرازی ای عجب گشته است
 بس راه نوردی ای دریغا هست

نه سیر بخفته اند چشمانم
 کاندرا تعب است هفت ارکانم
 که قیصر روس کنده دندانم
 گه در ری و گاه در خراسانم
 بسته است زبان گوهر افشانم
 افکنده نگون بچاه کنعانم
 بسپرده بکام گرگ حرمانم
 اندر شمر فسلان و بهمانم
 سبابه مــــردم پشیمانم
 از چرخ برین گذشت افغانم
 فسرشود بتن درشت خفتانم
 بیکان بلا بسفت ستخوانم
 آزادی را بسخت بشانم
 آزاد نهاد خامسه نتوانم
 از وصل تو روی بر نگردانم

نه دیر غنوده اند افسکارم
 زینگونه گذشته سالیان برهفت
 گه خسرو هند سوده چنگالم
 از نعمت دشمنان آزادی
 و امروز عمید ملک شاهنشاه
 فرخ حسن بن یوسف آن کز قهر
 تا کام معانسدان روا سازد
 وین رنج عظیم تر که در صورت
 نا کرده گنه معاقبم گوئی
 عمری بهوای وصلت قانون
 در عرصه گیر و دار آزادی
 تیغ حدتبان گسست پیوندم
 گفتم که مگر به نیروی قانون
 و امروز چنان شدم که بر کاغذ
 ای آزادی خسته آزادی

یا آنکه مرا بنزد خود خوانی

یا آنکه تورا بنزد خود خوانم

گیلان - مازندران

هنگام فرودین که رساند ز ما درود
 بر مرغزار دیلم و طرف سپیده رود
 کز سیزه و بنفشه و گل‌های رنگ‌رنگ
 گوئی بهشت آمده از آسمان فرود
 دریا بنفش و مرز بنفش و هوا بنفش
 جنگل کبود و کوه کبود و افق کبود
 جای دگر بنفشه یکی دسته بدروند
 وین جایگه بنفشه بخرم‌ن توان درود
 آن کوه پر درخت چومردی مبارز است
 پرهای سبز بر زده چون جنگیان بخود
 اشجار گونه‌گون و شکفته میان‌نشان
 گل‌های سیب و آلو و آبی و آمرو
 چون لوح آزمون‌ه که نقاش چرب‌دست
 الواح مختلف را بر وی بیازمود
 شمشاد را نگر که سراپا قدست و جعد
 قدیست ناخامیده و جعدیست نابسود
 آزاده را رسد که بساید با بر سر
 آزاد ازین سبب سرتارک با بر سود
 بگذر یکی بخطه نوشهر و رامسر
 وز ما بدان دیار رسان نو بنو درود
 آن باغ‌های طرفه بدان فرو آن جمال
 و آن کاخ‌های تازه بدان زیب و آن نمود
 از تیغ کوه تا لب دریا کشیده اند
 فرشی کش از بنفشه و سبزه است تار و پود
 آن بیشه‌ها که دست طبیعت بخاره سنگ
 گل‌ها نشانده بی مدد باغبان و کود

سارک چکامه خواند بر شاخه بلند
 بلبل بشاخ کوتاه خواند همی سرود
 آن از فراز منبر هر پرسشی کند
 این یک بیای منبر پاسخ دهدش زود
 یکجا بشاخسار خروشان تذر و نر
 یکجا تذر و ماده بهمراه زاد و رود
 آن یک نهاده دیده غریوان براه جفت
 این یک بیسته گوش و لب از گفت و از شنود
 بر طرف رود چون بوزد باد بر درخت
 آید بگوش ناله نای و صغیر رود
 آن شاخه های نارنج اندر میان میغ
 چون پاره های اخگر اندر میان دود
 بنگر بدان درخش کز ابر کبود فام
 برجست و روی ابر بناخن همی شخود
 چون کودکی صغیر که با خامه طلا
 کیج هج خطی کشد بیکی صفحه کبود
 بنگر یکی برود خروشان بوقت آنک
 دریا پی پذیره اش آغوش بر گشود
 چون طفل ناشکیب خروشان زیادمام
 کاینک بیافت مام و در آغوش او غنود
 دیدم غریو و صیحه دریای موج زن
 دریافتم که آن دل لرزنده را چه بود
 بیچاره مادر بست کز آغوشش آفتاب
 چندین هزار طفل بیک لحظه در بود
 داند که آفتاب جگر گوشگانش را
 همراه باد سرد و نثار زمین نمود
 زین رو همی خروشد و سیلی زند بخاک
 از چرخ بر گذشته فریاد رود رود
 بنگر یکی بجلوه شالوس کز جمال
 صدره بزین و نزهت ماز ندران فرود

ز آن جایگه بیابل و شاهی گزاره کن
 پس باترن بساری و گرگان گرای زود
 بزدای زنگ غم بره آهنش ز دل
 اینجا بود که زنگ بآهن توان زدود
 اینهاست شاهکار خدیوی که کرده است
 مهرش چو عشق بر دل آزادگان ورود
 از جان و دل ستایش او پیشه کن که اوست
 آن خسروی که از دل و جان بایش ستود
 جز سعی او که جاده شالوس بر گشاد؟
 جز جهد او که راه پتشیوار گر گشود؟
 جیشی دلیر ساخت ازین مردم فقیر
 آری کنند اطلس و دیبا زبرگ تود
 هست اعتبار ملک بآب حسام او
 چون اعتبار خاک سپاهان بزنده رود
 تا هست حق و باطل و سود و زیان رساد
 از حق بدو عنایت و از او بخلق سود

پهار

فلان سفیه که بر فضل من نهاد انگشت
 بمجمع فضلا باز شد مرا و رامشت
 فضیحت است که تسخر ز ندب کهنه شراب
 عصیر تازه که نادیده زحمت چرخشت
 خطاست کز پس چل سال شاعری شنوم
 ز بیست ساله ... نادرست حرف درشت
 ز خدمت وطنی هیچگونه دم نزنم
 که کوژه گشت ز اندوه حادثاتم پشت
 بنظم و نثر مجرد چرا نیارم فخر
 که تا بنا کترند از دلائل زردشت
 فنون شاعری و نظم و نثر خوب و بدیع
 مرا بدست چو انگشتر بیست در انگشت
 برای خاطر پروین اعتصام الملك
 من و رشید و دیگر خلق را نباید کشت

دماوند

ای گنبد گیتی ای دماوند
 ز آهن بمیان یکی کمر بند
 بنهفته بابر چهر دلبند
 وین مردم نحس دیو مانند
 با اختر سعد کرده پیوند
 چونین خفه و خموش وآوند
 آن مشت توئی توای دماوند
 از گردش قرنہا پس افکنند
 بر وی بنواز ضربتی چند
 ای کوه نیم ز گفته خرسند
 از درد ورم نموده یکچند
 کافور بر آن ضماذ کسردند
 و آن آتش خود نهفته میسند
 افسرده مباش خوش همی خند
 زین سوخته جان شنویکی بند
 سوزد جانت بجانت سوگند
 بر بسته سپهر دیو پر فند
 ور بگشایند بندم از بسند
 برقی که بسوزد آن دهان بند
 نزدیک تو این عمل خوش آید
 مانند دیو جسته از بند
 از نور و کجور تا نھاوند
 زالبرز اشعه تا بالوند
 این پند سیاه بخت فرزند
 بنشین بیکی کبود اورند
 بخروش چو شزه شیر ارغند

ای دیو سپید پای در بند
 از سیم بسر یکی کله خود
 تا چشم بشر نبیندت روی
 تا وارهی از دم ستوران
 با شیر سپهر بسته پیمان
 چون گشت زمین زجور گردون
 بنواخت زخشم برفلک مشت
 تو مشت درشت روزگاری
 ای مشت زمین بر آسمان شو
 نی نی تو نه مشت روزگاری
 تو قلب فسرده زمینی
 تا درد و ورم فرو نشیند
 شو منفجر ای دل زمانه
 خامش منشین سخن همیگوی
 پنهان مکن آتش درون را
 گر آتش دل نهفته داری
 بر ژرف دهانت سخت بندی
 من بند دهانت بر گشایم
 از آتش دل برون فرستم
 من این کنم و بود که آید
 آزاد شوی و بر خروشی
 هرای تو افکند زلازل
 وز برق تنوره ات بتابد
 ای مبادر سر سپید بشنو
 از سر بکش آن سپید معجر
 بگرای چو اژدهای گرزہ

از نارو سعیر و گاز و گوگرد
 از آتش آه خلق مظلوم
 ابری بفرست بسر سر ری
 بشکن در دوزخ و برون ریز
 ز آنگونه که بر مدینهٔ عاد
 چونسانکه بشارسان^۲ پمپی
 بفکن زپی این اساس تزویر
 برکن زین این بنا که باید
 زین بیخردان سفله بستان
 داد دل مردم خردمند

دختر بصره •

دیدم به بصره دختر کی اعجمی نسب
 روشن نموده شهر بنور جمال خویش
 میخواند درس قرآن در پیش شیخ شهر
 وز شیخ دل ربوده بغنج و دلال خویش
 میداد شیخ درس «ضلال مبین» باو
 و آهنگ ضاد رفته باوج کمال خویش
 دختر نداشت طاقت گفتار حرف ضاد
 با آن دهان کوچک غنچه مثال خویش
 میداد شیخ رابه «دلال مبین» جواب
 و آن شیخ مینمود مکرر مقال خویش
 گفتم بشیخ راه ضلال اینقدر مپوی
 کاین شوخ منصرف نشود از خیال خویش
 بهتر همان بود که بمانید هر دوان
 او در دلال خویش و توان در ضلال خویش

۱ - سعیر شعلهٔ آتش - حمیم گرم و آب گرم ۲ - مخفف شهرستان - پمپی و هر کولانم
 دوشهر که زیر آتشفشانی ماندند .

مهز هیمین

هر که را مهر وطن در دل نباشد کافر است
 معنی حب الوطن فرموده پیغمبر است
 هست ایران مادر و تاریخ ایران پسر
 جنبشی کن گر ترا ارث از پدر و ز مادر است
 خسروان پیش نیاکان تو زانو میزدند
 شاهد من صفت شاپور و نقش قیصر است
 شکر کن گر دادت ایزد پادشاهی دادگر
 پادشاه گر دادگر شد روز عید کشور است
 قلب خود از یاد شاهنشاه مکن هرگز تهی
 خاصه در میدان که شاهنشاه قلب لشکر است
 از تویی آئین و بی سلطان نیاید هیچکار
 ز آنکه آئین روح و کشوریکر و سلطان سراسر است
 رو تفاخر کن بشمشیری که داری بر میان
 ز آنکه زیر سایه او جنت جان پرور است
 گرد میدان و غا را توتیای دیده کن
 گرد میدان توتیای دیده شیر نر است
 جوشن غیرت بپر کن روز هیجا مسرد وار
 زن بود آنکس که در بند حریر و زیور است
 سستی یکروزه را باشد اثر تا رستخیز
 دخمه دارا نشان فتنه اسکندر است
 مردن اندر شیر مردی بهتر از ننگ فرار
 کادمی را عاقبت شیر اجل دو معبر است
 چون بپاید مرد، باری خیز و در میدان بمیر
 مرگ در میدان به از مرگی که اندر بستر است
 هر که بهر پاس عرض و مال و مسکن داد جان
 چون شهیدان از می فخرش لبالب ساغر است

مقتل احرار را با دیده خواری مبین
 ز آنکه آنجا قصر حورالعین و حوض کوثر است
 مردن از هر چیز در عالم بتر باشد ولی
 بنده بیگانگان بودن ز مردن بدتر است
 فقر در آزادگی به از غنا در بسندگی
 گور فربه بی گمان صید پلنگ لاغر است
 مقتدر شو تا ز صاحب قدرتان ایمن شوی
 شیر افریقا هم آورد پلنگ بربر است
 ملك را لشکر نگه دارد ز قصد دشمنان
 ملك بی لشکر همانا قصر بی بام و دراست
 صلح اگر خواهی بساز و برگ لشکر کوش از آنک
 بیش ترسد دشمن از تیغی که بیشش جوهر است
 از خدا غافل مشو یک لحظه در هر کار کرد
 چون تو باشی با خدا هر جا خدایت یاور است
 تکیه گاهی نغز تر از علم و استغنا مجوی
 هر که دارد علم و استغنا شه بی افسر است
 مغز را روشن کن از دانش که آرام دلست
 جسم را نیرو ده از ورزش که جمال سراست
 خویش را فربه مکن از خوردن و خفتن که شیر
 ز آن بود شاه ددان کاو را میانی لاغراست
 از طمع پرهیز کن زیرا که چون قلاب دار
 هر چه سعی افزون نمائی عقده اش محکمتر است
 قدرت ارخواهی ز راه جود کن کسب شرف
 شه که زربخشی کند حکمش روا همچون زراست
 در ره کسب شرف باید گذشت از مال و جان
 تا نینداری که دنیا خود همین خواب و خوراست
 دل ز خشم و آرزو خالی کن که فر ایزدی
 ره نیابد اندر آن دل کاین دودبوش همسراست

قدرت و جاه و شرف را باطمع پیوند نیست
 پادشاه بی طمع مالک رقاب کشور است
 راست باش و پاک با هم میهنان از مرد وزن
 کان یکت همچون برادر وین یکت چون خواهر است
 دل منزله دار و بسا خلق خدا شو مهربان
 لطف شه با خلق شیرین تر ز قند و شکر است
 هر چه سلطان قادر آید خلق از او قادر ترند
 گوشها بسر داستان کاوه آهنگر است
 خوش بود کند آوری با دانش و فضل و ادب
 بی ادب کند آوری شایسته بیدستر است
 خلق و خوئی در جهان بهتر ندیدم از گذشت
 کز پی هر انتقامی انتقامی دیگر است
 دستگیری کن اگر دیدی عزیزی خاکسار
 ز آنکه گوهر هر چه زیر خاک باشد گوهر است
 چون شدی مهتر بیاس کهشتران بیدار باش
 مه که بیدار است شبها بر کواکب مهتر است
 هر که با ناحق سرکار است گو ایمن محسوب
 خس که تازد بر زبر، آخر بگرداب اندر است
 تکیه بر عز و جاهت کسی کند مرد حکیم
 کاخر از پا افکنندش گر چه سرو کشر است
 دوستدار خلق شو تا مردم دارند دوست
 هر که راه مهر بیساید خدایش رهبر است
 آشنا کازار یاران جست او بیگانه است
 مادری کاسیب طفلان جست او مادنر است
 مهتری کو مال مردم برد دزدی رهز نیست
 مژه چون خم شد بسوی چشم نوک نشتر است
 چونکه قاضی زور گوید، داوری با پادشاست
 پادشا چون زور گوید داوری با داور است

نیست از رشک و حسد سوزنده تر چیزی از آنک
 خفته خوش محسود و حاسد در میان آذر است
 مردم خرسند را بیغوله فردوس است ایک
 مرد حرص و آزر را فردوس کام اژدر است
 این همان ملکی است کاندرا باستان بینی درو
 داریوش از مصر تا پنجاب فرمان گستر است
 وز پس اسلام بنگر تا به بینی بی خلاف
 «کز حلب تا کاشغر میدان سلطان سنجر است»
 این همه جمعیت و فسحت ز شاهان بود و بس
 شاه عادل کشورش معمور و گنجش بیمر است
 ای شهنشاها جوانبخت؛ ای که قلب پاک تو
 پرتو افکن بروطن چون آفتاب خاور است
 دامنت پاکست و فکرت روشن و ذات کریم
 اینچنین باشد شهبی کو فاضل و دانشور است
 فرصت بادا که زخم ملک را مرهم نهی
 از ره شفقت، که ایران سخت زار و مضطر است
 گر پسر فاضلتر آمد از پدر نبود شگفت
 ز آنکه خون ناف آهو اصل مشک اذفر است
 با جهاننداری نسازد علقه خویش و تبار
 پادشاهی مادری نازای و نسلی ابر است
 جهد فرما تا نشینی در دل فرمانبران
 بهترین مأمور فرمانده، دل فرمانبر است
 سعی فرما تا بقا تو افکنی بنیان کار
 هر که از قانون به پیچد سر، سزای کیفر است
 پایه کار از خطا شد کارها گردد خطا
 راست ناید خط اگر ناراستی در مسطر است
 در ره فرهنگ و آئین وطن غفلت موز
 ملک بی فرهنگ و بی آئین درختی بی بر است

با کتاب و اوستاد این قوم را پاینده ساز
 کی زید قومی که اورا نی ادب نی مشعر است
 ملک را ز آزادی فکر و قلم قوت فزای
 خامه آزاد نافذ تر ز نوک خنجر است
 فتنه صورت مشو زیرا که بهر کار ملک
 زشت دانا بهتر از نادان زیبا منظر است
 چاپلوسان سخن چین را ز درگه دور دار
 چاپلوسی خرمن آزادگی را اخگر است
 جلوه بخشد تاج را اخلاص مشتی خاکسار
 آری آری صیقل آئینه از خاکستر است
 در دل مردم نشین کین کشور بی مدعی
 ساختش پر نعمت و گنجینه اش پر گوهر است
 لاله گون بادا بیباغ ملک چهر بخت شاه
 تا بفروردین چمن پر لاله و سمبستر است
 فال فرخ زن شهنشاهها ز گفتار بهار
 فال فرخ را اثرها در مسیر اختر است
 خدمت دیگر کسان از هفته باشد تا بسال
 خدمت گوینده باقی تا بروز محشر است

در بهار ۱۳۲۷ در «لزن» سویس گفته شده

لزن زویه

مه کرد مسخر دره و کوه لزن^۱ را
 پر کرد ز سیماب روان دشت و چمن را
 گیتی بغبار دمه و میغ نهان گشت
 گفتی که برفتند بجاروب لزن را
 گم شد ز نظر کنگره کوه جنوبی
 پوشید ز نظارگی آن وجه حسن را
 آن بیشه که چون جعد عروسان حبش بود
 افکنند بسر مقنعه برد یمن را
 برف آمد و برسلسله آلپ کفن دوخت
 و آمد مه و پوشید بکافور کفن را
 کافور برافشانند کز او زنده شود کوه
 کافور شنیدی که کند زنده بدن را
 من بر زهر کوه نشسته بیکی کاخ
 نظاره کنان جلوه گه سرو و سمن را
 ناگاه یکی سیل رسید از دره ای ژرف
 پوشید سراپای درو دشت و دهن را
 هر سیل زبالا به نشیب آید و این سیل
 از زیر بیالا کند آهیخته^۲ تن را
 گفتی ز کمین خاست نهنگی و بناگاه
 بلعید لزن را و فرو بست دهن را
 مرغان دهن از زمزمه بستند، تو گوئی
 بردند در این تیرگی از یاد سخن را
 خور تافت چنان کز تک دریا بسر آب
 کس در نگرد تابش سیمینه لکن را
 تاریک شد آفاق تو گفتی که بعدا
 یکباره زدند آتش، صد تل جگن را

گفتی که مگر جهل بیوشیدرخ علم
یا برد سفه آبروی دانش و فن را
گمشد ز نظر آنهمه زیبایی و آثار
وین حال فرا یاد من آورد وطن را
شد داغ دلم تازه که آورد بیسادم
تاریکی و بد روزی ایران کهن را
آنروز چه شد کایران زانوار عدالت
چون خلد برین کرد زمین را وزمن را
آنروز که از بیخ کهن سال فریدون
برخاست منوچهر و بگسترد فن را
آنروز که گودرز^۱ بی دفع عدو کرد
گلرنگ زخون پسران دشت پشن^۲ را
و آنروز که پیوست به اروند و به اردن
کوروش، کرووخش و ترک و مرو و تجن^۳ را
و آنروز که کمبوجیه پیوست بایران
فینیقی و قرطاجنه و مصر و عدن را
و آنروز که دارای کبیر از مدد بخت
برکنند زین ریشه آشوب و قتن^۴ را
افزود به خوارزم و به بلغار، حبشرا
پیوست به لیبی و به پنجاب ختن را
ز آن پس که زاسکندر و اخلاف لعینش
یکقرن کشیدیم بلایا و محن را
ناگه وزش خشم دهاقین خراسان
از باغ وطن کرد برون زاغ و زغن را

۱ - از سرداران بزرگ کبکسرو ۲ - جنگی که در آن هفتاد پسر گودرز کشته شدند ۳ - اروند اصلاً بمعنی تند و نام دجله است - اردن - بضم همزه نام رودی در ساحل بحرالمیت در جزیره العرب - کرودی است در گرجستان - و خش نام اصلی جیحون - ترک رودی در داغستان و ماوراءالنهر - مرو نام قدیم رود مرغاب - تجن رودی است که از هرات میگذرد. ۴ - مراد داریوش است که فتنه گاماتای منغ و سایر آشوبگران را خاموش کرد.

آنروز کز ارمینیه بگذشت تراژان
 بگرفت تسیفون صفت بیت حزن را
 رومی زسوی مغرب و سکز ی زسوی شرق
 بیدار نمودند فرو خفته قتن را
 در نیش دودریای خروشان سپه پارت
 سد گشت و دلیرانه نگهداشت وطن را
 پر خاشاکران ری و گرگان و خراسان
 کردند ز تن سنگر و از سینه مچن را
 خون در سر من جوش ز نداز شعف و فخر
 چون یاد کنم رزم کراسوس و سورن را
 آنروز که جاشد که ز یک ناو که و هزر^۳
 بنهاد نجاشی ز کف اقلیم یمن را
 و آن روز که شاپور بزرگم شیرنگ
 افکند بز انوی ادب و الرین را
 و آنروز که جارت که یک حمله بهرام
 افکند ز پساوه و آن جیش کشن را
 و آنروز که جاشد که ز پنجاب وز کشمیر
 اسلام برون کرد و ثن را و شمن را
 و آنروز که شمشیر قزلباش بر آشت
 در دیده رومی بشب تیره و سن را
 آنروز که نادر صف افغانی و هندی
 بشکافت چو شمشیر سحر عقد پرن را

۱- مراد طوایف پارت است که بسر داری شهرداد (آرش) خانواده سلو کیدهای یونانی را که اخلاف اسکندر بودند از ایران راندند و استقلال ایران را بدست آوردند .
 ۲- یکی از سرداران روم بود که با ژول سزار و پیه متحد بود و سورن سردار ارد اشکانی بمقابله او شتافت و کراسوس و پسرش کشته شدند . ۳- و هزر رئیس فوجی که انوشیروان بیمن فرستاد و یمن را از حبشیمان پس گرفت و بسیف ذوالیزن داد .

وانگه بکف آورد بشمشیر مکافات
 پیشاور و دهلی و لهاووردکن را
 و آن ملک ببخشید و بشد سوی بخارا
 وزیر بیم بلرزاند بدخشان و بکن را
 و امروز چه کردیم که در صورت و معنی
 دادیم ز کف تربیت سرو عین را
 نیکو نشود روز بد از تربیت بند
 دارو نتوان کرد بکافور عنن را
 بالجمله محالست که مشاطة تدبیر
 از چهره این پیر برد چین وشکن را
 جز آنکه سراپای جوان گردد و جوید
 در وادی اصلاح ره تازه شدن را
 ایران بود آن چشمه صافی که بتدریج
 بگرفته لجن تا گلو وزیر ذفن را
 کو مرد دلیری که ببازوی توانا
 بزداید از این چشمه گل ولای ولجن را
 هر چند که پیچیده بهم رشته تدبیر
 آرد سوی چنبر سر گمگشته رسن را
 اصلاح ز نامرد نخواهید که نبود
 یک مرتبه شمشیر زن و دایره زن را
 من نیک شناسم فن این کهنه حریفان
 نحوی بعمل نیک شناسد لم ولن را
 آن گرسنه چشمی که بگیرد ز سر قهر
 املاک رعایا و کند بلع ثمن را
 یا کهنه حریفی که گذارد زلثیمی
 در بیع و شری جمله قوانین و سنن را
 طامع نکند مصلحت خویش فراموش
 لقمه بمثل گم نکند راه دهن را

جز فرقهٔ مصلح نکنند دفع مفساد
 آن فرقه که آزرم ندارد تو و من را
 بی تربیت آزادی و قانون نتوان داشت
 سمعش نتوان خواند نخوانده کلمن را
 امروز امید همه زی مجلس شورا است
 سر باید کاسوده نگه دارد تن را
 گر سر عمل متحد از پیش نگیرد
 از مرگ صیانت نتوان کرد بدن را
 جز مجلس ملی نزنند بیخ ستبدا
 افریشتگان قهر کنند آهرمن را
 بی نیروی قانون نرود کاری از پیش
 جز بر سر آهن نتوان برد ترن را
 گفتار بهار است وطن را غدی روح
 مام از لب کودک نکنند منع لبن را
 اینگونه سخن گفتن حد همه کس نیست
 داند شمن آراستن روی و تن را
 یا رب تو نگهدار دل اهل وطن باش
 کامید بدیشان بود ایران کهن را

نوروز

نوروز اور مزد^۱ مه فرودین رسید
 خورشید از نشیب سوی اوج سر کشید
 سال هزار و سیصد و هشت از میان برفت
 سال هزار و سیصد و نه از کران رسید
 سالی دگر ز عمر من و تو بیاد شد
 بگذشت هر چه بود اگر تلخ اگر لذید
 بگذشت بر توانگر و درویش هر چه بود
 از عیش و تلخکامی وز بیم و از امید
 ظالم نبرد سود که یکسال ظلم کرد
 مظلوم هم بزیت که سالی جفا کشید
 لوحی است در زمانه که دروی فرشته‌ای
 بنمود نقل هر چه ز خلق زمانه دید
 این لوح در درون دل مرد پارساست
 وان گنج بسته راست زبان و خرد کلید
 آنجا خط مزور ناید همی بکار
 کایزد و راز راستی و پاکی آفرید
 خوب و بد آنچه هست نویسند اندر او
 بی‌گیرودار منهی و اشراف^۲ و باز دید
 جام جم است صفحه تاریخ روزگار
 مانده بیادگار ز دوران جمشید
 تقویم کهنه‌ایست جهنده جهان که هست
 چندین هزار قرن ز هر جدولش پدید
 هر چند کهنه است بهر سال نو شود
 کهنه بدین نوی بجهان گوش کی شنید
 هست اندر آن حدیث برهما و زرد هشت
 هست اندر آن نشان اوستا و ریگ وید

۱- اورمزد = اورمز- نام روز اول از هر ماه شمسی و ستاره مشتری .

۲- اشراف - بکسر اول بمعنی از بالا بزیرنگریستن و واقف شدن .

گوید حدیث قارون و افسانهٔ مسیح
 کاین رنج برد و آندگری گنج آکنید
 عیسی چه بدمروت و قارون چه بود حرص
 کاین در زمین فروشد و آن با آسمان برید
 کشت ارشید را سپه مرسلوس لیک
 شد مرسلوس فانی و باقی است ارشید
 چون عاقبت برفت بیاید ازین سرای
 آزاد مرد آنکه چنان رفت کان سزید
 دردا گراز نهیب تو آهی زسینه خاست
 غبنا گراز جفای تو اشکی بره چکید
 بستر گراز تو گردی بر خاطری نشست
 برکش گراز تو خاری بر ناخنی خلید
 چین جبین خادم و دربان عقوبتی است
 کزوی عذار دلکش مخدوم پژمرید
 کی شد زمانه خامش اگر دعوی نکرده؟
 کی خفت شیر شرز که مژگان بخوابشید؟
 محنت فرا رسد چو زحد بگذرد غرور
 رخوت فزون شود چو زحد بگذرد نمید
 یاد آرزای آن بالای زمستان که دست ابر
 از برف و یخ بگیتی نطمی بگسترید
 دژ خیم وار بر زبر نطمع او بخشیم
 آنراغ بر جنازهٔ گلها همی چمید
 و اینک نگاه کن که ز اعجاز نامیه
 جانی دگر به پیکر اشجار بر دمید
 آن لاله بر مثال یکی خیل نیزه دار
 از دشت بر دمید و بکھسار بردوید
 آزاده بود سوسن، گردن کشید از آن
 نرگس که بود خود بین، پشتش فرو خمید

بنگر بدان بنفشه که گوئی فتاده است
 پروانه ای مرصع اندر میان خوید^۱
 گوئی که ارغوان راز آسیب بید برگ
 زخمی بسر رسید و بر اعضاش خون دوید
 آن سوسن کبود نگر کز میان کشت
 با سوسن سفید بیک جای بشکفید
 چون پاره های ابر رده^۲ بسته بر هوا
 و ندر میانش جای بجای آسمان پدید
 یاس سپید هست اگر نیست یاسمین
 خیری زرد هست اگر نیست شنبلیله
 وین جلوه هافر و گسلد چون خدنگ مهر
 از چله کمان مه تیر سر کشید
 نه ضمیران بماند وان مطرف کبود
 نه یاسمین بماند وان صدره^۳ سپید
 آنگاه مرد رز بان لعل غناب گزد
 چون باغبان ز حسرت انگشت و لب گزید
 هان ای پسر به پند پدر دل سپار از آنک
 این گوهر گر انرا با نقد جان خرید
 ده گوش بر نصیحت استاد ورنه چرخ
 گوشت بشیغ مکر بخواهد همی برید
 هر کس به پند مشفق بگرنگ گوش داد
 گلپای رنگ رنگ ز شاخ مراد چید
 من خود بکود کی چو تو نشنودم این حدیث
 تا دست روزگار گزبان من درید
 پند پدر شنیدم و گفتم ملامت است
 زین روی از آزمایش آن طبع سر کشید
 و آنگاه روزگار مرا در نشانده پیش
 یکدم ز درس و پند و نصیحت نیارمید

۱ - خوید خوانده میشود خید بر وزن بید یعنی سبزه ۲۰ - رده صف
 ۳ - مطرف - لباس خز - صدره - بضم اول سینه پوش - پیراهن نیم تنه

چل سال درس خواندم در نزد روزگار
تا گشت روز من سیه و موی من سپید
چندی کتاب خواندم و چندی معاینه
دیدم خرام گیتی از وعد و از نوید^۱
بخشی ز پند های پدر شد درست لیک
بسیار از آن بماند که پیری فرار رسید
دیدم که پند های پدر نقد عمر بود
کان مهربان بطرح^۲ بمن بر پراکنید
این عمرها بتجربت ما کفاف نیست
ناداشته بتجربت دیگران امید
خوش آنکه در صباوت قدر پدر شناخت
شاد آنکه در جوانی پند پدر شنید

هر گز شاهر

کیست کز بعد وفات از خاک بردارد مرا
پس بخاک کوی آندلدار بسپارد مرا
شاید آن سنگین دل نامهربان از بعد مرگ
بگذرد بر قبر و حمدی بر زبان آرد مرا
مردمان از چشم بدتر سندی من از چشم خوب
حق ز چشم خوب مهرویان نگهدارد مرا
خامشی جستم که حاسد مرده پندارد مرا
وز سر رشک و حسد کمتر بیازارد مرا
زنده در گور سکونم من مگر زین بیشتر
روزگار مرده پرور خوار نشمارد مرا
مرگ شاعر زندگی بخش خیال اوست کاش
این خموشی در شمار مردگان آرد مرا
سینه ام ز آه پیاپی چاک شد کو آن طبیب
کز تشفی مرهمی بر سینه بگذارد مرا
تا مگر تأثیر بخشد ناله های زار من
آرزوی مرگ حالی بسته لب دارد مرا
شده امید از شش جهت مقطوع و نومیدی رسید
بو که نومیدی بدست مرگ بسپارد مرا

۱ - خرام - بکسر اول رفتار از روی ناز - نوید - بضم اول مؤذنه و خبر خوش

۲ - طرح - بزور فروختن جنس بر عایا .

راز طبیعت

دوش در تیرگی عزلت جان فرسایی
گشت روشن دلم از صحبت روشن رائی
هرچه پرسیدم از آن دوست مراداد جواب
چه به از لذت هم صحبتی دانائی؟
آسمان بود بدانگونه که از سیم سپید
میخ ها کوفته باشد بسیمه دیبائی
یایکی خیمه صد وصله که از طول زمان
پاره جائی شده و سوخته باشد جائی
گفتم: از راز طبیعت خبرت هست؟ بگو
منتھائی بودش، یا بودش مبدائی؟
گفت: از اندازه ذرات محیطش چه خبر
حیوانی که بچنبد بتک دریائی؟
گفتم: آن مهر منور چه بود؟ گفت: بود
در بر دهر دل سوخته شیدائی؟
گفتم: این گوی مدور که زمین خوانی چیست؟
گفت: سنگی است کهن خورده بر او تپائی!
گفتم: این انجم رخشنده چه باشد بسپهر
گفت: بر ریش طبیعت تف سربالائی!
گفتمش: هزل فرو نه سخن چد فرمای
گفت: والاتراز این دنیی دون دنیاائی
گفتم: این قاعده حرکت و این جاذبه چیست؟
گفت: از اسرار شک آلود ازل ایمائی
گفتم اسرار ازل چیست بگو؟ گفت: که گشت
عاشق جلوه خود شاهد بزم آرائی
گشت مجذوب خود و دورزد و جلوه نمود
شد از آن جلوه بیا شوری و استیلائی

سر بر هستی از این عشق و ازین جاذبه خاست
 باشد این قصه ز اسرار ازل افشائی
 گفتمش: چیست جدال وطن و دین؟ گفتا:

بر یکی خوان، پی نان، هممه و غوغائی
 گفتم: امید سعادت چه بود در عالم؟
 گفت: بایی بصری عشق سمن سیمائی!
 گفتم: این فلسفه و شعر چه باشد؟ گفتا:

دست و پائی شل و آنکه نظر بینائی!
 گفتمش: مرد ریاست که بود؟ گفت، کسی
 کز پی رنج و تعب طرح کند دعوائی
 گفتم: از علم نظر علم یقین خیزد؟ گفت:

نظر و علم و یقین نیست جز استهزائی
 گفتم: آئین و وفا چیست در این عالم؟ گفت:

گفته مبتدلی یا سخن بیجسائی
 گفتم: این چاشنی عمر چه میباشد؟ گفت:

از لب مرگ شکر خنده پر معنائی
 گفتم: آن خواب گران چیست بیابان حیات؟
 گفت سیر است بسر منزل نا پیدائی
 گفتمش: صحبت فردای قیامت چه بود
 گفت: کاش از پس امروز بود فردائی
 گفتمش: چیست بدین قاعده تکلیف بهار؟
 گفت: اگر دست دهد عشق رخ زیبائی

رو سیاه شاه مخلوع

ر سار آ ر سهی

می فروهل ز کف ای ترک و بیکسونه چنگ
جامه چنگ فروپوش که شده نوبت چنگ
بناده را روز بیفسرد ، بنه باده زدست
چنگ را نوبت بگذشت، بنه چنگ ز چنگ
رخ بر افروز ورخ خصم بیندای بقیر
قد برافراز وقت خصم دو تا ساز چو چنگ
از بردوش تفنگ افکن و آسوده گذار
لختی آن دوسر زلف اسبه غالیه رنگ
نه که آن زلف تبه گردد از گرد مصاف
نه که آن روی سیه گردد از دود تفنگ
زلف تو مشک است از گردنفر سایدمشک
روی تو ماه است از دودنگیرد مه زنگ
همره تعبیه بشتاب سوی دشت نبرد
چون بدشت اندر آهو و بکوه اندر رنگ
آهوئی چون تو ندیدستم کاندر بیکار
بدرد پهلوی شیر و بکنند چشم پلنگ
جز تو هرگز که شنید آهو، بادرع و کمان
جز تو هرگز که شنید آهو، باتیر خدنگ
آهوئی لیکن پرورده آن دشت که هست
آهوانش را امروز بشیران آهنگ
خطه ایران ، منزلگه شیران که خدش
نام پیروزی بنگاشته بر هر سز سنگ
کشوری جای مهابادی و شاهان مدی
مهترانی چو کیامرز و چو آذر هوشنگ

آنکه جمشیدش بر کرد ز کیوان دیهیم
 و آنکه کاوشش بنهاد بگردون اورنگ^۱
 شاه کیخسرو او برد حشم تا در شام
 شاه گشتاسب او راند سپه تا در گنگ
 شاه دارای کبیرش ز خط وادی نیل
 تا خط وادی آمویه در آورد بیچنگ
 تیردادش زد، بر دیده یونانی تیر
 اردشیرش زد، بر تارک رومانی سنگ
 بست شاپورش دست ملک روم بیشت
 کرد بهرامش بر پای مهان پالا هنگ^۲
 چند گه کیش ز را تشتش آراست بروی
 ز آنسپس دولت اسلامش نو کرد برنگ
 ملک منصورى او از درى تا در چین
 ملك محمودى او از در چین تا لب گنگ
 لشکر دولت سلجوقش بسپرد بکام
 از خط باغ ارم تا چمن پور پشنگ
 داشت فرهنگ هزاران ز ملک اسمعیل
 هم زعباس شهش بود هزاران فرهنگ
 بگه دولت تهماسب شهش روز و شبان
 بیکی جای غنودند بهم گمور و پلنگ
 گر چه بد دولت ایران بگه نادر شاه
 همه تیغ و همه تیرو همه رزم و همه جنگ،
 لیک از آن رزم بد ایرانرا آسایش بر
 هم از آن جنگ بد ایران را آرایش و هنگ
 هر کجا یک ره یکران ملک پای نهاد
 از سرفخر برافراشت سرازهفت اورنگ
 دشمنش خیر ندیده است جز از دست اجل
 خصم او کام نبرده است جز از کام نهنگ

هست ایران چو گرانسنگ و حوادث چون سیل
 طی شود سیل خروشان و بجا ماند سنگ
 بینم آن روز که از فر بزرگان گردد
 ساحت ایران آراسته همچون ارژنگ^۱
 کارگاهی ز پی کاوش ، در هر معدن
 ایستگاهی زره آهن ، در هر فرسنگ
 مردمانی همه با صنعت و با فخر و غرور
 که زیکارگی و تن زنی آیدشان ننگ
 بن هرچاه فرو برده پشت ماهی
 سر هر قصر برآورده باوج خرچنگ
 رستنی رسته بهر مزرعه دشت اندر دشت
 بارها بسته بهر دهکده تنگ اندر تنگ^۲
 نکته ها کرده ز بر مرد وزن از گفت بهار
 عوض گفته تازی و روایات فرنگ
 تا جهان است بود دولت مشروطه پیای
 جیش ما غالب و شاهنشاه ما با فرهنگ

فوت و فنا

گویند حکیمان که پس از مرگ بقا نیست
 ورهست بقا فکرت و اندیشه بجا نیست
 ما را که برنجیم از این زندگی تلخ
 بیم عدم و دغدغه فوت و فنا نیست
 بودا که ره نیستی آموخت باصحاب
 خوش گفت که هستی بجز از رنج و عنائست
 آسایش جاوید از آنسوی حیات است
 زینسو بجز از رنج و غم و درد و بلا نیست
 آتین بقا سردی و خاموشی مرگ است
 وین گرمی و جنبش بجز از آب و هوائست
 بز آب و هوائی که بود سخت موقت
 خوش بودن و دل باختن از عقل و ذکا نیست
 گرجان و روان جلوه گه صنع الهی است
 از چیست که این جلوه بارض و بسمائست
 گویند که انسان بخطا یافته تولید
 زیر ا بنهاد بشری غیر خطا نیست
 گر زندگی از بهر غم و رنج و عذابست
 گوباش که مارا هوس چون و چرا نیست
 دراصل بشر ظن بزرگان همه نیکوست
 وین ظن بد از گفته مائست ز ما نیست
 خوش گفت که ایجاد جهان وینهمه آشوب
 ز آمیختن ظلمت و نور است و روا نیست
 تا نور ز ظلمت نشود فرد و مجزا
 در عرصه هستی خبر از صلح و صفائست
 گر گوهر واحد نگریزد ز تراکیب
 بالمره گریز از الم و رنج و شفا نیست

من نیز بر آنم که سعادت بود آندم
 کاویخته زین قبه قنادیل طلا نیست
 تا یکسره ذرات نمانند ز جنبش
 نور ازلی را ز صور عقده گشا نیست
 تا چنگ صور قطع نگردد ز هیولا
 ایجاد ز سر پنجه آشوب رها نیست
 خوش باش کزین هستی موهوم مزور
 تا چشم بهم برزده ای شکل و نما نیست
 خورشید فرو میرد و منظومه بر افتد
 و آثار و نشانی ز سهیل و ز سها نیست
 وین توده غبرا و حیات و حرکاتش
 ناگه رود آنجا که من و ما و شما نیست
 دریای ثوابت ز تف قهر شود خشک
 وین زورق گردان ابدالهر بیا نیست
 ارواح نباتی و نفوس حیوانسی
 برقی است که جزیک نفسش نوروضیا نیست
 کثرت چو برافتاد دوینی رود ازین
 توحیدهمین است یکی هست و دوتا نیست
 در باغچه ای خرمن گل دیدم و گفتم
 فرداست کزین توده گل غیر هبا نیست
 بلبل ز دل تنگ بنالید که هشدار
 کامروز کسی منکر این لطف و صفان نیست
 عشق است که صورتگر این حسن و جمال است
 پس عشق بجایست اگر حسن بجا نیست
 توحید بیندوز کسه با دیده تحقیق
 چون درنگری عشق هم از حسن جدا نیست
 حیرت زده میگشت بهار از پی اسرار
 گفتند مرو کاین روش مرد خدا نیست

فتح دهلی

رفیق جوان و رحیق^۱ کهن
 رحیق کهن روح بخشد بتن
 شرابی نه در صافیش درد دن^۲
 کشیده یکی مرغ بر با بزن
 بزن چنگ و لاف سیاست مزن
 بیالیده در باغ سرو و سمن
 بهشتی شد امروز طرف چمن
 بمیغی تنک در کشیده است تن
 نماید تن خویش معشوق من
 از آن بهمنی تند برف کشن
 یکی نیمه تن بر کشید از کفن
 بیباغ و براغ و بدشت و دمن^۳
 بدشت و دمن عقد های پرن
 بدریدش آن ایزدی پسرهن
 رخس سرخ شد بر سرانچمن
 بیباویخت شاخ گل نسترن
 بیچیده بر عاشق خویشان
 ز پیروزه شمع و زمرجان لگن
 لگن تافته چون سهیل یمن
 با بر سیه شامگا همان بدن
 خروشان شود ابر ژاله فکن
 بغرد همی تندر بانگ زن
 ز جنبیدن تیغ شاه زمن
 خدیو عدو بند لشکر شکن
 به پیکار های گران مفتتن^۴
 نه چشمان او سیر دیده و سن^۵

دوچیز است شایسته نزدیک من
 رفیق جوان غم زداید ز دل
 جوانی نه بر دامنش گرد ننگ
 نهاده بطی باده در پیش روی
 بخوان شعر و اخبار کشور مخوان
 نگه کن کز انفاس اردیبهشت
 از آن تند باران دوشینه بار
 بویژه که رخشنده مهر سپهر
 چنان کز پس شعری^۶ آبگون
 بتن کوه خار را کفن کرده بود
 کتون زنده شد ز آسمانی فروغ
 فرو ریزد اردیبهشتی نسیم
 بیباغ و براغ آستین های گل
 بشاخ گل نو در آویخت باد
 برهنه شد و شرمش اندر گرفت
 بشوخی در آغوش سرو بلند
 چودوشیزه ای سرخ کرده رخان
 بر آن شمعدانی نگر کش بود
 میان لگن شمع مانده خموش
 پیوشد همی کوهسار کبود
 براو بر وزد شهر یاری هبوب^۷
 بچنید همی کهربائی^۸ درخش
 تو گوئی خروش زمانه است این
 جهاندار نادر شه تاج بخش
 بکردار های گزین مشتهر
 نه پهلوی او سیر دیده دواج

۱ - شراب ۲ - خم شراب ۳ - لابد مقصود جامه موین و نازک بوده .

۴ - مخفف دامن و در عربی مزبله - ۵ - وزشها ۶ - مقصود الکتریکی است .

۷ - فریفته و مجذوب ۸ - دواج لحاف - و سن - خواب، چرت

نهباده تبریزین بزیر ذقن
 برد حمله بسا ناخج^۲ پنج من
 دمد جو زنا سوندن و تاختن
 بقترت رود پیشباز ذقن
 جهان جوی عزمی دراو مغزین
 در ایران فغان خاست از مرد وزن
 سپاه ارس چون یکی را مغزین
 کشن لشکری گرد او انجمن
 ز آمویه تا رود بار تجن
 شه نو بدرد و بلا مقسرن
 بر آمد یکی نمره کوه کین
 گرفنه عنان یکی پلتن
 همه آهنین جنگ و روئینه تن
 ننام ایرد ای نادر متجن
 بچم کت مبیناد هرگز حزن
 سپس بر سپاه سپاهان بزن
 بخونخواهی رزمگاه پشن
 ز شام و حلب تاختا و ختن
 ز پیمان افرشته مؤتمن
 ز بیگانگان کرد صافی وطن
 شد و کرد بنگاهشان مرغزن؟
 ز افغان حمایت بسر و علمن
 بغزنین و کابل سپاهی کشن
 سخن ز آن گروه گسسته رسن
 ستم کرده بر خاندان کهن
 ندارند چندان بهسا و ثمن
 پناه و نگهدارد از خشم من
 نداد و بر افزود بر سوء ظن

چو لشکر بغزیند خسید ملک
 زگردان جز او کیست کاندرو غنا
 ز شاهان جز او کیست کرموزه اش
 به رکضت^۳ بود پیش تاز سپاه
 چو دریا دلی در برش مختفی
 در آن تیره عهدی کز افغان و روم
 ببرد از ارس تا بمازندران
 خراسان ز محمود شد تار و مار
 ز یکسو بکف کرده توران سپاه
 شده پادشه کشته در اصفهان
 در این ساعت از کوهسار کلات
 فرشته فرود آمد از آسمان
 پس پشت او لشکری شیر دل
 فرشته عنانش رها کرد و گفت
 برو کت نبینیم هرگز حزن
 بیک رکضت اینک خراسان بگیر
 بترکان یکی حمله آور گردان
 ترا گفت یزدان که بهستان خراج
 نیچید صاحبقران بزرگ
 بکوشید و پیکارها کرد صعب
 ز دنبال افغان سوی قندهار
 شنید آنکه دارای دهلی کند
 از نیرو پی دفع آنان کشید
 بدلی بریدی فرستاد و راند
 که اینان گروهی خیانت گزند
 همه خونی و دزد و بی دولتند
 که دارای دهلی دهدشان بمهر
 بدان نامه ها پاسخ می شاه هند

۱ - جنگ ۲ - تبریز و نیزه کوچک ۳ - رکضت - پای جنبانیدن
 واسب تاختن ۴ - کودستان .

بدهلی بیستند هم چند تن
 کشان چشم بر بسته بود اهرمن
 که خیبر بود نامش اندر ز من
 کند تنگ خیبر تلال و دمن
 براهی کز آن دیوجستی بفن
 میان رود و راه از لب آبکن
 نشیب و فرازش شکین درشکن
 کمین کرده با لشکری تیغ زن
 تنیده بهر گوشه چون کار تن^۱
 همه ناوک انداز و ژوبین فکن
 چو در رزم هاساوران تهمتن
 کسه از آتش تیز تل گسون^۲
 ز دهلی عزاخه نانه شد تادکن
 در خیبر از بسازوی بوالحسن
 از او گشته پنجاب بیت الحزن
 به بر گشتگی طالعش مرتین
 سر ره بر آن سیل بنیاد کن
 بجست و امان خواست چون بیوه زن
 مدد خواسته زایزد ذوالمنن
 که دشمن بود جفت رنج و محن
 به کرنال چون اشتراندر عطن^۳
 ز تیرکان و از مردم برهرمن
 رده بسته چون باره ای از چدن
 که تازد سوی حجله زیبا ختن
 نماز دیگر^۴ بر سر سرانجن
 بیولاد آکنده دشت و دمن
 تنساور درختی ز آهن غصن
 چو دیو سیه باز کرده دهن^۵

بره بر بکشتند ده تن رسول
 ندیدند فرجام آن کار زشت
 توگفتی بنازید از آن تنگ سخت
 ندانست کان چنگ خیبر گشای
 شهنشه سوی تنگ خیبر کشید
 دو کوه از دوسو سر کشیده بمیغ
 رهی چون ره مورچه بر درخت
 به تنگ اندرون صوبه داران هند
 ز افغان و هندوی و پیشاوری
 همه نیزه دار و گلوله گذار
 شهنشه بغرید و افکنند رخس
 چنان سوختند از تف قهرشاه
 چو شاهنشه از تنگ خیبر گذشت
 به خیبر عزاخاست تا کنده شد
 سپه را ز پیشاوراندر گذداشت
 به لاهور در صوبه داری که بود
 دمان بر لب آب «راوی» گرفت
 ز یک حمله لشکر شهریار
 ز پنجاب خسرو بدهلی شتافت
 به خسرو ز دهلی رسید آگهی
 ز دهلی سپه بر کشید و نشست
 به گرد اندرش مرد سیصد هزار
 به گرد سپه توپهای بزرگ
 ازین مژده خسرو چنان راند تفت
 سپیده سپه بر گرفت و رسید
 ز لشکر جهان دید یکسر سیاه
 ز یکسو صف پیل جنگی چنانک
 ز یکسو صف توپ کپسار کوب

۱ - عنکبوت ۲ - خاری است ۳ - آغل شتر و گوسفندان نزدیک آب
 ۴ - نماز عصر ۵ - ابن مصرع از فردوسی است و در آنجا بجای «دیو» مار است.

بچنگ اندرش گرز خارا شکن
 بر آورد آوا چو زاغ و زغن
 تو گفתי چراغی است بر باد خن^۱
 زمین لعل شد چون عقیق یمن
 محمد شه از خسرو (و) ممتحن
 پذیره شدش در بسر خویشتن
 به ————— دهلی شهنشاه والاسن
 ز ترکان و از بیروان و ن^۲
 که اندر سراها گزیده وطن
 بسا سر که دور او فتاد از بدن
 ز مردی بر آن شاه دوراز فطن
 بسایران گزائید بی لا ولن
 فری آن دل پاک و خوی حسن
 نسدید و نبیند جهان کهن
 ز تخت و ز تاج و ز تیغ و مچن^۳
 ز لؤلؤی عمان و در عدن
 بتخت و ببتنگ و به رطل و به من
 ز تو زنده چون شیر خوار از لبن
 شمیدی به پیش عدو چون شمن^۴
 درد چرم بر پیل و بر کرگدن
 چو مر مصطفی را اویس قرن
 دلم گشته چون چشمه پروزن^۵
 بهنجار این پهلوانسی سخن
 بگوش آید از شاخه نیارون
 رخت باد خرم چو برگ سمن
 بیای و بیال و بنوش و بدن^۶

نیاسوده از ره برانگیخت اسب
 بجو شید هندی چو مور و ملخ
 ولی شه فرو خورد و کردش خموش
 بیک ساعت از خون هندی سپاه
 پس از ساعتی جنگ ز نهارخواست
 شهبش داد ز نهار و بنواختش
 پس از جنگ کرنال شد با سپاه
 بدلهلی شبانگه عیان گشت غدر
 بکشتند برخی از ایران سپاه
 دگر روز از هیبت قهر شاه
 نگه کن کزین پس شهنشه چه کرد
 بدو کشور و تاج بخشید و خویش
 فری آن تن سخت و عزم درست
 شها چون توشاهی جوانبخت و راد
 گوارنده بادت هدایای هند
 ز یاقوت رخشان و الماس پاک
 همان دیبه و گوهر و زر و سیم
 بایران زمین رحمت آور که هست
 همان کس که در وقعت اصفهان
 کنون در رکاب تو از فر تو
 ستودمت نادیده بعد از دو قرن
 ز بیداد گردون و جور جهان
 نگفت و نگوید کس از شاعران
 الا تا به نیسان نشید هزار
 قدت باد یازان چو سروسهی
 بگوش و بتاز و بگیر و ببخش

۱ - بادگیر - ۲ - بت - ۳ - سپر - ۴ - بت پرست - ۵ - غربال - ۶ - دن فعل امر است ؛ یعنی شادی کن .

چغول جنگ

که تا ابد بریده باد نای او
 گسسته و شکسته پرو پای او
 کزو بریده باد آشنای او
 که کس امان نیابد از بلای او
 وز استخوان کارگر غذای او
 که جان برد زصدمت صلاى او
 بهر دلی مهابت نندای او
 بهر طرف کشیده تارهای او
 فتد بجان آدمی عنای او
 بحلقها گره شود هوای او
 زمانه بینوا شود ز نای او
 ز بانگ توپ و غرش و هرای او^۳
 بخون تازه گردد آسیای او
 هزار گوش کر کند صدای او
 بهر دلی شرنگ جانگزی او
 شکاراوست شهر و روستای او
 اجل دوان چو جوجه از قفای او
 بهندسی صفوف خوش نمای او
 تگرگ مرگ ابر مرگ زای او
 جچی می آفریده در فضای او
 ز اشک و آه و بانگ های پهای او
 چو چشم شیر لعلگون قبای او
 اجل دوان بسایه لوی او
 بخون کشیده موزه و ردای او
 نهیب درد مرگ و ویل و وای او
 چو بر شود نفیر کرنای او
 مسلطنند و رنج و ابتلای او
 فنای جنگ بارگان دوی او
 سرشت جنگباره و بقسای او
 که آهریمن است مقتدای او

فغان ز جغد جنگ و مرغوی او
 بریده باد نای او و تا ابد
 زمن بریده کرد آشنای من
 چه باشد از بلای جنگ صعب تر
 شراب او ز خون مرد رنجبر
 همی زندصالی مرگ و نیست کس
 همی دهد ندای خوف و میرسد
 همی تند چو دیوپای^۲ در جهان
 چو خیل مور گرد باره شکر
 بهر زمین که باد جنگ بر وزد
 در آن زمان که نای حرب دردمد
 بگوشها خسروش تندر او فتد
 جهان شود چو آسیا و دمبدم
 رونده تانک هچمو کوه آتشین
 همی خزد چو اژدها و در چکد
 چوپر بگسترد عقاب آهنین
 هزار بیضه هر دمی فرو نهد
 کلنگ سان دژ پرنده بنگری
 چو پاره پاره ابر کافکنده همی
 بهر کرانه دستگاهی آتشین
 ز دود آتش و حریق و زلزله
 بر زمگه «خدای جنگ» بگذرد
 اصل جهان ز قعقع سلاح او
 بخوی نهفته جوشن و پنام^۴ وی
 بهر زمین که بگذرد بگسترد
 دو چشم و گوش دهر کورو کر شود
 جهانخوران گنج بر، بجنگ بر
 بقای غول جنگ هست درد ما
 زغول جنگ و جنگبارگی بر
 الاحذر ز جنگ و جنگبارگی

۱ - قال بدو نفرین - ۲ عنکبوت - ۳ - هرا بضم اول آواز مهیب

۴ - صدای اسلحه . ۵ - پنام دهان بند .

تمام تر سلیحی اذکیای او
 شود دوپاره کوه از التقای او
 ز جانور تفیده تا گیای او
 کز این سلاح داده شد جزای او
 نه کاخ و کوخ و مردم و سرای او
 فتاد و گشت و اژگون بنای او
 گشادودم برون زد ازدهای او
 ز خلق و وحش و طیر و چار پای او
 فرسپ آخانه گشت گردن آئی او
 کسی که شد غراب رهنمای او
 چهانخوران غرب و اولیای او
 کجاست شرم گربه و حیای او
 نیا فریده بوبه ای خدای او
 ز کشوری که گشت مبتلای او
 کسی که در دل افکند هوای او
 و گر دهند چیست ماجرای او
 ز گندم و جو و مس و طلالی او
 رود زر تو سوی کیمیای او
 نه ترسم ازغرور و کبریای او
 مخور فریب جاه و اعتلای او
 مبین بچشم ساده در غنای او
 که شوم ترلقایش از عطای او
 عطای وی کریه چون لقای او
 شکفته مرز و باغ دلگشای او
 فروغ عشق و تابش و ضیای او
 حیات جاودانی و صفای او
 که دل برد سرود جانفزای او
 جدا کنند سر به پیش پای او
 مدیج صلح گفتم و ثنای او
 که پارسی شناسد و بهای او

شد اقتدا به اوستاد دامغان

« فغان ازین غراب بین و وای او »

نبینی آنکه ساختند از اتم
 که بر قش از بکوه خار به گذرد
 تف سموم او بدشت و در کند
 شود چو شهر لوط شهره بقعی
 نماند ایچ جانور بجای بر
 بژاپن اندرون یکی در بسب از آن
 تو گفستی آنکه دوزخ اندر و دهان
 سپس بدم فرو کشید سر بسر
 شد آدمی بسان مرغ با بز
 بود یقین که زی خراب ره برد
 بخاک مشرق از چه روز نند ره؟
 گرفتیم آنکه دیگه شد گشاده سر
 کسی که در دلش بیجز هوای زرد
 رفاه و ایمنی طمع مدار همان
 بخویشتن هوان و خواری افکند
 نهند منت نداده بر سرت
 بنان ارزنت بساز و کن حذر
 بسان که که سوی کهر با رود
 نه دوستیست خواهم و نه دشمنی
 همه فریب و حیل است و رهزنی
 غنای اوست ز اشک چشم رنجبر
 عطاش را نخوادم و لقا ش را
 لقای او پلید چون عطای وی
 کجاست روزگار صلح و ایمنی
 کجاست عهد راستی و مردمی
 کجاست دور یاری و برابری
 زهی کبوتر سپید آشتی
 رسید وقت آنکه جغد جنگ را
 بهار طبع من شکفته شد چو من
 بر این چکامه آفرین کند کسی

در رثاء جمیل صدقی زهاوی

(۱)

دجله بغداد بر مرگ زهاوی خون گریست
 نی خطا گفتم که شرق از نیل تا سیحون گریست
 اشک ریزان شد عراق از ما تم فرزند خویش
 همچو یونان کز غم هجران افلاطون گریست
 زین بلای عام ؛ یعنی مرگ سلطان سخن
 مردم شهری بشهر و بدو در هامون گریست
 از غم شعر روانش فکر از گردش فتاد
 و زفراق طبع پاکش لفظ بر مضمون گریست
 زد گریبان چاک نظم و ریخت بر سر خاک نثر
 از غم او هریکی موزون و ناموزون گریست
 دوش بر خاک مزارش خیمه زد ابر بهار
 خواست تاد رهجرش از چشم بهار افزون گریست
 خنده ای دندان نما زد برق و گفتا کای حسود
 قطره کمتر زن تو آب افشانی و او خون گریست

(۲)

رشوه دادیمش ز عمر ار مردنش دادی امان
 ور پسندیرفتی فدا پیشش فدا کردیم جان
 قرنهای بگذشت تا آمد زهاوی در وجود
 نیز چون او ، باز ندارد قرنهای دور زمان
 گر بمرگش صبر بنمائیم از بیچارگیست
 و آن بواقع یأس و نومیدیست نی صبر و توان
 دل بسوزد در فراقش دیده گیرید در غمش
 هر زمان گویی خلد در چشم و دل تیرو سنان
 از پس مرگش مصائب خوار شد در چشم ما
 زآنکه از این سخت تر نبود مصیبت در جهان

بود یاران را درینغ از مردنش و اکنون که رفت
 هر که خواهد گو بمیر و هر که خواهد گو بمان
 رفت و ما نیز از قفایش بار بر خواهیم بست
 کاندرا این دنیای فانی کس نماند جاودان
 (۳)

شد زهاوی خسته وزین دهر پر غوغا گذشت
 دست افشان پای کوبان از سر دنیا گذشت
 بود عمری سرگران از زحمت غوغای دهر
 ز آن سبب پیرانه سرزین دهر پر غوغا گذشت
 برگ امیدش، ز دلها چون شقایق زود ریخت
 لیک داغش لاله سان کی خواهد از دلها گذشت
 عالمی فضل و ادب را برد با خود زیر خاک
 گرچه از این خاکدان خودیکه و تنها گذشت
 تلخکامی ها کشید از دهر لیکن از سخن
 کام گیتی کرد شیرین پس باستغنا گذشت
 در بر کیهان اعظم کیست انسان ضعیف
 کش توان گفتن که شد فرتوت یا بر ناگذشت
 عمر اگر بیکروز اگر صدسال چون بایست مرد
 نیکبخت آن کز جهان آزاده و دانا گذشت

(۴)

ایها الزورا تو استادان فراوان دیده‌ای
 شاعرانی فحل و مردانی سخنندان دیده‌ای
 گر ندیدیستی لبید و اخطل و اعشی و قیس
 دعبل و بو طیب و بشار و مروان دیده‌ای
 بونواس و بوتام و بوالعلاء و بوالاسد
 ابن معتر و ابن خازن و ابن حمدان دیده‌ای
 راست پرسم راست گو مانند صدقی جمیل
 کی وطنخواهی سخن گستر بدوران دیده‌ای

ز آن کسان نشنیده‌ای الانسیب و مدح و فخر
 یا هجا پرداز بازند غزل خوان دیده‌ای
 بگذر از بو طیب و بر بند چشم از بو العلا
 گرز حکمت شعرهایی چند از ایشان دیده‌ای
 ز آن حکیمان کهن کی چون زهاوی شعر نو
 در وطنخواهی و آبادی و عمران دیده‌ای

(۵)

هیچکس را در جهان جز مدتی معدود نیست
 غیر ذات حق تعالی جاودان موجود نیست
 بر زهاوی نوحهٔ من نوحه بر علم است و فضل
 نوحه‌ام بر پیکری مشهود و نامشهود نیست
 نوحه‌ام بر فوت الهامات و طبع شعر اوست
 ورنه موجود دست جانش جسمش ار موجود نیست
 نوحه‌ام بر طبع گوهر بارو شیرین لفظ اوست
 کانچنان هر گز بقیمت لوع لوع منضود نیست
 پر بهائی از میان گم شد که هر گمگشته‌ای
 هر چه باشد پر بها در جنب او مفقود نیست
 مآتمش زد خیمه‌ای در کاخ دانش کان بعمر
 همچو چاک جیب یاران تا ابد مسدود نیست
 ایزد آمرزیده است او را که از راه کرم
 چون زهاوی بنده‌ای ز آن آستان مردود نیست

(۶)

هیچ شادی نیستی گر در جهان غم نیستی
 نیستی گر هیچ غمگین هیچ خرم نیستی
 روح را رنج دمامد خسته سازد در جهان
 کاشکی اندر جهان رنج دمامد نیستی
 گرزهاوی رفت از وی چند دیوان باز جاست
 رنج ما پیوسته تر بودی گراینهم نیستی

در بهشت او ولی فخر از جهنم میکنند
 نیز کردی فخر اگر شعر جهنم نیستی
 زاهد از طامات اگر بدگفت او را باک نیست
 نیستی خفاش اگر عیسی بن مریم نیستی
 حکمت و اخلاق کافی بود اندر فضل او
 فی‌المثل گر ملک شعر او را مسلم نیستی
 خشک ریش دردمانندی بردل از داغ غمش
 گر خود از شعر ترش در سینه مرهم نیستی
 (۷)

گفتم از ری رخت بر بندم سوی بغداد من
 پیشباز آید، شوم از دیدنش دلشاد من
 جای سازم درو تاقش، طرف بندم از رخش
 بهره ها بر گیرم از دیدار آن استاد من
 دیدنم را سر کند از دل مبارکباد او
 دیدنش را سر کنم از دل مبارکباد من
 بر کران دجله بغداد بنشینیم شاد
 چامه ای بر خواند او، شعری کنم بنیاد من
 وصف ها گوید ز لطف دامن البرز او
 شعرها خوانم بوصف دجله بغداد من
 کی گمان بر دم زهاوی جان سپارد و آنگهی
 مرثیت گویم من اندر ماتمش ای داد من
 از کفم یاری چنان این چرخ کج بنیاد برد
 شکوه ها دارم بسی زین چرخ کج بنیاد من
 (۸)

روح صدقی در جهان شاد است گوئی نیست هست
 جاودان از محنت آزاد است گوئی نیست هست
 در بهشت خاطر و گلخانه افکار خویش
 همنشین با سرو و شمشاد است گوئی نیست هست

قرخی یزدی
۱۳۵۸ - ۱۳۰۶
هجری - قمری

سوگواران

سوگواران را مجال بازدید و دید نیست
 بازگردای عید از زندان که ما را عید نیست
 گفتن لفظ مبارکباد طوطی در قفس
 شاهد آئینه دل داند که جز تقلید نیست
 عید نوروزی که از بیداد ضحاک کی عزاست
 هر که شادی میکند از دوده جمشید نیست
 سر بزیر پر از آن دارم که دیگر این زمان
 با من آن مرغ غزلخوانی که مینالید نیست
 بیگناهی گسر بزندان مرد با حال تباه
 ظالم مظلوم کش هم تا ابد جاوید نیست
 هر چه عریان تر شدم گردید با من گرمتر
 هیچ یار مهربانی بهتر از خورشید نیست
 وای بر شهری که در آن مزد مردان درست
 از حکومت غیر حبس و کشتن و تبعید نیست
 صحبت عفو عمومی راست باشد یا دروغ
 هر چه باشد از حوادث فرخی نوید نیست

یوسف هنر

گر یوسف من جلوه چنین خوب نماید
 خون در دل نو باوه یعقوب نماید
 خونریزی ضحاک در این ملک فزون گشت
 کسو کاوه که چرمی بسر چوب نماید
 کسو دست توانا که بگلزار تمدن
 هر خار و خسی ریخته جاروب نماید
 ای شحنه بکش دست ز مردم که درین شهر
 غیر از تو کسی نیست که آشوب نماید
 سلطان حقیقی بود آنکس که توانست
 خود را به بر جامعه محبوب نماید
 هر کس نکند تکیه بر افکار عمومی
 او را خطر حادثه مغلوب نماید
 برفرخی آورد فشار آنچه مصائب
 او را نتوانست که مرعوب نماید

مسرور
حسین - سخنیار
۱۴۰۸
هجری - قمری

سرگذشت زن جادوگر

تا بگیرد برای خود فالی کرده از من کناره شوهر من کرده نزدش روانه دلاله راست در خوشگلی بعکس منست ملک بسیار در کرج دارد نیمدانگ قنات غار از اوست وز بلوکات پیره مرد آباد دارد این جمله غیر ارث پدر کاردان است وصاحب هنر است با سواد است و با کمال و قشنگ دل باو بسته و زمن کننده که زمن قهر کرده شوهر من ریخت در پیش و باز کرد کتاب هست لازم لوازماتی چند شاخ افعی و میخ دروازه قدری از خاک پای عزرائیل بول گنجشک و اشک بوقلمون مژده خرس پیر موقع خشم پنجه گربه نزنائیده پشکل اشتر و پهن الاغ مرده ای را که مرده شو برده دوی سیماب هم کمی تیز آب پاک دل بر کند از آن دختر رفت و یکدسته پیرزن را دید تا فراهم اساس جادو کرد تا محالات را مهیا ساخت

یک زنی رفت پیش رمالی گفت ای شیخ پاک گوهر من دختری دیده چارده ساله دخترک گلمنداروسیم تن است خانه ای سمت سنگلیج دارد ثلث باغات شهریار از اوست نیمی از آسیاب وردآباد اینهمه ارث دارد از مسادر از جمیع علوم با خبر است دیلم دارد از علوم فرنگ باری ای شیخ شوهر بنده رحم فرما بحال مضطر من شیخ بگرفت رمل و اصطراب گفت از بهر این خیال بلند قدری از مغز سرده تازه چشم خرچنگ و موی بیضه فیل قلموه مور و نساخن میمون روده کدخدای ارزق چشم ده نخود مرگ موش سائیده پیه کفتار و سنگدان کلاغ ریز در کاسه سر سرده پس بر او پاش یک کمی سیماب اگر آن جمله را خورد شوهر زن بی علم چونکه این بشنید هرچه در خانه داشت جادو کرد خویشتن را فقیر و رسوا ساخت

ریخت اندر غذای شوهر خویش
شوهرش ز آن غذای سمی خورد
زن چو این دید زار و محزون شد
شوهر مرده، خانه خالی
کهنه رندی شنید آن فریاد
مادر قوم با هنر باید
چشم امید از آن سرای ببند
و چه خوش گفت در گلستان باز
تا کند خاص خویش همسر خویش
شب بنالید و صبحگاه بمرد
بسکه فریاد کرد مجنون شد
نه در او فرس مانده نه قالی
گفت لعنت بهر چه جاهل باد
تا که فرزند با هنر زاید
که در او نیست دخت دانشمند
حضرت شیخ سعدی شیراز :

«زن بد در سرای مرد نکو»

«هم در این عالم است دوزخ او»

گَز

شایب از مرحوم صدر اصفهانی

صدرا بزرگوار ای آنکه قرص ماه
خود را گز تو خواند و بدان افتخار کرد
و آنکه ز بهر پسته گزهای حضرتت
خم شد هلال و شکل خلال اختیار کرد
چند ای عزیز یوسف گزهای بنده را
باید اسیر محبس صندوقدار کرد
خوردند نا رفیقان گزهای بنده را
زین پس به نیم گزشان باید سوار کرد
انگشت خسروی را عقرب زند ببند
کانگشت پیچهای مرا زهر مار کرد
گزهای بنده قریه گز نیست جان من
کانرا ز جای خود نتوانیش بار کرد
ترسم که بی گزی بکنند با دو چشم من
کاریکه گز بنیده اسفندیار کرد !

آش بی بی صبه شنبه

نسو جوانی ز عمر بیزاری
 زنده زنده گرفته مائتم او
 پا ورم کرد و دست باد آورد
 که چه خواهد شدن سرانجامش
 دلخور از مرگ ناگهانی او
 دکتری هوشمند و فرزانه
 نبض بیمار را گرفت بدست
 از دواخانه فلان بخرید
 میشود سالم و نخواهد مرد
 تا بدست آرد آن دوی مفید
 دور از خانه تو اهرمینی
 دختر عوج و کلفت جمشید
 مادر روزگار دختر او
 دور از جان مگر که بیماری
 پسر ناتوان و بیمار است
 آسپرین و فناستین و کلر
 یا که از طفل خویش سیر شدی
 همه بیپوده و جفنگ بود
 که بود از دوی عهد قدیم
 حق بیامزدش که یادم داد
 آش بی بی سه شنبه باید پخت
 ریشه ابر و جوجه و گردو
 ریخت باید میان دیگ مسی
 زن بیچاره را بحرف گرفت
 تا دواخانه اش برفت از یاد
 تا شب از بهر آن معطل شد

داشت شخصی بخانه بیماری
 همه اهل خانه از غم او
 درد او رو به ازدیاد آورد
 متحیر شدند اقوامش
 همه گریان ز نوجوانی او
 ناگهان گشت وارد خانه
 آمد و پهلوی مریض نشست
 گفت این نسخه مرا ببرید
 این دوا را همان دقیقه که خورد
 مادرش نسخه را گرفت و دوید
 در دواخانه دید پیر زنی
 پیر زالی عروس دیو سفید
 پسر پیر چرخ شوهر او
 گفت با زن نباشد آزاری
 گفت مادر دلم زغم زار است
 کرده تجویز بهر او دکتر
 گفت ای زن مگر تو پیر شدی
 این دواها که از فرنگ بود
 من دوائی ترا کنم تعلیم
 خاله خیر النساء مشدی مراد
 گفت از بهر باد های زمخت
 روغن آفتاب و برگ کدو
 لوبسیا و برنج با عدسی
 باری آن پیر زال دنگ خرفت
 خواند بر او مزخرفات زیاد
 رفت و در فکر آش مهمل شد

چون بیامد بخانه افسرده
بهر یک حرف کهنه موهوم
گوش هرگز مده بموهومات
کارها زار از خرافات است
خر ز آفت همی رود بگریز
علم باید که قد بر افرازد

دید بیچاره نو جوان مرده
گشت بیچاره نو جوان مرحوم
که کند وهم سد راه نجات
چون خرافات تخم آفات است
ما ولیکن نمی دهیم تمیز
ریشه جهل را بر اندازد

ساعت

بنسده مسرور ساعتی دارد
چون قراول بهر کجاش نهم
کوک را صرفه می کند از بس
هیچ آچار چاره اش نکنند
میکنند کار روز شش ساعت
گوئیا هست سال تاریخش
در زمانی که رفت ناپلیون
بود این ساعت عزیز آنروز
مدتی در دکان خرده فروش
حالیها مدتیست طالع بد
گاه گویم بعقر بکهایش
آخرین راه تنگ ترکان نیست
گردشی کن حرارتی بنمای
گویدم بیش از این نیارم رفت
سنگهائی چو چشم سوزن هست
گر بخواهم ز چرخ رقاصش
گویدم شرم دار از من پیر
گاهگاهی که مینماید کار
گر یکی پشه بال بگشاید
ساعت من ز هیبت آن بال
عوض دنگ دنگ ساعت من

دور از جیب مرد با فرهنگ
می نجنبید ز جا بصد اردنگ
صرفه جوی است و نابکار و زرنک
که سزاوار تیشه است و کلنگ
که چنین است رسم شهر فرنگ
پیشتر از بنای شهر زرنک
سوی مسکو برای کردن جنگ
متعلق به یکنفر سرهنگ
همسر سنگ بود و همبر زنگ
کرده او را بیند من آونگ
کای سبق برده از شما خرلنگ
که ز پیمودنش کس آید تنگ
این يك انگشت نیست صد فرسنگ
خاصه پای برهنه بر سر سنگ
پیش پایش گرانتر از فرسنگ
که نماید بیجست و خیز آهنگ
رقص پیرانه عار دارد و ننگ
کوری راه رفتن خرچنگ
در کنار جزیره های فرنگ
خسبد آنسان که بنگیان گه بنگ
کرده ورد زباں درنگ درنگ

از فردوسی نامه

ز تو زنده شد نام دیرنشان	بزرگان پیشینه بی نشان
تو بر تخت کاوس بستی عقاب	تو در جام جمشید کردی شراب
جهانش بسوهان خودسوده بود	اگر کاهه ز آهن یکی توده بود
ز دودی از او زنگ ایام را	تو آب ابد دادی آن نام را
بهر هفت خوان میهمان تو بود	تهمتن نمکه خوارخوان تو بود
سر راه بر تیر آرش گرفت	چو کلک توراه گذارش گرفت
بتو بساز کردند نژاد هنر	توئی دودمان سخن را پدر

همه روز ساسانیان تیره شد	چو بخت عرب بر عجم چیره شد
کیا نژادگی رخت بست از میان	نگون سار شد پرچم کاویان
که ایرانی از پرتوش زنده بود	بایران درخشی فروزنده بود
بیفسرد آن آتش انگیز روح	ز دمسردی شام فتح الفتوح
بخود نام بنده خلیفه نهاد	بهر جا شهبی بود ایران نژاد
مخواه از دگر مردم آزادگی	چوشه بندگی کرد و افتادگی
دهان بست بر پارسی گوی شهر	بر آورد تازی زبان دست قهر
شده خاص عامان و خربندگان	زبان حکیمان و دانندگان
بر آنشد که بگریزد از گله گرگ	بهنگام سامانیان بزرگ
در ترکتازی بر ایران گشود	دگر باره این آسمان کبود
سخنور بسی بود در روزگار	بدوران محمود ایران مدار
بکار دگرشان نه اندیشه بود	همه مدح محمودشان پیشه بود
گهی وصف روی ایازش کنند	گهی مدحت یوز و بازش کنند
پسندیده بودی بدر گناه میر	هر آنکس که در مدح بودی دلیر
یکی را ز خسرو نثار آمدی	یکی را زر پیلوار آمدی
که فرمود در نامه خویشان :	ز استاد خاقانی آرم سخن

ز ممدوح صاحبقران عنصری	بلی شاعری بود صاحب قبول
نکردی ز طبع امتحان عنصری	جز از طرز مدح و طراز غزل

نه تحقیق گفت و نه وعظ و نه پند
 بده بیت صد برده و بدره یافت
 که حرفی ندانست از آن عنصری
 ز زر ساخت آلات خوان عنصری
 شنیدم که از سیم زد دیگران
 «خاقانی»

کنونش از آن سیم و زرسود نیست
 ترا گیتی از شاعران برگزید
 زبان تو شد گنج حق را کلید
 قناعت نمودی بدوران خویش
 بیباغ خود و لقمه نان خویش
 نه والا بود چون تو گوینده را
 که گردن نهد منت بنده را
 حرام است بر بچه بیر و شیر
 که گرد ز پس مانده گرگ سیر

با یزید بسطامی و صوفی عامی

آن شنیدم که صوفی عامی
 کز چه ایشیخ بهر عرض نیاز
 گفت در مذهب مسلمانی
 خانه کعبه خانقاه خداست
 من از آن کار خیر بیزارم
 زنده ای را شکم کنم پاره
 که در آن سودبندگان خداست
 گفت با یزید بسطامی
 بزبانت نمسی روی بهجهاز
 حاج را واجب است قربانی
 که روم جانور بیسازارم
 تا شکم پر کند شکم باره
 که در آن سودبندگان خداست

قناری هن

سحر گرم آرایش روز بود
 گریزنده شب‌نم در آغوش نور
 ز چشمم شکر خواب شب باز کرد
 ز پاتا بسر جلوه و ناز بود
 وز آن رشته‌اش بال و پربافته
 زده بوسه بر روی جادوی او
 بچشمان او قطره ای ریخته
 که افزون کنم آب بادانه‌اش
 کز آن آب و آن دانه بیزار بود
 که خوش نیستش دیدن هیچکس
 هم آهنگ مرغان لاهوت بود
 بسیم قفس گشته آهنگ زن
 شده پای کوبان باهنگ خویش
 گهی در فرود و گهی در فراز

فرحبخش و کاشانه آرای من
 تو زین پرو بال و من زرد روی
 که این زردی از تا بش آذری است
 که این رنگ عشاق محنت کش است
 بخوان تا بخندانی آفاق را

چرا در قفس کوشش و کار نیست!
 چرا باغ در ظلمت مطلق است؟
 بخواب عدم رفته از خوابگاه
 چه روداد کاین گلشن آرای مرد؟
 بجان نیست جز مشت بال و پری
 خضی هست اما در آن حال نیست
 شده بالها جمع و پرها پریش

گل شمع در آخرین سوز بود
 سر پرچم صبح پیدای زود
 که مرغی نوای طرب ساز کرد
 قناری با شوب و آواز بود
 ز نور سحر رشته‌ها تافته
 شب تیره خم گشته بر روی او
 ز دیبای شب موجی انگیخته
 شدم پیش آن تنگ کاشانه‌اش
 چنان مست آن صبح سحر بود
 تو گفستی حکیمی است صاحب نفس
 دگر باره در چه چه و سوت بود
 بمضرب منقار چون چنگزن
 چو رقص در صحنه تنگ خویش
 به عود قفس لعبت بنشد باز

بدو گفتم ای مرغ زیبای من
 تو دستا نسرا می و من چاه گوی
 ترانیز باز در رویان سری است
 مرا نیز در دل همان آتش است
 بگو، تازه کن جان مشتاق را

مگر مرغم امروز بیدار نیست؟
 چرا خانه خاموش و بی رونق است؟
 قناری فرو بسته چشم، آه آه!
 دریغا چرا مرغم از یاد برد
 از آن شور و مستی و خنیاگری
 خط و خال دیگر خط و خال نیست
 پریده ز تن رنگهای ز ریش

☆☆☆

که بشنید همسایه ام رود رود
 که زنجیرانش بدان بسته بود
 غم می زد و دزدل آن نغمه سنج
 دگر با که گویم غم روزگار

چنان اشکم از دیده آمد فرود
 سرشکم روان از دل خسته بود
 چو بودم ز غمهای دوران برنج
 کنونم برفت از بر آن غمگسار

☆☆☆

که تن چون قفس بود زندان او
 بگلزار جاوید پرواز کرد
 فرستاده بر بز نگاه زمین
 ره خانه خویش بگرفت پیش

کجارت آن آتشین جان او
 ز پابند این بال و پر باز کرد
 و یا شاعری بود سحر آفرین
 فروخواند بر جمع اشعار خویش

☆☆☆

ز بنگاه رامشگران الست
 دگر ره بسر منزل خویش تاخت

و یا بود رامشگری نرم دست
 دمی چند با ساز دوران نواخت

☆☆☆

که بالحن جاوید دمساز بود
 که دورانش از ساز خود باز کرد

و یا خود یکی رشته زین ساز بود
 کنون ناهم آهنگی آغاز کرد

☆☆☆

که خواننده بر مجمع خاک بود
 فرود آمد از منبر روزگار

خطیبی توانا و چالاک بود
 بسر برد آن خطبه نامد ار

تابستان گرون^۱

کرون امسال در آغوش بهار دگراست
 جلگه شادابتر و کوه فرحنا کتر است
 نه نسیمش را همراه هوای عفن است
 نه شمالش را بردوش سموم ضرراست
 دشت نا کرده زتن بیرون بیجامه زرد
 حله سبز ز نو خاسته تا کش ببراست
 کشتزار از اثر سعی کشاورز غیور
 چون نگارستان پر نقش و نگار و صوراست
 چهره سبزش زیر عرق کوشش و کار
 کشتزار است که از بارشرف باروراست
 دامن کوهش چون دست کریمان زرخیز
 چشمه آبش چون گفت حکیمان سمر است
 انگبین ریزد از خار و خس کوه کئیز
 بس عزیز است چنین خار که بارش شکر است
 جان اگر خواهی بردامنه افجان پوی
 که بمردامه از لطف و صفا بهره وراست
 صحن تا کستان مانند سپهری که دراو
 برق انگور درخشنده سپیل و قمر است
 دختر رز که نشسته است لب از شیر هنوز
 بستر سبزش گسترده بهر بام و دراست
 هفته ای بیش مانده است که دوشیزه تا ک
 شاهد بزم و سزاوار کنارا است و براست
 زیر هر تا ک بنی طرفه دبیرستانی است
 که در او دختر رزان در پی کسب هنراست
 گاه پرویش در دهند سه رسم آموزاست
 گاه ناهیدش در جلوه گری راهبراست

شام نقاش دبستانش لوح شفق است
 صبح فراش شبستانش باد سحر است
 چون بدانشکده خم رود از مکتب باغ
 اوستادش بهنرهای دگر راهبر است
 دگر آنجاسخن از کاهش و افزایش نیست
 دگر آنجاسخن از جوهر و جان و اثر است
 از فلاطون خم اسرار ریاضت یابد
 که ریاضت همه را شاهد فتح و ظفر است
 چون زخم خانه برون آید و در شیشه شود
 راست بینی که همان زاده شمس و قمر است
 درهم آمیخته الوان شفق پنداری
 شفق است اینک که در آئینه می جلوه گراست
 برخی از روشنی صبح نهفته است در او
 قدری از تیرگی شام بدان جام دراست
 در فرحناکی و خوش رنگی مانند سپیل
 درد لایوی و رامشگری از زهره سراسر است
 آفرین باد بایران که همه بوم و برش
 خانه نعمت و شایسته فرهنگ و فر است

افیون

چیست یارب این بزهر آلوده تخم کوکنار
 خوشه آدم فریب و دانه مردم شکار
 دشمنی خونخوار و اندر دوستی ثابت قدم
 دوستی غدار و اندر دشمنی کامل عیار
 ارنبات است از چه دارد جای شیرینی شرنگ
 ورنه مار است از چه اندر کام دارد زهر مار
 گربود گل از چه روخارش خلد درپای جان
 وربودمل از چه مرگ آرد بهنگام خمار
 دشمن جانست ره در کاخ و ایوانش میده
 بیخ بیداد است اندر باغ و بستانش مکار
 تن ز رنج آزاد خواهی بنده افیون مشو
 زندگی جاوید خواهی گردن ثعبان مخوار
 تیغ دارد زیر دامن از مصافش میگریز
 خود دارد زیر دستار از مصافش دست دار
 گر زمین را بوئی از افیون رسیدی برمشام
 تا قیامت می بجنبیدی ز جا خورشید وار
 گر نشستی گرد ادبارش بدامان نسیم
 هر کجا برخاستی آنجا نشستی چون غبار
 ورفتادی گرزّه خشخاش رستم را بدست
 جیبه تسلیم سودی بر در اسفندیار
 سرخیت از چهره برگردد چو شب رنگ شفق
 چهره ات را زردی افزاید چو میجر را شرار
 داد افیون خاک مشرق را بیاد نیستی
 ورنمیدانی ز تاریخ جهان کن اختیار
 رخنه دیوار چین شد افسر خاقان ربود
 پاک کرد از روی چینی نقش عز و افتخار

دیگر از دیگ بخارائی بخاری برنخاست
تا که چشم ماورالنهری زدودش گشت تار
حلقه طاعت بگوش راجه و چپال زد
خاک لندن ز آن بمژگان رفت هند و بنده وار
لندن و پاریس را حمال شرقی بیحساب
تبت و کشمیر را آقای غربی بی شمار
یک نظرسوی خراسان کن که حال مردمش
لوحه عبرت بود از بهر مرد هوشیار
کشوری آشفته چون گلزار هنگام خزان
مردمی افسروه چون بیمار، گساره احتضار
زعفرانی چهرگان بینی گروه اندر گروه
بر جوانی مردگان یابی قطار اندر قطار
آن خراسان کو که دستانش بگیتی داستان
آن خراسان کو که صفارش بگیتی تاجدار
آن خراسان کو که گرد مرکب مردان او
تخت مروان را بزیر افکند از پشت حمار
آن خراسان کو که گرطفش گرتی نیمشب
خواب خوش از دیده عباسیان کردی فرار
از چه بوریحان نمیآید ز بیرونش برون
از چه بومسلم نمی گردد ز مروش آشکار
بلخ دارد لیک بو عشر ندارد در میان
طوس دارد لیک فردوسی ندارد در کنار
گر نشابوراست پس سینا و خیامش کجاست
ورابورد است از چه انوری نارد بیار
آنچه افیون با خراسان کرد در میزان عقل
ظلم چنگیز و جفای غزیکی بود از هزار
بس جنایتها ز ایران زاده این مادر است
کاش شیرش را بیستان خشک سازد کردگار
باید از این خاکدان بر کند او را بیخ و بن
پیش از آن کز ما بر آرد بیخ و بن در روزگار

ياسمى
رشيد
١٣١٤ - ١٣٧٥
هجري - قمرى

یاد

تا کی از هجر تو بفرسایم ؟
 قدرت از دست وقوت از پایم
 راستی بین چه باد پیمایم !
 مهر را چون به گل بیندایم ؟
 نگذارد که شب بر آسایم

ای بلای دل ؛ آفت رایم
 طاقت از دل برفت و نور از چشم
 از صبا بوی موی تو جویم
 مهر روی تو چون کنم پنهان ؟
 یاد آن روزهای صحبت و انس

نیکبختی ربای و عشرت سوز
 پای تا سر نوشته مرموز
 بر بایند لشکر شب و روز
 زین دل غم پذیر رنج اندوز
 همه چو شمعی نسوختی امروز

باد و برق است گوئی شب و روز
 راست طومبار را همی مانند
 کاش از آن سان که شادمانی را
 یاد را نیز محو کردند
 تا دل از یاد شادمانی دوش

که مرا با تو دید در یک جا
 خرم آن کوه و فرخ آن صحرا
 تازه باد آن شکوفه برنا
 گرچه ز آن یاد رنجهاست مرا
 پیش چشم تو جلوه گر بادا

یاد باد آن زمین و آب و هوا
 صافی آن آب و روشن آن آفاق
 زنده باد آن درخت های کهن
 یاد تو زنده باد در دل من
 یاد من نیز گاهی اندر خواب

که بما درس دوستی میداد
 گفتی او را همی رباید باد
 اوفتادی ولی نمیی افتاد
 دل پراز عشق و لب پراز فریاد
 باطنش بسته ، ظاهرش آزاد

یادم آید از آن پرندۀ شاد
 وقت رفتن سبک همی جستی
 گه ز شاخ بلند سوی نشیب
 گه ز سنگی بشاخ بر میجست
 ظاهر و باطنش چو من بودی

شاخ غرق زمرد سوده
 شاخ سرگرم مشق بیهوده
 یک طرف آبدان آسوده
 راه های دراز بیموده
 بر سر غنچه های نگشوده

باغ خرم ، هوا مه آلوده
 مرغ مشغول بانگ بی هنگام
 یک طرف آبشار بی آرام
 آب در بر که مانده از رفتار
 بید مجنون گشاده چتر بلند

سقفی آراسته ز سبز پرند
در لطافت چو فکر دانشمند
کرده با چرخ آبگون پیوند
بر زمین سیم ناب می افکند
که بس، از ناز و خنده لب بر بند

در خیابان چنار های بلند
سایه او فتاده از آن شاخ
شاخ پنداشتی که از رفعت
ماه از رخنه های برگ درخت
باد ، ناگه بر او نهیب زدی

بود شبنم چو در نسا سفته
مانده از شرم و ناز نا گفته
مرغ را گفته های نشنفته
زیر آن زلفکان آشفته
بخت بیدار و آسمان خفته

در لب غنچه های نشکفته
یا چو اقرار عشق در لب تو
شاخ را جلوه های نا دیده
باد خود را بعطر می آلود
ابر گرینده بود و گل خندان

که ززر نقش ها زدی بر آب
ز آن همه حوض های بر سیماب
کز دو چشم تو خورده بود شراب
عشق را نیست راستی پایاب
تو ز مه برتری بتاب بتاب

یادت آید ز پرتو مهتاب
راست گفتمی که ماه زر سازد
مست دیدی هر آنچه دیدی چشم
بجر ها را گذار ها باشد
من خود از آب خاکسار ترم

تابشی کن که سخت گمراهم
یوسف من! بر آور از چاهم
جان و عمرم توئی، ترا خواهم
در تو کاری نمیکند آهم
گوید آوخ که سخت کوتاهم!

ای چراغم ، ستاره ام ، ماهم
یونس من ! بکش ز غرقابم
هر کسی حفظ جان خود خواهد
زی تو راهی نمیبرد اشکم
عمر خود را بوصل امید دهم

صبحانه شاعر

بامدادان که سوی باغ کنم پنجره باز
 بید مجنون بردم همچو یکی بنده نماز
 سبزه را شانه کند از سر انگشت لطیف
 آب را بوسه دهد از خم گیسوی دراز

همچو فواره که بیرون جهد از سینه آب
 هر طرف گیسومی آویخته از در خوشاب
 بید مجنون کند آشفته دو صد طره نغز
 چون پر طوطی از رنگ و دم مار زتاب

قامتش همچو یکی خیمه بگسسته رسن
 سایه اش تاج سر حجله نشینان چمن
 برگ او چون پر نورسته طوطی جوان
 شاخ او چون قد خمیده پیران کهن

گوئیا خرمی و خوبی این باغ تمام
 جمع گشته است در این طرفه درخت پدرام
 جان باغ است اگر جان بتوان دید بچشم
 دام روح است اگر روح توان بست بدام

نورخورشید چو جاری شود از چشمه کوه
 و ندر آمیزد با آنهمه برگ انبوه
 لفظ عاجز شود از وصف چنان خوبی و لطف
 عقل حیران شود از دیدن آن فروشکوه

گیسوی حور مگر شانه کند باد سحر
 که چنین خوب و دل انگیز نبوده است شجر
 زلف بر روی فشانده است میادا که براو
 افتد از مردم نا محرم این باغ نظر

برگ ها طوطیکانند که از شاخ بلند
خویشتن را بیکی پای نگونسار کنند
همچو بازیگر بسیار که از شیب و فراز
بیکی پای درآویزند از رشته و بند

گاه در دیدن او یاد کنم مجنون را
آن جفا دیده حیران شده مقتون را
آنکه خود رفت بناکامی و کرده است سمر
نام سرگشتگیش این شجر موزون را

هست شیرین که بشوید تن در چشمه آب
خسروش بیند و از شرم کند موی حجاب
یا یکی شوخ فرشته است که در گردش شب
روز دریافته او را و برفته است بخواب!

ظهر نزدیک شود، صبح فرو بندد رخت
خور بیالا کشد و سایه بگردد ز درخت
لیک من مانده بجای اندر دلپاخته وار
محو نظاره آن چتر زمرد شده سخت

همچو آشفته بیچاره و دلدادۀ سست
دیر گاهی بهمان جای بمانم که نخست
از چه پاسست شد از راه ندانم بیقین
از چه دل سست شد از عشق ندانم بدرست

اینقدر دانم کز پنجره چون آیم باز
چای من سرد و تبه گشته بساعات دراز
نان من گربه ر بوده است و پنیرم هوشنگ
بهر من مانده دهانی چو لب پنجره باز

ماه‌هی هوس

شب است و منظر من آبدان آرامی
 چوجام باغ ؛ اگر باغ را بود جامی
 بسان آینه صافی و اندرو پیدا
 ز هر کنار عناری و قد و اندامی
 نهاده بر لب احجار روی شافی
 گشاده بر رخ افلاک چشم نامی
 صفای آب چنانست و عکس شاخ درو
 کسه در لطیف دهانی درشت پیغامی
 ستاره تافته از پشت شاخسار در آب
 چو نورایمان در قلب نیک فرجامی

کسی که تابش اختر در آب می بیند
 چومفلسی است که گوهر بخواب میبیند
 بر آبدان چو وزد باد تند پنداری
 که خوابهای پر از اضطراب میبیند
 چراست مضطرب این آبدان که اندر خواب
 ستاره می‌شورد ، ماهتاب می بیند
 خمیده شاخه نسرین بد ختری ماند
 که بخت خویشتن اندر کتاب می بیند
 بر آب دوخته چشم ازدهای شاخه تاک
 که گنج های گهر در خراب میبیند

ستاره همچو شراری که لرزد از پس دود
 همی بلرزد بر سطح آبدان کبود
 نجوم لرزان در گوش دل همی گوید
 « در آب نیز دریغا نمیتوان آسود »

ز ابر های پراکنده اطلسی بینم
 که دست باد همه تار او گسست از بود
 جهان طبع بود آبدان که اندر وی
 هر آنچه بینی وارونه یافته است وجود
 گمان بری که درو عالمی دگر بیداست
 چو از فراز نگه میکنی بسوی فرود

زمان زمان یکی از ماهیان سیمین تن
 بتازیانه سیمین زند بر آب شکن
 نظام موج مشوش کند از آن پرش
 نقوش آب مبدل کند از آن جستن
 دژم شود رخ آب از خروج آن ماهی
 چو گاه زادن روی زنان آبستن
 ستاره خرد شود، شاخ منقطع گردد
 سحاب پاره شود از شتاب آن توسن
 چو لحظه ای گذرد موج هاسکون یابد
 نقوش جلوه کند، آبدان شود روشن

هوس چوماهی و دل آبدان آرام است
 ستاره فکرت صافی و موج او هام است
 چو آتش است هوس لیک عقل را دود است
 چوماهی است هوا لیک بهر دل دام است
 ز جستن هوس این لوح تابناک ضمیر
 اگر چو روز بود، تیره فام چو نشام است
 سعید نیست کسی کش هوا نباشد هیچ
 که ماهی ار نبود چشمه حوض حمام است
 ولی سعید بود آنکه توستان هوس
 هزار دارد و در دست عقل اورام است

پروانه و گل

که با من بگوی	بگل گفت پروانه ای در چمن
چنین رنگ و بوی	که داده ترا و نداده بمن
ندانم چرا	ز بویت مرا هوش و سر خیره گشت
چو آهن ربا	سوی تو کشانیدم از طرف دشت
چو مشک ختن	سزد گر بنازی بدین بوی نغز
هوای چمن	کز و گشته تازه کن هوش و مغز
بنقش و نگار	زتو کم نیم ای گل خوب روی
جوابم بیار	چرا نیستم چون تو این نغز بوی

بدین پروبال	بدو گفت گل کای اسیر نیاز
دلت پر ملال	هنوزت بود جان گرفتار آز
برنگ و نوا	بلی تو گلی همچومن خوب و پاک
ترا برهوا	و لیکن مرا تکیه باشد بخاک
دهد رنگ و بوی	چو پستم مرا باغبان قدر
رود آب جوی؟!	ندیدی که هر جا بود پست تر

چو تو نیکبخت	و لیکن نزیبید که آزاده ای
در این دام سخت	برد رشک بر حال افتاده ای
نه آخر چومن	ترا گرنه بوئی است ای فرهمند
به طرف چمن	بخساک سیه نیستی پای بند
خرامان و شاد	بهر سو توانی شدن پرگشا
روی همچو باد	چو گل گاه بر شاخ و گه درهوا
چو حور بهشت	بهر گل که خواهی نشینی بناز
در اطراف کشت	گهی در نشیبی و گه بر فراز
که این بوی و رنگ	برو شکر آزادی خویش گوی
بزندان تنگ	هماره مرا سختی آرد بروی
دمی زنده ای	به آزادی ار در سپنجی سرای
اگر بنده ای!	از آن به که صد سال مانی بجای

شیر بیمار

شیری بیمار و پیر بود ز جان بیمناک
 بروز پیری بخواست دوائی از هر طبیب
 ز هر طرف از وحوش طبیبی آمد فراز
 لیکن رو به نهفت روی زبیم و نهیب
 گرگی نزدیک شیر باب سعایت گشود
 آری ازینسان کشد کینه رقیب از رقیب
 شیر فرستاد کس از پی روبه بخشم
 چنبد دد سہمگین؛ دیورخانی مہیب
 روبه کانجا رسید شنید کردار گرگ
 طرحی تازه کشید؛ نیرنگی بس غریب
 گفت اگر بنده را چندی غیبت قتاد
 تا نپذیری شہا ز بد سگالان فریب
 نداری کسردم کہ تا شاہ بیابد علاج
 شوم بیوسم زملک درہر دیری صلیب
 در این سفر دیدہ ام طبیب دانابسی
 علاج شہہ جستہ ام ز بردمان لیب
 یکسرہ گفتند شاہ بود ز پیری علیل
 حرارت پیکرش فتادہ است از لہیب
 جلد یکی گرگ را تازہ و گرم از تنش
 کنندن و باید کہ شہ ببر کند عنقریب
 از این نکوتر علاج نباشد از بہر ضعف
 وینک گرگی کہ ہست دعوت شہ را مجیب
 شیر پذیرفت و کند از تن آن گرگ پوست
 ساخت ز جلدش لباس کرد ز خونش خضیب
 ساعی کیفر گرفت؛ کیفر بسیار سخت
 حاسد پاداش یافت؛ پاداشی بس عجیب
 بندی نیکوست این از پی دیوانیان
 ز آنکہ بد ندسگال شود ہم او را نصیب
 اصل ز لافوتن است، ترجمہ ز آن رشید
 معنی صوت از گل است، آہنگ از عندلیب

فریب ظاہر

مشو فریفتہ ظاہر از نگاہ نخست
 چو یار خواهی از بہر خویش کرد پسند
 نگاہ اول گویند نظرة الحمقاست
 بسا کسا کہ ازین نظره اوفتاد بیند
 پی خلاص ز تغلیط حس خود شاید
 ز کوه خرد و سراب بزرگ گیری پند
 میان دشت نگہ کن در آفتاب تموز
 کہ از بخار هوا نور دیده راست گزند
 بسان قلمزم ژرفی نمایند صحرا
 بسان تودہ خاکہی نمایند الوند
 فریب دیده مخورز آنکہ چون شوی نزدیک
 خطای دیده بہ بینی پس از نظارہ چند
 بجای آب یکی شورہ زار یابی گرم
 کہ جان تشنہ بر آن چون بر آتش است سپند
 بجای تودہ خاکت عیان شود کوهی
 کسہ تیغہاش دل تیرہ ابر بشکافند
 بسان موج سرابند مردم نادان
 بسان کوه بلند است مرد دانشمند
 کہ ہرچہ بیش شوی پیش، در نظرت آید
 یکی عظیم حقیر و یکی عظیم بلند

گوشش

چواندوہ و نومیدی و آزو کین	بسی دیوداری تو اندر کمین
بفرسودن تو نپایند دیر	اگر کاهلی بر تو یابند چیر
بمانند نومید و آشفتہ وار	ورت تن ببینند کوشا بکار
زمانی نیاساید از توختن	یکی پیشہ باید گزیدن کہ تن
کہ این است سرمایہ آدمی	ز کوشش بچو شادی و خرمی

تاریخ

بسی شکفت بود کار آنکه از تاریخ
 حقایق مدنی یافتن هوس دارد
 هزار طوطی شیرین سخن بدست آرد
 ولی چو در نگری باد در قفس دارد
 همی نکه نکند پیش پای را و مدام
 بعشق عهد سلف سر بیاز پس دارد
 رسید و بار سفر بست کاروان و هنوز
 دو چشم بسته و دو گوش برجرس دارد
 چو ماهی که بآب اندراست و قصه آب
 شنیدن آرزو از قول خاروخس دارد
 بود بدوره خویش آنچنان که پنداری
 نه هیچ چیز ببیند نه هیچکس دارد
 همی بکوشد در آنچه نیست دسترسش
 ولی نکو شد در آنچه دسترس دارد

یادگار

بسر تن تازه نهالی کنده شد
 یادگاری از سر یک تیغ تیز :
 « یاد آن ساعت که چون زلفین یار
 باد عنبر سای بود و مشک بیز »
 چون بر آن بگذشت بس صیف و شتا
 فصل های سبزه خیز و برگ ریز
 از عطای ابر و باد و آفتاب
 در بهاران گاه نشو و رسته خیز
 وز فشار برف و یخ بنهدان سخت
 در زمستان فصل پر شور و ستیز
 شد ستمبر آنرا حریرین برگ و پوست
 شد ستمبر آن یادگار خرد نیز
 همچنان گردد بقلب با وفا
 یادگار عشق یاران عزیز !

دریغ!

بهارا ! دریغا که پایانه ای
 دریغا که چون روزگار شتاب
 دلا خرمی کن؛ در این خرمی
 غنیمت شمر عمر در نوبهار
 گمانت که جاویدی امداریغ!
 دریغا که پیوسته با مانه‌ای
 یک امروزهستی و فردانه‌ای
 کم از خاک و از سنگ خارانه‌ای
 که تو نیز همواره بر جانه‌ای
 بر آنی که پایائی، امانه‌ای!

نایب و سخن

بگوی آنچه پسندیده دانی و هر گز
 گمان مدار که گفتار بی اثر گردد
 ز بهر سود کسان گو، نه بهر شهرت خویش
 که قول بی غرضان در جهان سمر گردد
 سخن چو سنگی باشد فکنده در شمری^۲
 که هر زمان اثر آن بزرگتر گردد

اندیشه ناپسند

هماندم که اندیشه ناپسند
 بغز اندرت، زاد راهش بیند
 که از فکر بد بردم کار بد
 چنان کز یکی دانه نخلسی بلند
 خیالی بر آرد ز جانی دمار
 شراری رساند بشهری گزند

آئینه اخلاق

مجوی عزلت و بانیک و بد همی آمیز
 که مردم آینه مردم است در هر حال
 از آن خصال که در خویشتن نهان داری
 همیشه یا بی در طبع دیگران تمثال
 چو آن سیاه مشوک اندر آینه رخ خویش
 بدید و بشکست آئینه را ز شرم مثال

سعی و امید

ز کرم پبله یکی پند گیر کز کوشش
 بچرخ بر شود از بند رشته های دراز
 تو نیز هیچ تن آسا مشوکه سعی و امید
 دو شهر است که آسان کند ترا پرواز

عشقی
محمد رضا
۱۳۶۴ - ۱۳۶۳
هجری قمری

شبِ هفتاب

اوایل گل سرخ است و انتهای بهار
 نشسته ام سر سنگی کنار یک دیوار
 جوار دره در بند و دامن کهسار
 فضای شمران اندک ز قرب مغرب تار
 هنوز بد اثر روز بر فراز اوین
 نموده در پس که آفتاب تازه غروب
 سواد شهرری از دور نیست پیدا خوب
 جهان نه روز بود در شمر، نه شب محسوب
 شفق ز سرخی نیمیش بیرق آشوب
 سپس ز زردی نیمیش پرده زریں
 نشسته ام به بلندی و پیش چشم باز
 بهر کجا که کند چشم کار، چشم انداز
 فتاده بر سر من فکرهای دور و دراز
 بدان سرم که کنم سوی آسمان پرواز
 فغان که دهر مرا پرند اده چون شاهین
 فکنده نورمه از لابلای شاخه بید
 به جویبار و چمنزار خال های سپید
 بسان قلب پر از یأس و نقطه های امید
 خوش آنکه دور جوانی من شود تجدید
 ز سی عقب بنهم پا بسال بیستمین
 بابر پاره چومه نور خویش افشانند
 بسان پنجه آتش گرفته میماند
 ز من میرس که کبکم خروس میتخواند
 چومن ز حسن طبیعت که قدر میداند؟
 مگر کسان چومن موشکاف و نازک بین
 حباب سبز چه رنگ است شب ز نور چراغ
 نموده است همان رنگ، ماه منظر باغ
 نشان آرزوی خویش این دل پرداغ
 ز لابلای درختان همی گرفت سراغ
 کجاست آنکه بیاید مرادهد تسکین!

روحانی
غلامرضا
۱۳۱۴
هجری قمری

داد از دست زنم

داد از دست زنم
 داد از دست زنم
 مد و فرم امسال
 داد از دست زنم
 کفش خواهد از گیو
 داد از دست زنم
 او بفکر قرخویش
 داد از دست زنم
 رخت نو کرده تنش
 داد از دست زنم
 مد پاریس بخر
 داد از دست زنم
 من شدم شرمنده
 داد از دست زنم
 پدرم گفت بگیر
 داد از دست زنم
 نبود سیم وزرم
 داد از دست زنم
 جنگ و دعوا کردیم
 داد از دست زنم
 داد و بیاد بلنه
 داد از دست زنم ۱

شب عید است و گرفتار زن خویشتم
 اوست جفت من و من جفت ملال و محنم
 هم کرب ژرژه زن خواهد و هم چادر وال
 خود نه شلوار بیایم نه لباسی بتنم
 گیوه ام پاره شده وین زن عفریته دیو
 من نه حاجی فرج آقا و نه حاجی حسنم
 پای من مانده چو خردر گل و دل گشته پریش
 گویدم عطر بخر تا که بزلفم بزخم
 مشهدی باقر هیزم شکن امروز زنش
 من نه کمتر زن باقر هیزم شکنم
 گفت بهر سر طاسم تو کله گیس بخر
 گفتمش از همه کس لات تر امروز منم
 گفت اگر پول نداری زچه هستی زنده
 گفتمش زنده از آنم که نباشد کفتم
 گفته بودم که نگیرم زن تا گردم پیر
 گفتم این لقمه بزرگست برای دهنم
 خواست جوراب فرنگی که برایش بخرم
 وطنی گر بخرم طرد کند از وطنم
 سر جوراب کرم معر که برپا کردیم
 موی من کند و تف افکند بریش پهنم
 گشت از خانه ما شیون و فریاد بلند
 مشت زد بر دهنم - آخ دهنم، آخ دهنم

سعی و عمل

موی اگر از سر طاس کچل آید بیرون
 آنهم از دولت سعی و عمل آید بیرون
 سر زلف تو بود کشمکش بین دول
 تا چه از مجمع بین الملل آید بیرون
 واعظی گفت بهر گوشه‌ای از باغ جنان
 چشمه‌ای هست که شیر و عسل آید بیرون
 گرچه صنعت زفرنگی است ولی شیر و عسل
 بهر یکمشت کرو و کوروشل آید بیرون
 گرز آمریکا و اروپا از ترس سعی و عمل
 آن همه مخترع بی بدل آید بیرون
 جای دانشور و صنعتگر از بن ملک خراب
 لاتنی و لوطنی و بابا شمل آید بیرون
 عوض کشتی و طیاره و تحت البحری
 حجله و مشعل و نخل و کتل آید بیرون
 چاله میدان شود آباد که در روی زمین
 هر چه لات است از این یک محل آید بیرون
 هست سعی عملیها که قبل منقل و فور
 همه جیبی شود و از بغل آید بیرون
 خون ملت چو کثیف است سزد روحانی
 که بروی کپلش بس دمل آید بیرون

ویگک چمن

بیک چمن که خری چند همچرا باشند
 ز حرص دربی آزار هم چرا باشند؟
 ز من بسامری خر بگو که مردم گاو
 همیشه بنده گوساله شما باشند
 به پشت شیخ گروهی نهاده سر بسجود
 زحمق قائل «روحي لك الفداء» باشند
 ز کبک و بره نگشتند سیر شیخ و فقیه
 بجزیر تم که عجب صاحب اشتها باشند
 بعزم لاس بهر سو که خانمی گذرد
 گروهی از جلو و جمعی از قفا باشند
 روا بود که جوانان لاسی این شهر
 بدرد کوفت همه عمر مبتلا باشند
 دلم بحالت بیچاره مردمی سوزد
 که شب گرسنه و تا ظهر ناشتا باشند
 علاج و دفع گدایان چگونه بتوان کرد
 بکشوریکه همه مردمش گدا باشند
 نشد که مردم سرمایه دار، روحانی
 دمی بفکر فقیران بی نوا باشند!

ملک بی نیازی

خوشا ملک پهناور بی نیازی
 که میرش حقیقی بود، نی مجازی
 حدودش برون از حدود تصور
 فزون تر ز هر پهنی و هردرازی
 وزیران آن بر مهین چرخ سوده
 کف پای مردی، سر سرفرازی
 و کیلان آن شهیره دررای روشن
 نه در فن تر دستی و حقه بازی
 ادارات آن بی نیاز و مبرا
 ز قرطاس^۱ بازی و پرونده سازی
 بتاریخ آن مملکت نیست اسمی
 ز نام و نشان شهنشاه غازی^۲
 نه حرفی ز تجهیز و کشورگشائی
 نه بحثی ز تخریب و مردم گذاری
 نه دولت در اندیشه کینه توزی
 نه ملت بجولان گه ترکتازی
 رعیت شماعارش شهششه پرستی
 شهنشاه کارش رعیت نوازی
 همه خوریانند نو باوگانش
 نه زن های منحوس چادر نمازی
 بگلبانگ، روحانی اندر تفسنی
 نه با نغمه دلخراش حجازی
 چنین مأمنی مر مرا هست موطن
 نه بنگاه رومی و چینی وتازی!

فرخ
محمود
۱۳۱۴
هجری قمری

عروسان مصر

شدم از راه هوا با هوسی چند بمصر
 دیرگاهی است که این بنده چنین رایی داشت
 رفتم آنجا که نه تنها بحکایات و سیر
 بلکه در شعر و کلام الله ما جامی داشت
 هرچه خواندم من از آثار (و) روایات قدیم
 نیل و اهرامی و فرعونى و موسائى داشت
 سعدى از مصر بخوبى همه جا یاد نمود
 حافظ از مصر اشارات و سخنهاى داشت
 مصر در خاطرهم شهر صفا بود و جمال
 وین فضا درد دل من وضع دل افزامى داشت
 ویژه با آن که در ایران همه دیدیم که مصر
 چه عروسان پر چهره زیبائى داشت^۱
 رفتم و دیدم و چونانکه شنیدم بنمود
 وه چه بسیار نکو منظر و مرآتى داشت
 پر و پاهاى قشنگى که در آنجا دیدم
 دیدم آن شهرت دیرینه پر و پائى داشت
 هر کجا رفتم و هر چیز که آنجا ها بود
 خوب و خوش بدولى از یکجهت امامى داشت
 شهر و بازار پر از مشتری و جنس لطیف
 هر که زر داد خرید آنچه تمنائى داشت
 هیچکس یوسف دل را بکلافى نخرید
 یارب این شهر عجوزى و زلیخامى داشت (!)

مقام زهد

یک نظر بر یک نکو منظر نکردم
 تا که یاد مهربان دلبر نکردم
 ز آن همه خوبان که در هر شهر دیدم
 جز نظاره خواهش دیگر نکردم
 گرچه اندر زمرة تر دامنانم
 ود شدم از نیل و دامن تر نکردم
 رخت عفت بردم از شهر زلیختا
 یوسف دل را گریبان در نکردم
 زین طرب انگیز خاک حسن پرور
 رفتم و خاکی در آن بر سر نکردم
 از هوس سر تا قدم وز نفس سرکش
 سرزنش ها دیدم و سر بر نکردم
 این مقام زهد از رندی چو «فرخ»
 تا نکردم امتحان باور نکردم

از فواید درویشی

مردمی کاندرا جهان زین پیشتر میزیستند
 هم به نسبت خوبتر ، هم بیشتر میزیستند
 بی خبر میزیستند و رادیو ز اخبار بد
 نازده هر دم بجانشان بیشتر میزیستند
 زاهد ار بودند اندر طبعشان خشکی نبود
 در کمال حفظ زهد خویش تر میزیستند
 گر که بیدین نیز میبودند از خوش باوری
 از تودیندار کنون خوش کیش تر میزیستند
 گاه غمخواری برای یار مآتم دیده ای
 از صمیم دل از او دلریش تر میزیستند
 وز تو با یارانت اندر یاری ای یار دعا
 دروغا با خصم نیک اندیش تر میزیستند
 از چه دانی داشتند آن زندگی شاهوار ؟
 اعتقاد این است چون درویش تر میزیستند

نو بخت
حبیب اللہ
۱۴۱۴
ہجری قمری

داستان عشق گل با کماد

که نامش بود عشق گل با کماد
 که جانم ستوه است و دستم تهی
 در او مهوشی چون گل تازه بود
 خوش اندام و خوش روی و خوش آب و رنگ
 چمن، لاله، پروانه، دربیای آب
 همه هیچ و او گوهر نابسود
 ز باران بچشم کشاورز پسر
 ز اندیشه و هوش بشار برد
 «گل لاله» اش نام و لؤلؤ پدر
 مگر این پریرخ که آشفته بود
 همی سوخت از درد و تیمار و داغ
 همی گفت شب رفت و شد بامداد
 بدو بر کجا می توان برد راه؟!
 همه دل نهادم بدین پاسخش
 بدینسان چه بود ای پدر پاسخت؟
 بنزدیک در رفت و لختی بزیت
 بدینگونه چندی براو برگذشت
 شد از دیدنش چهره لاله باز
 سر لاله از خجالت آمد فرود
 بشد پیش و گفتش توئی ای کماد؟
 دل لاله از مهر او پسر ز جوش
 دل از بهر گل رفته بودش ز دست
 در آن شب زدید ار گل کرد یاد
 که آری دلم را بشد صبر و تاب
 میخواه ای پری صبر دیرین ز من
 ز خجالت فرو ریخت بر چهره موی
 که خاکمی چه ارزد بمیش سپهر

کنون سرگذشتی کنم بر تو یاد
 ندارد کس از رنج من آگهی
 یکی لانه بیرون ز دروازه بود
 فرشته وش و دلکش و شوخ و شنگ
 ستاره، بهار، آسمان، آفتاب
 سپیده دمان، جام می، بانگ رود
 ز نخچیر آهو و بنزدیک شیر
 ز غارت بر نیزه داران گرد
 بچشم جهان بهتر و تازه تر
 در آن وقت شب هر کسی خفته بود
 دردیده پسر از خون نظاره براغ
 همی آه سوزان کشید از نهاد
 نیامد چه شد؟ در کجا ماند؟ آه!
 نه بدرود کردم نه دیدم رخش
 که گفت آیم و باز بینم رخت
 همی گفت و مانند باران گریست
 نگاهش گهی خیره و گه بدشت
 بهامون یکی شد پدید از فراز
 نگه کرد و پوینده لؤلؤ نبود
 ز دیدار پوینده گریبان و شاد
 یکی پوریل داشت سالار شوش
 پسر نیز چون بلبل از لاله مست
 برازنده و گرد و نامش کماد
 پسر پیش گل گشت و دادش جواب
 ز شور تو شد خواب شیرین زمن
 پسر آزرم شد گل ز گفتار اوی
 بدو گفت با گرمی و شرم و مهر

ز من ای فروغ جهان رخ متاب
 پرستنده هستم ترا ای نگار
 کماذ جوان گفتش این گریه چیست
 ز هستی نیم جز بروی تو شاد
 تو سودا و سود و زیان منی
 زهی بخت تابان که جفت توام
 تو هستی مرا مهتر و سرپرست
 بگیتی که باشد به از شوهرم
 بسر نفکنم تا قیامت سری
 هم آهنگ و همراه و هم کیش تو
 لب را بگن، این شکفتی مگوی
 نگیرم ز بالین مهتر سرم
 بچشم به از روز آدینسه ای
 شود رنج کیتی فراموش من
 بچشم ز چشم جهان برتری
 ترا بهتر از جان بدانند کماذ
 کماذ جوان رو بدر کرد و گفت:
 بدو گفت گل چون شب آمد پدید
 ندید از غمش رنگ بالین سرم
 مده سوی اندیشه دل را تلاش
 تو بیپوده یازی بدین مویه دست
 و زآن پس که یوزش بدو کرد یاد
 لب غنچه را زین گشودن میند
 بجان خندهات را منم مشتری
 میان دل لب خنده یک بوسه درج
 بدینگونه با یار جانی سزد
 بسی زین وصال توام مست و شاد

بسر داد پاسخ توئی آفتاب
 اگر پورشاهم و گر پست و خوار
 چو بشنید لاله بزاری گریست
 چنین پاسخش داد گل کای کماذ
 تو پدرام و آرام جان منی
 بسی شاد و هم دین بگفت توام
 گرم همچو لؤلؤ پدر شد ز دست
 تو جای پدر هستی و مادرم
 و گر آنکه نپسندیم همسری
 کنیزی کنم جاودان پیش تو
 کماذ جوان داد پاسخ بدوی
 توئی مهر تابان و من کهترم
 تو روح مرا همچو آئینه ای
 چو مهر تو باشد در آغوش من
 تو در بوستان امیدم بری
 چه بیداد را پرورانی چه داد
 بدین مهربانی گل ازم شکفت
 که لؤلؤ کی از خانه بیرون چمید
 ز آغاز شب تما کنون بر دم
 کماذ جوان گفتش آسوده باش
 که لؤلؤ بجستن بسی چابک است
 ز لبخند گل شرمگین شد کماذ
 بشد پیش و گفت ای بریرخ بخند
 بخند ای فرشته، بخند ای پری
 نگاه تو دارد بیگ خنده ارج
 بگفت این و بردامنش بوسه زد
 بدو لاله گفت ای نگارم، کماذ

ز بس نازنین هستی و مهربان
 درینا زمانه نه برکام ماست
 دلت را مکن ناامید ای نگار
 دلم را زهجران بسی مأثم است
 سخن بیش از این از جدائی مگوی
 فرو بست و پنهان شد از ژاله مشک
 غمی گشت و مژگان او شد پر آب
 زمین و زمان رنگ شهپر گرفت^۱
 کمداد جوان لاله را چوین عروس
 ز بدرود او لاله بگریست زار
 روانش بر آرد چه خوب و چه زشت
 که با کس نباید سرای سپنج

هلی

جهان بخت را پیش خود داد جای
 بنیروی او دین نو گشت شاد
 خرد بخت نو دید و دین روز به
 سر روزگار از خرد کرد یاد
 فرشته بشادی نوازید نسای
 بدان توده گفتی تو بیگانه بود
 نگر تا کنم این شگفتی پدید
 بطومار دین نام پاکان نوشت
 فراوان سخن پیش ایشان براند
 ز راهی که گردد روان رستگار
 گرایش بدینش نیاورد کس
 دگر بر لبش اهرمن داد بوس
 دگر کینه اش را بدل بر گرفت
 بدشنام بد گفت ازو بولهب

بدو داد باسخ کمداد جوان
 بدو لاله گفت آسمان بی وفاست
 کمداد جوان گفتش از کردگار
 بدو لاله گفت آنچه بینم غم است
 کمداد جوان گفتش ای لاله روی
 یکی پرده بر چشم گل از سرشک
 کمداد از نگاهش تهنی شد ز تاب
 سپیده دمان از افق پر گرفت
 بزد ژاله بر چهره لاله بوس
 بیوسید و بوئید و شد رهسپار
 قضا نام هر کس بدفتر نوشت
 نه جای دریغ است و افسوس ورنج

چو عثمان بگشت از سپنجی سرای
 کرا مردمی بود و آئین و داد
 پذیرفته شد خواهش خرد و مه
 ز بیداد پردخته شد جای داد
 بهشت برین را زمین گشت جای
 گزین آمد آنکس که فرزانه بود
 کسی مهر تابنده در شب ندید
 بسالی که و خشور^۲ فرخ سرشت
 همه توده و دودمان را بخواند
 ز آئین نو گفت و از کردگار
 گراینده جست از مهان ز آن سپس
 یکی خشمگین شد یکی پرفسوس
 دگر ز آن سخن مغز او پرشگفت
 ابو جهل با طعنه بگشاد لب

۱- مقصود از رنگ شهپر طاوس و امثال آن است . ۲- پیشه‌بر .

بآزار او هر کس اندیشه تاخت
 پیمبر ندید آزمایش بخشم
 سخن تازه کرد و پرستنده خواست
 توانا و دانا و با داد و مهر
 سرا سر بجان راست گفتار دوست
 بر آمد اذ آن جمع و گفت ای رسول
 پرستش کنم کردگار ترا
 اگر کودکم نیک دانم و فسا
 بیبغاره آن توده بگشاد لب
 زبان با نکوهش بیالود و گفت
 بسی بر نیامد که یزدان پاک
 برومند و سر سبز و پر مایه کرد
 خرد پیشه از وی پژوهش گرفت
 چو خواهی بدانی چه بودش سرشت
 شکفت این نبود از جهاندار پاک
 زمان نیز اگر رخ بتابد ز روز
 نباید از او بر گرفت این گواه
 مہی بود و بیرامش تیره بود
 چگونہ بگل بشگرد خسار و خس
 بجز آنکه گردد بتر خوار و زشت
 کہ بود او؟ نگر تا بگویم کہ بود
 نشان از خدا بود و عنوان داد
 جوانمرد و مرد و دہشمند و گرد
 بر آردم و کم گوی و پرکار و راد
 مہراز نیرنگ و دور از فریب
 دل شاعر و ہنر نرزانہ داشت
 ہمہ ہرچہ بش آمدش درد بود
 سپاہ مسلمان بزر غوطہ ور
 جہانرا رہا کرد و جان را ستود

بکینش ہمہ یکدل و یک نواخت
 ز بیداد ایشان ببوشید چشم
 میان مہان کودکی گشت راست
 درخشندہ چشم و فروزندہ چہر
 چو مغزی کہ بیرون بر آید پوست
 گرت کودکی چون من آید قبول
 نمایان شوم جان سپار ترا
 گرفتش در آغوش خود مصطفی
 یکی خندہ بر خاست از بو لہب
 کہ آئین او کودکی راست جفت
 نہالی کہ روئیدہ بود از مہاک
 جہان را بدو زیب و پیرایہ کرد
 نکوہندہ بر خود نکوہش گرفت
 نگر در میان دوزخی را بہشت
 ندیدی مگر گل بروید ز خاک؟
 شبیخون زند تیرہ سازد فروز
 کہ روشن کند تیرہ شب را مہام
 بنیروی او چشم بد خیرہ بود
 ندیدش جز این گی نہ ز آن تودہ کس
 چہ سودی برد شورہ زاری ز کشت
 خرد را شگفتی بدو از چہ بود
 خرد بودش از خود نہ اندر نژاد
 تہی دست و پر زور و بی دستبرد
 جز از داد و نیکی نکرد ایچ یاد
 بچشم اندرش خوی مردم غریب
 روذن روان دشق پروانہ داشت
 زمانہ بدو نا جوانمرد بود
 بشبگیر برد او گرسنہ بر
 زہستی ورا جز ردائی نبود

ز رنج بده کاری آزار بسرد
 چوگاهی کشید از جگر باد سرد
 نکوکار و وارسته و گوشه گیر
 فروتن ، ستوده کنش ، پرمنش
 فداکار و سر باز و مردم نواز
 مدد کار مفلوک و درماندگان
 چگونه که عاشق ز دیدار دوست
 بدانگونه رنجور و درویش وزار
 کرا دوست بود او بجان داشت مهر
 پیچید از آنکس که بیزار بود
 سراپا نشان از جهاندار پاک
 نگفتی سخن تا ندیدی بجای
 چو چیزی پرسید ازو بی خبر
 فزون بودش اندیشه از بخردان
 سخنهای او را همه بازجوی
 نگر تا چگونه رباید ترا
 نشانت دهد فره ایسزدی
 گرش اندکی چون من آری بجای
 علمی را کسی کی تواند شناخت
 که او را منش از خرد برتر است
 اگر فر یزدان توانی ستود
 بدانگه بیایی بدو راه راست
 کسی را گرامی شمارد هژیر
 که جان را کند پیرو رای اوی
 نجوید بجز مهر و فرزاندگی
 نباشد هوا خواه و مغرور و مست
 دلی را نیازد از کین و خشم
 رسد بر گنه کار و بر بی گناه
 که گیتی نباشد بکس پایدار
 بدانگه که یاری کند با تو بخت
 سرت را مکش هر زمان بر فراز
 مکافات بد جای فرجام نیک

ردایی که بودش بیازار بسرد
 نکرد ایچ شکوه ز تیمار و درد
 سخن های او نغز و دانش پذیر
 زبانش زبون از بد و سرزنش
 شکیبیا و غمگین و خندان و بساز
 ز دیدارشان اشک او شد روان
 روانش ز شادی ننگنجد پیوست
 نظاره ببالای او در گذار
 و گر بد گمان شد بتا بید چهر
 چو بیزار بود او بی آزار بود
 جز از او نبودش ز کس بیم و باک
 نگشتی کسی را بید رهنمای
 نهادش بپر جای پاسخ گهر
 تو این داستان را گزافه مدان
 یکایک بیندیش و چون گل بیوی
 ره داد و نیکی فزاید ترا
 بیاموزدت دانش و بخردی
 کسی را جز او نشمیری رهنمای
 اگرچه خرد تیز تک کرد و تاخت
 نگاه تو تاریک و او اختر است
 روانرا دل از تیرگی ها زدود
 نگر تا بدل روشنائی کراست
 که ببذیرد این رای دانش پذیر
 بتا بد ز گفتار نا سخته رو
 بیسا بد نشان زو بمردانگی
 نوازد کسی کو بود زیر دست
 خرد پیشه را ننگرد بس بچش
 بترسد ، نبالد بیک روزه جا
 چه بیمایه باشی چه سرمایه دا
 نگر تا نبیند کسی از تو سخ
 بدرویش بنگر که دارد نیا
 مکن تا بماند ز تو نام نیا

شورپارسی و شعر تازی

بچنگ اندرون ماله و خشت و کج
 ترانه گرفتند و خنیا گری
 باهنک دلکش چنین میسرود:
 زمانه بدر گاه تو بنده باد
 چو ویران شود گیرد آواره جای
 که آواره را لانه سازد خدای
 پسر نیمه ده ناوه کش گل بیار

زمانه ز تو بر نیارد خروش
 همیشه به آباد کردن بکوش
 ز کردار تو ماند آن یادگار

پدید آید ایوان سرائی بلند
 فرود آردش چرخ گردنده باز
 که ما در گذاریم و او بر گذار

که از دهخدا ده شود کی تهی
 که نامت بگیتی بماند بلند
 چه سودی ز در گاه و در بار و بار

تن و جان و پندار و وهم و گمان
 گلی تازه، پروانه ای بر گیاه
 نباشی اگر مست و نا هوشیار

درو زندگی کن وزوزنده باش
 بیگ مشت خاکش نیرزد بهشت
 پسر نیمه ده ناوه کش گل بیار

که گیتی بر آرد ز کامت نفس
 ستم هر چه باشد چه کمتر چه بیش
 چه بیمایه باشی چه سرمایه دار

دو گلکار خوزی همان روز حج
 گهی چینه چیدند و گه بادی
 یکی ماله میگرد و چون بانگ رود
 که کاخ تو نو باد و پاینده باد
 تو انگر کند کاخ زرین بپای
 مناز ای توانگر بایوان سرای
 تو سازی که ویران کند روزگار

چو خواهی شود نیش هار تو نوش
 زمین با تو باد آسمان با سروش
 که شاد از تو گردد خداوندگار

ز خاک می شود خشت و از خشت چند
 و ز آن پس که گشت از زمین بر فراز
 نماند بتو جاودان این دیار

ز فردا ندارد خرد آگهی
 اگر بخردی دل بگیتی میند
 چه سودی ز ایوان گوهر نگار

زمین و زمان و بلند آسمان
 شب و روز و خورشید و پروین و ماه
 تو را ره نماید بیوردگار

برو بوم خود را پرستنده باش
 وجود تو را ایزد از وی سرشت
 تو تا زنده ای پاس او را بدار

اگر شادمانی مکن بد بکس
 ستمگر چه بیگانه باشد چه خویش
 بگیرد مکافات آن کردگار

بکردار بد تا توانی مکوش
درخت وفا را مبر شاخ و بر
بسر خاک ریزد تو را روزگار

تنش نرم و روشتر از مرمر است
می است و بهار است و راهش گراست
که رویش بگل ماند اندر بهار

شناساند آئین خود بد سرشت
بگیتی مباد آن که باشد چنین
پسر نیمه ده ناوه کش گل بیار

نود شد تو را سال و از صد گذشت
که گردی بگردون بر آرد زشت
پسر نیمه ده ناوه کش گل بیار

بزدیک بیگانگان مهتریم
گشوده به بیگانگان مرزوراه
ز خویش و ز بیگانگان شرمسار

چو ویران شود گیرد آواره جای
که آواره را لانه سازد خدای
پسر نیمه ده ناوه کش گل بیار

اگر مردمی داری و رای و هوش
نهالی مشوکت نباشد ثمر
و گرنه کند غم درونت شیار

مرا در شبستان یکی دلبر است
اگر گل بگویم ز گل بهتر است
بگیتی که دارد بدینگونه یار

بگفتار خوب و بکردار زشت
زبان پر ز مهر و روان پر ز کین
مگر سر بلند از بر چوب دار

اگر ای توانگر ز هشتاد و هشت
بیادی تو را ماند این سر گذشت
نگون سازدش باز از آن رهگذار

اگر کشور خویش را که ترسیم
و گر خوار و بی کشور و بی پناه
بچشم جهان پست باشیم و خوار

توانگر کند کاخ زرین بپای
مناز ای توانگر بایوانسرای
توسازی که ویران کند روزگار

نیمایوشیج (!)
علی اسفندیاری
۱۳۱۵
هجری قمری

طاهر و کنیز گت

قصه شنیدم که گفت طاهر ، یکتن
 از امرا را بخانه باز بدارند
 گوشه گرفت آن امیر همچو عجوزان
 دل ز غم آزرده و نژند و پشیمند (!)
 گرچه مرورا شفاعت از همه سو رفت
 خاطر طاهر نشد از او به و خرسند
 در نگذشت از وی و گذشت مه و سال
 مرد بفرسود چون اسیران در بند
 کارد چو بر استخوان رسید ، بیازید
 دست بچاره گری و حيله و ترفند
 داشت مگر درسرای خویشان آن میر
 نوش لبی شوخ و بذله گوی و هنرمند
 قصه بدو در سپرد و برد بطاهر
 روی پیوشیده آن کنیزک دلبنند
 لابه بسی کرد و روی واقعه بنمود
 با سخن دلفریب و لفظ خوشایند
 طاهر گفتش که راست باز نمودی
 لیک گنه راست با عقوبت پیوند
 بگذر ازین داستان که بدکنشان را
 هر که نکو گفت با بد است همانند
 زشت بود تن بر آب بر که فکنند
 از پی آن که سگی ز بر که رهانند
 وی نه گناش بزرگوار (!) چنان است
 کز سر آن اندکی گذشت توانند
 گفت کنیزک بزرگوار تر از آن
 هست شفیع وی ای بزرگ خداوند
 طاهر پرسید آن شفیع کدامست ؟
 گفت که روی منست و پرده برافکنند
 برد دل طاهر از دو دیده فتان
 شیفته کردش بدان لبان شکرخنده (!)

گفتش طاهر بزرگوار شفیعا
 کز پس پرده نمود آن رخ خرسند (!)
 آنکه با چاکران درگه خود گفت
 خواجه آن مهوش از سرای در آرند
 کرد بجایش کرامتی که بشایست
 جای ستمها که رفته بود بر او چند

کچپی و عقاب

کچپی دید عقابی خود سر
 کرد اندیشه و کرد اندیشه
 رونهاد از پی آن شرزه عقاب (!)
 راه دشمن همه نشناخته ایم
 می برد جو جککانش یکسر
 بر گرفت از بر خود او تیشه
 بره ده، پل ده کرد خراب
 تیشه بر راه خود انداخته ایم

میر داماد

میر داماد - شنیدستم من -
 بسرش آمد و از وی پرسید
 میر بگشود دو چشم بینا
 اسطقسی است - بدوداد جواب -
 حیرت افروزش زین حرف ملک
 که جواب دگری (!) بنده تو
 آفریننده بخندید و بگفت
 او در آن دنیا هم زنده که بود
 که چو بگزید بدین خاک وطن
 ملک قبر که من ربک، من؟
 آمد از روی فضیلت بسخن
 اسطقسیات دگر زو متقن
 برد این واقعه پیش ذوالمن
 میدهد پاسخ ما در مدفن
 تو بدین بنده من حرف مزین
 حرفها زد که نفهمیدم من!

قو

صبح چون روی می‌گشاید مهر
می‌کشد موج‌های نیلی چهر
روی دریای سرکش و خاموش
جبه ای از طلای ناب بدوش

صبح‌گه، سرد و تر در آن دمها
گل مریم بزیر شبنم‌ها
که ز دریا نسیم راست گذر
شستشو میدهد برو پیکر

صبح‌گه، کانزوای وقت و مکان
بر کنار جزیره‌های نهان
دلر باینده است و شوق افزاست
قامت با وقار قو پیدا است

آن چنانی که از گلی دسته
وسط سبزه خزه بسته
پیش نجوای آب‌ها تنها
تنش از سبزه بیشتر زیبا

میدهد پای خود تکان، شاید
بال‌های سپید بگشاید
که کند خستگی ز تن بیرون
پسرد در برابر هامون

بپرد تا بدان سوی دریا
برود از جهان خیره‌ما
در نشیب فضای مثل سحر (!)
بزند در میان ظلمت پر

برود در نشیمن تاریک (!)
در خط روشنی چو مو باریک
با خیالی که آن مصاحب‌اوست
بیند آن چیزها که در خور قوست

لك ابری که دور میماند (!)
و اندر آنجا کسی نمیداند
موج‌هایی که می‌کنند صدا
که چه اشکال میشوند جدا

لیک مرغ جزیره‌های کمبود
سینه خالی ز فکر بود و نبود
در همین دم که او (!) به تنهایی
می‌کند فکر‌های دریایی

نظر انداخته سوی خورشید
با تکانی بیال‌های سفید
نظری سوی رنگ‌های رقیق
بجهیده است روی آب عمیق

بر خلاف تصور همه او
گر کسی هست یا نه ناظر قو
مانده دیوانه حکایت آب (!)
قودر آغوش موج‌هاست بخواب

۵- اگر چه در قاموس نیما غلط و درست معنی ندارد ولی چون این قطعه از آن قطعات خاص نیست میتوان گفت که در کلمات این مصرع تعریف شده است. غلط‌های خاص نیما را در این قطعات با این علامت (!) نشان داده‌ام. دکتر حمیدی

خار گنی

پشتش از پشته خاری شده خم روی از رنج کشیده در هم
خسته، و اما مانده، بره خار گنی شکوه ها داشت بهر پنج قدم

ای خدا بخت مرا پایان نیست

حرفه شوم مرا سامان نیست

بیرم و باز چو بختم دنی است که نصیب چومنی منجنی است (!)
کار من بار بری، خار گنی نیست این خار گنی جان گنی است

رشته جان من است اندر دست

نه رسن، رشته ای از طالع پست

تا شود گرم تنور دگری بخورد نان تا، بی درد سری
سر من گرم شود از خورشید من خورم خون زدل خون جگری (!)

منم و سایه من، ناله من

شومی کار نود ساله من

روز هر روز بهنگام سحر شوم از خانه ویرانه بدر
تا که شام بزیر خورشید دره ای خشک مرا گشته مقرر

هی کنم ریشه خاری بکلنگ

هی کنم با کجی طالع جنگ

خرمی از دل من بگریزد چکه چکه عرق من ریزد
تا که یک پشته فراهم سازم مرگ بر گردن من آویزد

باهزاران تعب بیجا پیچ (!)

پشته ام چند خردند آخر؟ هیچ!

ای شود نیست، بماند ویران هر تنوری که ازین پشته در آن
بر من آتش بفرزند و پزند قرص های شکرین الوان

نیست نان، باره ای از قلب منست

زهرتان باد چو اندر دهنست (!)

نظم این است و ره داد گری که مرا کار بود خون جگری
دیگری کم دود و کم جنبد سودها یابد بی درد سری (!)

لیک در مهر که کوشش وزیست

سود من گر برسد نظم آن نیست!

همائی
جلال الدین سنا
۱۳۱۷
هجری قمری

شب زنده داری

شادی ندارد آنکه ندارد بدل غمی
 آنرا که نیست عالم غم ، نیست عالمی
 آنانکه لذت دم تیغت چشیده اند
 بر جای زخم دل نپسندند مرهمی
 راز ستاره از من شب زنده دار پرس
 کز گردش سپهر نیا سوده ام دمی
 دل بسته ام چو غنچه براه نسیم صبح
 بو تا که بشکفد گلم از بوی همدمی
 راهی نرفته ام که بیرسم ز رهروی
 رازی نجسته ام که بگویم بمجرمی
 صد جوزه چشم راندم و این خاصیت نداد
 کز هفت بحر فیض بخاکم رسد نمی
 گیرم بهشت گشت مقرر مرا چه سود
 کاندر خمیر تافتنه دارم جهنمی
 نگذاشت کبر و وسوسه عقل بلفضول
 تا دیو نفس سجده برد پیش آدمی
 احوال آسمان و زمین و بشر مپرس
 طفلی و خاک توده ای و نقش درهمی
 در دفتر حیات بشر کس نخوانده است
 جز داستان مرگ حدیث مسلمی
 نخوت ز سر بنه که بی بازار کبریا
 سرمایه دو کون نیرزد بدر همی
 از آسیاب خون سیاوش میخورد
 ما بی خیر نشسته بامید رستمی
 از حد خویش پای فرو نترکشی «سنا»
 گر دور چرخ با تو مدارا کند کمی

مردمگ

تا جم نمی فرستی تیغم بسر مزن
 مرهم نمی گذاری زخم دگر مزن
 مرهم نمی نهی بجراحت نمک میاش
 نوشم نمی دهی بدلم بیشتر مزن
 بر فرق او فتاده، بنخوت لگد مکوب
 سنگ ستم بطایر بی بال و پر مزن
 برنامه امید فقیران قلم مکش
 بر ریشه حیات ضعیفان تبر مزن
 گیرم تو خود ز مردم صاحب نظرنتی
 از طعنه تیر بردل صاحب نظر مزن
 تا کم خوری لگد ز خروسر زنش زخار
 گو سبزه از زمین و گل از شاخ سر مزن
 تا غنچه لب گشود سر خود بیاد داد
 ای آفتاب دم بنسیم سحر مزن
 چون کوه پا بجای نگه دار خویشرا
 چون باد هرزه گرد بهر بام و در مزن
 خواهی که این دوروزه سفر بیخطر بود
 با رهزنان قدم بره پر خطر مزن
 تا بگذری بخیر ازین رهگذر «سنا»
 با رهروان کوی دم ازخیر و شرم مزن
 اینجا نوای بلبل و بانگ زغن یکی است
 ای عندلیب نغمه ازین بیشتر مزن

یغمائی
حبیب
۱۳۱۸
هجری قمری

خندهٔ فروردین

فرودین ماه بر جهان خندید
 بوستان چون بهشت شد اما
 گر چه بلبل بیباغ می خواند
 و ر چه دلکش بود بیبا نهسا
 چه تمتع برد ز باد بهار ؟
 باغ را تابناک کی بیند ؟
 شادی گل کسی برد که چو من
 چرخ گردان تنم شکست و بسود
 پنجه و چار سال جان کنندن
 همه رنج است و هیچ شادی نه

یاد یاران چو شهید بود و کنون
 دلم از درد دوستان خونست
 از پریشانی کجا خبر است ؟
 حال زندانیان چه میداند ؟
 دوری از خانه و زن و فرزند
 بخششی ایزدی است آزادی
 گر شود هر شکستگی جبران
 یکصد و بیست ماه ده سال است !
 حبس مسعود سعد سلمان هست

مگر این سید جلیل القدر
 مگر از خاندان عزت و جاه
 مگر این عالم منیع مقام
 مگر این زارع بلند نظر
 مگر این راد مرد ایران دوست
 به خداوند لایزال قسم
 به بزرگان پاک دین سوگند
 بد گمان هر چه در حشش گوید
 از نژاد شه خراسان نیست
 از مهین خاندان کرمان نیست
 اوسادی خجسته عنوان نیست
 پایمرد فقیر دهقان نیست
 مملکت را مطیع فرمان نیست
 که چنین شخص اهل طغیان نیست
 که بجز مرد پاکدامن نیست
 حق گواه است غیر بهتان نیست

تند خوئی است در نهاد بسی تند خوئی دلیل عصیان نیست
 و رخطائی ز سست رائی رفت در خور این عظیم تاوان نیست

راه ها بسته است و هیج امید جز با حسان شاه ایران نیست
 شهر یارا! بعفو کوش ، بعفو که به از عفو پیش یزدان نیست
 عفو از عدل برتر است ، از آن که نظری حساب و میزان نیست
 شاه را سایه خدا گفتند و ز خداوند غیر غفران نیست
 آن رعیت کجا گنه کار است تکیه اش جز بعفو سلطان نیست
 در تمام جهان نیابد کس
 پدري را که طفل نادان نیست !

جستجوی

بجستجوی ورق پاره نامه‌ای ، دیروز
 چو روز های دگر عمر خود هبا کردم
 ز روزگار قدیم آنچه کهنه کاغذ بود
 گشودم از هم و آنسان که بود تا کردم
 از آن میان قطعاتی ز نظم و نثر لطیف
 که یادگار بد از دوستان جدا کردم
 همه مدارک تحصیلی و اداری را
 ردیف و جمع بترتیب سال ها کردم
 کتابها که بگردان درون نهان شده بود
 به پیش روی برافشانده لا بلا کردم
 میان خرمن اوراقی اینچنین ناگاه
 بهر فکر در افتادم و شنا کردم
 بهر ورق خطی از عمر رفته بر خواندم
 بهر قدم نگه خشم بر قفا کردم
 نگاه کردم و دیدم که نقد هستی خویش
 چگونه صرف بیابازار ناروا کردم
 چگونه در سربری ارج و ناروا کاری
 بخیره عمر عزیز گران بها کردم
 دریغ و درد که چشم اوفتاده بود از کار
 بکار خویشتن آن دم که چشم وا کردم
 برادران و عزیزان ! شما چنین مکنید
 که من بعمر چنین کردم و خطا کردم

پس از بیست سال

بارها آن سه ساله دختر را دیده بودم بدامن پسرش
چشمش آشفته ، چهرش آلفقه لاغرو زشت و تیره بای و پرش
آب ، هرگز نشسته دستش و روی شانه، هرگز نهشته سر بسرش
بتنش جامه ای که رویه آن بهمان کهنگی که آسترش
از پلیدی و از پلشتی ، کس نتوانست دید یک نظرش

از پس بیست سال دیدم دوش چون مه چار ده برهگذرش
چهره تابنده ، چشم گیرنده وز فر مو فزوده زیب و فرش
از حریر لطیف پرهنی کوتاه و نیمه آستین پیرش
بمیج دست سیم مانندش ساعت و بند ساعتی ز زرش
متناسب ز لطف و زیبائی ساعد و ساق و سینه و کمرش
و آن دوستان بر آن بلند اندام همچو نخلی کجا دمد ثرش
او نظر پوش و چشم ها زیبش او خرامان و خلق بر اثرش

چون برویم نظر فکند شناخت که بدل نقش بود از صغرش
لطف ها کرد و مهربانی ها که محبت ، محبت است برش
و آنکه یار کهن ز چشم افکند خواند مرد حکیم بی بصرش

بردم اندر سرای خویش و نمود همه آثار دانش و هنرش
جز بجنّت کجا فرود آید؟ آنکه باشد فرشته راهبرش

وین ادب بین که داد آخر کار بوسه ای از لبان چون شکرش!

توک ویر نادریست

تبه کردم جوانی تا کنم خوش زندگانیرا
 چه سود از زندگانی چون تبه کردم جوانیرا
 بود خوشبختی اندر سعی و دانش در جهان اما
 در ایران پیروی باید قضای آسمانیرا
 بقطع رشته جان عهد بستم بارها با خود
 بمن آموخت گیتی سست عهدی، سخت جانیرا
 بجوید عمر جاویدان هر آنکوهی چون بیند
 بیک شام فراق اندوه عمر جاودانی را
 کی آگه میشود از روزگار تلخ ناکامان
 کسی کو گسترده رشب بساط کامرانیرا
 بدامان خون دل از دیده افشاندن کجاداند
 بساغر آنکه میریزد شراب ارغوانی را
 مذاقت تلختر از صبر بودی چون مذاق من
 تو هم ای ناصح ار میدیدی آن شیرین زبانیرا
 وفا و مهر کی دارد «حبیبیا» آنکه میخواند
 باسم ابلهی رسم وفا و مهربانی را
 درین کار

غیر عزم خویشتن از کس مدد کاری مجوی
 خود غم خود خور، ز مردم رسم غمخواری مجوی
 مرگ بهتر مرد را از منت دون فطرتان
 همت اریاری کند، زین مردمان یاری مجوی
 آزمون دستم که احسان نیست احسان را جزا
 خود بیادش نکو کاری نکو کاری مجوی
 آنکه ما را بهر خود خواهد، نه خود را بهر ما
 گر وفاداری باو کردی وفا داری مجوی
 در دو دنیا بارغم سنگین شود از مال وزن
 ای برادر! تا توانی جز سبکباری مجوی

پستی و بالائی گیتی فزونست ای «حبیب»
 در خم و پیچ طریق عمر، همواری مجوی

سده

سده جشنی است خرم و فیروز
روز پنجم چو آید از بهمن
پنجه و پنج روز تا نوروز
آتش جشن می شود روشن

در زمانی که شاه بد هوشنگ
دید ماری بزرگ بر سر راه
« سنگ بردست و مار بر سر سنگ
مار بگریخت و ز تباهی رست
بگیاهان خشک برق افتاد
شاه ازین کشف شادمانی کرد
آتش از آن زمان فروزان ماند

رسم این است از زمان کهن
جمع گـردند جمله مردم
همه از دشت و کوهسار آرند
گـرد آن خـلق برکشند رده
پس بر آن همه ها زنند آتش
شعله سر برکشد ز دامن ماه
تافته چهر آفتاب شود

در زمانهای فرخ پیشین
لیک امروز جشنی آنسان نیست
سده را بوده است این آئین
سده را آن شکوه و عنوان نیست

و هیت

من نمی‌خواهم که بعد از مرگ من افغان کنند
 دوستان گریبان شوند و دیگران گریبان کنند !
 من نمی‌خواهم که فرزندان و نزدیکان من
 ای پدرجان، ای عموجان ، ای برادر جان کنند!
 من نمی‌خواهم بر رسم سوگواری یا خبر
 در جراید قصه مرگ مرا اعلان کنند !
 من نمی‌خواهم - پی تشییع من خویشان من
 خویش را از کار و دارند و سرگردان کنند!
 من نمی‌خواهم - و گرج این خواستن بس نابخاست -
 کاین تن فرسوده ام را دفن در تهران کنند !
 من نمی‌خواهم پی آموزش من قاریسان
 با صدای زیر و بم ترتیل الرحمن کنند !
 من نمی‌خواهم که در ترحیم من یاران من
 مجلسی سازند و تحسین مرا عنوان کنند !
 آنچه در تحسین من گویند بهتانست و بس
 من نمی‌خواهم مرا آلوده بهتان کنند !
 من نمی‌خواهم بکوی خانه ام همشهریان
 شامگاهان زینسوی و آن سوی آتشخوان کنند!
 من نمی‌خواهم برای رفع هول شام مرگ
 بر مزارم قاریان را نصب شادروان کنند !
 من نمی‌خواهم ، خدا را ، بیگناهی گوسفند
 بهر اطعام عزاداران من قربان کنند !
 من نمی‌خواهم که از اعمال نا هنجار من
 ز ایزد منان تمنا بخشش و غفران کنند !
 جان من پاکست و چون جان پاک باشد پاک نیست
 خود اگر ناپاک تن را طعمه نیران کنند!

من نمیخواهم که اشعار من و آثار من
نبت در دفتر کنند و جمع در دیوان کنند!
مزد خدمت های دیرین مرا فرهنگ داد!

من نمیخواهم بعنوانی دگر احسان کنند!

در نمکزاری کجا ازهر طرف فرسنگهاست
بیکرم را بی کفن، بی شست و شو پنهان کنند!

قد پیور افغانستان

انگلستان شگرف نیروئی	کرده گرد اندر این خراب آباد
از تمام ممالک دنیا	مردمی خواه بنده، خواه آزاد
وین سپاه عظیم را دارد	راضی از خود بنظم و چاره و داد
نه سپاهش، که میهمانش هست	چون عروسی بخانه داماد
در ره دولتی بدین تدبیر	که خدایش نوید فتح دهد
کیست کوجان نمیکند تسلیم؟	کیست کو سر نمیدهد بر باد؟
این مثل سایر است در افواه	« هر که اوزر گرفت سر بنهاد »
دولت ما باهل خانه خود	نان « سیلو » نمیتواند داد
هرچه باشد شریف، گرسنه را	نه وطن سیر می کند، نه نژاد!

روزگار جوانی

بروزگار جوانی درود باد درود
که دوره خوش من دوره جوانی بود
نبود انده بود و نبود و خوش بودم
خوش است هر که نباشد بفکر بود و نبود
امید داشتم و عشق داشتم آری
قبای هستی از این هر دو تار دارد و پود
هزارها بدلم بود آرزو لیکن
فرشته ایست بر این بام لاجورد اندود
فلك بعمر برافزود و از نشاطم کاست
زمانه کاست ز شادی و برغم افزود

ضعف اوهاب

عصب پی است و پی ارشد خراب نتوان رفت
 و گرچه راه بود صاف و شسته و رفته
 بخواب نیستم اما بخواب می بینم
 عوالمی که نه بیدار دیده نه خفته
 هزار شعر بخوانم ز دیگران و خودم
 که هیچکس نه شنیده ، نه خوانده، نه گفته

قمارخانه

یاران کج آهنگ ز راهم بردند
 از مدرسه زی قمارگا هم بردند
 رفتم که کلاه دیگران بردارم
 افسوس ، که دیگران کلاهم بردند!

دکتر صورتگر
لطفعلی
۱۳۱۸
هجری قمری

فتح دهلی

بیامد آید گفتار مرد دانشور
 که گفت روز جوانی مرا بدرس اندر
 که چون ربود ز ساسانیان کشور گیر
 کلاه خسروی این روزگار بازیگر
 بخون پاریسیان خون نازیان آمیخت
 ز گشت چرخ دگر گونه گشتمان گوهر
 دگر نه تخت کیان شهریار والا دید
 نه مرز ایران مرد افکنان کند آور
 شکوه پیشین زین مردمان سست مجوی
 که جنگجوی دگر بود و شهریار دگر
 درست گفت و چو احوال روزگار سلف
 بچشم عبرت خوانی ز راستی مگذر
 و لیک غافل کاندر جهان شگفتی هاست
 که مرد دانسا هرگز نیاورد بنظر
 در آن زمانه که غفلت همی پدید نمود
 بملک ایران بس مردمان تن پرور
 نموده پشت بچنگ و نهاده روی بعیش
 گریخته ز خطر حمله کرده بر ساغر
 بخون دشمن نالوده چنگ روز مصاف
 از آنکه یافته خون رزان گوارا تر
 در آن زمان که زمردانگی نشانی نیست
 ببین چگونه شگفتی کند قضا و قدر
 کنار کوهی سر بر کشیده تا دل چرخ
 شگفت کودکی آنجا بزاد از مادر
 سیاه موی و درشت استخوان و روشن روی
 سطر سینه سپی قامت و گران پیکر
 ز مهربانی مادر نبرده هیچ نصیب
 بگاه کودکی اندر ندیده مهر بدر
 ندیده هیچگه آسایش دواج پرند
 از آنکه بوده ز سنگش در آن زمان بستر

کشیده سختی و سختیش وارهانده زلهو
 بجای گلشن در کوهسار کرده مقر
 نه اهل بازی و شوخی که اهل جنگ و جدال
 نه مرد رامش و صهبا که مرد گرز و تبر
 بر او نرفته زمانی که شسته دامن ملک
 ز لوث زحمت غارتگران بد گوهر
 گرفته کشور با زور آن یلانی تیغ
 ربهوده افسر از فرآبگون خنجر
 هنوز ناشده سالی که نام نادریش
 گرفته نقش جلالت بروی سکه زر
 بزور بازو دیبیم خسروانسی را
 گرفته از شه تن پرور و نهاده بسر
 اگر بخوانی تاریخ آن خجسته زمان
 نبشته بینی بس جنگها در آن دفتر
 از آن میانه یکی داستان نادره ای است
 اگر شگفتی گیری از آن بگیر خبر

از آن سپس که از ایران گروه افغانرا
 براند نادر تا قندهار و پشاور
 هری گرفت و بکابل رسید و دزدانرا
 همانند جای اقامت بنادری کشور
 خبر رسید که از هول تیغ دشمن سوز
 فراریان بدر «رای» جسته اند مقر
 گره فتاد بر ابروی شاه و رای نمود
 که هند گیرد و از «رای» بر کشد کیفر
 سپه بخواند وزرافشانند و خود و جوشن داد
 سپاهیان همه پیکار را به بسته کمر
 گذاره کرد بدو روز کوهساری را
 که در دو ماه نثانی جریده کرد گذر
 سپه خروش بر آورد و ره سپرد چو دید
 نشسته خسرو بر پشت خنک را هسپر

بریدی آمد ز آنسوی پیش «رای» که هان
 گذشت روز نشاط و رسید گاه خطر
 فرود آمد سیلی ز کوه و روز دگر
 مرآن خروش بگوش تو میرسد ایدر
 گشای گنج وزر و سیم ریز و خواسته بخش
 بخیز و چاره گری را سپاه گرد آور
 ازین خبر بهراسید «رای» و گرد نمود
 سپاهی از در پیکار صد هزار نفر
 پیام داد بسالار خود سعادت نام
 کجا بقصری اندر نموده بود مقر
 که هان چه خسبی هنگام لشکر آرائست
 دگر ز دست بت ماهروی باده مخور
 سپه ز شهر برون کش بدشت «کرنال» آی
 که ره به بندیم آنجا بخصم بد اختر
 کسی بخسرو ایران خبر رساند که «رای»
 نموده گرد براهش زهر کران لشکر
 چو این شنید کسی کرد جنگجویی را
 که زی سپهد هند از من این پیام ببر
 که ای سعادت بد روزگار! می شنویم
 که جست خواهی پیکار شرزه شیر آخر
 ندانی آنکه سعادت عروس در گه ماست
 کجا است بخت بلند منش کنون شوهر
 همی بخانه درون در نشین و روی بیوش
 که زشت باشد شمشیر بر کشد دختر
 و گر جز این کنی از تیغ نادری بینی
 هر آنچه کرد بسودابه تیغ رستم زر
 سپس دو اسبه به «کرنال» تاخت لشکر شاه
 چنان عقاب که زی آشیان گشاید پر
 کنار رود بر افراشتند خرگه شاه
 زده بگردوی اندر سپاهیان چادر

کشید تیغ چو از تیغ کوه خسرو چرخ
 بسقف طارم نیلی ز خشم زد آذر
 زهر دو سوی بجنیش فتاد خیل سپاه
 چنانکه موج زنده ژرف بحر پهناور
 و یا توگفتی در تیره شام وحشترای
 همی بغلطد و پیچد به پهن دشت اژدر
 ز تیغ و نیزه و گرز یلان آهن دل
 بریده دست و دریده تن و شکسته سپر
 همی برآورد از هر کرانه توپ غریو
 چنانکه غرد در ماه فرودین تندر
 بسا ثنا که سم اسب زیر خاک نمود
 بسا سرا که جدا کرد تیغ از پیکر
 هوای کرنال از گرد رزم تیره چو قیر
 ز خون مردم «جمنا» چو رود نیل احمر
 در آن میانه برآمد ز تیغ شاه درخش
 چنانکه در دل شب شعله برکشد اخگر
 نهیب قهر خدائی است گفتی آن شمشیر
 کز آن نهیب درافتد بجان خصم شرر
 بزرگ و خرد قویدل که آن بلارک تیز
 سپاه را بسوی فتح میشود رهبر
 زروز ناشده پاسی که از معسکر «رای»
 فغان برآمد کز این درنده شیر حذر
 یکی هژبر درنده است این سوار دلیر
 به پیش شیر کجا جنگ جست جاناور
 سپاه هند پراکنده شد چو دختر نعش
 بدشت هیجا افکند تیغ و ترک و کمر
 ز پشت پیل چو میدان جنگ را نگرید
 همی دودست اسف «رای» هند زد برسر
 بجز فروتنی و بندگی ندید گریز
 که نیست بهر نگون گشته بخت راه دگر

بنزد شاه سرافراز رفت و عاجزوار
 نیاز برد که شاه! ترا ستم چاکر
 ز هرچه رفت پشیمانم و گواه منست
 به پیش درگه تو روی زرد و دیده تر
 بچشم لطف نگه کن، گناه رفته بگیر
 یکی ز راه کرم جان مرد خسته بخیر
 و گسر بتاج منستت نیاز اینک تاج
 ز فر بخت همایون بسر گذار افسر
 دگر ز رای تو برتر بدهرائی نیست
 از آنکه پیش تو استاده «رای» فرمانبر
 دمی به باره دهلی خرام و رامش خواه
 نشاط گیر و طرب جوی و بخش گنج گهر
 باو افتاده ببخشود شهریار جهان
 از آنکه مرد تنازد بدشمن مضطر
 چه گفت؟ - گفت که ما را بتاج و کشور تو
 نیاز نیست که تاج کی است والا تر
 چو دیدی آنکه خدای جهان سپاه مرا
 بدشت هیجا بر لشکر تو داد ظفر
 ز روزگار بلا پند گیر و دیگر بار
 مکسن درشتی و راه معاندت مسپر
 پیاپی شاه در افتاد؛ کای بخدمت تو
 من و هزار چو من بندگان بسته کمر
 ز تاج من که به ازوی هزارخواهی جست
 چو در گذشتی یزدان ترا بود یاور
 که زیر خاک رود تاج و تاجدار بهم
 ز تاج بخشی مانند بروزگار اثر
 بسی نماند گنج و کلاه و تخت و سپاه
 ولی بماند این داستان بدهر سمر

داشته‌ها و پیرو

میوزد بر تن من بباد زمستانی
 تن بلرز آید از آن باد به آسانی
 من ز طوفان حوادث نهراسیدم
 عاجزم اکنون از باد زمستانی
 برف پیری ب سرم بارد و من حیران
 که چه بنوشته مرا چرخ به پیشانی
 باد آبانی در گوش دلم گوید :
 چند ، ای برگ خزان دیده گران جانی
 گل بیفرد و فرو خفت و فراز آمد
 باغ را گاه تهی دستی و عریانی
 و آن دل تافته از عشق تو دریابد
 روز دمسردی و هنگام پریشانی
 وه کزین عمر هدر گشته پشیمانم
 تا چه بار آورد این مایه پشیمانی
 دانش و خواسته من را بستوه آورد
 این ز کمیابی و آن یک ز فراوانی
 کیست آن بخرد آگه که حقیقت را
 پرسد از من سخنی چند به پنهانی
 کای برهنه تن آراسته جان برگوی
 چیست پر مغزی و آنگه تهی انبانی
 دانش اندوزی گویند که نا چیزی
 سال گردآر که گویندت سلطانی
 تا از آن ترک فرومایه چه نعمت یافت
 آن سخنگوی جوانمرد خراسانی
 رنج ها برد که باگشت زمان هرگز
 ننهد کاخ سخن روی بویرانی
 داستان هاش بگوش تو فرو خواند
 رسم شاهنشاهی و راه جهانبانی

پشت پا زد همه بر بخشش محمودی
 که بگرما به نگهداران ارزانی !
 آری از این همه کالا که جهان دارد
 مرد را نیست برازنده چو نادانی

بس کنم شکوه مبادا که بمن گویند
 تو بمردان هنرپیشه چه می مانی؟
 بنگر آن پیر که در مزرعه دانش
 آستین بر زده و رفته بدهبقانی
 صورتش داده بدانگونه که حجت گفت :

«روی زی زشتی و آشفتن و ویرانی»
 پشت خمیده و تن زرد و برشته لب
 کهربا گون شده آن لعل بدخشانی
 دو جهان بینش گرافیده به بیماری
 عیهرش سرخ تر از لاله نعمانی
 خوانی آراسته رنگین و جوانان را
 روز هر روز فرا خوانده به مهمانی
 و آن زبانی که چنوتیغ به تیزی نیست
 راست چون ابر بهاری به درافشانی
 پذیرفته گرانان توانگر را
 بر در کلبه تاریک بدربانی

هفت اقلیم سخن در خط فرمانش
 اینت آزادگی و اینت سلیمانی

پیر و بیمار و تهی کیسه و خرسنداست
 که بدو داده خدا نعمت دو جهانی

فری آن مرد هنرچو که پدیدار است
 فر یزدانش ز پیشسانی نورانی

زیر این چرخ که بس ناموران دیده است
 نام او باقی و نام دگران فسانی

یافته این همه فخر از خرد و دانش
 تا تو از کسب هنر روی نگردانی

فردوس شاهر

گویند به اقصای جهان است دیاری
 کانیجا نکند حسرت و اندوه گذاری
 آنجا نبود رنجی و هر جا که چنین است
 فرخنده زمینی بود و نغز دیاری
 خیزند و خز آرند اگر هست خزانی
 خندند و می آرند اگر هست بهاری
 خلقی همه نا کرده گناهند و بدلشان
 هرگز ز خطائی ننشسته است غباری
 یک ناله برون نامده آنجا ز گلوئی
 الا که ز هجر گلی از نای هزاری
 شب مجلس آراسته دارند زن و مرد
 چون روز شود هر که رود از پی کاری
 سر منزل عشق است ولی ۰۰۰ سیه روز
 تا بسته دمی طرف گرفته است کناری

 آنجا ز دل خلق نخواهند شکاری
 بس ماهر خانند و لیکن نشنیدیم
 دل خون شود آنجا ز غم لاله عناری
 ای سرو خرامنده ترا جایگه آنجا است
 زیرا که جهان چون تو ندیده است نگاری
 ناز تو در آن کشور فرخنده بکاهد
 گیرد بدلت مهر و وفا نیز قراری
 من نیز بدنبال تو آیم که خوش آید
 شوریده بهر کسوی دویدن پی یاری

آنجا بنشینیم و اگر بخت مدد کرد
 ریزم برهت از گهر اشک ، نثاری
 نی نی که من آن مورضعیفم که بندهند
 زین طاسک لغزنده مرا راه فراری
 بدهد فلکم ساغر اندوه و بیدراد
 دادار جهان دست چنین باده گساری

هـ ر غ شـ ب

ندانسی ز مرغان چرا مرغ شب
 ز هستی نشانی جز آواش نیست
 بنالد بسه بستان شبان دراز
 تو گوئی که امید فرداش نیست
 مر او را یکی آسمانی نو است
 اگر چهره مجلس آراش نیست
 چه غم گر نداند ز یک نغمه بیش
 که در دلکشی هیچ همتاش نیست
 به گمنامی اندر زید وز جهان
 جسز آزاده ماندن تمناش نیست
 من و مرغ شب را گر این آرزوست
 کسی را بجا پرخاش نیست

پـ مـ ر ی

بگوش من آید ز پیری نهیب
 هزار اختر آرزو پیش من
 شدم دوش بردوش بدگوهران
 سموم بلا بر تناور درخت
 بر آن گل که از گلشن خاطر
 بمن آتش عشق کاسیب او
 دل تابناک از غم روزگار
 چو بینم که مویم سپیدی گرفت
 فرو مرد ، یا ناپیدی گرفت
 وز آن دامن من پلیدی گرفت
 که در سایه اش آرمیدی گرفت
 سحرگاه با خنده چیدی گرفت
 با فسانه ها میشنیدی گرفت
 غبار غم و ناامیدی گرفت

شیراز

هر باغبان که گل بسوی برزن آورد
 شیراز را دوباره بیاد من آورد
 آنجا که گر بشاخ گلی آرزوت هست
 گلچین بپیشگاه تو یک خرمن آورد
 نازم هوای فارس که از اعتدال آن
 بادام بن شکوفه مه بهمن آورد
 آتش بکار نایدمان روزگار دی
 با آتشی که ساقی سیمین تن آورد
 نوروز ماه فاخته و عنده لیب را
 در بوستان نو اگرو بر بطن زن آورد
 ابر هزار پاره بگیرد ستیغ^۱ کوه
 چون لشکری که رو بسوی دشمن آورد
 من در کنار باغ کنم ساعتی درنگ
 تا دلنواز من خبر از گلشن آورد
 آید دوان دوان و نهد بر کنار من
 آن نرگس و بنفشه که در دامن آورد
 ساقی که میر مجلس انس است پیش ما
 چون روز تیره گشت می روشن آورد
 مردی گریز پایم و دور از دیار خویش
 ز آن اند هم زمانه بیاداشن^۲ آورد
 از شهر من هر آنکه رساند خبر مرا
 زی گیو گوئیا خبر از بیژن آورد

دختر قوردها

چو خوردشید آنچهر زیبا گشاید
 چو بفروزد آن روشنی بخش گیتی
 همه راز بنهفته در پرده شب
 در عافیت بر فرومایه بندد
 سحر که چو چشم فرو بسته ما
 سپاس جهان آفرین را چکاوک
 بدشت آیم ، از باغ بگریزم ایرا
 مرا نیست بر بوستانبان نیازی
 بدل گویم آنجا که در بسته یابی
 گرامر روزکاری فرو بسته داری
 چه ناشادمانی که هر مشکل را
 فری آنکه تاری دل دردمندش

گره از دل نا شکیمیا گشاید
 در فرهی بر رخ ما گشاید
 سیده دمان پیش دانا گشاید
 دو بازوی مرد توانا گشاید
 بر این طارم نغز مینا گشاید
 فراز چمن لب بر آوا گشاید
 دل درد مندان بصحرا گشاید
 که بندد در باغ را یا گشاید
 گران جان چه استاده ای تا گشاید
 بمان کت سرا نگشت فردا گشاید
 بل بخندی آن شوخ ترسا گشاید
 بروشن چراغ کلیسا گشاید

دل من

چند گویم که در تنم جانی است
 تنم از دست جان بفریاد است
 من ازین در غم که کار مرا
 بهر من عمر بی خطر گذرد
 شب آبستن ار بزاید هیچ
 بن اسپند ماه ، نوروزی است
 بارها گفتم اندر این گیتی
 تیز بوی است طبع سرکش من
 مرغ کاندر غم شکسته پرست
 مرد از جنگ سیر آید گرش
 در تنم تاب رنج بردن نیست
 دل پر از آرزوست لیک دروغ

جان من پیش تن گرو گانی است
 کاین چه نا سازگار مهمانیست
 نه پریشانی ای نه سامانی است
 تا بگویند او تن آسانی است
 مرو را کودکان یکسانی است
 بن هر مهر ماه ، آبانی است
 روح من را هوای جولانی است
 وین جهاننش فراخ میدانی است
 بهر او پهن دشت زندانی است
 زیر ران خنگ نا بفرمانی است
 چندم اره مت فراوانی است
 تن بهر کوششی هراسانی است

سرگرانند دوستان با من
 نه بیباغ اندرونم آرامی است
 که مرا خاطر پریشانی است
 گر بخاموشی اندرم ، گویند
 نه مرا شادی از شبستانی است
 در دلم عقده های پنهانی است
 برتن از آن شکست تاوانی است
 که ز هر کوششی پشیمانی است
 هان وهان بنگرید بر دل من

پیام نهم

در دل شب ، دیده بیدار من
 بیند آن یاری که دل را آرزوست
 چون بیاید ، پیش پیش موکبش
 مرغ شب آوا بر آرد : دوست دوست !
 بانگی آید چون پر پروانه نرم
 ماه را با آب گوئی گفتی گوست
 بر نگیرد پرده برگ از چهر گل
 ز آنکه پیش باد او را آبروست
 نرم نرمک میرسد نزدیک من
 گیسست برسم .. باد گوید اوست اوست

دریا

باد بان ایستد برابر باد
گشته از خاک و خاکیان آزاد

هرچه بیش از کناره دور افتد
بهر ما بیشتر فرو خفتد

تا بدانجا که آن خموشی را
موج رقاص ، پرده پوشی را

ز آنکه دریا بلند و پستش نیست
چون زگشت زمان شکستش نیست

نیست آنجا رباط مسکینی
نکشد مستمند غمگینی

قرن‌ها تازه مانده ز آنکه درو
گشته آنجا بدید از هر سو

دمی از گرد و خاک نازرده
روی آن صفحه جلاخورده

بینی ارژرف بنگری آنجا
و آن هنرور مهندس دانسا

تا افق آشکار تانی دید
و آن همه مرغکان بال سپید

بری از رنج تیر و چنگل باز
گرد قایق مدام در پرواز

گشته دلجوی مستمندان را
راه بنموده درد منندان را

من و آن مهربان خلایق را
در سپرده عنان قایق را

قایق نیز پوی گیرد بال
جسته در بحر بیکرانه مجال

وز بشر و آنهمه تسکا پوشان
جنبش و کوشش و هیاهوشان

نشکنند جز نوای دلکش آب
بفکنند بر فراز خاک حجاب

راست گوئی سرای جاویداست
جایگاه سرور و امید است

روی بر روی بر شده کخی !
زحمت آزمند گستاخی !

ره نبرده است هیچ نا پاکی
چهره روشنان افلاکی

در بهر موج رقص رقصان مهر
ماه بنموده صد هزاران چهر

شاه راهی است تا بچشمه نور
تعبیت کرده راهرا ز بلور

بادبان بر کشیده زورق‌ها
روی هر موجشان معلق‌ها

هیچ نشنوده نام بیم و هراس
بالشان با شرع کرده تماس

بار یا بندگان درگه ماه
تا با آنجا که نیست غم را راه

کرده در آن خجسته روزرها
در کف موج و اختیار خدا

دوش بردوش هم نشسته بر آب
 دوستی جوی و شادمانی یاب

گیسوان معنبرش از نواز
 کرده گاهی سؤالهای دراز

که چگونه است کشوری که در او
 بر نبشته شهبان کشور جو

کار تان در زمانه صلح و صفاست
 در جهانی که سربسر کالا است

چندتان آب و خاک و درائی است؟
 تا کجاستان حدود دانائی است؟

دخترانتان مجاور حرمند
 در عذاب و شکنجه و ستمند

مرد وزن چون شوند خسته ز کار
 هستشان هیچ رای گشت و شکار

من سرافراز و شادمان که هنوز
 شکر گویم خدا را کامروز

آورم پیش پادشاه نماز
 که کنونم ز رنجهای دراز

ز آنچه کرده است بر فراخته سر
 مرد بی شهریار بی کشور

گویمش ای بدلربائی طاق
 خطه ای بوده شهره آفاق

آفتابمیش گرم و تابنده است
 سر زمینی بگنج آکنده است

خانه یاسمین و نسترن است
 عنده لبیبش که مست و خنده ز نست

گرم عشقی که خالی از هوس است
 فارغ از آنکه در زمانه کس است

بار بنهاده روی شانۀ من
 از دیار من وز خانه من:

پرورش کرده سعدی و خیام؟
 نام وی را بدفتر ایسام؟

یا به بیگانه کینه میورزید؟
 راستی را بچند میارزید؟

پایه صنعت و هنر تان چیست؟
 در ادب تازه تر اثر تان چیست؟

یا گشوده رخند و آزادند؟
 یا خوش و تازه چهره دلشاندند

چندشان دستگاہ سر گرمیست؟
 یا همه صحبت از بی آزر می است؟

ملک ما را بزرگ و دستگهی است
 مرمرا کشوری و پادشهی است

خسرو از چمنند دانسا دل
 پیش بیگانگان نکرده خجل

دل پر امید ز آنچه خواهد کرد
 راستی کس نخواند او را مرد!

پهنه ای دلکش است کشور من
 قرن ها در بروز گار کهن

آسمانیش صاف و مینا رنگ
 خطه آهوان و مرتع رنگ

مهد نارنج و سیب و حمله تاک
 نگذارد بکس دلی غمناک

دوستی را شگفت بازاریست	پیر و مهمان گرمی است آنجا
عشق را آبروی بسیاریست	خانه نیک نامی است آنجا
کینه ورزی بهیچ بیگانه	مردم ساده طبع ویرانست
جز بهممانی اندر آن خانه	لیک هیچ اجنبی نیارد زیست
از جهان و جهانیان مهجور	سالها خفته بود غافل و مست
آرزو مند خلد و طلعت حور	چند گه جام و گاه سبچه بدست
کاروان زمانه پیش افتاد	تا پرستار این دو بازی بود
گشت نزدیک تا رود بر باد	و آنچه شایان سر فرازی بود
و ندر این پهنه اسب میتنازد	اینک از خواب جسته شبگیران
بباز بر شهره نام خود نازد	چند سالی نمانده تا ایران
راستی را هنوز محجوبند	گرچه دوشیزگان مقنعه پوش
آفت جان و شهر آشوبند	در تمامی جمال و تندی هوش
ناز را چشم بسته ، رفته بخواب	من شده گرم و آن فروخته چهر
اهتزاز نسیم و نغمه آب	برده او را فراز بام سپهر
بر لبش نقش بسته شکرخند	تافته بر توی بر آن رخسار
که بود با منش سر پیوند	خوانم از آن عذار آینه وار
بسر هاند مرا ز رنج دراز	چون رود سالی و بخندد بخت
برم آن ماه را بحجله ناز	سوی بنگاه خویش بندم رخت

افسانه

دایه من کسه خانه اش آباد
 کان دوتا کرده پشت داشت بیاد
 در زمستان که گیتی افسرده است
 در گلستان که پیرو پژمرده است
 سر چو ز آغوش برف بردارد
 کاج را بی گنه بیازارد
 چون بتاراج گل نماید روی
 بی محابا نماید از هر سوی
 برسد گاه برگ ریزی شاخ
 بچمد زاغ در چمن گستاخ
 طفل نایافته خیر که بهار
 و آن شب قیرگون اسپندار
 بشبستان ز باغ کرده فرار
 چهره ز آسیب باد، چون زنگار
 روز دیمه هنوز نا شده شام
 برواق اندرون گرفته مقام
 کان بهساری نسیم عنبر بوی
 ور بیابد گزند از تک و پوی
 چون بکفتید پوست بر تن نار
 ناگهانی ز پهنه گلزار
 آن برهنه گدا که روز تموز
 بودش از نعمت جهان همه روز
 چون شود بوستان ز برف سپید
 پیر از لطف آسمان نومید
 بر منش بیشمار منت هاست
 داستانش چنانکه دل میخواست
 چرخ را گاه چهره سازی نیست
 کودکان را مجال بازی نیست
 باد بدروز گار خانه بدوش
 سرو از دستبرد او بخروش
 از دل باغبان برآید دود
 ناخن طفل و چهره غنچه کبود
 بوستان رو نهد بویرانی
 تن زند آب از تن آسانی
 چند از برف دیمهش مایه است
 روز اردیبهشت را دایه است
 گونه مهر، نوز نا شده زرد
 دل ز دمسردی زمانه بدرد
 کرده گلگشت باغ را بدرود
 گشته با دایه گرم گفت و شنود:
 چندش این بهن دشت گردیهاست؟
 از چه در بند ره نوردیهاست؟
 مور را جنبش و تکاپو چیست؟
 رخت بر بستن پرستو چیست؟
 بره باغ داشت سرمستی
 خانه بردوشی و تهی دستی
 ایستد آب از آنهمه تک و پوی
 تیره شب در کجاست رامشجوی؟

تابش مهر از چه یکسان نیست؟
 هیچ لب جاودانه خندان نیست؟
 پرسش بی شمار بود مرا
 تاب اندیشه میفزود مرا
 میگریفتیم تنگ در آغوش
 خواندیم قصه های نغز بگوش
 نیست در یاد من یکی امروز
 روح آن گفته ها بجاست هنوز
 که بیوسد عذار دریا را
 دختر ماهروی زیبا را
 هر یکی تیره تر ز پرده پیش
 نیست جز دلپذیر خوابی بیش
 ز آنچه کودک بدان گراید زود
 که یکی بود و جز خدای نبود
 قصه دختران سیمین تن
 سالخوردان چاره جوی کهن
 همه جویای سرفرازیها
 همه شب گرم عشق بازیها
 بادد و اژدها سخن گفتن
 تن تنها بهفت خوان رفتن
 بسته در پیشگاه شاه رده
 زین براسب پری نژاد زده
 زده بر پشت بام قصر کمرنگ
 رو بدانسو بیاورد شب کمرنگ
 دختری روستاش بردن دل
 دلبری رشک لعبتان چگل

سر نوروز تا بن اسپند
 وز چه روزی این سپهر بلند
 گرچه ز آن چاره جوی دایه پیر
 با سخنهای خردسال پذیر
 آن پر از چین رخ کمانی پشت
 میزدی بر بزلف من انگشت
 گرچه ز آن قصه های دلکش خوب
 گاه پرواز فکر پر آشوب
 چون فرودین مهی سحر گاهی
 بسپارد بدست گمراهی
 فکند پرده ها بر آن رخسار
 تا بدانجا که آن پری دیدار
 کردی آنکه که قصه ای آغاز
 برگشودی ز آفرینش راز
 نرم گفستی پس آن ستوده بیان
 خواستاران نامدار جوان
 و آن یلان دلیر نام آور
 روزها پیش شاه بسته کمر
 و آن شکستن طلسم جادویان
 بهر دلجوئی نکو رویان
 پهلوان زادگان چوگان باز
 و آن سرافراز پور شاه بناز
 و آنهمه دختران زیبا روی
 دل پر امید تاکی از پی گوی
 ز آن پری پیکران شهر آشوب
 دختری پاک دامن و معجوب

و آن بهر داستان بهشیاری	دادن اندرز پاکدامنیم
بشب تیره ز آن پرستاری	ره نمودن بسوی روشنیم
تا چو بگذشت روزگار شباب	داد پیری مسرا ز قهر نهیب
خسته شد روح روشنائی یاب	زینهمه رنگ رنگ زرق و فریب
فهم این مایه کبریائی را	تاب اندیشه یـاوری نمود
راه سر منزل خدائی را	هیچ داننده رهبری نمود
هرچه را دید زیر فرمان دید	پیش یاسای ایزدی مجبور
هرچه داننده جست حیران دید	ژرف بحریش بسته راه عبور
دید خوایست زندگانی ونیست	در پسی آن امید بیداری
بایدم باز پیش دایه گریست	تا بخوابم کند پرستاری

پژمان
حسین
۱۳۱۸
هجری قمری

از فردوسی نامه

شوی خود بر این گفته همدانستان
 زبان در تن ملک باشد چو جان
 بر از ندگی میوه زندگی
 ز آزادگی دیده بایدش بست
 کشد کار خویشان به بیگانگی
 درود خدا بر زبان پروران
 گر آگاهی از دوره باستان
 که پیوند هر کشور است از زبان
 زبان است مایه بر از ندگی
 کرا شد زبان نیاکان ز دست
 زبان گر برون شد ز همخانگی
 زبانست پیوند هم کشوران

زبان نیاکان ما خوار شد
 شد و پارسی پرده بر رخ کشید
 بتازی زبان کرده شد نامه ها
 بسی پارسی مرد شد تر زبان
 بکین زبان نیا خاسته
 که دیوان بگفتار تازی نوشت
 که بر ریشه کشوری تیشه زد
 سوی نیستی شد بیازی زبان
 بلندی شد از نام ایران بدور
 بریده شد از فر ایران امید
 پدیدار شد راد مردی سترگ
 ندیده چنو در سخن ارجمند
 روان با سخن گفتن پهلوی
 بجوشید خونهای افسردگان
 بشن خون و در سیمه جان یافتند
 بویژه که استاد فرزانه گفت :
 عجم زنده کردم بدین پارسی»

چو تازی زبان گرم بازار شد
 سخن گفتن پور قحطان پدید
 بجنبید از هر کران خامه ها
 بفرهنگ و دستور تازی زبان
 یک از دیگری یآوری خواسته
 همان صالح بدرگ بد سرشت
 نه آتش بگلزار اندیشه زد
 چو دانش نشان گشت تازی زبان
 تبه گشت بخت و سیه گشت هور
 بیکباره از گردش ماه و شید
 که از یاری اور مزد بزرگ
 سخن آنرینی که چرخ بلند
 بما داد از آن نامه خسروی
 بجنبید دلهای دل مردگان
 ز نو بی روانان روان یافتند
 بود روشن این گفت و نتوان نهفت
 « بسی رنج بردم درین سالسی

شهنشه زاورنگ و افسر گذشت
 سرتا جور بر سر تاج رفت
 که در آسیا آبش از سر گذشت
 برو بوم ایران بتاراج رفت

نه تنها بتاراج پرداختند
 ربودند گوهر بیغما گری
 دروغ و دورنگی ورشک و ددی
 که اینسان بود خوی یغما گران
 « ز بد گوهران بد نباشد عجب
 دریغ آنچنان پاک و خشور را د
 جهان بس شگفتی بکار آورد

دکانی است شهنامه ، آراسته
 ز هر گونه کالا نماید ترا
 بجز پستی و ترس و نامردمی
 بر آنم که دانای فرخ سرشت
 که با مردم این گفت ستوار نیست
 نبیند دگر باره چرخ کهن
 چنان داستان سنج با آب و فر
 هومر^۲ با همه مغز و گفتار نغز
 چو سنجی توشه نامه با ایلید^۳
 « درخشیدن ماه چندان بود

نهاده در آن گونه گون خواسته
 توانی گرفت آنچه باید ترا
 بیایی در او هر چه خواهی همی
 بر این نامه بادست یزدان نوشت
 کسی را بر این بارگه بار نیست
 بگیتی چنین پهلوانی سخن
 نه آمد نه آید بگیتی دگر
 بود پوست، فردوسی ماست مغز
 توانی بگفتار من داد داد
 که خورشید تا بنده پنهان بود »

۱ - و خشور - پینمبر

۲ - هومر : شاعر معروف قرن نهم قبل از میلاد یونان است .

۳ - ایلید : معروفترین منظومه هومر است .

آذربایجان

گشته مغز آشفته از سودای آذربایجان
 خسته جان ز اندیشه فردای آذربایجان
 گر شود آنسرزمین بازیچه غوغایان
 آتش و خون خیزد از غوغای آذربایجان
 سنگ آذربایجان بر سینه کوبند ایعجب
 در لباس دوستی اعدای آذربایجان
 وینچنین نیرنگ را پوشیده نتوان داشتن
 از جهان بین دیده بینای آذربایجان
 کانکه بامعماری بیگانه طرحی تازه ریخت
 پایه افکن گشت و بام اندای آذربایجان
 بیع میهن را دکانی پر شکوه آراست لیک
 نیست باب این دکان کلای آذربایجان
 راست پنداری که کل مدع کذاب گفت
 داشت گوئی دیده بردعوی آذربایجان*
 نا بکاری کز دم بیگانه جوید زندگی
 دم زند بی خجالت از احیای آذربایجان
 آنکه شد بی پرده مستظهر به نیروی رقیب
 خوانده خود را ملجأ و منجای آذربایجان
 در نخستش دعوی اجرای قانون بود لیک
 رنگ دیگر یافت دعویهای آذربایجان
 در چه عهدی ملت و ملیت مخصوص داشت
 این تو وین تاریخ عبرت زای آذربایجان
 کی زبان شوم تر کی رنگ ملی داشته است
 رو پیرس ای جاهل از ملای آذربایجان
 لهجه سلجوقیان را خلعت ملی دهد
 آفرین بر منطق گویای آذربایجان
 هردهی در ملک مادارد زبانی خاص خویش
 از چه سرزد این نوا از نای آذربایجان
 ز آنکه از غرب و شمالش این زبان دوزخی
 شد چو شیطان رهنز حوای آذربایجان

* اگر چه شعر بهمین صورت هم معنی میدهد، ممکن است تحریفی هم در آن شده باشد. دکتر حمیدی ۱ - منجی - مکان نجات.

سالها رفته است کز بالا و پهلو این غراب
 سایه افکن گشته بر بالای آذربایجان
 گربسرتان شورایراندوستی باشد ز چیست
 طرح شوم مجلس شورای آذربایجان
 لشکری کز مخزن بیگانگان جوید بسیج
 ارتش ملی است یا مولای آذربایجان
 ارتش ملی، وزیر ملی، ای خاکت بسر!
 کت بسر ناید مگر یغمای آذربایجان
 لفظ استقلال دارد ظاهری زبینه لیک
 نیست خوش این جامه بر بالای آذربایجان
 جزئی از ایران بود این سرزمین بگشای گوش
 کاین سخنرا بشنوی ز اجزای آذربایجان
 جز خروش مهر ایران بر نخواهد خاستن
 گر تو بخراشی چو چنگ اعضای آذربایجان
 هر کسی بر روی مادر از ره جهل وغرور
 پنجه خواهد زد با سستهای آذربایجان
 کام دشمن زین رطب شیرین نخواهد شد از آنک
 خفته زهری تیز در خرمای آذربایجان
 شکر نیرنگ درد دیگ اذکنند بیگانه لیک
 تلخ کامی ها دهد حلوای آذربایجان
 گر خود از مام وطن آزرده باشد خاطرش
 مادر آزاری نخواهد رای آذربایجان
 باورم ناید که بر بندد بدستور عدو
 دست آذر بایجانی پسای آذربایجان
 ای امید ملک جم ای قبله گاه زرد هشت
 قافیت گو باش ساکن آی آذربایجان!
 بر سر بی مغز خائن مشمت پولادین بکوب
 کز سرش بیرون فتد سودای آذربایجان
 چند تن نا پاکزاد بی وطن گردیده اند
 مرشما را پیشوا ای وای آذربایجان
 مام ایران گوش خود سنگین کند تا نشنود
 از گلسوی اجنبی آوای آذربایجان

چشم گیتی زین خطا کیشان فراوان دیده است
 یکخطا هم گو بین زابنای آذربایجان
 نی غلط گفتم کزین دون فطرتان ناخلف
 نیست آگه یکتن از آبای آذربایجان
 لعبت نامرد و نامردم نخواهد شد از آنک
 نور مردی تابد از سیمای آذربایجان
 قصه ابرانخدا یانست و نامه خسروان
 شمه ای از عزم شور افزای آذربایجان
 سر خط حریت و فرمان مشروطیت است
 پر فروغ از ایزدی طغرای آذربایجان
 هر زمان کز کوششی مردانه باید ساخت کار
 سر بر آرد ملت کوشای آذربایجان
 جوشش تبریز بان درد دفع خصم و پاس ملک
 شاهمد است از همت والای آذربایجان
 پاس آذربایجان از عزم اسکندر که داشت؟
 حزم آذر بد مهین دارای آذربایجان
 روی ایران شد سفید و روز دشمن شد سیاه
 قرنبا از تیغ خون پالای آذربایجان
 نیست کس را طر فی از این نخل الا دار از آنک
 بر گذشته است از فلک بالای آذربایجان
 کوفت خواهد تا قیامت کوس ایران دوستی
 آسمان بر بنام گردون سای آذربایجان
 بانگ بیداران برانگیزد ز خواب غفلتش
 آنکه دل خوش کرده بارویای آذربایجان
 حاصلش غوغای طفلانست و زنجیر جنون
 آنکه بازد عشق بسا لیلای آذربایجان
 دورماند دست ناپاکان از آندامان پاک
 بکرمانند تنها ابد عندرای آذربایجان
 رهبر پژمان شد آن سحر آفرین شاعر که گفت.
 « می کشد آتش زبان از نای آذربایجان »

حاصل حیات

آن دشمنی که دوست نگردد دل من است
 آن عقده‌ای که حل نشود مشکل من است
 از دشمنان چگونه شکایت توان نمود
 جاییکه باره تن من قاتل من است
 آمد بهار و غنچه گل خنده زد بشاخ
 آن غنچه ای که خنده نبیند دل من است
 بیغم نبوده ام نفسی در تمام عمر
 گوئی که غم سرشته در آب و گل من است
 قلبی بخون نشسته (و) روحی ز غم فکار
 از خرمن حیات همین حاصل من است
 غرقم به بحر حیرت و راه نجات نیست
 دستم اگر بمرگ رسد ساحل من است
 گفتم مرو بجز دل من در دل کسی
 گفتا که این خرابه کجا منزل من است
 پژمان ز هول مرگ سخنها شنیده ای
 بدتر ز مرگ زندگی هائل من است

توین دن

ایکه بر تربت من میگذری	بی نیاز انه بدان می نگری
هیچ دانی که نهفته است اینجا؟	کیست این خسته که خفته است اینجا
یکجهان قصه جان سوز اینجاست	شاعری شوم و سیه روز اینجاست
قدری آهسته برو پژمان است	که در این گور سیه پنهان است
آه و اشکش همه شب بوده ندیم	شمع هستیش هوا خواه نسیم
شربت مرگ چشیده است بسی	رنج چون او نکشیده است کسی
عمر او یکسره در سختی رفت	شب و روزش بسیه بختی رفت
بارها مرده و فرسوده شده است	تا که این مرتبه آسوده شده است
تازه چندیست که خوابش برده است	بگذارید بخوابد مرده است

حسرت

با دلی آسوده اندر کودکی جای در دامان ماسر داشتتم
وز نهال قامت فرخ پدر سایه فرخنده بر سر داشتتم
منطقی خاطر فریب و بنده گوی شیوه ای طنناز و دلبر داشتتم
کار من جز خنده و شادی نبود کی خبر از دیده تر داشتتم

نه گرفتاری ، نه کاری داشتتم

و هچه فرخ روزگاری داشتتم

عهد خردی رفت و دست روزگار پنجه زد بر چهره زیبای من
خنده دوری کرد و شادی رخت بست آن بک از لب ، این بک از سیمای من
پنجه خونین گردون برگرفت پرده از چشمان نابینای من
کودکی بهقدر و طفلی بینوا شد عیان در چشم حسرت زای من

کم بها دیدم عیار خویش را

تیره کردم روزگار خویش را

خویشتن را تا بزرگ آیم بچشم با بزرگان آشنا میخواستم
تا شوم با قدر و گردم ارجمند ریش و تسمیح و عبا میخواستم
تا که برجای پدر گیرم قرار مرگ او را از خدا میخواستم
اندک اندک از پس دهسالگی آسمان داد آنچه را میخواستم

بی پدر گشتم ولی با قدر نه

یافتم جائی ولی بر صدر نه!

این زمان بر کبودکان دارم حسد کز تکالیف جهان آسوده اند
در زمین با آسمانی روح خویش از زمین و آسمان آسوده اند
از جفای مردم نسا مهربان نزد مام مهربان آسوده اند
بلبل آسا نغمه پردازی کنند کز خیال آشیان آسوده اند

یک جهان شادی پدید از رویشان

خرمی بخش جهانی خویشان

گر نبودی رشحه ابر امید زندگی جز آتش تیزی نبود
آنچه را نام سعادت داده اند جز نوای حسرت آمیزی نبود
گر نباشد این خطا از چشم من در جهان روی دلاویزی نبود
ما کز این دنیا برون خواهیم رفت لیسک دنیای شما چیزی نبود

خواب بی تعبیر دیدن تا بکی

حسرت بیجا کشیدن تا بکی!؟

بزرگی نیا
محمد - دانش
۱۳۲۰
هجری قمری

مه رویان شناگر

خرسند زی ای مه سفر کرده
 شهری چومن از فراق رخسارت
 با آنکه ز برف، قلّه البرز
 تهران ز هیوب گرم آتش زا
 تاوارهد اندکی ز شور و شر
 بسپرده رهی درازناک و صعب
 صد نقش بدیع دیده و زیبا
 ناژوی و کبوده بر فراز کسوه
 بر ساحل رود، بیدین برپای
 آن سرونگر که زنده دیگر بار
 و آن موج ببین که این بدایع را
 از خیری و ضیمران به پیرامن
 دریا چو ز دور بنگری بینی
 امواج کتلان بگوشها اندر
 موج از پس یکدگر به دریا بار
 شد رشک بهشت رامسر تا جای
 آراسته جامه شنا، و ز تن
 چون غماز سپید بر فراز آب
 که خفته بروی ریگهای نرم
 گاهی بکنار و گه بآب اندر
 گوئی که خدا ز مرمر سیسلی
 بستان چو دو گوهر درشت و نغز
 نه خود قلم فسونگر بهزاد
 نه تیشه میکلائز، این خلقت
 جز موی طلائیش ندیدم من
 و آن دیده آسمانیش هر دم
 و آن ساق سپید، آتشی دیگر
 با لعل مناب پشت ناخن را
 صید دل عاشقان مسکین را
 جز تلخ نگفته، حرفی ار گفته

از تف سموم ری حذر کرده
 رخساره ز خون دیده تر کرده
 دستار سپید زیب سر کرده
 ایجاد جهنمی دگر کرده
 آهنگ سواحل خزر کرده
 از رخنه کندوان گذر کرده
 بیننده بهر طرف نظر کرده
 از دامن ابر سر بدر کرده
 چتری ز پرند شوشتر کرده
 افسانه سرو کاشمر کرده
 در دامن خویش جلوه گر کرده
 صد گنج پر از درو گهر کرده
 در بستر آسمان مقرر کرده
 هر لحظه غریو شیر نر کرده
 از خشم هجوم مستمر کرده
 آن مه به «پلاز» رامسر کرده
 پیراهن پرنیان بدر کرده
 بتخرامد، سر بزیر پر کرده
 آرنج، ستون بزیر سر کرده
 صد جلوه بروی بحر و بر کرده
 آن ساعد و سینه و کمر کرده
 کش زیر حریر مستر کرده
 نقشی ز رخس بدیع تر کرده
 در عالم صنعت و هنر کرده
 کس مشک ختن برنگ زر کرده
 انگیزش عشق بیشتر کرده
 در سینه خلیق شعله ور کرده
 از پنجه کبک سرخ تر کرده
 هر لحظه بگونه دگر کرده
 جز ناز نکرده، کاری ار کرده

بر دانش خسته خود ره آوردی است چون باز گراید آن سفر کرده

تثیب (تثیبی)

دوش مرا بز می فرخنده بود
 بز مگهی خرم چون «نوبهار»
 رنگین از سرخ گل و یاسمین
 ز برق رخشان شده تاریک شب
 ز نقره خام تو گفתי که نور
 گفתי از نکبت گل «دار بوی»
 باغ مگو رشک بهشت برین
 بزمی بر کشی و زبب و فرا
 پر زرباحین همه بوم و برا
 مشحون بسر سنبل و سیسنبهرا
 چوروز نابان همه بام و دران
 گردی بشیده بر آن محضرا
 خادم افروخته در مجمر
 بزم مخوان بارگاه قیصر

دختر کی بود در آن بز مگاه
 روی دلاویز تر از برگ گل
 ساده رخ و ساده دل و ساده پوش
 پیرهن او ز پرند سپید
 سینه بر جسته او دلپذیر
 غمزه او جان شکر و دلپسند
 گاه نشستی بشراب و سماع
 بکرسی «بار» نشسته همی
 باده بنوشیدی و دادی بمن
 گاه چو طائوس بهشتی ز وجد
 چابک و موزون و سبک گرد و گرم
 چشم همه سوی من و سوی او
 موی من از گردش گیتی سپید
 او صنی سرو قد و دلفریب
 گاه مرا گفתי شعری بخوان
 که دیده نا دیده چنودختر
 موی یکی خرمن نیل و فرا
 زبور هر مغفل و بی زیورا
 دامنش از تافتن اخضر
 شانه عربانش چون مرمر
 چشمش عاقل کش و افسونگر
 گوش بخنیاگر و رامشگر
 همچو تندر وی بر آبشخورا
 ساغر باده ز بی ساغرا
 گشتی سرگرم بر قس اندرا
 فشرده بر پیکر من پیکر
 بدیده با دیده حسرت مرا
 پشت من از بار ستم چنبر
 نوش لب و گنرخ و سیسنبهرا
 ای هنسری شاعر دانشورا

۱. نوبهار - آتشکده معروف بلخ ۲ - دار بوی - عود که در آتش بریزند نافضا

رامعطر کنند.

من پی فرمانش بیا خاسته	هیچسو معزی ببر سنجسرا
شعر بسی خواندم و شد رام من	چرخ شود رام بشعر ترا
شد دل او نرم بسان حریر	دل که بر سنگ زدی تسخرا
ساختم این چامه و او بوسه‌ای	داد بمن ز آن لب چون شکرا
تازه نمودم سخن «رودکی»	تا که بدو تازه کنم دفترها
«پوپک» دیدم بحوالی سرخس	بانگک بر برده با بر اندرا»
«چادرکی» دیدم رنگین بر او	رنگ بسی برده در آن چادرا»

۱- پوپک - مدهد . ۲ - این دو شعر را همانطور که از رودکی در یادداشت‌م تصحیح کردم و در سه کلمه با نقل آقای بزرگ نیا تفاوت پیدا کرد . دکتر حمیدی .
 • ابیاتی که باین علائم مشخص است هیچکدام از نظر عروضی قابل اعتراض نیست اما ذکر از جهت آهنگ و کوتاهی و بلندی « سیلاب ها » در آنها تجدید نظر شود قصیده را زیباتر مینماید . دکتر حمیدی .

مؤید - ثابتی
سید علی
۱۳۳۰
هجری قمری

بُرف

برف آمد و سر کرد بهر برزن و هر کو
 امسال گرامسی^۲ است بسی آمدن او
 گیتی ز سپیدی شده چون سینۀ شهباز
 گگردون ز سیاهی شده چون پر پرستو
 مسردم همه بگریخته از برزن و بازار
 پنهان شده در خانه چو زنبور بکنند
 از سبزه گرائید بگل خانه گل سرخ
 وز باغ خرامید به مشکو گل شب بو
 آن شاخ پر از برف تو گوئی ز ره ناز
 کرده است عیان سیم بری ساعد و بازو
 پوشیده بتن کوه یکی پیرهن سیم
 چون پیرهن دختر کان تما سر زانو
 تا دامنش از برف و گل آلوده نگرود
 بالا زده دامان و فرو چیده ز هر سو
 از برف گرانمایه شده خوابگه رنگ^۱
 کاور است کنون بستر و بالش ز پرغو
 بس گوهر ارزنده و بس لؤلؤ شهوار
 کز برف بود بر زبر تارک تیسو
 متقار پر از برف کند زاغ تو گوئی
 کز شیر بیالوده دو لب بیچۀ هندو
 از باد برهنه شده یک باره تن بید
 وز برف گران بار شده شاخۀ ناژو^۲
 زی باغ بیائید و به پرسید ز دهقان
 کان دولت دیروزی امروز تو را کو
 آیا ز چه بر باد شد آن نو گل شاداب
 آخر ز چه خاموش شد آن مرغ سخنگو

در باغ از امروز دگر تما مه اسفند
 یک سبزه نو رسته نبینی به لب جو
 خوش زی که بهار آید امسال به از پار
 گیتی شود آراسته و خرم و نیکو
 در کشت همی نعره زند بلبل بیدل
 در دشت همی خنده کند لاله خودرو
 آن رعد همی کوس زند سخت به قوت
 و آن ابر همی تیغ کشد سخت به نیرو
 آن برق جهان همچو یکی نیزه زرین
 کاو را فکنی هر دم ازینسوی بدانسو
 گیتی شود از سبزه و گل چون پرتاوس
 بلبل به نشاط آید و قمری به تکاپو
 از سبزه نو خیز بر آید گل و سنبیل
 بر سبزه نو نیز بر آئیم من و تو
 گل باز کند روی و مؤید بشو گوید
 « هر رنگ رخ خویش بباغ اندر گل جو »

دیوانه

ای ... از چه تو با دوستان خویش
 چون سالهای پیش بجان مهر بان نئی
 انسان که هست در خور هم چون تو اول دل
 با دوستان مخلص خود آنچنان نئی
 دیری گذشت و از من گمنام بی نشان
 هر گز در این صدد که بجوئی نشان نئی
 بر من هزار عشوه فروشی چو دلبران
 گر چه بحسن و دلبری دلبران نئی
 رفت آن زمان که داشت خریدار ناز تو
 ای طفل راه عشق تو پیری، جوان نئی

* بلبل نعره نمیزند، نغمه میزند و در همین شعر هم جای اینکار هست دکتر حمیدی

من عاشق تو نيستم اين خود مسلم است
 زيرا تو دلربائي و دلستان نئي
 تحريك من نگردم از ديدن تو نيز
 چون دختر فلان و عروس فلان نئي
 سيمينه ساق و گرد سرين و سپاه چشم
 بالا بلند و نازك و لاغر ميان نئي
 تو بد قواره اي
 تو لعبت الملوك و مليح الزمان نئي
 آنكس كه حسن او زند آتش بجان من
 او شخص ديگر است، تو آتش بجان نئي
 نه ارزشي است شخص ترا و نه برشي
 شمشير آبدار جواهر نشان نئي
 پس اين فسون و عشوه و ناز تو بهر چيست؟
 آخر تو ماه روشن و سرو روان نئي
 از من چگونه هيچ نپرسی بروز و شب
 با من اگر تو همچو فلک سرگران نئي
 كس نيست با خبر ز مقام و مكان تو
 با اينكه همچو ذات خدا لا مكان نئي
 هر چند روز غيبت كبري كني چرا؟
 آخر تو كفر كيش امام زمان نئي
 داري دلي چو خولي و شمرو سنان ز سنگ
 خونخوارا گر چو خولي و شمرو سنان نئي
 از مهر سير گشتي و از عاطفت بري
 در قيد اين نئي تو و در بند آن نئي
 ❖❖❖
 اين جمله طبيعت است، تو هر گز بعمر خویش
 جز در پسي رضای دل دوستان نئي

* بنظر من «هم» بهتر از «من» میآید و همچنین «نبوده» یا «نمانده»
 بهتر از «نئي تو» دكتر حمپدي .

شاید محیط کرده اثر در وجود تو
 ورنه بطبع خویش تو نامهربان نمی
 شوخ و نکتهدانی و خوش ذوق و خوش بیان
 بد خواه خلق نیستی و بد زبان نمی
 پاکیزه خوری و پاک دل و پاک گوهری
 دزد و پلید و پست چو این ناکسان نمی
 قدر تو دوست را نشناسد کسی چو من
 از من اگر چه هیچ تو خود قدر دان نمی
 فرصت شمار صحبت یار قدیم را
 چون با خبر ز گردش دور زمان نمی
 بر من روا مدار جفا گریز بکین من
 با چرخ نابکار تو همداستان نمی
 ای بلبل خجسته چه دانی تو قدر گل
 آگه چو از تطاول باد خزان نمی
 هر چند مدتی است نهانی ز چشم من
 ای جان و دل! ز چشم و دل من نهان نمی
 در چشم من چو توری گرچه نمی تو تا نور
 در جسم من تو تا جانی هر چند جان نمی
 هستم من آن مؤید دلداده قدیم
 ای یار ارجمند ولیکن تو آن نمی

بديع الزمان
فروزانفر
۱۳۲۲
هجری قمری

صبحگاه

صبح آمد و نور برهوا افکند
 یکرشته نور از افق بنمود
 شب را ز شعاع خور طراز زر
 بردوش فلک که جامه نیلی داشت
 بستد گهران خرد و در دامنش
 قیفال افق گشود و بر زد نور
 بگسست زه کمان که هرگز تیر
 پیوند گسیخت مر ثریا را
 چون زد بسفینه موج نور آسیب
 جستند برادران چو گشت چرخ
 زافرشته بار داشت شب ورنه
 تا گوهر پاک خویش بنماید
 پس بی سببی چو مادر موسیش
 نه سحر بجای ماند و نه ساحر
 و آن لعبتکان که سحر شب انگیخت
 شب دعوی آسمان خدائی داشت
 سر نافه سر بمهر را بگشاد
 جنبید نسیم و مرغ سر بر کرد
 و آن لاله خفته را بنازک تن
 چون دید که عاشقی چنین دارد
 و آن حشره که بر گیاتن اندر خواب
 نرمک نرمک سر از گیاه برداشت
 در گوش فلک خروش مرغ عرش

خورد پرتو مهر بر سما افکند
 ز آن رشته برون هزار تا افکند
 بر جیب پلا سگون قبا افکند
 زبینه یک آبگون ردا افکند
 یک در شگرف بر بها افکند
 خون در دل صرفه و عوا افکند
 نفعند جز آنکه بر خطا افکند
 وز اوج سماش بر ثری افکند
 کشتیش بورطه فنا افکند
 یوسف ز چه گران فرا افکند
 این کودک روشن از کجا افکند
 آن بچه که زاد بر ملا افکند
 در نیل سپهر با شناسا افکند
 موسی چو در آمد و عصا افکند
 یکباره بکام ازدها افکند
 روزش آتش در ادعا افکند
 و آن نافه بدامن صبا افکند
 پس نمه بنای خوش ادا افکند
 جنبش ز نوای جانفزا افکند
 گل پرده ز روی خویش و افکند
 چون کاه بروی کبر با افکند ،
 ز آن جنبش خوش که در گیاه افکند
 آوازه سهمگین در افکند

زین طاسک و اژگون صداها خاست
 خنیاگر چرخ زخمه زد بر تار
 بیدار یکی سروش صور آوا
 ارمنده^۱ بدنند جانوران یکسر
 آرامی شب سبک فنا پند رفت
 در گوی هوا غریو بیداران
 برخاسته زندخوان از نوشین خواب
 آهنگ بدیع بس پدید آورد
 ازیشه بتافت شیر و در گردون
 زی مرغ^۲ پلنگ دشتی آمد تفت^۳
 پرواز گرفت کرکس از لانه
 وز اینهمه سهمگینتر آن آواست
 برجست ز بهر روزی اندر تک
 یابد تا کام دل روا داند
 روی خوشی از جهانیان بنهفت
 گیتی بچنین صفا که ایزد کرد
 بس شیر یله که در تله تزویر
 بشناخته ارج بس کسا کز جور
 بر دارد و بفکند نداند کس

چون گوی زران در آن صدا افکند
 هر ذره ز دل یکی نوا افکند
 در خفته دل جهان صلا افکند
 آواشان کرد و در عنا افکند
 ز آن شور و شغب که در فضا افکند
 موج ار چه نداشت موجها افکند
 شوری ز سرودن ستا افکند
 آن زخمه چو بر بهین ستا افکند
 تن لرزه ز هیبت هرا^۴ افکند
 بس گرم^۵ که در گه چرا افکند
 بس مرغ ضعیف کز جفا افکند
 کاین زاده آدم و حوا افکند
 استاد و غریو در هوا افکند
 گر جمله جهان بنا روا افکند
 زین طرح عجب که از ریا افکند
 با دیو دلش از صفا افکند
 با گفت: «خوش آمدی، در آ» افکند
 این مردم روی دیوسا افکند
 تا چون برداشت یا چرا افکند

۱- ارمنده یعنی آرمنده و در حال آسایش . ۲- زند خوان - بلبل
 ۳- هرا - بضم اول بانگ . ۴- مرغ بفتح اول مرغزار . ۵- تفت - چالاک
 ۶- گرم - گوزن و نخچیر

یادگار فم

ای نهال جوان که سوخت فلک
 ای درخت امید من که شکست
 ای فروزنده اختری که قضا
 خرد بودی و عقل داشت پسند
 نغز گوی آفرید و خوب و لطیف
 کرد نابردبار و برد شکیب
 صعب کاری فتاد و هیچ بز شک
 رنجه کردند از علاج خطا
 وز دوی مزور افزودند
 مادر تو ز لبنتان ظریف
 که بیازی مگر تواند کاست
 خواستی زینهار و گوش فلک
 میفزود اضطراب من همه دم
 کی گمان بردمی که سورت تب
 خفته بینم بروی بستر مرگ
 رفته در خواب سهمگین ابد
 یا که آشفته از نسیب اجل
 آوخ آن گیسوان چون زرناب
 ای دریغ آن زبان خوش که بدی
 نبرم من زیباد و نتوان برد
 نرمک آیم سوی وثاق توشب
 بکدامین دیار رفتی باز ؟
 جان مسکین چگونه برتابد ؟
 من بیدل چسان دهم تسکین
 خیز و باز آ که بیش طاقت نیست
 چند خسبی که چشم مانده بدر

ز آتش مرگ برگ و بار ترا
 بخت بد شاخ میوه دار ترا
 کرد از آنسوی حس، مدار ترا
 خوی و طبع بزرگوار ترا
 آفرین ، آفریدگار ترا
 رنج تب طبع برد بار ترا
 بشدانست چاره ، کار ترا
 دل رنجور بیقرار ترا
 سوزش سینۀ فکار ترا
 کرد پر دامن و کنار ترا
 سورت ۱ درد بیشمار ترا
 نشنید ایچ زینهار ترا
 چونکه میدیدم اضطراب ترا
 پژمرد نو گل بهار ترا
 نازنین جسم شاد خوار ترا
 نرگس مست پر خمار ترا
 سنبل زلف تابدار ترا
 کرده آذین دولاله زار ترا
 ترجمان جان هوشیار ترا
 وای وای شیان تار ترا
 که ببینم تن نزار ترا
 که ندادیم ره دیار ترا
 فرقت تلخ ناگوار ترا
 مام غمگین داغدار ترا
 خواهر زار اشکیار ترا
 جمع یساران غمگسار ترا

دل و جهان داده انتظار ترا	تو ز ما دور و ما به محنت صعب
نگشاید بفن حصار ترا	کرده ای از عدم حصار و کسی
بمژه خاک رهگذار ترا	اگر آنسی بخانه روبم پاک
جان فشانیم و دل، نثار ترا	گرچه نادر خورند و مختصرند
غرقه در خون کنم مزار ترا	اشک خونین اگر بر افشانم
دارم از نیک یادگار ترا	غم ز تو یادگار ماند و رواست

باطل السحر

چند گویی سخن از چرخ و زدستانش
 وز جفاها و غلط کاری دورانش
 سخن از وی چه کنی بپنده چون دانی
 که نه آغاز پدید است و نه پایانش
 ره ز بیداش به پنهانی نتوان برد
 هرچه بیداش دگر باشد و پنهانش
 راز پوشیده فزونست چه میجوید
 بشر از راز پزوهیدن کیهانش
 یا سرشتی است و را یاوه پزوهیدن
 یا مگر تیره شد آن جان فروزانش
 آدمی با همه بیچارگی آخر چیست
 که بکین خیزد این گنبد گردانش
 بهنر کوش ازیراست هنر دانم
 باطل السحر فریب وی و دستانش
 مرد را عمر سرمایه بهروزیت
 دادن از دست باسانی نتوانش
 عمر کوتاه و هنر اندک و عیب افزون
 یاوه باشد سخن از ایش و از آنش
 نیستی بیدل و زور از چه همی خسبی
 بجهان مرکب و در تاز به میدانش

خندق آتش اگر چند فرا پیش است
 بهل اندیشه وزین خندق بجہانش
 بینی آن بط کہه چو آئین شنا داند
 لاجرم پای نپندد غم طوفانش
 نیک ہمدار کہ تا دست نہ پیچاند
 یاوہ حساسد بیمایہ و ہدیانش
 دشمنی را چو ہمی بیخردی مایہ است
 ز آن طلبکار بود مردم نادانش
 بدل اندیشہ ز دشمن چہ ہمی داری
 کہ بس آن بیخردی مایہ حرمانش
 پی خذلانش از بہر چرا کوشی
 کہ بسندہ است خوی بد پی خذلانش
 دل ز گستاخیش امروز چہ رنجانی
 کہ بآخر کنی از خویش ہراسانش
 خویشتن دار بہ نیرو چو ہمی خواهی
 گوی سان داشتن اندر خم چو گانش
 خصم گرداست چو برخواست بکین توزی
 تو چو ابری بفشان آبی و بنشانش
 مرد دانا چو قوی دل بود از دانش
 گر چہ بشکست ہم آغوش ظفردانش
 دل پژمرده ندادن نشود خرم
 گر چہ پیروزی ریزند بدامانش
 بمثل کوهش اگر باشد ہشتیان
 پای برجا نشود خاطر لرزانش
 ہرگز از بند غمش دل نہرہد زیرا کہ
 دارد اندیشہ بد سخت بزندان
 کار خود چونکہ بسامان نہ ہمی خواهد
 خویشتن رنجہ چہ داری پی سامانش

چهر خندانش روپوش دل زشت است
 تات نفریبد آن چهرة خندانش
 هر که بشکستن پیمانش نه عار آید
 غره می چند توان بود به پیمانش
 خصم بیمایه گرفتم که چو کیوانست
 گشته جای از بر این گنبد گردانش
 هر که هوش و خردش دارد فرخ پی
 چه زیان آید از نصی کیوانش
 تاش خصمی گسلد از تن بیدانش
 رهنمون باش یکی سوی دبستانش
 زاندر کی مایه حسد خیزد وز آن خصمی
 مایه بسیار کن از خصمی برهانش
 جانش از کینه وری پاک بر آساید
 مایه گیرد چو ز دانش تنش و جانش
 طرب انگیزد ورامش که بمغز اندر
 بشکفد نغز یکی تازه گلستانش
 بوستانی که ز آسیب خیزان هرگز
 نشود زشت و تبه لاله و ریحانش
 سخن آن به که بسآین خرد گوئی
 تا نوآین شمرد مرد سخندانش
 شاعری کونه بحکمت سخن آمیزد
 به که سوزیده بود دفتر و دیوانش

گناب و گنابخانه

هر کس که در این جهان بد از روز نخست
 آسایش خویش جست و این بود درست
 عاقل داند که گنج آسایش را
 در کنج کتابخانه می باید جست

بر هر گت علامه قزوینی

نو بهار امسال بس نغز و لطیف است و فری
 لیک از او بهر من آمد گرم و انده پروری
 هر کسی خوش در سماعی بر هوای گلرخی
 من چو بلبل در فغان، چون گل پیراهن دری
 هر طرف گلپای رنگین جلوه گر، وز غم مرا
 رخ زریری، اشک خونین، دست و بر نیلوفری
 هر کسی را دامن امیدی افتاده بدست
 مر مرا از بی نصیبی حسرت و ارمان خوری
 سینه من آذر افشان کوه را مانند ز غم
 ز آن دم سوزان بود همچون لهیب آذری
 سیل خون را ندم ز چشم این آتش افزونی گرفت
 ای عجب آتش که افزونی پذیرد از تری!
 من میان آب و آتش حالستی دارم شگفت
 حالتی کانرا نیارم گفت و نبود باوری
 زارمی نالم من و لاله است در وجد و سماع
 خون همی گریم من و مرغست در خنیاگری
 چون نگریم چون گلستان هنر پزمرده گشت
 در بهاران از نهیب تند باد آذری
 سر کشید اندر نقاب خاک آن دانا که داشت
 در جهان فضل و بر ملک معانی سروری
 پیشوای اهل تحقیق و خداوند ادب
 کعبه معنی شناسان، قبله دانشوری
 آن محمد نام محمود السیر کز روی طبع
 داشت استغناى سلمانی و صدق بسوذری
 زین محمد یافت قزوین عز ورتبت همچنانک
 ز آن محمد خاک بخر و چاه و بر آری

خواند قزوین را خراسانی دگر خاورشناس
 ز آن کز آنجا شد پدید این آفتاب خاوری
 آن مبرا گفتش از نقصان در انواع کمال
 گر چه نبود آدمی از آفت نقصان بری
 آنکه بر دفتر ز کلکش هر زمان پیدا شدی
 نقشهای مانوی یا لعبستان آزی
 گرچه عقلش پایه از گردون بسی بر تر شناخت
 قدر او شناخت این گردون و ماهم بر سری
 و ر چه جان پاک او را کبریای علم بود
 دور بود او از چه؟ از خود بینی و مستکبری
 صاحب مغنی غنای او بنحو ار دیدی
 بر درش بنشستی از بهر در بوزه گری
 نزد او آسان نمودی گرچه دشوار است و صعب
 مشکلات نظم بو تمام و شعر بختری
 بود چون سماعی اندر ضبط انساب رواة
 وز درایت چون ابو جعفر بفقہ جعفری
 در ادب و اندر نوادر پایه بالاتر نهاد
 از خلیل و اصمعی وز بن درید و ازهری
 شرط تهذیب لغت را چون محیط آمد بفضیل
 بس خط ترقین کشید او بر صحاح جوهری
 هم بنقد فن تاریخ و سیر بد بی همال
 گر بتاریخ و سیر با چشم حق بین بنگری
 عقل را سرمایه ها بخشید و از تحقیق او
 معرفت را بست زیور چون عروس زیوری
 از فزونی معنی اندر لفظ جان افزای او
 لفظ خواهد تا شکافتد بر خود از فرط پری
 از خط او جلوه گر بینی بصد کشی و ناز
 حوریان خوب صورت در لباس عنبری

در جهان آخشيجان هر گزى آ نار اوست
 آسمانى آيتى دور از فساد عنصرى
 گو بين اعجاز آ نارش در احياى علوم
 هر که او بساور ندارد معجز پيغمبرى
 خامه او کرد با عمى و شان يافه گوى
 آنچه کردى بادو گويان ذوالفقار حيدرى
 اى بسا کاموخت راه نو بسحاران نثر
 نقشه^۲ هاروت کلکش در طريق ساحرى
 دانشى مردى که افزونتر ز پنجه سال بود
 کار او دانش پژوهى ياکه دانش گسترى
 تشنه کام فيض معنى بد ز استسقاى زفت^۳
 طبع آن دريائى دانش با همه پهنورى
 گوهر دين عرضه بر بد گوهران هر گز نکرد
 اينت جاني پاك گوهر، اينت مردى گوهرى
 عالمى بد مندرج در پيكرى بس مختصر
 چون هلال اندر ضعيفى همچونال از لاغرى
 هم به بستر يک زمان ناسود از تحقيق و بحث
 گرچه بود از ناتوانى قرب سالى بسترى
 مانده از رفتار پاي و دستهارلرزان وليک
 فکرتش ناقب، ز بانش نيز در منطق جرى
 در زمين پنهان شد او چون زرز جور آسمان
 اى زمين بر خود بيال، اى آسمان بر خود گرى
 او بقدرسى آشيان پرواز کرد و وارها نند
 جان علوى زاد را از ننگ بي بال و پرى
 عقل کل زيبده که در جمع سر اندازان^۴ عرش
 خاک غم پيرا کند بر سر بر گ اين سرى^۵

۱ - هرگزى يعنى ابدى و لا يزال ؛ زيرا هرگز يعنى هيچوقت و هميشه
 هر دو آمده است ۲ - نفت دميدن (سحر و افسون) و نقشه يک دميدن .
 ۳ - زفت - بضم اول بخيل و بفتح اول ، هنگفت و در اينجا بفتح اول و بمعنى شديد و
 زياد است . ۴ - سر اندازان يعنى فداکاران و کسانى که سر بپاي کسى مياندازند .
 ۵ - سرى در فارسى بزرگى و سردارى و در عربى بمعنى بزرگ و در اينجا
 معنى دوم اراده شده و کلمه عربى است .

خود که یارد کرد ایضاحی چنان کاندرخوراست

شعر امری القیس کندی یا لبید عامری
یا که روشن میتواند کرد از روی کمال
راز شعر حافظ و مسعود سعد و انوری
ای دریغ آن خاطر وقاد و فکر ژرف بین
و آن سخنهای نو آئین هم بتازی هم دری
ای دریغ آن خلق دریافیز و ذهن نکته یاب
و آنهمه شیرین زبانی و آنهمه خوش محضری
ای دریغ آن روی پر آزر و آن موی سپید
چون شکفته یاسمین بر روی گلبرگ طری
آنکه از وصفش بیان عقل کلی قاصر است
چون رثای او توانم با زبان شاعری

❖ ❖ ❖

ای جهان بر مرگ این فرزند میشاید ترا
خاک اگر بر سرفشانی ور گریبان بردری
شاد باش ای جان جاویدان پاک اوستاد
کاینز مان در باغ خلد از آنچه کشتی بر خوری
زین سری گردنج بردی بیش غم نبود از آنک
حق ترا از گنج معنی دولتی داد آن سری
پاک زادی، پاک رفتی، هیچت آلایش نبود
زین جهان کالوده بینمش از ثریا تا ثری
زین جهان رستی و پیوستی بعیش جاوان
ز آنکه همز انوی فردوسی بفر دوس اندری

خانم پروین
اعتصامی
۱۳۶۰-۱۳۲۴

کاخ جهان

تا چشم بهم برزنی خرابست
 کاین بحر همیشه در انقلابست
 در فکرت افسون شیخ و شابست
 گریک سرآبست صدسرابست
 در دام زمانه کم از ذبابست^۱
 گوشت بنوای دف و ربابست
 توخفته وره پر زپیچ و تابست
 همواره نه این دلورا طنابست
 این قافله عمریست در شتابست
 کاین بادیه راحتگه ذتابست^۲
 کای راهنورد این ره صوابست
 زیراک سؤال تو بی جوابست
 در پشه کججا نیروی عقابست
 پای تو چرا اندرین رکابست
 رفعت نهه بنیکوئی ثیابست
 خودکام مینسدار کامیابست
 در خانه هزارت اگر کتابست
 سعی و عمل موسم شبابست
 مانند چراغی که بی حبابست
 کز پای تو، چون مورد غذا بست
 مسپر بامیسی که ماهتابست
 برچهره خورشید جان سحابست
 تا بردت آلودگی حجابست
 آنجا که نه باران نه آفتابست

شالوده کاخ جهان برآبست
 ایمن چه نشینی در این سفینه
 افسونگر چرخ کبود هرشب
 ای تشنه مرو کاندرین بیابان
 سیمرغ که هرگز بدام ناید
 چشمت بخط وخال دلفرب است
 تو بیخود و ایام در تکابوست
 آبی بکش از چاه زندگانی
 بگذشت مه و سال وین عجب نیست
 بیدارشو ای بخت خفته چوپان
 برگرد از آن ره که دیو گوید
 زانوارحق از اهرمن چه پرسی
 با چرخ تو با حیلله کی برآئی
 براسب فساد ازچه زین نهادی
 دولت نه با فزونی حطام است
 جز نور خرد رهنمای مپسند
 خواندن نتوانیش چون چه حاصل
 هشدار که توش و توان پیری
 بپهوده چه لرزی زهر نسیمی
 گر پای نهید بر تو پیل دانی
 بی شمع شب این راه پرخطر را
 تاچند و کی این تیره جسم خاکی
 در زمره پاکیزگان نباشی
 پروین چه حصاد و چه کشتکاری

رهزن ایام

از رهزن ایام در امانست
 بر دوش تو این بار بس گرانست
 بنگر که بدست که اش عنانست
 غارتگری چرخ ناگهانست
 از دیده ما خفتگان نهانست
 افسونگریش روشن و عیانست
 با عبرت اگر بنگری دهانست
 بی باکی این دست داستانست
 کاین قصر ز شاهان باستانست
 آگه نه که گور از پیت دوانست
 تا مستی و خواب تو اش فسانست
 کاین گمشده سالار کاروانست
 بسیار سر اینجا بر آستانست
 آن رفته که بی توشه و توانست
 جانست چراغ وجود جانست
 هنگام گل از سعی باغبانست
 خارش بکن ایدوست بوستانست
 این لعل که اندر حصار کانست
 تا ابر بهاری گهر فشانست
 گیرم که فلان گنج از فلانست
 بالاتر از اندیشه و گمانست
 بحریمت که بی گنجه و بی کرانست
 گرز آنکه هزارانش بادبانست
 مرغی که در این پست خا کدانست
 در مطبخ ما مشتی استخوانست
 هر چند تو را عرصه آسمانست
 نیکی است که پاینده در جهانست
 آنگاه تو را عمر جاودانست

آنکس که چو سیمرغ بی نشانست
 ایمن نشد از دزد جز سبکبار
 اسبی که ترا می برد بیک عمر
 مردم کشی دهر بی سلاح است
 خودکامی افلاک آشکار است
 افسانه گیتی نگفته پیداست
 هر غار و شکافی بدامن کوه
 بازیچه این پرده سحر بازیست
 دی جغد بویرانه ای بخندید
 تو اف پی گوری روان چو بهرام
 شمشیر جهان کند می نماند
 بس قافله گم گشته است از آن روز
 بس آدمیان پای بنس دیوند
 از پای در افتد به نیمه راه
 زین تیره تن امید روشنی نیست
 شادابی شاخ و شکوفه در باغ
 دل را زچه روشورده زار کردی
 خون خورده و ورخساره کرده رنگین
 آری سمن و لاله روید از خاک
 در کیسه خود بین که تا چه داری
 ز اسرار حقیقت مپرس کاین راز
 این چشمه کوچک بچشم فکرت
 اینجا نرسد کشتی بساحل
 بر پر که نگردد بلند پرواز
 گر گ فلک آهوی وقت را خورد
 اندیشه کن از باز ای کبوتر
 جز گرد نکویی مگرد هرگز
 گر عمر گذاری به نیکنامی

درملک سلیمان چراشب و روز
 پیوند کسی جوی کاشنائی است
 مگذار که میرد ز نا شتایی
 فضل است چراغی که دلفروزست
 چوگان زن تا بدست افتد
 چون چیره بدین چار دیو گردد
 گر پنبه شوی آتشت زمین است
 بس تیر زنان را نشانه کردست
 در لقمه هر کس نهفته سنگی
 یگرنگی نا پایدار گردون
 فرصت چو یکی قلعه ایست ستوار
 کالا مخر از اهرمن ازیراک
 آن زننده که دانست و زندگی کرد
 آن کو بره راست می زند گام
 بازیچه طفلان خانه گردد
 آلوده کنی خاطر و ندانی
 هیزم کش دیوان شدن زبونیست
 ننگ است بخواری طفیل بودن
 این سیل که با کوه میستیزد
 بندیش ز دیوی که آدمی روست
 در نیمه شب ناله شب اویز
 از منقبت و علم نیم ارزن
 کردار ترا سعی رهنمون است
 عطار سپهرت زیر بفروخت
 در قیمت جان از تو کار خواهند
 اطلس نتوان کرد ریسمانرا
 زاندام خود این تیرگی فروشوی
 پژمان نشود ز آفتاب هرگز

دیوت بسر سفره میمانست
 اندوه کسی خور که مهر بانست
 جانرا هنر و علم همچو نانست
 علم است بهاری که بیخزانست
 این گوی سعادت که در میانست
 آنکس که چنین بی دل و جبانست
 و مرغ شوی رو بهت زمانست
 این تیر که در چله کمانست
 بر خوان قضا آنکه میزبانست
 کم عمرتر از صرصر و دخانست
 عقل تو بر این قلعه مرزبانست
 هر چند که ارزان بود گرانست
 در پیش خردمند زننده آنست
 هر جا که برد رخت کامرانست
 آن مرغ که بی پرچومایانست
 کالایش دل پستی روانست
 روزی خور دیوان شدن هوانست
 مانند مگس هر کجا که خوانست
 بیخ افکن بسیار خانمانست
 بگریز ز نقشی که داستانست
 کی چون نفس مرغ صبح خوانست
 ارزنده تر از گنج شایگانست
 گفتار ترا عقل ترجمان است
 بگرفتی و گفتی که زعفرانست
 این گنج پندار رایگانست
 این پنبه که رشتی تو، ریسمانست
 در جوی تو این آب تاروانست
 تا بر سر این غنچه سایبانست

برزیگری آموختی و کشتی
 مسپار بتن کار های جانسرا
 یاری نکند با تو خسرو عقل
 مزروع تو گرتلخ یا که شیرین
 این دانه زمانی که مهر گانست
 این بی هنر از دور پهلوانست
 تا جهل بملک تو حکمرانست
 هنگام درو حاصلت همانست
 هر نکته که دانی بگوی پروین
 تا نیروی گفتار در زبانست

آشپاز و بران

از ساحت پاک آشپانی
 در فکرت توشی و توانی
 رفت از چمنی به بوستانی
 تا خفت بختگی زمانی
 مرغی بپرید سوی گلزار
 افتساد بسی و جست بسیار
 بر هر گل و میوه سود منقار
 یغماگر دهر گشت بیدار
 چون برق جهان ز ابر آزار
 گریه نژند خاطری شاد

چون بال و پرش طپید درخون
 افتاد ز گیر و دار گردون
 از پر سر خویش کرد بیرون
 دانست که نیست دشت وهامون
 از یاد برون شدش پریدن
 نومید ز آشپان رسیدن
 نالید ز درد سر کشیدن
 شایسته فسارغ آرمیدن
 در دیده نماند تاب دیدن
 مانا که دل از تبیدن افتاد

مجروح ز رنج زندگی رست
 آن بال و پراطیف بشکست
 صیاد سیه دل از کمین جست
 در پهلوی آن فتاده بنشست
 از قلب ، بریده گشت شریان
 و آن سینه خرد ، خست پیکان
 تا صید ضعیف گشت بیجان
 آلوده بخون مرغ دمان
 بنهاد به پشتواره و بست
 و آن صید بدست کودکان داد

چون صبح دمید مرغکی خرد
 چون دانه نیافت خون دل خورد
 افتاد ز آشپانه در جر
 تقدیر برش بکند بکسر

شاهین حوادثش فرو برد نشنید حدیث مهپر مادر
 دور فلککش بهیچ نشمرد نفعند کسکش سایه بر سر
 نا دیده سپهر زندگی مرد پرواز نکرده سوختش پر
 رفت آن هوس و امید بر باد

آمد شب و تیره گشت لانه و آن رفته نیامد از سفر باز
 کوشید فسونگر زمانه کز پرده برون نیفتد این راز
 طفلان بخیال آب و دانه خفتند و نخاست دیگر! آواز
 از بسامک آن بلند خانه کس روز عمل نکرد پرواز
 یکباره برفت از میانه آن شادی و شوق و نعمت و ناز
 ز آن گمشدگان نکرد کس یاد

آن مسکن خرد پاک ایمن خالی و خراب ماند فرجام
 افتاد گلش زسقف و روزن خار و خشکش بریخت از بام
 آرامگهی نه بهر خفتن بامی نه برای سیر و آرام
 بر باد شد آن بنای روشن نابود شد آن نشانه و نام
 از گردش روزگار توسن وز بد سری سپهر و اجرام
 دیگر نشد آن خرابی آباد

شد ساقی چرخ پیر خرسند پر دید زخون چو ساغری را
 دستی سر راه دامی افکند پیچاند برشته ای سری را
 جمعیت ایمنی پراکند شیرازه درید دفتری را
 با تیشه ظلم ریشه ای کند بر بست ز فتنه ای دری را
 خون ریخت بکام کودکی چند برچید بساط مادری را
 فرزند مگر نداشت صیاد؟

آرزش گورهر

مرغی نهاد روی بیباغی ز خرمنی
 ناگاه دید دانه اعلی بروزی
 پنداشت چینه ایست بجالا کیش ربود
 آری نداشت جز هوس چینه چیدنی
 چون دیده هیچ نیست فکندش بخاک و رفت
 زینسانش آزمود، چه نیک آزمودنی
 خواندش گهر به پیش که من اعل و ششم
 روزی باین شکاف فتادم ز گردنی
 چون من نکرده جلوه گری هیچ شاهدهی
 چون من نپورانده گهر هیچ معدنی
 مارا فکند حادثه ای، ورنه هیچگاه
 گوهر چو سنگ ریزه نیفتد ببرزی
 با چشم عقل گر نگهی سوی من کنی
 بینی هزار جلوه بنضاره کوردنی
 درچهره ام بین چه خوشیها و تاباست
 افتاده و زبون شدم از او فتادنی
 خندیده مرغ و گفت که با این فروغ و رنگ
 بفروشمت اگر بخرد کس با رزی
 چون فرق در و دانه تواند شناختن؟
 آنکو نداشت وقت نگه چشم روشنی
 در دهر بس کتاب و دبستان بود و لیک
 درس ادیب را چه کند طفل کودنی
 اهل مجاز را، ز حقیقت چه آکپیست؟
 دیو آدمی نگشت باندرز گفتنی
 آن به که مرغ صبح زند خیمه، در چمن
 خفاش را بدیده چه دشتی چه گلشنی
 دانا نجست پرتو گوهر ز مهره ای
 عاقل نخواست پاکی جان خوش از تنی
 پروین چگو نه جامه تواند برید و دوخت؟
 آنکس که نخ نکرده بی یک عمر سوزنی

اندوه فقیر

بادوک خویش پیرزنی گفت وقت کار
 کاوخ زپنبه ریشتم موی شد سفید
 ازبس که بر تو خم شدم و چشم دوختم
 کم نورگشت دیده‌ام و قامت خمید
 ابر آمد و گرفت سر کلبه مرا
 بر من گریست زار که فصل شتارسید
 جز من که دستم از همه چیز جهان تهیست
 هر کس که بود برگ زمستان خود خرید
 بی زر کسی بکس ندهد هیزم و زغال
 این آرزوست گر نگری آن یکی امید
 بر بست هر پرنده در آشیان خویش
 بگریخت هر خرنده و در گوشه ای خزید
 نور از کجا بروزن بیچارگان فتد ؟
 چون گشت آفتاب جهان تاب نا پدید
 ازرنج پاره دوختن و زحمت رفو
 خونابه دلم ز سر انگشتها چکید
 یک جای وصله در همه جامه‌ام نماند
 زین روی وصله کردموز آن روی هم درید
 دیروز خواستم چو بسوزن کنم نخعی
 لرزید بند دستم و چشمم دگر ندید
 من بس گرسنه خفتم و شبها مشام من
 بوی طعام خانه همسایگان شنید
 زاندوه دیر گشتن اندود بام خویش
 هر گه که ابر دیدم و باران دلم تپید
 پرویزنست سقف من ازبس شکستگی
 در برف و گل چگونه تواند کس آرمید
 هنگام صبح در عوض پرده، عنکبوت
 بر بام و سقف ریخته ام تارها تنید

در باغ دهر بهر تماشای غنچه ای

بر پای من بهر قدمی خارها خلسید

سیلابهای حادته بسیار دیده ام

سیل سرشک ز آن سبب از دیده ام دوید

دولت چه شد که چهره زدرماندگان بتافت

اقبال از چه راه زیبچارگان رمید

پروین توانگران غم مسکین نمیخورند

بیهوده اش مکوب که سردست این حدید

وزن شازده

که دشمن را ز پشت قلعه راندیم

گرفتاران مسکین را رها ندیم

بر آتشهای کین آبی فشان ندیم

سرشک از دیده طفلان چکاندیم

همان شربت بدخواهان چشاندیم

یکی زو کینه جو تر پیش خواندیم

جو دزد خانه را بالا نشان ندیم

جو عمری باعدوی نفس ماندیم

ز جیل این بار را با خود کشان ندیم

قبای زندگانی را در اندیم

نوشتیم و باهر یمن رساندیم

سگ پندار را از پی دو اندیم

برای گرگ، آهو بروراندیم

همانجا گله خود را چراندیم

ز دام این مرغ وحشی را پراندیم

حکایت کرد سرهنگی بکسری

فراری های چابک را گرفتیم

بخون کشتگان شمشیر شستیم

ز پای مادران کشیدیم خلسخال

ز جام فتنه هر تلخی چشیدیم

بگفت این خصم را راندیم، اما

کجا با دزد بیرونی در افتیم

ازین دشمن در افکندن چه حاصل

ز غفلت زیر بار عجب رفتیم

نداده ابره را از آستر فرق

در این دفتر بهر رمزی رسیدیم

دویدیم استخوانی را ز دنبال

فسون دیو را از دل نپشتیم

پلنگی جای کرد اندر چراگاه

ندانستیم فرصت را بدل نیست

دزد و قاضی

خلق بسیاری روان از پیش و پس
 دزد گفت از مردم آزاری چه سود
 گفت بدکار از منافق بهتر است
 گفت هستم همچو قاضی راهزن
 گفت در همین تلبیس شماست
 گفت میدانیم و میدانی چه شد
 گفت بیرون آر دست از آستین
 مال دزدی جمله در انبار تست
 من زدیوار و تو از در می بری
 گر یکی باید زدن صد میزنی
 در ره شرعی توقطاع الطریق
 تو ربا ورشوه میگیری بزور
 خود گرفتگی خانه از دست یتیم
 توسیله دل مدرک و حکم و سنده
 دزد عارف دفتر تحقیق برد
 خود فروشان زودتر رسوا شوند
 شحنه مارا دید و قاضی را ندید
 تو بدیدی، کیج نکریدی راهرا
 راستی از دیگران میخواستی
 با ردای عجب عیب خودمپوش
 میبرند آنگه ز دزد گاه، دست
 نیت پاکان چرا آلوده بود
 دزدی حکام روز روشن است
 دیو، قاضی را بهر جاخواست برد

برد دزدی را سوی قاضی عسس
 گفت قاضی این خطا کاری چه بود
 گفت بد کردار را بد کیفراست
 گفت هان بر گوی شغل خویشتن
 گفت آن زرها که بردستی کجاست
 گفت آن لعل بدخشانی چه شد
 گفت پیش کیست آن روشن نگین
 دزدی پنهان و پیدا کار تست
 تو قلم بر حکم داور میبری
 حد بگردن داری و حد میزنی
 میزنم گر من ره خلق ای رفیق
 میبرم من جامه درویش عور
 دست من بستی برای یک گلیم
 من ربودم موزه وطاشت و نمده
 دزد جاهل گر یکی ابریق برد
 دیده های عقل گر بینا شوند
 دزد زر بستند و دزد دین رهید
 من براه خود ندیدم چاهرا
 میزدی خود پشت پا بر راستی
 دیگر ای گندم نمای جو فروش
 چیره دستان می ربایند آنچه هست
 در دل ما حرص و آلایش فزود
 دزد اگر شب گرم یغما کردنست
 حاجت ار مارا ز راه راست برد

سپید و سیاه

کیوتری سحر اندر هوای پروازی
 پیام لانه بیاراست پر ولی نپرید
 رسید پر پرش از دور ناوکی جانسوز
 مبرهن است کز آن طعنه برداش چه رسید
 شکسته شد پر و بالی، نزار گشت تنی
 گسست رشته امیدی و زکمی بدرید
 گذشت بر در آن لانه شامگه زاغی
 طیب گشت چو رانچوری کبوتر دید
 بر رفت و خار و خس آورد و سایه بانی ساخت
 برای راحت بیمار خویش پس کوشید
 هزار گونه ستم دید تا بروزن و بپزد
 ز بر آبی درختان سبز برده کشید
 ز جویبار بمنقار خویش آب زد و نوش
 بیخ کرد دره و میوه ای ز شاخ جید
 گهی بدر شد و گه مادر و گهی دربان
 طعمه داد و نوازش نمود و ناله شنید
 ببرد آنهمه بار جفا که تا روزی
 ز درد و خشکی و رنج، دردمند رهید
 بزاع گفت چه نسبت سپید را سیاه
 ترا بیماری بیکدیگر چه کس طلبید
 بگفت نیت من انصاف و یکرنگیست
 تقاوتی نکند خدمت سیاه و سفید
 ترا چو من بدن خرد مهر و بیو نیست
 مرا بسین نو در من رنگ و پوست و ورید
 صفای صحبت و آئین بگندانیست
 چه بیمگر که فداهاست همه را که جدید
 ز نرد سوختگان بی خیر نهان رفت
 زمان کار ناپید بکنج خانه خرید
 غرض کنشودن نعل سعادتست بجهت
 چه فرقی کرد ز سرخ و گریهن است کلیه

قلب مجروح

دی کودکی بدامن مادر گریست زار
 کز کودکان کوی بمن کس نظر نداشت
 طفلی مرا ز پهلوی خود بیگناه راند
 آن تیر طعنه زخم کم از بیشتر نداشت
 اطفال را بصحبت من از چه میل نیست
 کودک مگر نبود کسی کو پدر نداشت
 امروز اوستاد بدرسم نگه نکرد
 مانا که رنج و سعی فقیران ثمر نداشت
 دیروز در میانۀ بازی ز کودکان
 آن شاه شد که جامۀ خلقان بیر نداشت
 من در خیال موزه بسی اشک ریختم
 این اشک آرزو زچه هرگز اثر نداشت
 جز من میان این گل و باران کسی نبود
 کو موزه ای بپا و کلاهی بسر نداشت
 آخر تفاوت من و طفلان شهر چیست
 آئین کودکی ره و رسم دگر نداشت
 هرگز درون مطبخ ما هیزمی نسوخت
 وین شمع، روشنائی ازین بیشتر نداشت
 همسایگان ما بره و مرغ میخورند
 کس جزم و تو قوت زخون جگر نداشت
 بر وصله های پرهنم خنده میکنند
 دینار و درهمی پدر من مگر نداشت ؟
 خندید و گفت آنکه بفقر تو طعنه زد
 از دانه های گوهر اشکت خبر نداشت
 از زندگانی پدر خود پرس؛ از آنک
 چیزی بغیر تیشه و داس و تبر نداشت
 این بوریای کهنه بصد خون دل خرید
 رختش گه آستین و گهی آستر نداشت

بس رنج برد و کس نشمردش بهیچ کس
 گمنام زیست آنکه ده وسیم وزر نداشت
 طفل فقیر را هوس و آرزو خطاست
 شاخی که از تگرگ نگون گشت بر نداشت
 نساج روزگار درین پهن بارگاه
 از بهر ما قماش ازین خوبتر نداشت

هست و هوشیار

محتسب مستی بره دید و گریبانش گرفت
 مست گفت ای دوست این پیراهنست افسار نیست
 گفت مستی ز آن سبب افتان و خیزان میروی
 گفت جرم راه رفتن نیست، ره هموار نیست
 گفت میباید ترا تا خانه قاضی ببرم
 گفت رو صبح آئی، قاضی نیمه شب بیدار نیست
 گفت نزدیکست والی را سرای، آنجا شویم
 گفت والی از کجا در خانه خمسار نیست
 گفت تا داروغه را گوئیم در مسجد بخواب
 گفت مسجد خوابگاه مردم بدکار نیست
 گفت دیناری بده پنهان و خود را وارهان
 گفت کار شرع کار درهم و دینار نیست
 گفت از بهر غرامت جامه ات بیرون کنم
 گفت پوسیده است، جز نقشی ز بود و تار نیست
 گفت آگه نیستی کز سر در افتادت کلاه
 گفت در سر عقل باید، بی کلاهی عار نیست
 گفت می بسیار خوردی ز آن چنین بیخود شدی
 گفت ای بیپوده گو! حرف کم و بسیار نیست
 گفت باید حد زنده هشیار مردم مست را
 گفت آری، لیکن اینجا هیچکس هشیار نیست!

فریاد حمصوت

فتاد طائری از لانه و ز درد تنید
 بزیر پرچونگه کرد دید پیکانی است
 بگفت آن که بدریای خون فکنند مرا
 ندید دردل شوریده ام چه طوفانی است
 کسیکه بر رگ من تیر زد نمیدانست
 که قلب خرد مرا هم ورید و شریانی است
 ربود مرغکم از زیر پر بنف و نگفت
 که مادری و پرستاری و نگهبانی است
 اسیر کردن و کشتن، تفرج و بازی است
 نشانه کردن مظلوم، کار آسانی است
 ز بام خرد گل اندود پست ما پیدا است
 که سقف خانه جمعیت پریشانی است
 شکست پنجه و منقار من و لیک چه باک
 پلنگ حادثه را نیز چنگ و دندان است
 گرفتم آن که پایان رسید فرصت ما
 برای فرصت صیاد نیز پایانی است
 فتاد پایه، چنین خانه را چه تعمیری است
 گداخت سینه، چنین درد را چه درمانی است
 چمن خوش است و جهان سبز و بوستان خرم
 برای طائر آزاد جای جولانی است
 زمانه عرصه برای ضعیف تنگ گرفت
 هماره، بهر توانا فراخ میدانی است
 همیشه خانه بیداد و جور آباد است
 بساط ماست که ویران ز باد و بارانی است
 نگفته ماند سخن های من، خوشا مرغی
 که لانه اش که سعی و عمل دبستانی است
 مراهر آنکه در افکنند همچو گوی بسر
 خبر نداشت که در دست دهر چو گانی است

زرنج بیسرو سامانی منش چه غم است
 همین بس است که اورا سری و سامانی است
 حدیث نیک و بد ما نوشته خواهد شد
 زمانه را سند و دفتری و دیوانی است
 کسی ز درد من آگه نشد، ولیک خوشم
 که چند قطره خونم بدست و دامانی است
 هزار کاخ بلند، از بنا کند صیاد
 بهای خار و خس آشیان ویرانی است
 چه لانه ای و چه قصری، اساس خانه یکی است
 بشهر کوچک خود، مورهم سلیمانی است
 ز دهر، گردل تنگم فشار دید چه غم
 گرفته دست قضا هر کجا گریبانی است
 چه برتری است ندانم بمرغ مردم را
 جز اینکه دعوی با حال کند که انسانی است
 در این قبیله خود خواه هیچ شفقت نیست
 چو نیک در نگری هر چه هست عنوانی است

بی آرزو

در آن خفتن باو گنجی چنین گفت:
 مرا زین خاکدان تیره بردار
 کشیدن رنج و کردن بردباری
 نهادن گوهر و برداشتن سنگ
 هم-ائی را فکندن استخوانی
 بجای آب و نان، خونابه خوردن
 شدن خاکستر و آتش نهفتن
 که دادت آسمان، بیرنج گنجی
 بخر پا تابه و پیراهنی چند
 چراغی، موزه‌ای، فرش، قبائی
 نخواهد بود غیر از محنت و رنج
 زرو گوهر چه یکدامن چه یکمشت
 که مارا نیست دردل آرزویی
 نیفتاد آنکه مانند من افتاد
 چه غم گردیو گردون دست ما بست
 نه این گنجینه میخواهم نه آن مار
 که داریم در کمین عقل و جانند
 گهی دزد از در آید گه زدیوار
 نکردند این گل پر خار را بوی
 چو هیچم نیست، هیچ از کس نخواهم
 عدوی نفس، در زنجیر خوشتر

بغاری تیره، درویشی دمی خفت
 که من گنجم، چو خاکم پست مشمار
 بس است این انزوا و خاکساری
 شکستن خاطری در سینه‌ای تنگ
 فشردن در تنی، پاکیزه جانی
 بنام زندگی هر لحظه مردن
 بخش آسودن و بر خاک خفتن
 ترا زین پس نخواهد بود رنجی
 ببر زین گوهر و زردامنی چند
 برای خود مهیا کن سرائی
 بگفت ای دوست ما را حاصل از گنج
 چو میباید فکند این بشته از پشت
 ترا بهتر که جوید نامجوئی
 مرا افتادگی آزادگی داد
 چو ما بستیم دیو آز را دست
 چو شد هر گنج را ماری نگهدار
 نهان در خانه دل رهنانند
 چو زر گردید اندر خانه بسیار
 سبکباران، سبکرفتند ازین کوی
 زتن ز آن کاستم کز جان نکاهم
 فسون دیو، بی تأثیر خوشتر

هر اس راه و بیم رهنم نیست

که دیناری بدست و دامنم نیست

قبره بخت

دختری خرد شکایت سر کرد
 دیگری آمد و در خانه نشست
 موزه سرخ مرا دور افکند
 یاره و طوق زر من بفروخت
 سوخت انگشت من از آتش و آب
 دختر خویش بمکتب بسپرد
 بسخن گفتن من خرده گرفت
 هرچه من خسته و کاهیده شدم
 اشک خونین مرا دید وهمی
 هر دو را دوش بمهمانی برد
 آن گلوبند گهر را چون دید
 نزد من دختر خود را بوسید
 عیب من گفت همی نزد پدر
 همه نا راستی و تهمت بود
 هر که بد کرد، بدانندش سپهر
 تا نبینند پدرم روی مرا
 شب بجاروب و رفویم بگماشت
 پدر از درد من آگاه نشد
 چرخ را عادت دیرین این بود
 مادرم مرد و مرا در یم^۱ دهر
 آسمان خرمن امید مرا
 چه حکایت کنم از ساقی بخت
 مادرم بال و پریم بود و شکست

من سیه روز نبودم ز ازل
 هر چه کرد این فلک اخضر کرد

شکایت پیروزن

روز شکار ، پیرزنی با قباد گفت
 کز آتش فساد تو جز دود آه نیست
 روزی بیا بکلبه ما از ره شکار
 تحقیق حال گوشه نشینان گناه نیست
 هنگام چاشت ، سفره بی نان ما ببین
 تا بنگری که نام و نشان ازرفاه نیست
 دزدم لعاف برد و شبان گاو پس نداد
 دیگر بکشور تو امان و پناه نیست
 از تشنگی ، کدو بنم امسال خشک شد
 آب قنات بردی و آبی بچاه نیست
 سنگینی خراج ، بما عرصه تنگ کرد
 گندم تورا ست ، حاصل ما غیر گاه نیست
 در دامن تو دیده جز آلودگی ندید
 بر عیب های روشن خویش نگاه نیست
 حکم دروغ دادی و گفתי حقیقت است
 کار تباه کردی و گفתי تباه نیست
 صد جور دیدم از سگ و دربان بدر گهت
 جز سقله و بخیل در این بارگاه نیست
 ویرانه شد ز ظلم تو هر مسکن و دهی
 یغما گراست چون تو کسی ، پادشاه نیست
 مردی در آن زمان که شدی صید گرگ آز
 از بهر مرده حاجت تخت و کلاه نیست
 یکدوست از برای تو نگذاشت دشمنی
 یک مرد در زمجوی ، ترا در سپاه نیست
 جمعی سیاه روز سیه کاری توانند
 باور مکن که بهر تو روز سیاه نیست
 مزدور خفته را ندهد مزد هیچکس
 میدان همت است جهان ، خوابگاه نیست
 تقویم عمر ماست جهان ، هر چه میکنیم
 بیرون ز دفتر کهن سال و ماه نیست
 سختی کشتی ز دهر چو سختی دهی بخلق
 در کیفر فلک غلط و اشتباه نیست

گرگ و سمگ

پیام داد سگ گله را شی گرگی
 که صبحدم بره بفرست، میهمان دارم
 مرا بخشم میاور؛ که گرگ بدخشم است
 درون تیره و دندان خونفشان دارم
 جواب داد: مرا با تو آشنائی نیست
 که رهزنی تو و من نام پاسبان دارم
 من از برای خور و خواب تن نپروردم
 همیشه جان بکف و سر بر آستان دارم
 مرا گران بخریدند، تا بکار آیم
 نه آنکه کارچوشد سخت، سرگران دارم
 مرا قلاده بگردن بود، پلاس به پشت
 چه انتظار از این بیش ز آسمان دارم
 عنان نفس ندادم چو غافلان از دست
 کنون بدست توانا دوصد عنان دارم
 گرفتم آنکه فرستادم آنچه میخواهی
 زخود چگونه چنین ننگ را نهان دارم
 هراس نیست مرا هیچگه ز حمله گرگ
 هراس کم دلی بره جبان دارم
 هزار بار گریزند مت بدره و کوه
 هزارها سخن از عهد باستان دارم
 شبان بجرأت و تدبیرم آفرینها خواند
 من این قلاده سیمین از آنزمان دارم
 رفیق دزد نگردم بحیل و تلبیس
 که عمرهاست بکوی وفا مکان دارم
 درستکارم و هرگز نمانده ام بیکار
 شبان گرم نبرد، پاس کاروان دارم
 مرا نکشته، باغل درون نخواهی شد
 دهان من نتوان دوخت، تا دهان دارم

جفای گرگ مرا تازگی نداشت، هنوز
سه زخم کهنه به پهلو و پشت وران دارم
دوسال پیش بدن‌دان دم تو برکندم
کنون زگوش گذشتی - چنین گمان دارم
دکان کید برو جای دیگری بگشای
فروش نیست در آنجا که من دکان دارم

احسان بی شعر

بارید ابر بر گل پژمرده‌ای و گفت
کز قطره بهر گوش تو آویزه ساختم
از بهر شستن رخ پاکیزه‌ات ز گرد
بگرفتم آب پاک ز دریا و تاختم
خندید گل که دیر شد این بخشش و عطا
رخساره ای نماند، ز گرما گداختم
ناسازگاری از فلک آمد و گرنه من
با خاک خوی کردم و با خار ساختم
نخواست هیچگاه مرا، گرچه بی دریغ
هر زیر وبم که گفت قضا، من نواختم
تا خیمه وجود من افراشت بخت گفت
کز بهر واژگون شدنش بر فراختم
دیگر ز نرد هستیم امید برد نیست
کز طاق و جفت آنچه مرا بود باختم
منظور و مقصدی نشناسد بجز جفا
من با یکی نظاره جهان را شناختم

نشان آزادگی

بسوزنی ز ره شکوه گفت پیرهنی
 بین زجور تو مارا چه زخمها بتن است،
 همیشه کار تو سوراخ کردن دلهاست
 هماره فکر تو، بر پهلوئی فروشدن است
 بگفت گره و رفتار من نداری دوست
 برو بگوی بدرزی که رهنمای من است
 و گرنه بی سبب از دست من چه مینالی
 ندیده زحمت سوزن کدام پیرهن است ؟
 اگر بخار و خسی فتنه ای رسد دردشت
 گناه داس و تبر نیست، جرم خار کن است
 ز من چگونه ترا پاره گشت پهلو و دل
 خود آگهی که مرا پیشه، پاره دوختن است
 چه رنجها که برم بهر خرقة دوختنی
 چه و صدمه ها که ز من بر لعاف پیرزن است
 بدان هوس که تن این و آن بیاریم
 مرا وظیفه دیرینه ، ساده زیستن است
 ز در شکستن و خم گشتنم نیامد عار
 چرا که عادت من بازمانه ساختن است
 شعار من ز بس آزادگی و نیک دلی
 بقدر خلق نژودن، ز خویش کاستن است
 همیشه دوختنم کار و خویش عریانم
 بغیر من که تپه از خیال خویشتن است ؟
 یکی نپاخته ، ایدوست ! دیگری نبرد
 جهان و کار جهان همچو نرد باختن است
 ببايد آنکه شود بزم زندگی روشن
 نصیب شمع، مپرس از چاره روی سوختن است
 هر آن قماش که از سوزنی جفا نکشد
 عبت در آرزوی هم نشینی بدن است

میان صورت و معنی بسی تفاوتهاست
 فرشته را بتصور مگوی اهرمن است
 هزار نکته ز باران و برف میگوید
 شکوفه‌ای که بفصل بهار درچمن است
 هم از تحمل گرما و قرن‌ها سختی است
 اگر گهر به بدخش و عقیق در یمن است

کارگاه حریر

به کرم پیله شنیدم که طعنه زد حلزون
 که کار کردن بی مزد ، عمر باختن است
 بی هلاک خود ای بیخبر چه میکوشی
 هر آنچه ریخته‌ای ، عاقبت ترا کفن است
 بدست جهل به بنیاد خویش تیشه زدن
 دو چشم بستن و در چاه سرنگون شدن است
 چو ما ، برو درودیوارخانه محکم کن
 مگرد ایمن و فارغ ، زمانه راهزن است
 بگفت قدر کسی را نکاست سعی و عمل
 خیال پرورش تن ، ز قدر کاستن است
 بخدمت دگران دل‌چگونه خواهد داد
 کسی که همچو تو دادم بفکر خویشتن است
 بدیگ حادثه ، روزی گرم بجوشانند
 شگفت نیست که هر گاه از فضای زیستن است
 بروز مرگم اگر پیله، گور گشت و کفن
 بوقت ز ند گیم، خوابگاه و پیرهن است
 مرا بخیره نخوانند کرم ابریشم
 بهر بساط که ابریشمی است، کار من است
 ز جانفشانی و خو نخوردن قبیله ماست
 برند و دیبه گلرنگ هر که را بتن است

فایده په نوشیروان

بزرگمهر بنوشیروان نوشت که خلق
 ز شاه خواهش امنیت و رفاه کنند
 شهان اگر که به تعمیر مملکت کوشند
 چه حاجت است که تعمیر بارگاه کنند
 چرا کنند کم از دسترنج مسکینان
 چرا به مظلومه افزون بمال و جاه کنند
 چو کج روی تو، نیویند دیگران ره راست
 چو یک خطا ز تو بینند، صد گناه کنند
 بلشکر خرد و رای و عدل و علم گرای
 سپاه اهرمن ، اندیشه زین سپاه کنند
 جواب نامه مظلوم را تو خویش فرست
 بسا بود که دیرانت اشتباه کنند
 زمام کار بدست تو چون سپرد سیمهر
 بکار خلق چرا دیگران نگاه کنند
 اگر بدفتر حکام ننگری یک روز
 هزار دفتر انصاف را سیاه کنند
 اگر که قاضی و مفتی شوند سفله و دزد
 دروغگو و بدانندیش را گواه کنند
 بسمع شه نرسانند حساسدان قوی
 تظلمی که ضعیفان داد خواه کنند
 بیوش چشم ز بندار و عجب کاین دوش ریگ
 بر آن سرنند که تا فرصتی تپاه کنند
 چو جای خود شناسی ، بحیله مدعیان
 ترا ز اوج بلندی بقعر چسپاه کنند
 بترس ز آه ستم دیدگان که در دل شب
 نشسته اند که نفرین پیداشاه کنند
 از آن شرار که روشن شود ز سوزدلی
 بیک اشاره دوصد کوه را چو گاه کنند

سند بدست سیه روزگار ظلم، بس است
 صحیفه ای که در آن ثبت اشک و آه کنند
 چو شاه جور کند، خلق در امید نجات
 همی حساب شب و روز و سال و ماه کنند
 هزار دزد کمین کرده اند بر سر راه
 چنان مباش که برم و کب تو راه کنند
 مخسب، تا که نییچاند آسمانت گوش
 چنین معامله را بهر انتباه کنند
 تو کیمیای بزرگی بجوی، بی خبران
 بهل که قصه ز خاصیت گیاه کنند

این قطعه را برای سنگ هزار خودم سروده‌ام

ایمکه خاک سپش بالین است	اختر چرخ ادب، پروین است
گرچه جز تلخی از ایام ندید	هرچه خواهی سخش شیرین است
صاحب آنهمه گفتار، امروز	سائل فاتحه و یاسین است
دوستان به که ز وی یاد کنند	دل بی دوست، دلی غمگین است
خاک دردیده بسی جانفرساست	سنگ بر سینه بسی سنگین است
بیند این بستر و عبرت گیرد	هر که را چشم حقیقت بین است
هر که باشی و ز هر جا برسی	آخرین منزل هستی، این است
آدمی هرچه توانگر باشد	چون بدین نقطه رسد، مسکین است
اندر آنجا که قضا جمله کند	چاره تسلیم و ادب تمکین است
زادن و کشتن و پنهان کردن	دهر را رسم و ره دیرین است
خرم آنکس که در این محنت گاه	خاطری را سبب تسکین است

شہریار
محمد حسین
۱۳۲۴
ہجری قمری

سرود آبخار

چون خواب نوشین یاد دارم ماهتابی
 روشنتر از روز سپید کامگاران
 بیلاق بود و آبخار و جنگل و کوه
 دنیای شب از پرتو مه نور باران
 لطف هوا چندانکه گفتی الفتی داشت
 خاموشی شب بسا خروش آبخاران
 در گوش دل افسانه آفاق میگفت
 دلکش سرود آبخار از کوهساران
 آویخته گل از فراز شاخ گلین
 چونانکه از گوش عروسان گوشوران
 برداشته از شاخساران لحن داود
 هرسو هزار آوا هزاران در هزاران
 هنگامه عشق و نشاط نوجوانی
 هنگام گلگشت و بساط نوبهاران
 لب بر لب نی بر سر سنگی نشستم
 سرکرد نی بامن نوای غمگساران
 تا دختر دهقان برون از خانه بشتافت
 چون لاله‌ای افروخته بر سبزه زاران
 چون غنچه در چادر نمازی سرخ و دلکش
 میشد سبو در کف بطرف چشمه‌ساران
 چشمک زنان بر من گل چادر نمازش
 چون دیده اختر که بر اخترشماران
 رفتم لب جمو بسا نیاز تشنه کامی
 همچون گدا برخوان ناز شهریاران
 من از نهیب عشق او لرزنده چون بید
 او رسته چون سرو از کنار جویباران
 رخساره او از جمال کبریائسی
 پرتو فکن بر شیوه آئینه داران

افشانند گیسو چون ملک در حال پرواز
یا پرچی زرین بدست شهسواران (!)
عرض نیاز خویش کردم نازنین را
وز یأس و امیدم دلی چون بمقراران
لیکن به لبخندی که بودش تا کی از مهر
بگشودم از دل عقده چون امیدواران
با ساعدی سیمین سبو در دست من داد
چون سیمبر ساقی که ساغر بر (!) خمباران
نوشیدم آب و تشنه تر گردیدم آری
سیری کجا و جام و وصل گل‌مندان
حالی نه آن حالم بجا و نی جوانی
چون نخل بی برگ و برم در شورده زاران
سر زیر پر کرده ، ز باران حوادث
در بر گرفته زانوان ، چون سوگواران
نه دست تا آویزم از دامن دلبر
نه پای تا بگریزم از بیداد یاران
باری به تلخی روزگاری میگذارم
آوخ از آن نوشین و دلکش روزگاران

زندانی زندگي

تا هستم ای رفیق ندانی که کیستم
روزی سراغ وقت من آئی که نیستم
در آستان مرگ که زندان زندگي است
تپمت بخویشتن نتوان زد که زیستم
بیداست از گلاب سرشکم که من چو گل
بکروز خنده کردم و عمری گریستم
طی شد دو بیست ساله و انگار کن دو بیست
چون بخت و کام نیست چه سود از دو بیستم
گوهر شناس نیست در این شهر ، شهر یار
من در صنف خذف چه بگویم که چیستم

بازار شوق

یاد آنکه جز بروی منش دیده وان بود
 و آن سست عهد جز سری از ماسوا نبود
 امروز در میانه کدورت نهاده پای
 آن روز در میان من و دوستی جان بود
 کس دل نمیدهد به حبیبی که بیوفاست
 اول حبیب من بخدا بیوفا نبود
 دل با امید وصل بجان خواست درد عشق
 آن روز درد عشق چنین بی دوا نبود
 تا آشنای ما سر بیگانگان نداشت
 غم با دل رمیده ما آشنا نبود
 از من گذشت و من هم از او بگذرم ولی
 با چون منی بغیر محبت روا نبود
 دوشم نخفت دیده ببالین دل ولی
 مسکین دلم بزحمت مردم رضا نبود
 اکنون بکودکی که نبودم اسیر عشق
 افسوس میخورم که دلم با خدا نبود
 گرنای دل نبود و دم آه سرد ما
 بازار شوق و گرمی شور و نوا نبود
 سوزی نداشت شعر دل انگیز شهریار
 گر همه ترانه ساز صبا نبود

نبی «مجزون»

امشب ای ماه بدر دل من تسکینی
 آخر ای ماه تو همدرد من مسکینی
 کاهش جان تو من دارم و من میدانم
 که تو از دوری خورشید چهامی بینی
 تو هم ای بادیه پیمای محبت چون من
 سر راحت ننهادهای بسر بالینسی
 هر شب از حسرت ماهی من و یکدما من اشک
 تو هم ای دامن مهتاب ! پراز پروینی
 همه در چشمه مهتاب غم از دل شویند
 امشب ای ماه تو هم از طالع من غمگینی
 من مگر طالع خود در تو توانم دیدن
 که تو ام آینه بخت غبار آگینی
 باغبان خار ندامت بجگر میشکند
 برو ای گل که سزاوار همان گلچینی
 نبی مجزون مگر از تربت فرهاد دمید
 که کند شکوه ز هجران لب شیرینی
 تو چنین خانه کن و دلشکن ای بادخزان
 گر خود انصاف کنی (!) مستحق نفرینی
 کی بر این کلبه طوفان زده سر خواهی زد
 ای پرستو که پیام آور فروردینی
 شهریارا اگر آئین محبت باشد
 چه حیاتی و چه دنیای بهشت آئینی

گاش یارب

در دیاری که در او نیست کسی یار کسی
 کاش یارب که نیفتد بکسی کار کسی
 هر کس آزار من زار پسندید ولی
 نپسندید دل زار من آزار کسی
 آخرش محنت جانکاه بچاه اندازد
 هر که چون ماه بر افروخت شب تار کسی
 سودش این بس که بهیچش بفروشد چو من
 هر که با قیمت جان بود خریدار کسی
 سود بازار محبت همه آه سرد است
 تا نکوشید پی گرمی بازار کسی
 من بیداری از این خواب چه سنجم که بود
 بخت خوابیده کس دولت بیدار کسی
 غیر آزار ندیدم چو گرفتارم دید
 کس مبادا چو من زار گرفتار کسی
 تا شدم خوار تو رشکم بعزیزان آید
 بارالها که عزیزی نشود خوار کسی
 آنکه خاطر هوس عشق و وفادار دازاو
 بهوس هر دو سه روزی است هو ادار کسی
 لطف حق یار کسی باد که در دوره ما
 نشود یار کسی تا نشود بار کسی
 گر کسی را نفعکنیم بسر سایه چو گل
 شکر ایزد که نبودیم بیا خار کسی
 شهر یارا سر من زیر پی کاخ ستم
 به که بر سر فتم سایه دیوار کسی

دکتر حریری
علی اصغر
۱۳۳۴
هجری قمری

دختر ك خياط

ای کاش که آن دختر که درزی وحشی
 دیروز در آن انجمن انس نبود
 یا شرم نهادی و بشوخی گرویدی
 گفתי و غزل خواندی و آواز سرودی
 با من بنشستی و بمن عهد بیستی
 وز خاطر من زنگ ملالت بزودی
 دل دادی و دل بردی و دل باز گرفتی
 چندان که فغان کردم، از من نشنودی
 بندم بنهادی و بزنجیر کشیدی
 وز چشم مرا چشمه خوناب گشودی
 چندان بعدا بم بفشردی، که بآخر
 چون تار نخم لاغر و بساریک نمودی
 آنکه بگرفتی که ز سوزن گذرانند
 تابیدی و رشتی و بانگشت بسودی
 از سوزن او بر نگذشتی نخ سرکش
 برگشتی و بر سر کشی خویش فزودی
 پس یک دوسه بارش بدهن بردی و هر بار
 آن نخ - که منم - از دولبش بوسه بودی

مرگ یار معلول

رنجی که جانم از غم آن خون جگر کشید
 نشنیده‌ام که جانی از آن بیشتر کشید
 مهلت نداد چرخ که او را ببر کشم
 من حسرتش کشیدم و گورش ببر کشید
 از عمر در شکنجه و با مرگ در جدال
 عمری عذاب و رنج ز درد جگر کشید
 بگذاخت همچو شمع تن نازنین او
 از سوزش تبی که تنش در شر کشید
 بنشست گرد مرگ بروی پریده رنگ
 گفتی که ابر هاله بگرد قمر کشید
 بگشاد چشم تا نظری بنگرد مرا
 مرگش امان نداد و قلم بر نظر کشید
 زین در به آن درازی درمان شدم ، ولی
 داغش اجل بجان من در بدر کشید
 گفتم که ناز آن بدن نازنین کشم
 خاکم بسر که ناز و را خاک بر کشید
 پیچیده شد پیرده مآتم سرای من
 تا رخت ازین سرا بسرای دگر کشید
 کیتی چو شب بدیده من تیره گشت و تار
 ز آن واپسین دمی که بگاہ سحر کشید
 با جمله دانش من و چندان دواى درد
 دردا که یار جام اجل را بسر کشید

پادشاه !

پادشاهها کشور جم پیر شد وز دور چرخ
 آنچنان فرسود کردشمن ورا ز نهار نیست
 چاره این مادر پیر این زمان دردست تست
 ملک پیر از سر جوان کردن، ترادشوار نیست
 هیچ بیماری نگردد زود تسلیم اجل
 گر طیبیان ورا رأی و خرد بیمار نیست
 پادشاه ! کارمند از کاردانان بسرگزین
 خانه کی روئین بود گریبی فکن معمار نیست؟
 کاردان مستورمانند چون کند نادان ظهور
 ز آنکه نادان شادمان از جلو هشیار نیست
 دود ایران گر ز من پرسى، مرا رأی این بود
 کاندرا آنجا کارها دردست اهل کار نیست
 کاردانانند از اولاد ایران بی شمار
 لیک از ایشان نامی اندر دفتر و طومار نیست
 فی المثل من بنده در پاریس بی نام و نشان
 آن چنانم کز وجودم در وطن آثار نیست
 سالها عمرم همدرد شد در ره کسب علوم
 در همه ایران شها همسنگ من بسیار نیست
 یکتن از اهل سفارت آگهی از من نداشت
 در سفارتخانه - شاه ! فضل را مقدار نیست
 من که روشن بین ودانایم مرا آنجا چکار؟
 مرد روشن بین ودانارا بدان در، بار نیست
 دزدنه، کژنه، یهودی نه، دغل نه، هرزه نه
 زشتیم اندیشه و نامردیم کردار نیست
 در زمان چون توشاهی کارسنج و کاردان
 ملک ایران بی نیاز از چون منی ناچار نیست
 بارگاه ملک شاه ! از پلیدان پاک دار
 آستان کعبه جای لاشه مردار نیست
 ملک ایران را بجز رأی شهنشاہ جوان
 چاره آزادی از این وضع ناهنجار نیست

فرزاد
مسعود
١٤٢٤
هجری قمری

بهره‌رگ صادق هدایت

سرگشته در این مرحله چون گوی بماندیم
 ز آن سوی نرفتیم و ازین سوی بماندیم
 تو آب روان بودی و رفتی سوی دریا
 ما سنگ و کلوخیم ، ته جوی بماندیم
 چون بباد توزی کشور جهان رفتی آزاد
 ما خاک صفت بر سر این کوی بماندیم
 زنجیر علایق را چون شیر گسستی
 ما ، مورمنش ، بسته یک موی بماندیم
 صد خوان هنر چیدی و ما گرسنه طبعان
 بعد از تو پی‌رنگ و پی بوی بماندیم
 شایسته همراهی سیم‌رغ مگس نیست
 ماندن حد ما بود ، از آن‌روی بماندیم
 نشناخته قدر گهرت عمری ، ناچار
 از دیده گهر بار - گهر جوی بماندیم

بی‌حاصلی

چه سود از شمع فکرت سوختنها ؟
 گزیدن سوزن کلک و نخ سطر
 ؟ بدان ، بزم خرد افروختنها ؟
 هنر را جامه نو دوختنها ؟
 فراوان صرف کردن نقد هستی
 بجایش نقد درد اندوختنها ؟
 ؟ بقصری نمان جو محتاج بودن
 ولیکن آبرو نفروختنها ؟
 بتلخی بگذراندن روزگاران
 ولیکن تجربت ناموختنها ؟
 چه چاره - گر خداکاری نسازد
 بغیر از ساختنها ، سوختنها ؟

بی بی و آنم گه ...

بسته است این در ، دلا ، باید دردیگر زدن
 ورنباشد آن میسر ، دست غم برسوزن
 زین سرای مرده جانان سر برون ناید، مکن
 حلقه آزاری ، و بس کن حلقه بر این در زدن
 ساخت باید مرغ را با خستگیهای قفس
 خسته تر خواهد شد از بیهوده بال و پر زدن
 دل زخیل غم ندارد باک لیک ای منکران
 تا به کی تنها توان بر قلب این لشکر زدن؟
 وای آن غواص و ازون بخت نا بخرد، که خواست
 غوطه در دریای پر آشوب بی گوهر زدن
 گرچه پیرو خسته شد رهرو، ز گمراهی نرسد
 نک چه سود از تهمت اضلال بر رهبر زدن؟
 جز سخن شناس بد باطن کرا یارا بود
 بی محابا طعنه بر قرآن پیغمبر زدن ؟
 پیش ازینم حاصل از می ذوق بود و حال بود
 این زمان بدمستی است و سنگ بر ساغر زدن
 یک ورق کان خوش بود در دفتر و قتم نماند
 آتشی بایست در اوراق این دفتر زدن
 دست در دامان دیگر بایدم زد بی گمان
 ورنباشد آن میسر ، دست غم برسوزن

سرمد
صادق
۱۳۲۵
هجری قمری

ایگاش

ایکاش غم و بلا فزون گردد تا کاخ فساد و از گون گردد
 این بام شکسته ای که ما داریم بی سایه سقف و بی ستون گردد
 هر چند غم و بلا فزون ما راست ایکاش فزونتر از فزون گردد
 تا وارهد از زبونی ایرانی ایکاش زبونتر از زبون گردد
 نفرین من از دعا کنونت به کاینده تو، به از کنون گردد
 یکروز قرین غم شدن اولی
 کاندوه تو محنت قرون گردد

حدیث عاشقی

نخوانده درس محبت کجا خبر دارد
 که عاشق از می و مستی چه در نظر دارد
 حدیث عشق نگردد کهن که سال بسال
 بهار حسن تو گلهای تازه تر دارد
 توان ز صبح بنا گوشت احتمالی داد
 که شام عاشق افسرده هم سحر دارد
 حدیث وصل تو شرطی نداشت بهر رقیب
 کنون که نوبت ما شد هزار اگر دارد
 بعشق کوی تو دم میزدم که پیر خرد
 شنید و گفت از این ره مرو خطر دارد
 متاع زهد کساد است گو بزاهد شهر
 دکان گشاید اگر مایه دگر دارد

گمان سود ز سودای دل مبر سرمد
 که این معامله از هر جهت ضرر دارد

بخش چهارم

شعراى ربع دوم قرن چهاردهم

۱۴۴۵ - ۱۴۵۰
هجری قمری

دکتر علی آبادی
محمد حسین
۱۴۴۷
هجری قمری

جامهٔ معشوق

سخت غافل ماندی از پیراهنت نازنین دستی گرفته دامت	ای جوان سرکش بی اعتنا اندکی آهسته تر بردار پا
طرفه خیاطی لباسی دوخته است از سرعشق آتشی افروخته است	نی چنین باشد که بهر پیکری در دل این پنبه زیبا دختری
که فزون ز اندازه کردم رای تو تار و بود عشق بر بالای تو	میگرفت اندازه و میگفت آه کاشکی کوتاه نیاید هیچگاه
گر ببری آخر از من چون کنم؟ بادل سرد تو چون افسون کنم	چون برید این جامه گفت ای مهربان ورشوم من پیر و تو مانی جوان
جامه را باید که زیب و فر دهد عشق را آرایشی دیگر دهد	سوزنی بگیرت و گفت البته دوخت تا بداند یار من کان دل که سوخت
کاش دلها را بهم میدوختند عاشقان این کار میآموختند	نخ بسوزن کرد و بر خواند این غزل یا ز خیاطی استاد ازل
شاهد هنگامه ای از جان اوست تا به بینی جلوه ای از جان دوست	جای سوزن هر یکی در جامه ات باخبر سازم ز یک هنگامه ات
تا بیازارم بنوک سوزنت که خدا ناکرده خون ریزد تنت	گفت کاش اینجا بیائی ایچوان با محبت، بی عداوت، نی چنان
«سوختم» گوئی و از خود درانیم خود تو از بهر چه میسوزانیم	رنجه گردی دست من گیری بدست بس بخندم و ز تو پرسم گر بد است
تا بدوزد جامه ای در حد تو چشم و دست من فدای قد تو	رنج دید و خستگی برد و نخفت چون بیای آورد کار خویش گفت
همچو عطر از مشک تو بر جای ماند شد هنرمند و هنر بر جای ماند	از بورت او رفت و جامه در بورت بر تنت عشق است اگر رفت از بورت

باتو دارد روز و شب رازونیا ز
گر برون افتد کنون از پرده راز

بی محابا سوی تو گر بگذرد
ناز که اندام است و سر ما میخورد

کاروانی آمده از کشوری؟
وعده ای در گوشه ای بادختری؟

هیچ میدانی که محبوب منی؟
دوست بد دشمن خوب منی؟

بوسه ها بر سینه و بازوی تو
که نیارم بوسه زد بر روی تو

از تو بیزارم و از من اشتیاق
سوختن درو صل دلداد از فراق

وہ چه زیبایی میان دوستان
بی تو اورا ناخوش آبد بوستان

گوید این کفر است و استغفار کن
میشوی بیمار کمتر کار کن

زشت زیبا، بد نکو، ناپاک پاک
نور و ظلمت آب و آتش بادور

شامگه آرام و دور از روشنی
گویدت : دیدی در آغوش منی؟

با زبان بی زبانی پیرهن
وہ کہ احوال تو چون خواهد شدن

صبح چون برخاستی باد سحر
جامه گوید ای نسیم آرامتر

گر شتابی از تو پرسد : داشتی
شهر آشفته است؟ یا بگذاشتی

ای تمنای دل؛ ای آرام جان؛
داروی درد و بلای ناگهان

در تو آویزم بدینسان تا دهم
ماند این حسرت ز قد کونهم

گر چه نزدیک توام دوری ز من
عقل را باور نیاید این سخن

چون ببیند با رفیقان گویدت
نیستی گل پس چرا می بویدت

گر بداند زحمت جانگاہ تو
لال گردد دشمن بد خواه تو

کار کن انسان که از رنجت شود
گر بحق رفتی بفرمانت رود

سر چو بر بالین نهادی وقت خواب
نرم نرمک جامه در هر پیچ و تاب

خاکستر

بنگر آن حوری سیاه و سپید نه همه پاک جسم او نه پلید
 ساخته در وجود خویش پدید نیمه ای یأس و نیمه ای امید
 آتش او را قرین وهم بستر
 همسر خاک و نام خاکستر

همه شب در کنار یار نخفت نازنین را ز چشم بد بنهفت
 چون ز آتش یکی سخن نشنفت بامدادان باو چنین میگفت
 بس حقیرم مبین و تند مرو
 اندکی سرگذشت من بشنو

من درخت تناوری بودم رایت سایه گستری بودم
 بر سر باغی افسری بودم در میان سران سری بودم
 تن باآزار ناکسی دادم
 بخیالی ز پا در افتادم

روستائی پیر خیره سری بمن افکند پر طمع نظری
 در تمنای سود مختصری رفت و آورد داسی و تبری

ساقه ام خست و ریشه ام بر کند
 بی تأمل مرا بخاک افکند

ناتوان و زبون از آن دستان چند ماه بهار در بوستان
 او فتامد بخاک چون مستان تابش آفتاب تابستان

همچو کبریت خشک ساخت تنم

بر نیامد فغان ز من که منم

مهر را باز منم چو کم شد مهر بوستان را پرید رنگ از چهر
 سرد شد خاک و تیره گشت سپهر رفت شهر یور و بیامد مهر

ابر در آسمان پائیزی

کرد آهنگ فتنه انگیزی

روستائی دوباره پیدا شد آفت جان خسته ما شد
 اره آمد، تبر مهیا شد از نو آن گیر و دار بر پا شد

آن درخت بریده را بشکست

لیکن از این شکسته طرف نیست

چو نسیم خنک ز کوه وزید پای خورشید در افق لرزید
 دیو شب مهر با جهان ورزید دختری کو به عشق میارزید
 آمد و خنده‌های دلکش زد
 با تفنن بجانم آتش زد
 آتش از هر طرف دمید و بتاخت تند تر شد، گرفت، سوخت، گداخت
 همیشه را اخگری فروزان ساخت شعله‌ها سر با آسمان افراخت
 پر توش رفت تا سپهر بلند
 روشنائی بچار سوی افکند
 دختری چند پاک و خوش‌منظر عشق در جان و شور بر بیکر
 سینه بر جسته و میان لاغر زلف تا شانه، شانه‌ای بر سر
 با لبان ظریف عنابی
 با بدن‌های صاف سیمایی
 دیدگان آسمانی و مخمور چهره‌ها یاسمینی و پر نور
 گیسوان گلابتونی‌ی بور ساق‌های سپید همچو بلور
 عارض تا بناک من دیدند
 دور من آمدند و رقصیدند
 هریک از آن بتان سیمین تن هم‌را خواست، هم‌میداز من
 پیش آمد که جان‌کنند روشن دور شد تا نگیردش دامن
 نه همه آشنا نه بیگانه
 من از آن احتراز دیوانه
 دل و جان سوخته بشیدائی با خدایان عشق و زیبائی
 داشتم مجلسی تماشائی ایک دوشیزگان سودائی
 خوب چون کام خویش بگرفتند
 خسته گشتند و یک بیک رفتند
 خواستم تا ز جای بر خیزم بلعجب فتنه‌ای بر انگیزم
 هیچ از سرزنش نبرهیزم و نسر آن دلبران در آویزم
 لبیک پای من از روش واماند
 عشق و سوز و گداز بر جا ماند
 نه گرفتم قرار و نه خفتم نه بیفردم و نه آشفتم
 کام نگرفته درد بیخفتم راز دل با ستارگان گفتم
 ساختم با فراق و تنهایی
 سوختم لبیک باشکمائیم

دوره شور و انقلاب گذشت شعله و دود و التهاب گذشت
رنجها بر من خراب گذشت همه این رنجها چو خواب گذشت
شد سراپا وجود من آتش
گرم و مطبوع و روشن و دلکش
دختری لاغر و سیه چرده نه همه خرم و نه پژمرده
نیمه ای شاد و نیمه افسرده با تنی زنده و دلی مرده
با دو چشم سیاه نورانی
بانگهای لطیف و روحانی
دلپذیر و ملایم و محبوب قد و اطوار و گفته ها همه خوب
در وی آرامشی پر از آشوب راست چون آفتاب وقت غروب
تیره و روشن و برازنده
تازه و کهنه، مرده و زنده
قد بر آورده و میان بسته دیده مخمور و خفته و خسته
سخت حساس و سخت وارسته با وقار و متین و آهسته
آمد آنجا کنار من بنشست
بر فراز سرم گرفت دو دست
گوئی آنشب براه گم شده بود وحشت او را چو دیوره زده بود
کس بیاری وی نیامده بود کوشش و جستجوش بیپرده بود
چون فروغ منش براه آورد
از جهانی بمن پناه آورد
عشق در چشم و لرزه بر اندام رنگش از رخ پریده بود تمام
اندکی نزد من گرفت آرام غیر گرمی نجست از من کام
میدرخشید در شب تاریک
نگهش زیرابروی باریک
گرمی بیکران زیانش کرد سوزش من اثر بجاناش کرد
سست و بیمار و ناتوانش کرد الغرض عشق آنچنانش کرد
که بدانسان که شرح نتوان داد
نزد من در همان مکان جان داد
شدم از داستان او رنجور صبر و آرام گشت از من دور
نه حرارت بجای ماند و نه نور نه جلال و نه شوکت و نه سرور
عافیت خواستم ز خاموشی
جستم آرامش از فراموشی

در من آثار ضعف گشت پدید
 و آن درخشنده جسم چون خورشید
 رخت بر بست از دلم امید
 سرد گشت و فسرده گشت و سپید
 عاقبت از خود آمدم بستوه
 نرم شد استخوانم از اندوه
 اینک آرام و ساکت و سردم
 بگمانت که پست و نامردم
 لیک چون سر به شق بسپر دم
 هستی خود فدای آن کردم
 ای بسا مردمی که در سردیست
 وی بسا اشتعال نسا مردی است

ناله پمادر

ای نگهدار من و سرور من
 ای ترا بهره ز من غمخواری
 ای که از عشق شد آب و گل تو
 ای که جان با فدای دل تو
 نامهات آمد و گریانم کرد
 گله های تو پریشانم کرد
 انسد کی نامه من دیر رسید
 وز تو صد ناله دلگیر رسید
 ناله کم کن که ندارد اسفی
 کسر بمیرد پسر نا خلفی
 چونکه از من خبری نشنیدی
 راستی از پسرت رنجیدی ؟
 بگمانت که چو رفتم بسفر
 کردم از مادر خود صرف نظر ؟
 آتش الفت دیرین شد سرد
 پسرت رفت و فراموش کرد ؟
 شکوه از عاطفه من داری ؟
 جان فدای تو چه میبنداری ؟
 بی تو نزد همه دنیا هیچ است
 بازی و رقص و تماشا هیچ است
 نامه گردیر رسد حوصله کن
 ز من از بهر خدا کم گله کن
 که بجان از غم تو سوخته ام
 وز تو نازک دلی آموخته ام

دکتر رعدي
غلامعلي آذرخشي
۱۳۴۷
هجري قمری

ببرادر عزیز بانم

من ندانم بنگاه تو چه راز است نهان
 که مر آن راز توان دیدن و گفتن نتوان
 که شنیده است نهانی که در آید در چشم
 یا که دیده است پدیدگی که نباید بزبان؟
 یک جهان راز در آمیخته داری بنگاه
 درد و چشم تو فروخته مگر راز جهان
 چو بسویم نگری لرزم و با خود گویم
 که جهانی است پر از راز بسویم نگران
 بسکه در راز جهان خیره فروماندستم
 شوم از دیدن همراز جهان سرگردان

چه جهانی است «جهان نگه» آنجا که بود
 از بد و نیک جهان هر چه بجویند نشان
 گه از او داد پدید آید و گاهی بیسداد
 گه از او درد همی خیزد و گاهی درمان
 نگه مادر پر مهر نمودی از این
 نگه دشمن پر کینه نشانی از آن
 گه نماینده سستی و زبونی است نگاه
 گه فرستاده فر و هنر و تاب و توان
 زود روشن شودت از نگه بره و شیر
 کاین بود بره بیچاره و آن شیر ژبان
 نگه بره ترا گوید بشتاب و بیسند
 نگه شیر ترا گوید بگریز و ممان
 نه شکفت از نگه اینگونه بودز آنکه بود
 پرتوی تافته از روزنه کاخ روان
 گر ز مهر آید چون مهر بتابید بر دل
 ور ز کین زاید در دل بخلد چون پیکان
 یاد پر مهر نگاه تو در آن روز نخست
 نرود از دل من تا نرود از دل جان

چو شدم شیفته روی تو از شرم مرا
 بر لب آوردن آن شیفتگی بود گران
 من فرو مانده در اندیشه که ناگاه نگاه
 جست از گوشه چشم من و آمد بمیسان
 دردمی با تو بگفت آنچه مرا بود بدل
 کرد دشوارترین کار بزودی آسان
 تو بیاسخ نگهی کردی و در چشم زدن
 گفتنی گفته شد و بسته شد آننگه پیمان

من بر آنم که یکی روز رسد در گیتی
 که پراکنده شود کاخ سخن را بنیان
 بنگاهی همه گویند بهم راز درون
 و ندر آن روز رسد روز سخن را پایان
 بنگه نامه نویسد و بخوانند سرود
 هم بنهند و بگیرند و بر آرندهقان
 بنگارند نشانهای نگه در دفتر
 تا نگینامه چو شهبانه شود جاویدان
 بیگمان مهر در آینه بگیرد گیتی
 چیره بر اهرمن خیره سر، آید یزدان
 آید آنروز جهان را فتد آن فره بچنگ
 تیر هستی رسد آنروز خجسته بنشان
 آفریننده بر آساید و با خود گوید
 تیر ما هم بنشان خورد زهی سخت کمان

در چنان روز مرا آرزویی خواهد بود
 آرزویی که همی دارم اکنون پوزمان
 خواهم آندم که نگه جای سخن گیرد و من
 دیده را بر شده بینم بسر تخت زبان
 دست بیچاره برادر که زبان بسته بود
 گیرم و گویم هان داد دل خود بستان
 بنگه باز نما هرچه در اندیشه تست
 چو زبان نگفت هست بریر فرمان

ایکه از گوش و زبان ناشنوا بودی و گنگ
زندگی نوکن و بستان ز گذشته تاوان
بانگه بشنو و برخوان و بسنج و بشناس
سخن و نامه و داد و ستم و سود و زیان
نام مادر بنگاهی برو شادم کن از آنک
مرد با انده خاموشیت آن شاد روان
گوهر خود بنما تا گهری همچو ترا
بدگهر مادر گیتی نفروشد ارزان

رہی
محمد حسین معیری
۱۳۲۷
ہجری قمری

راز شب

شب چو بوسیدم آب گلگون او
 زیر گیسو کرد پنهان روی خویش
 گفتمش ای روی تو صبح امید
 قصه پردازی در این صحرا نبود
 غنچه خاموش او چون گل شکفت
 با خمیر از راز ما گردید شب
 بوسه را شب دید و بامهتاب گفت
 موج دریا جانب پارو شتافت
 قصه را پارو بقایق باز گفت
 گفت قایق هم بقایق بان خویش
 مانده بود این راز گرد در پیش او
 لیک درد این جاست کان نا پخته مرد
 گفت با زن مرد عاقل راز را
 لاجرم فردا از آن راز نهفت
 زن بغمازی دهان وا میکنند

دشمن و دوست

دیگران از صدمه اعدا همی نالند و من
 از جفای دوستان گریم چو ابر بهمنی
 سست عهد و سرد مهر نداین رفیقان همچو گل
 ضایع آن عمری که با این سست عهدان سر کنی
 دوستان را می نباید الفت و یاری ، ولیک
 دشمنان را همچنان برجاست کید و ریمنی
 کاش بودندی بگیتی استوار و دیر پای
 دوستان در دوستی، چون دشمنان در دشمنی

فیروی اشک

عزم وداع کرد جوانی بروستای
 در تیره شامی از بر خورشید طلعتی
 طبع هوا دژم بد و از ابر تیره چرخ
 همچون حباب در دل دریای ظلمتی
 زن گفت با جوان که ازین ابر فتنه زای
 ترسم رسد بگلشن جان تو آفتسی
 در این شب سیه که فرو مرده شمع ماه
 ای مه چراغ کلبه من باش ساعتسی
 لیکن جوان زجنبش طوفان نداشت باک
 دریا دلان ز موج ندارند دهشتی
 برخاست تا برون بنهد پای از آن سرای
 کار را دگر نبود مجال اقامتسی
 سرو روان چو عزم جوان استوار دید
 افراخت قاهتی که عیان شد قیامتسی
 بر چهر یار دوخت بحسرت دو چشم خویش
 چون مقلس گرسنه بندوان ضعیافتسی
 بایک نگاه کرد بیان شرح اشتیاق
 بی آنکه از زبان بکشد بار منتی
 چون گوهری که غلضد بر صفحه ای زسیم
 غلضان بسیمگون رخ وی اشک حسرتی
 ز آن قطره سرشک زره ماند پای مرد
 یکسر زدست رفت اگرش بود طاقتی
 این طرفه بین که سیل خروشان در او بر دست
 چندان اثر که قطره اشک محبتی

راز سخن شنیدی

حادثات فلکی چون نه بدست من و تست
 رنجه از غم چه کنی جان و تن خویشتنا؟
 مردم دانا، انده نخورد بهر دوکار :
 آنچه خواهد شدنا و آنچه نخواهد شدنا

زلف یار *

ای مشکک سوده گیسوی آن سیمگون تنی

یا خرمن عبیری ، یا بار سوسنی ؟
 سوسن نہ ای، کہ برسر خورشیدافسری
 گیسونہ ای، کہ برتن گلبرگ جوشنی
 زنجیر حلقہ حلقہ آن فتنہ گستری
 شمشاد سایہ گستر آن تازہ گلشنی
 بستنی بشب رہ من ، ما نا کہ شب روی
 بردی ز رہ دل من ، مانا کہ رهنی
 گہ در پناہ عارض آن مشتری رخی
 گہ در کنار ساعد آن پرنیان تنی
 گرمہ وزہرہ ، شب بچہ بان سایہ افکنند
 تو روز و شب، بزہرہ ومہ سایہ افکنی
 دلخواہ و دلفریبی ، دلبنند و دلبری
 برتاب و پر شکنجی، پرمکر و پرفنی
 دامی تو یا کمند ، ندانم براستی
 دانم ہمی کہ آفت جان و دل منی
 از فتنہ ات سیاہ بود صبح روشنم
 ای تیرہ شب کہ فتنہ بر آن ماہ روشنی
 ہمرنگ روزگار منی ، ای سیاہ فام
 مانند روزگار مرا نیز دشمنی
 ای خرمن بنفشہ و ای تودہ عبیر
 ما را بجانگدازی چون برق خرمنی
 ابر سیہ نہ ای زچہ پوشی عذار ماہ
 دست رہی نہ ای ، زچہ اورا بگردنی!؟

* این قطعہ ظاہراً باقتضای یکی از ترکیب بندہای قآآنی ساختہ شدہ است کہ در آن تقریباً سراپای معشوق را جدا جدا توصیف کردہ است و مطلع آن این است :
 ای زلف دانمت ز چہ دایم مشوشی ز آنرو مشوشی کہ معلق در آتشی

بہمت مردانہ

در دام حادثات ، زکس یاوری مجوی
 بگشاگرہ بہمت مشکل گشای خویش
 سعی طیب موجب درمان درد نیست
 از خود طلب دواى دل مبتلاى خویش
 بر عزم خویش تکیہ کن ار سالک رہمی
 وامانده آنکہ تکیہ کند بر عصای خویش
 گفت آھومی بشیر سگی در شکار گاہ
 چون گرم بویہ دیدش ، اندرقفای خویش
 کای خیرہ سر ! بگرد سمندم نمیرسی
 رانی و گر چو برق ، بتک باد پای خویش
 چون من پی رھائی خود میکنم تلاش
 لیکن تو بہر خاطر فرمانروای خویش
 با من کجا بیویہ برابر شوی از آنک
 تو بہر غیر پوئی و من از برای خویش

آئینہ مناسبت

نہ دل مفتون دلبندی ، نہ جان مدهوش دلخواہی
 نہ بر مرگان من اشکی ، نہ بر لبھای من آہی
 نہ جان بی نصیبم را پیامی از دلآرامی
 نہ شام بی فروغم را نشانی از سحر گاہی
 نیابد محظلم گرمی ، نہ از شمعی ، نہ از جمعی
 ندارد خاطر م الفت ، نہ با مہری نہ با ماہی
 بدیدار اجل باشد اگر شادی کنیم روزی
 بیخت واژگون باشد اگر خندان شوم گاہی
 کیم من ؟ - آرزوگم کردہ ای تنہا و سرگردان
 نہ آرامی ، نہ امید ، نہ ہمدردی ، نہ ہمراہی
 گہی افتان و خیزان چون غباری در بیابانی
 گہی خاموش و حیران ، چون نگاہی بر نظر گاہی
 رہمی ! تا چند سوزم در دل شب ہا چو کوکیہا
 باقبال شرر نازم کہ دارد عمـر کوتاہی

ریزشی ہوی صحر

رہی بگونه چون لالہ برگ غره مباحش
 کہ روزگارش ، چون شنبلید گرداند
 گرت بفر جوانی امیدواری هاست
 جهان پیر ترا نا امید گسرداند
 گسردمیدن موی سپید ، برسرخ خلق
 زمانہ آیت پیری پدید گرداند
 دریغ و درد کہ موئی نماند بر سر من
 کہ روزگار بہ پیری سپید گرداند

بنفشہ سخن گوی

بنفشہ زلف من ای سرو قد نسرين تن
 کہ نیست چون سر زلفت بنفشہ وسوسن
 بنفشہ زی تو فرستادم و خجل ماندم
 کہ گل کسی نفرستد بہدیہ زی گلشن
 بنفشہ گرچہ دلاویز و عنبر آمیز است
 خجل شود بر آن زلف همچو مشک ختن
 چو کیسوی تو ندارد بنفشہ حلقہ و تاب
 چو طرہ تو ندارد بنفشہ چین و شکن
 گل و بنفشہ چوزلف و رخت برنگ و بیوی
 کجاست؟ ای رخ و زلفت گل و بنفشہ من
 بجمہد آن نکنند کاروان دل منزل
 بشاخ این نکنند شاہباز جان مسکن
 بنفشہ در بر مویت فکنندہ سر در جیب
 گل از نظارہ رویت دریسدہ پیراہن
 کہ عارض تو بود از شکوفہ یک خروار
 کہ طرہ تو بود از بنفشہ یک خرمن
 بنفشہ سایہ خورشید افکنند بر خاک
 بنفشہ تو بخورشید گشتہ سایہ فکن
 ترا بحسن و طراوت جز این نیارم گفت
 » کہ از زمانہ بہاری و از بہار چمن «

نہفتہ آہن در سنگ خارہ است و ترا
 درون سینہ چون گل دلی است از آہن
 اگر چہ پیش دو زلفت بنفشہ بی قدر است
 بسان قطرہ بدریا و سبزہ در گلشن
 بنفشہ های مرا قدر دان کہ بودہ شبی
 بیباد موی تو مہمان آب دیدہ من
 بیای جورش از قہر ، باہمال مکین
 بخاک راہش از کبر و ناز میرا کن
 بنفشہ های من از من ترا پیام آرند
 تو گوش باش چو گل تا کند بنفشہ سخن
 کہ ای شکستہ بہای بنفشہ از سر زلف
 دل رہی را ، چون زلف خویشین مشکن
 گزر کرب آید
 ای صبح نودمیدہ بنا گوش کیستی ؟
 وی چشمہ حیات لب نوش کیستی ؟
 از جلوہ تو، سینہ چو گل چاک شد مرا
 ای خرم شکوفہ ! برو دوش کیستی ؟
 همچون ہلال بہر تو آغوش من تہی است
 ای کوکب امید ! در آغوش کیستی ؟
 مہر منیر را ، نبود جامہ سیاہ
 ای آفتاب حسن ! سیہ پوش کیستی ؟
 امشب کمند زلف ترا تاب دیگر بست
 ای فنہ ! در کمین دل و ہوش کیستی ؟
 ما ، لالہ سان زداع تو ، نوشیم خون دل
 تو ہمچو گل، حریف قدح نوش کیستی ؟
 ای عندلیب گلشن شعر و ادب ، رہی !
 نالان بیاد غنچہ خاموش کیستی ؟

عاشق فریب

شب یار من تب است و غم سینه سوزهم
 تنها نه شب در آتشم ای گل! که روزهم
 ای اشک! همتی که بکشت وجود من
 آتش فکنده آه و دل سینه سوز هم
 گفتم که با تو شمع طرب تا بناک نیست
 گفتا که سیمگون مه گیتی فروز هم
 گفتم که بعد از آن همه دلها که سوختی
 کس میخورد فریب تو؟ گفتا هنوز هم
 ای غم مگر تو یار شوی، ورنه بارهی
 دل دشمن است و آن صنم دلفروزهم

امیری فیروز کوهی
سید کریم
۱۳۳۸
هجری قمری

در رثاء وثوق الدوله

رفتند راستان و یکی را بقا نماند
 زایشان بجز حدیثی و نامی بجانماند
 آنانکه بود راحت خلق از وجودشان
 رفتند و غیر دشمن خلق خدا نماند
 بئس الخلف بماند ز نعم السلف و لیک^۱
 خوی سلف ز شومی این اشقیانماند
 آبتخور هژبران هست وهژ بر نیست
 بوم و بر نیاکان ماند و نیا نماند
 هست آشیان بحال خود اما هزار نیست
 ماند استخوان بجای خود اما همانماند
 زان انجم فروزان در آسمان ملک
 اذ ناب تیره مانده ولیکن ضیا نماند^۲
 تنها همین نه آب، که گم شد سراب نیز
 دیگر همین نه مرد، که مردم گیانماند^۳
 یک سائس خبیر ازین تنگنا نخاست
 یک راعی بصیر در این روستا نماند^۴
 یک گوهر از خریطه اسلاف مانده بود^۵
 کان هم ز دستبرد حوادث بجا نماند
 یعنی وثوق دولت و دین صدر نامدار
 رفت و پناه دولت و دین ملک رانماند
 حسن القدر ز خلق حسن بود و ایدریغ
 حسن القدر ز فتنه سوء القضا نماند
 فطنت برفت و هوش برفت و دها برفت
 حکمت نماند و فضل نماند و قضا نماند
 از جمع فاضلان کهن مقتدی بمرد
 در خیل شاعران ز من پیشوا نماند
 از رسته سیاست کافی الکفأة رفت
 از رشته وزارت عقده العلی نماند^۶

۱ - بئس الخلف - بدترین جانشین - نعم السلف - بهترین گذشته - ۲ - اذ ناب
 دنباله‌ها و فرومایگان ۳ - مردم گیان - گیاهی که بصورت شبیه آدمیزاد است .
 ۴ - راعی - چوپان ۵ - خریطه - کیف چرمی . ۶ - رسته - بازار - عقده العلی -
 درشت‌ترین گوهر گردن بند .

آن بوعلی بحکمت و آن بو العلاء بشر
 چون بوعلی فروشد و چون بو العلاء نماند
 صدرا الصدور بود و ز صفا النعال جست
 بدر البس دور بود و در این تنگنا نماند
 او خاتم افاضل اسلاف بود و مرگ
 آن خاتم افاضل اسلاف را نماند
 او آیت صدور کرام از خدای بود
 آن آیت صدور کرام از خدا نماند
 او یسارگار علم سلف بود نزد ما
 آن یادگار علم سلف نزد ما نماند
 او رفت و از خلیف او دست ملکر را
 قیمت نماند و قدر نماند و بها نماند
 بر جای او که جای جلال و کمال بود
 جز چند گول عامی تا پارسا نماند
 آنجا که جز سرای حکیم حسیب نیست
 غیر از جهول بی حساب نماند^۲
 خوشید بحر و غیر زبد بر کران نریخت
 پاشید کوه و غیر صدا در فضا نماند^۳
 در داکه هر چه عارف عامی نواز مرد
 آوخ که غیر عامی عارف گزرا نماند
 دنیا بکام و عمر دراز است ، ای عجب
 آنرا که کس نگفت چرا ماند یا نماند
 کاش این نبهرگان هرفتندی از جیان
 تا درد نیستی چو امید دوا نماند^۴
 حربا بگو بمیرد چون آفتاب مرد
 بیگانه گو نماند چون آشنا نماند
 من مدح کس نگفته ام و مدح خواجه نیز
 کز روی امید و بیم عتاب و عطا نماند

۱ - صفا النعال - کفش کن
 ۲ - حسیب - دارای حس - بزرگ - ۳ - زبد
 کف - ۴ - نبهره - قرمباق

من علم و فضل را بمعزی نشسته‌ام

ور نه کسی ز خلق سزای عزا نماند
و این عقده در گلو شکم تاندای مرگ
گوید «امیر» نیز نمانده است و هانماند

درد بی درمان

یارب این ملک کهن چون از فضائل شد تپه
چون تپه شد از فضائل ملک با آن فرهی
بهره و مقدارش از مردی کم، از مردم فزون
برزن و بازارش از حیوان پر، از انسان تپه
خاست مردش زانچمن، اما نشد مرد گزین
زاد سروش درچمن، لیکن نشد سرو سپی
نیست در آبخورش جائی که روی آن سو کنی
نیست در بوم و برش یاری که دل بروی تپه
بخردان را ذل مخدولی بمقدار خرد
ابلهان را عز مقبولی بقدر ابله‌پی
کاسه در یوزگی شد ساغر آزادگی
جامه فرمانبری شد جوشن فرماندهی
کس نیایی دستیار و پایمرد کس؛ که یافت
دست نامردی درازی، پای مردی کو تپه
اصلها راهم دگرگون شد طبایع آنچنانک
زاید از پاکی پلیدی، آید از پستی مهی
پاک دینان و مهان رفتند و مشتی سقله را
دعوی دست مهی مانده است و آئین بهی
ای عجب کز جهل جان نشان همچنان در لاغری است
گرچه تشان را فزون شد چون بهائم فر بهی
آنکه اوزین پیشتر «الناس ناس» گفته است
زین چنین نسناس گون مردم نبودش آگهی
با چنین قومی که آنش خلق و اینش خلق و خوست
نیست غیر از مرگ تدبیری که از غم وارهی
روی دریاس آورم؛ و الیاس احدی الراحین
مرگ درمانست دردی را که نپذیرد بهی

ویاد دوست

نشسته در دل خاکم بیاد دوست هنوز
 دل گداخته را آرزوی اوست هنوز
 نه عشق آینه روئی نه ذوق هم سخنی
 عجب که طوطی ما گره گفتگوست هنوز
 ز بیم خوی تو رازم نهفته ماند بدل
 در این صدف گهراز پاس آبروست هنوز
 در این بهار چواشک از کنار چشم ترم
 مرو که خرمن گل در کنار جوست هنوز
 نبرده پاره تن پاره های جان منهد
 عجز تو مهر چو طفلان بیانه جوست هنوز
 ز همنشینی دل با غم تو در عجب
 که پیر گشت و همانش بنایه جوست هنوز
 ز خوان هستیش ای آسمان چه میرانی
 که میهمان ترا الفمه در دوست هنوز
 کسی نهاند کز آن تند خو گذاره نکرد
 امیر ماست که از جان اسیر اوست هنوز

آرزو

یک سر مو در همه اعضای من
 عاریتی بیش نبود ایندریغ
 چند خورم سنگ حوادث شد
 در غم فردایم و غافل که گشت
 خاکم و دورم ز سر کوی تو
 آن بزبان شهره متاعم که نیست
 با چو منی دشمنی انصاف نیست
 آینه ام راز درون من

خار زبون را شرری تو زخاست

کیفر من بس غم دیای من

ناگاہی

عاقبت هر پاره جان خصم جانی شد مرا
 بی سبب هر مهربان نا مهربانی شد مرا
 ناگهان کارم ز خودکامی بشاکامی کشید
 عاقبت رطل گران بند گرانی شد مرا
 خار خار صد وطن دارم که از تأثیر انس
 هر قفس باغی و هر دام آشیانی شد مرا
 بسکه در خاطر گل روی بتانم نقش بست
 دل ز رنگینی بهار بیخزانی شد مرا
 وقت شکر لال شد نطق زبان آرو لیک
 در شکایت هر سر موئی زبانی شد مرا
 همچو سگ کز تربیت گردد نگهبان سرای
 نفس را چون رام کردم پاسبانی شد مرا
 چون بر آیم زین محیط بیکران کز تاب ضعف
 هر حباب سست بنیان آسمانی شد مرا
 قصه های رفتگان با آنهمه عبرت امیر
 هر کدام افسانه خواب گرانی شد مرا

دل هینا

از غم همیشه چون دل مینا دلم پر است
 آری دل تهی ز محبت ز غم پر است
 این جیفه خوار مردم دنیا پرست را
 خالیست چشمها ز حیا تا شکم پر است
 ز آن دل چو کیمیای تأثر کناره گیر
 کز حرص کیمیا طلب از بیش و کم پر است
 چون باغ تا زخار و گلم مدعا یکیست
 هر روز دامنم ز گل صبحدم پر است
 تنها نه آسمان و زمین خصم آدمیست
 زین مشت خاک سوده دل خاک هم پر است
 ز آن بی دلیل راه عدم میتوان سپرد
 کاین راه رفتنی ز نشان قدم پر است
 محنت سراسر خانه بی میهمان امیر
 ز آنرو دل تهی ز محبت ز غم پر است

بجای فلک

آزاده را بجای فلک بیش می رسد
 اول بلا بعاقبت اندیش میرسد
 از هیچ آفریده ندارم شکایتی
 بر من هر آنچه میرسد از خویش میرسد
 چون لاله یک پیاله زخون است روزیم
 کانهسم مرا ز داغ دل خویش میرسد
 با خار نیز ، چون گل بی خار بوده ام
 ز آنرو بجای نوش ، مرا نبش میرسد
 رنج غناست آنچه نصیب توانگراست
 طبع غنی بمردم درویش میرسد
 دست از ستم بدار ، کز این خلق نادرست
 خیری اگر رسد به ستمکیش میرسد
 امروز نیز محنت فرداست روزیسم
 آن بنده ام که رزق من از پیش میرسد
 چیزی نمیرسد بتو بی خون دل امیر
 جان نیز بر لب تو به تشویش میرسد

عذر باطل

زندگی بر من بیگ منوال تا چهل سال رفت
 باطل آن عمری که چهل سالش بیگ منوال رفت
 معنی هستی مپرس از من که تنها دیده ام
 روز رفت و هفته رفت و ماه رفت و سال رفت
 یکنن از یاران دیرین در کنار من نماند
 عشق رفت و شادمانی رفت و ذوق و حال رفت
 انتظار مرگ را عمر عزیز انگاشته است
 آنکه دارد شکوه کاین مهلت با ستمچال رفت
 با دو چشم باز در خواب پریشان بوده ام
 عمر بر من بیخبر چون عمر بر تمثال رفت
 ما ابا برجای مانده و عمر خلق جیفه خوار
 با بجمع مال یا در آرزوی مال رفت

پیش از آن کز مقدم پیری خبر آید می
هر سر موئی ز اعضایم با استقبال رفت
چندروزی مهلت ذوقی و حالی داشتیم
آه کاین مهلت هم از غفلت به قیل و قال رفت
زندگی بازیچه یا عمر گرامی هر چه بود
نیک یا بد شکر ایزد را که در هر حال رفت
دردناک و بی اثر دانی چه راماند امیر
یاد عشق رفته را آهی که از دنبال رفت

شب‌نم

با رزق کم نشسته ز جود زیاده‌ام
در دام فقر بسته ز دست گشاده‌ام
میسوزد از شرارهٔ پنهان درون من
چون سرواگرچه بر سر پا ایستاده‌ام
بگریزم از جهان که ز افزونی غمش
بگریخت شادی از دل و مستی زیاده‌ام
مردم بجان خویش اگر دل نهاده‌اند
من جان خویش را بسر دل نهاده‌ام
از خجالت نگاه گلی آب میشوم
آن شب‌نم که با نظر پاک زاده‌ام
چون زرگداختند مرا گرچه بهر خلق
هر خرده‌ای که داشتم از دست داده‌ام
خاکم ز گوشمال حوادث بیاد رفت
اینم سزا که پیرم و چون طفل ساده‌ام
چشم بدم مباد که چون مردمی امیر
از چشم تنگ مردم دنیا فتاده‌ام

شکاف راه

نفس عنان گسسته بهر سو برد مرا
 و در من بیای خود نروم او برد مرا
 چندان بکوی دوست نرفتم که روزگار
 در خاک و خون کشیده به پهلوی برد مرا
 از ضعف پای رفتم از جای خویش نیست
 گر می رود سبها بچمن گوی برد مرا
 دل با محبتم نه چنان خو گرفته است
 کازار دوستان ز دل این خو برد مرا
 از جنبش نسیم زجا میروم امیر
 خاک رهم که باد بهر سو برد مرا

بجان بسته

من کیستم؟ زجان و جهان دست شسته ای
 و ارسته ای، بگوشه عزالت نشسته ای
 این جان خسته حاصل یکمهر زندگیت
 ما نایم از جهان و همین جان خسته ای
 هر چند بیشتر ز طمع دست و پا زدیم
 داریم دست بسته و پای شکسته ای
 آزرده نیستیم که دلم نا شکفته مانده
 آن به که هیچ و آن نشود خون بسته ای
 عمری است دور مانده ام از عشق و در باد
 خاری چو من زهه چو گل دسته بسته ای
 یکرشته در وجود من درد مند نیست
 جز رشته های اشک زهم نگسسته ای
 دردا که نور میسر و صفا از نباد خلق
 بگیرد بخت چون شراره از سنگ بسته ای
 بسیار بود دعوی و ارستگی و لیک
 جز رشکبان ندیده ام از خویش رسته ای
 از خیار و سنگ نیز ندیدم حمایتی
 بیکیس ترم ز ناخا در سنگ رسته ای
 ساز رضا و شعر امیر و نوای عشق
 امشب کجاست سوخته دل شکسته ای

طریق حقیقت

عمری براه دوست بهر سو شتافتم
تا یافتم که هیچکسی را نیافتم
چون سایه بی دریغ مرا پایمال کرد
آنرا که سایه وار سر از پی نتافتم
در پرده خیال جهان را نمایشی است
این نکته را ز پرده تصویر یافتم
چون نور آرمیده مهتابم از صفا
اما دریغ من که بویرانه تافتم
آخر بغیر مرگ ندیدم حقیقتی
چندانکه در طریق حقیقت شتافتم
زین بیش در دسر چه دهم خویش را امیر
انگار باز هم سختی چند بافتم

زنده بیماری

روی نیکوئی نه بیند هر که نیکوکار تر
بیشتر آزار بیند هر که بی آزار تر
منکه هر کس را بیماری بودم از جان دستگیر
مانده ام از هر کسی بیکس تر و بی یار تر
هر قدر با چشم عزت سوی مردم بنگری
میشوی هر روز چون من در نظر ها خوار تر
زنده بیماری خویشم که جان از انقطاع
بیشتر یا بد سلامت هر چه تن بیمار تر
خاکساری پیشه کردم و این ندانستم که خاک
بیشتر پامال گردد هر قدر هموار تر
از حیات و مرگ خود زین بیش آگاهیم نیست
کاین شود در هر نفس آسان تر، آن دشوار تر
عشق هم دیگر ز شفقت بر کنار افتاده است
هر چه عاشق زار تر، معشوق از او بیزار تر

مردم آگاه را دنیا مصیبت خانه ایست
 نیست حال هیچکس از حال دانا زارتر
 باز چون سرور سرافرازی و سرسوزی بجات
 هر قدر دستم تهی تر گشت و دل پر بارتر
 بست خواب فتنه چشم صلح جویان را که نیست
 روز و شب چشمه می ز چشم فتنه جو بیدارتر
 آنقدر رفتی پی کار دل از غفلت امیر
 تا چنین گشتی ز هر بیکاره ای بیکارتر

فون

بحالتی که منم حال را مجالی نیست
 سخن بجهد چه گویم که ذوق و حالی نیست
 پساکی گهر از بحر بی نیساز ترم
 لب خموش مرا حاجت سؤالی نیست
 گناهکاری از این بیشتر چه مییابد
 که یکجهان گنہت هست و انفعالی نیست
 غبار آینه برهان روشنائی اوست
 عزیز دار دلی را که بی ملالی نیست
 بزنگی چه فراغ از خیال میطلبی
 کدام خواب که آلوده خیالی نیست
 حساب سال و مهت در دیار بی عشقی است
 در آندیار که عشق است ماه و سالی نیست
 زن آفتاب جهان تاب زندگیت امیر
 ولی دریغ که در صحبتش کمالی نیست

د کتر کاسمی
نصرت الله
۱۳۳۱
هجری قمری

شاهکار خداوند

زن کیست؟ - شاهکاری دلیند
 در کار گاه صنع بسی بست
 روزیکه نقش زن بدر آمد
 دیداندر آن میان نتوان یافت
 شد درشگفت، کاینهمه خوبی
 وین آفریده را بچه علت
 گلگونه رخ، چو غنچه باروی
 با گیسوئی، چو سنبل پیچان
 از چشم او عیان، هوس و عشق
 الهام بخش خاطر شاعر
 نیرو فزای جان، بتکلم
 از تازگی، چو صبح نشابور
 والا گهر، چو کان زمرد
 آتش فکن، به بشکده چین
 یکجا نشاط خاطر عارف
 چون نیک بنگریست بزین دید
 او را پسند کرد و بدو بست
 ای زن تو چون پسند خدائی
 سرمایه ساز صدق و صفا را
 تو آبروی خلقت اوئی
 در دست مرد ملعبه بودن
 هشیار باش و خویش نگه دار
 چون قدر خویشتن بندا نی
 تو مقصدی ز خلقت و مقصود

از شاهکار های خداوند
 این چیره دست، چهره دلیند
 بر کار گاه خود نظر افکند
 با زن، یکی بجلوه همانند
 بر تار و پودش، از چه پرا کند
 اینگونه خوب کرد و خوش آیند
 پاکیزه تن، چو برف، با سفند
 با قامتی، چو سرو برومند
 در لعل او نهان، شکر وقتند
 نقش آفرین دست هنرمند
 روشن کن جهان، بشکر خند
 وز خرمی، چو دامن الوند
 سنگین بها، چو معدن یا کنند
 رونق شکن، ز سغد سمرقند
 یکسو، بلای جان خرد مند
 خلقت ز نقش اوست کرامند^۳
 دل را، و مهر از دگران کند
 خود را بدام شیطان میسند
 یکسو گذار جادو و ترفند
 مگذار کآبروت بریزند
 بالله که از تو نیست خوشایند
 از مکرو ریو^۴ مردم پر فند^۵
 خواهی چرا که قدر تو دانند؟
 از خلقت تو هست به پیوند

(۱) یا قوت (۲) شهری از ماوراءالنهر (۳) با قدر و قیمت (۴) دروغ و حيله

(۵) افسون و حيله (۶) فریب و مکرو حيله

باشد بسان آتش و اسپند
 چون زاغ از کمین جگر بند^۱
 غرقابه ایست از لجن و گند
 دور از خدات ماندن تا چند
 چون موبدان بنغمه پا زند^۲
 برند اگر چه بند تو از بند
 سوگند میخورم بتو سوگند
 خوش آنکه دل از ایندو بیا کند
 چونان زره فراز کواغند^۳
 تنها بشوی خود خوش و خرسند
 زن در کنار شوهر و مرزند
 از گفته در ست یکی بند
 باشد چو برف تیغ دماوند
 به زین کسی نگفت و نگویند
 از لفظ، دل بمعنی در بند

جفتی گزین که طاقی و شهوت
 بیگانه را بران ز حریمت
 خانه اگر چودل نبود پاک
 ورپاک شد، مکان خداست
 درخانه، شور عشق برانگیز
 از ره مرو بلجن مخالف
 ارزش ترا بیجامه نباشد
 زینت ترا بعشق و بتقوی است
 پرهیز را بعشق به پیوند
 خرم زنی که هست بگیتی
 زیباترین نگار جهان چیست
 دارم امید آنکه بگیری
 زین شعر، کز بلندی و پاکی
 در وصف تو، بلفظ و بمعنی
 وریک دوشایگان شدو نرار

(۱) جگر بند در بیش زاغ نهادن کنایه از بی احتیاطی کردن است (۲) تفسیر

زند کتاب زرتشت (۳) جامه ای از حریر که زیر زره میپوشیده اند (۴) قله و سنیخ.

گلچین گیلائی
دکتر محمد الدین میر فخرانی

ہجری قمری

نام

گل بود و سبزه بود و سرود پرنده بود
 در آفتاب گرمی شادی دهنده بود
 بر آب و خاک باد بهشتی وزنده بود
 در باغ بود کاجی پر شاخ و سبزمگین
 دستی بیاد گساری صد سال پیش ازین
 بر آن درخت نام دو دلداده کنده بود

پروانه و فریدون صد سال پیش ازین
 یک روز آمدند در این باغ دلنشین
 گل بود و سبزه بود و دل تند (!) فرودین
 میزد نسیم نرمک بر روی بر که چنگ
 میگشت قوی سیمین بر آب سیم رنگ
 خورشید گرد زرین میریخت بر زمین

بر روی شاخه مرغک خوش رنگ میسرود
 «بنگر چگونه غنچه نازک دهان گشود
 گلشن چه رنگ زیبا دارد به تار و بود
 سر تاسرست هستی جاوید و نیست مرگ
 به به چه دلرباست تماشای رقص برگ
 به به چه دلکش است سرود نسیم رود»

با سایه روی سبزه گل تازه مینوشت :
 «بنگر چگونه رفته زمین، آمده بهشت!»
 بنگر چگونه آمده زیبا و رفته زشت
 هرگز به باختر نرود مهر تابدار
 دیگر ز تیره روزی دور است روزگار
 دیگر ز تیره بختی پاک است سرنوشت»

«مقابله» کلام از جهت معنی کافی نیست؛ زیرا «بهشت» مقابل «زمین» نیست
 بعلاوه از کلمه «زمین» معنی «زشتی» در نمیآید. دکتر حمیدی

پروانه می نشست بهر جا و می پرید
 زنبور شیره از لب گلبرگ میکید
 بر روی گل نسیم دل انگیز میوزید
 عکس درخت را بسدل آب میگیخت
 خرگوش می دوید و بسوراخ میگریخت
 آنگاه میگریخت زسوراخ و می دوید

پروانه و فریدون صد سال پیش ازین
 یک روز آمدند درین باغ دلنشین
 گفتند: «نیست جایی زیبا تر از زمین»
 زیرا که سبزه بود و سرود پرانده بود
 در آفتاب گرمی شادی دهنده بود
 بس دلنواز بسود تماشای فرودین

امروز زیر شاخهٔ این کاج سہمناک
 پروانه و فریدون گردیده اند خاک
 رخسار زرد باغ پر از درد ورنج و باک:
 خورشید نیست... گرمی شادی دهنده نیست...
 گل نیست... سبزه نیست... سرود پرانده نیست
 از باد سخت دامن دریاچه جاک جاک

اما هنوز بر تنهٔ کاج سالدار
 نام دو یار دیرین مانده بیادگار
 بالای کاج تندر در ابر اشکبار
 میگرد از ته دل «ای تیره آسمان!»
 جز نام چیز دیگر ماند در این جهان
 یا نام نیز می رود از باد روزگار؟

دکتر خانلری
پرویز
۱۳۳۹
هجری قمری

شهاب*

چو ازو دور شد ایام شباب
آفتابش بلب بلب بام رسید
ره سوی کشور دیگر گیرد
دارویی جوید و در کار کند
گشت برباد سبک سیر، سوار
ناگه از وحشت بر ولوله گشت
شد بی بره نوزاد دوان
مار بیچید و بسوراخ گریخت
دشت را خط غباری بکشید
صید را فارغ و آزاد گذاشت
زنده را دل نشود از جان سیر
مگر آنروز که صیاد نبود

گشت غمناک دل و جان عقاب
دید کش دور بانجام رسید
باید از هستی دل برگیرد
خواست تا چاره ناچار کند
صبحگاهی ز بی چاره کار
گله کاهنگ چرا داشت بدشت
و آن شبان بیم زده، دل نگران
کبک در دامن خاری آویخت
آهو استاد و نگه کرد و رمید
لیک صیاد سر دیگر داشت
چاره مرگ نه کار بست حقیر
صید هر روز بچنگ آمد زود

زاغکی زشت و بد اندام و پلشت
جان ز صد گونه بلا در برده
شکم آکنده ز گند و مردار
ز آسمان سوی زمین شد بشتاب
با تو امروز مرا کار افتاد
بکنم آنچه تو میفرمائی
تا که هستیم هواخواه توئیم
جان براه تو سپارم، جان چیست؟
ننگم آید که ز جان یاد کنم
گفتگویی دگر آورد به پیش:
از نیاز است چنین زار و زبون
زو حساب من و دل پاک شود
حزم را باید از دست نداد
پر زد و دورتر ک جای گزید

آشیان داشت در آن دامن دشت
سنگها از کف طفلان خورده
سالها زیسته افزون ز شمار
بر سر شاخ و را دید عقاب
گفت کای دیده ز ما بس بیداد
مشکلی دارم، اگر بگشائی
گفت ما بنده درگاه توئیم
بنده آماده بود، فرمان چیست؟
دل چو در خدمت تو شاد کنم
اینهمه گفت ولی دردل خویش
کابن ستمکار قوی پنجه کنون
لیک ناگه چو غضبناک شود
دوستی را چو نبا شد بنیاد
دردل خویش چو این رای گزید

که مرا عمر حبایبست برآب
 لیک پرواز زمان تیز تر است
 بشتاب ایام از من بگذشت
 مرگ میآید و تدبیری نیست
 عمرم از چیست بدین حد کوتاه
 به چه فن یافته ای عمر دراز
 که یکی زاغ سیاه روی نمید
 مسره از جگش کرده است برآب
 تا بهزلگه مقصود شهادت
 چون نو بر شاخ صدی خار گزین
 این همان زاغ لمبانت گنود
 یک کل از صد کل تو شکفته است
 درازی اینجست تو بگفت این دراز
 عهد کن تا من سخنه بیدیری
 دیگری را چه آینه کابین ز سبانت
 کان اندرز بدو دانش و بند
 پادها راست فراوان تاثیر
 آن و چه ترا نرسانند گزینند
 باد را پیش زبانست و ضرر
 آبت مرگ بود، بیک هلاک
 عمر بسیارش، از آن گشته نسیم
 عمر مردار خوران بسیار است
 طعمه خویش بر افلاک مجوی
 به از آن کنج حیاط و لب جوست
 راه هر برزن و هر کو دانه
 اندر آن گوشته سراغی دارم
 خوردنی های فراوانی هست

زار و افسرده چنین گفت عقاب
 راست است اینکه مرا تیز تراست
 من گذشتم بشتاب از در و دشت
 گرچه از عمر دل سیری نیست
 من و این شهپرو این شوکت و جاه
 تو و این قامت و بال نا ساز
 پدرم از پدر خویش شنید
 با درسد حیل بهنگام شکار
 پدرم نیز بشو دست نبافت
 لیک هنگام دم باز سپین
 از سر حسرت با من سرمود
 عمر من نیز بیغما رفته است
 چیست سرمایه این عمر دراز
 زاغ گفت از تو درین تدبیری
 عمرتان گر که پذیرد کم و کاست
 پدر من که پس از سبید و اند
 بارها گفت که بر چرخ اثیر
 بادها کز زهر خاک وزند
 هرچه از خاک شوی بالاندر
 تا بدانجا که بر اوج افلاک
 زاغ را میل کند دل بنشیب
 دیگر این خاصیت مردار است
 خیز و زین پیش ره چرخ مهوی
 ناودان جایگهی سخت نکوست
 من که صد نکته نیکو دانه
 آشیان در پس بساغی دارم
 خوان گسترده الهوانی هست

اثیر - اثر - چرخ اثیر هوای پاک و صاف

آنچه ز آن زاغ چنین داد سراغ
بوی بد رفته از آن تاره دور
آن دو همراه رسیدند از راه
گفت خوانی که چنین الوان است
میکنم شکر که درویش نیم
گفت و بنشست و بخورد از آن گند

گند زاری بود اندر پس باغ
معدن پشه ، مقام زنبور
زاغ بر طعمه خود کرد نگاه
لایق محضر این مهمان است
خیجل از ما حضر خویش نیم
تا بیاموزد از او مهمان پند!

عمر در اوج فلک برده بسر
ابر را دیده بزیر پر خویش
سینه کبک و تذرو و تیهو
بارها آمده شادان ز سفر
اینک افتاده درین لاشه و گند
بوی گندش دل و جان تافته بود
دلش از وحشت و بیزاری ریش
یادش آمد که در آن اوج سپهر
شادی و نصرت و فتح و ظفر است
دیده بگشود و بهر سو نگریست
هر چه بود از همه سو خواری بود
بال برهم زد و برجست از جا
سالها باش و بدین عیش بساز
من نیم درخور این مهمانی
گر در اوج فلکم باید مرد

دم زده در نفس باد سحر،
حیوان را همه فرمانبر خویش،
تازه و گرم شده طعمه او،
برهش بسته فلک طاق ظفر،
باید از زاغ بیاموزد پند!
حال بیماری دق یافته بود
گیج شد، بست دمی دیده خویش
هست پیروزی و زیبائی و مهر
نفس خرم باد سحر است
دید گردش اثری زینها نیست
وحشت و نفرت و بیزاری بود
گفت کایدوست! ببخشای مرا
تو و مردار، تو و عمر دراز
گند و مردار ترا ارزانی
عمر در گند بسر نتوان برد

شهر شاه هوا اوج گرفت
سوی بالا شد و بالاتر شد
احظه ای چند بر این لوح کبود

زاغ را دیده بر او مانده شگفت
راست بامهر فلک هم بر شد
نقطه ای بود و سپس هیچ نبود!

شیره ناز

ناز کن ای که مرا هست بناز تو نیاز
 لیک ز آنسان نه که دلخون کنیم از سر ناز
 ناز زینده خوبان جها نست و لیک
 نه بدان پایه که آزرده شوند اهل نیاز
 این روا باشد جانا تو بنازی خشنود
 من همه شب زغم هجر تو در سوز و گداز
 در همه چیز بد و نیک توان برد بکار
 ناز کن لیک بدانگونه که باشد دلساز
 من نگویم که چه کن خود تو نکوتر دانی
 فی المثل قهر کن و زلف برخسار انداز
 نقل پیش آر و چو خواهم ز کفت برگیرم
 بدهان افکن و انگشت بر آور بفرایند
 باده چون خواهم آن دلب میگون پیش آر
 نقل اگر جویم کن سوی من انگشت دراز
 بوسه گر خواهم پیش آی و چولب پیش آرم
 عشو ای ساز و ز من روی بیکسو کن باز
 خواهمت چون بیر آورد ز چنگم بگریز
 چون بدنبال تو پویم بسوی باغ گراز
 چو بیاغ اندر گشتی مشین و بخرام
 هم بدانسان که دل از شوق شود در پرواز
 گو میندار که از باد دوتا شد قد سرو
 قامت دید و خجل گشت و مرا برد نماز
 چون دوان از پی تو آیم بگریز ز من
 همچو کبکی که گریزد سبک از پنجه باز
 مانده چون گشتی برجای درنگی کن و گوی
 که میا سوی من ای یار و بمن دست میاز
 ننیوشم من و در دامن تو آویزم
 که بیک بوسه بده ای بتم امروز جواز

برفراز چمن آنگه من و تو جای کنیم
تا که از تیره شب هجر ترا گویم راز
من بجام اندر از بهر تو ریزم می لعل
تو ز لعل لب هم نقل دهی هم بگماز
زان سپس دست بیازیم بیکبار از شوق
من سوی دفتر شعر و تو سوی پرده ساز
چامه فرخیت خوانم و شعر حافظ
از خراسان شکر آرم و شهد از شیراز
که تو در پرده ماهور شوی گاه سه گاه
که همایون بنوازی و زمانی شهنواز
غزل حافظ خوانی بنوای بم و زیر
تا که طبع من از شوق شود نکته طراز
شعر ها گویم ارزنده بمانند گهر
نکته ها سازم زیبا چو نکویان طراز
نازینا دل من جز برخت شادان نیست
جز تو چون نیست کسی با من بیدل دمساز
بخت اگر روی ز من تابد جانا تو متاب
ور فلک با من غمدیده نسازد تو بساز

ناگفته ها

چند پرسى زچه لب بستم از گفت و شنود
راز دل چون نتوان گفت ز گفتار چه سود
سخن بیهده سرمایه فخر من و تست
بس کنم کان گره از کار دل من نگشود
نکته ها دارم ز آنها که نیاید به بیان
نغمه ها دارم ز آنها که ننگنجد بسرود
عالمی هست در آنسوی بیان سخت فراخ
که سخنور رهی آنجا نتواند بیمود
زیر وبم هاست در آن نغمه کز آنجا شنوم
که نه در پرده چنگست و نه در پرده رود
دلبرانند در آنجا نشان همچو بخار
که برخ همچو شرارند و بگیسو چون دود

سخن خاکی گردم زند آنجا ناگاه
 از تن ایشان نه تار بماند نی بود
 انده وشادی ورنج و خوشی و خنده و اشک
 چون زبند تو رها گشت در آنجا آسود
 آن شکر خنده که دی بر لب جانان دیدی
 اینک افسوس کنان رفت و در آنجا بغنود
 و آن غم دوش که امروز از آن یادت نیست
 از تو دور اکنون بنشسته در آنجا خشنود
 از فلک گرم همی تابد خورشید سخن
 بر زمین نرم همی بارد باران سرود
 من در آن عالم گه گاه همی یسایم بار
 خرما آنکه همه عمر در آن راهش بود
 سخن از شوق بدامان من آویزد گاه
 که مرا کاش در آن بزم توان راه نمود
 نیم ره نامده آید بفرغان کاین چه ره است
 پایم از کار فرو ماند و توانم فرسود
 من و را گرم بخوانم که فراز آی فراز
 سخن آواز بر آرد که فرود آی فرود
 نغمه آنست که در پرده این چنگ فرود
 نکته آنست که از دل سوی لب ره ننگشود
 ای که این چامه بخوانی و بدانی رازم
 گر از آنجا خبرت هست زمن بر تو درود
 ماه غمناک در این گلشن خضرا میگشت
 باد ، بیخویشتمن افسرده و شیدا میگشت
 گلبن از درد نپان زار بخود می پیچید
 شب ، فرو مانده در اندیشه فردا میگشت
 بانگی از دور میامد همه رنج و همه درد
 مانده بود از ره و اندر پی ماوا میگشت
 رازی اندر دل شب بود و نپان داشت و گر
 برگی از شاخه جدا میشد رسوا میگشت

سایه بید بن از بیم میاویخت * بشاخ
 باد چون میشد از اودور، هویدا میگشت
 یاد آن یار سفر کرده پریشان و غمین
 پشت هر سایه نهان میشد و تنها میگشت

گله زیان برد؟

جیست این آرزوی بنیان سوز	که بیکباره در دلم ره یافت
در کمین بود و چیرشد ناگاه	چون امید وصال کوتاه یافت
دل و جانم نیازمند تو بود	غره گشتی و ناز کردی ناز
گفتی این مهر را نهایت نیست	تا که لبریز گشت جام نیاز
آخرین بار دیده بر تو فکنند	نگهی سرد و خیره و خاموش
گرچه از شوق بوسه‌ای زلبت	دل بی تاب جوش میزد جوش
گفتم از من امید مهر مدار	دل بدلدار دیگری دادم
دلبری از تو خوبتر جستم	بی غم تو بروی او شادم
رفتی آزرده از برم هر چند	صدره آزرده تر دل من بود
چه خطا بود اینکه از من رفت	مگر آن دم دلم ز آهن بود
رفتی و دیگر نتخواهم دید	شوق دیدار و بیم هجران رفت
بوم حرمان بگوش دل گوید	چه کنی جان کنون که جانان رفت
من ندانم از آنچه کردم دوش	که زیان برد از من و تو کدام؟
من که در آرزوت میسوزم	یا تو کز من دگر نیاری نام؟

بیغمای شب

شب بیغما رسید و دست گشود	در ته دره هر چه بود ربود
رود دیر است تا اسیر و است	بشنو این‌های های زاری رود
گنج باغ از سپید و سرخ و بنفش	همه در چنگ شب بیغما رفت
شاخ گردو ز بیم پای نهاد	بر سر شاخ سیب و بالا رفت

* «میامد» و «میاویخت»، بجای «میآمد» و «میآویخت» نه در زبان قلم سابقه ذکر دارد و نه در زبان محاوره متداول است، و بگوش هم خوش نمیآید. - دکتر حمیدی

رو نهاد از نشیب سوی فراز بر نیامد ز هیچیک آواز برگ بر شاخ بید لرزان شد لای انبوه پونه پنهان شد	شب چودیدو سیه تنوره کشید دست و پای درختها گم شد بانگ برداشت مرغ حق شب شب راه و اماند و برزمین بخزید
اینک آسوده از هجوم وستیز بر سر پشته اند پا بگریز ..	شب دمی گرم بر کشید و بخت یک سپیدار و چند بید کهن

ناهله‌ای بهران

«به زری عزیزم»

من و من مانم این شبان دراز دل بکوی تو میکند پرواز کسه چرا ز آرزو جدا گشتم من چنین کو بکو چرا گشتم؟	چون خیال توام رباید خواب جان بسوی تو میکند آهنگ آرزوی منی، نپرسد کس چون تو درخانه بودی ای دلدار
ورز نازت سر عتابی بود بجز آن هرچه بود خوابی بود که تو باز آئی اندر آغوشم وین شب غم شود فراموشم	ماه بودی چو مهربان بودی زندگی بود آنچه با تو گذشت وه که باز آید آن همایون روز روزگار خوشی ز سر گیرم
انگبین وصال ناب خوش است بوسمت، کاین شب و شراب خوشت بسر انگشت مهر شانه کنم اشک شوق از مژه روانه کنم	تا تو از هجر تلخ کم گویم روی در موی تو بیوشم و لب زلف خوشبوی تابدار ترا نگه اندر نگاهت آویزم
تنگنائیست کش کناری نیست جز تو این خانه را نگاری نیست	گویمت پهنه جهان دیدم همه جا نقش تست پیش نظر

پو موهه دیک

موسم آن نرسیده است مرا چون بنوروز دهی دست مرا مدنی سخت مدیدست مرا دیدن روی تو عیدست مرا	گفتمش بوسه دهی؟ گفت هنوز بهر تبریک بیوس آزمون روی گفتمش موعده یکساله بتا جان من بوسه بده عذر میار

حالت
ابوالقاسم
۱۳۳۳
هجری قمری

این قطعه، موقعیکه بواسطه حکومت
نظامی عبور و مرور شب از ساعت
۱۱ بعد قدغن بود سروده شد .

چه بگوئیم؟

- بیاسبان وسط راه نصف شب چه بگوئیم ؟
 من ادیب ، بیگ لات بی ادب چه بگوئیم ؟
 بجرم اینکله کمی دیر میروم سوی منزل
 اگر فکنده مرا سخت در تعب چه بگوئیم ؟
 اگر که گفت ترا در کلانتری برم الان
 بدان قلندر حماله الحطب چه بگوئیم ؟
 چو داد زد که برو پیش و دید پیش نرفتم
 اگر که کونه تفنگم زد از عقب چه بگوئیم ؟
 از اینکله بنده هم ایرانیم ، برادر اویم
 در آند قیقه که از بیخ شد عرب چه بگوئیم ؟
 مرا پیش رئیس کلانتری ز عداوت
 بحزب توده اگر کرد منتسب چه بگوئیم ؟
 چو از گزارش وی افسر کشیک ظنن شد
 بمن چو میرغضب گر کند غضب چه بگوئیم ؟
 اگر که گفت کجا بودی و برای چه بودی ؟
 از آنمحلّه ننگین ، من عزب چه بگوئیم ؟
 اگر که خواست در آخر دهد برشوه نجاتم
 چو اسکن از من مسکین کند طلب چه بگوئیم ؟
 بگوش او عبث از مهر و التفات چه خوانم ؟
 ز رسم و راه پیمبر ، ببو لب چه بگوئیم ؟
 اگر بچبر مرا سوی محبسی بفرستد
 که جا در آن نبود غیر یکوجب چه بگوئیم ؟
 اگر که از سر شب تا سحر بگوشه زندان
 تنم فتاد ز محنت بتاب و تب چه بگوئیم ؟
 بمادرم که ز شب تا بصبح جان عزیزش
 رسیده از غم فرزند خود بلب چه بگوئیم ؟
 کنونکه مجلس ما فارغست از غم ملت
 از این اذیت و آزار بی سبب چه بگوئیم ؟

صورت سابقه

چگونه میرود آن دولتی که محرقه دارد
 بی معالجه ملتی که مطبقه دارد
 سخن مکن ببر من ز کاخ «احمر» و مجلس
 که دل بجان تو نفرت از این دو منطقه دارد
 از آنکسیکه رسیده است بارها بوزارت
 همیشه باش گریزان که سوء سابقه دارد
 رئیس مجلس شوری و زنگ وی بحقیقت
 چو کودکیست که در دست خویش جقجه دارد
 حکومتی که پیران دهد مناصب عالی
 چو ابله‌بست که با پیرزن معاشقه دارد
 ز ما مپرس چرا سر شکسته‌اید بدینسان
 از آن پیرس که در دست سنگ تفرقه دارد
 بمحضریکه دهی زن طلاق، صاحب محضر
 خیال قمر زدن آنزن مطلقه دارد
 دلیل خست یک دختر خسیس همین بس
 که از تو بوسه بیمایه را مضایقه دارد
 بدل ز دست دهان گل و گشاد تو دارم
 همان ملال که گردن ز تنگی یقه دارد

شبهها

شبهها بهر سو بنگری، صدیاز بیاریخته
 هر یک برای صیدما، رنگی دلار ریخته
 آن مهوش پرمفسده، اینجا و آنجا سرزده
 عوری در اینجا آمده، گرمی در آنجا ریخته
 عاشق کمر را کرده لقا افتاده معشوق از رومق
 از بسکه از آنهارق، در رقص رومباریخته
 هوشنگ تا گشته جدا، در بار «لولو» از لقا
 طرح محبت با «رزا» در بار «نینا» ریخته
 از دست خاطر خواه خود با گریه جا نگاه خود
 «مهری» بروی ماه خود، عقد ثریا ریخته

«مینو» ز جایش پاشده، در جنگ با «مینا» شده
 سر بند «مینو» و اشده موهای «مینا» ریخته
 این، روی میزش پشت هم، افتد بقی چون دست کم
 بادست توران در شکم یک بطرودکا ریخته
 و آنکو ز نش جای کره دایم خورد نان و تره
 پول خودش را یکسره در جیب «لیدا» ریخته
 در هر کنار و هر کران صد کافه یا بی کاندرا آن
 دور نگاری تک پران، یکمشت رسوا ریخته
 نبود عجب گرشد ز کف، سرمایه عز و شرف
 زیر ابشهر از هر طرف، زین شهر نوها ریخته

از زبان و گلایه هجاس چهاردهم

چندی ز روی کذب و ریا با خدا شدیم
 هم پاک و هم مقدس و هم پارسا شدیم
 انداختیم کهنه عبائی بدوش خویش
 یعنی مرید و مخلص آل عبا شدیم
 هر شب ز کار میکده چون فارغ آمدیم
 رفتیم سوی مسجد و گرم دعا شدیم
 تا چون شپش بکله او رخنه ای کنیم
 مجذوب ریش توپی شیخ ریا شدیم
 یکجا پی فریفتن خر مقدسین
 ریشی گذاشتیم و مقدس نما شدیم
 یکجا پی چپاول آراء اهل ده
 از جان و دل مرید فلان کد خدا شدیم
 تا از شناسنامه اموات بر خوریم
 با مرده شوی مرده خوری آشنا شدیم
 با چند برگ آگهی و چند من سریش
 گرم کشیف کردن دیوارها شدیم
 بهر خرید رأی ز بس پول ریختیم
 مسکین شدیم ولات شدیم و گدا شدیم
 پر ما چو دادگوش بری وعده دروغ
 خوردیم گول و جزء خران دوپا شدیم

گشتیم گرم نطق و سخنرانی و میتینگ
 پر حرف و یاوه گستر و پر مدعا شدیم
 هر جا رقیب خواست که با ما کند نزاع
 قداره بند و قلدر و زور آزما شدیم
 چاقو کشی که داشت بدو کار ما رواج
 هر جا رسید در جلو پاش پا شدیم
 از بهر آنکه زود بمقصود خود رسیدیم
 خدمتگذار جمله خلق خدا شدیم
 اما همینکه پای بمجلس گذاشتیم
 افعی شدیم ، مار شدیم ، اژدها شدیم
 ز آنجا که هر کسی ز دیاری شود و کیل
 ما هم ز شهر هرت و کیل شما شدیم

شوی بان لہستانی

راستی روی گل از هر چه که خوشتر باشد
 خوشتر از چیره خوبان لہستانی نیست
 در نظر تارخ گلپای لہستانی هست
 نظری با رخ گلپای لہستانی نیست
 دل ایرانی اگر ما یلشان شد چه عجب
 هیچکس منکر خوش ذوقی ایرانی نیست
 تا که این ماه و شان در بر ما میمانند
 نتوان گفت که ما را سر میمانی نیست
 نان ما را اگر این طایفه خوردند چه باک
 تا غم عشق بود غصه بی نانی نیست
 و ر لباس از تن ما نیز در آرند بچور
 کشته عشق بشان را غم عریانی نیست
 دوستی گفت عبت در پی این جمع مرو
 که ترا حاصل از آن غیر پشیمانی نیست
 آنکه اینکاره بود یک دو زبان میدانند
 ورنه بیخود چو تو در فکر هو سرانی نیست

انگلیسی و لهستانی اگر نیست بلد
دست کم بیخبر از روسی و آلمانی نیست
گفتم ایدوست مخور غصه که سعدی گوید
بعمل کار بر آید بسخندانی نیست!

دل گوه

ماه بی مهرم که دیروز از سفر برگشته است
دوش تا از در درآمد من ز خود بیرون شدم
دانه لعلی برایم ارمغان آورده بود
با ادب بگرفتم و بسیار از او ممنون شدم
چون بر آن جرم درخشان یک نگاه انداختم
خود میدانم چه شد کز غصه دیگر گون شدم
گفتی اندر گوش هوشم با زبان حال گفت
من دل گوهم که از جور نکویان خون شدم

دکتر حمیدی
مهدی
۱۳۳۴
هجری قمری

دلگه هریان

کس بدرانگشت زد- گفتم که ای؟
لذتی در جمله ذراتم دوید

با ننگ شهوت زای نرمی گفت: من
گوشم از هر ذره ای بشنفت: من

هیچ یادم نیست کی برخاستم
من باو گفتم که بنشین یا نشست؟

گرم، هستی سوز، هریان، عمر مروی
دختر دلبنده نارنج طلا^۱

آرزو ها ریخت در گفتار ها
بوسه ها لغزید پنهان در نگاه

دید چون جانم سرا بامحو خویش
سخت غمگین گشت غافل ز آنکه من

گفت دانستید من او نیستم ؟
گفتمش یعنی که در اویم نه او

خوب دانستم که تو او نیستی
گرچه هریان پیشم امشب آمدی

چشمها خندید، چینها آب شد
باغ شد، شیراز شد، مهتاب شد

برق زد چشمش، فروزان شد رخش
بر لبانش خنده ای چون گل شکفت

گفت چون نا گفته ام بشناختید
گفتم از عربانیت گوئی که من

دختر طبع توام؛ شعر توام
بود معشوق توام پیراهن سی

پیش خود پنداشت پندارم که اوست
دانم این آب است و آن چرکین سبوست

یادتان آمد که دیدید از کیم؟
همچو آهنگی که پنهان در نیم؟!

خوب میدانم که دیدم از کیت
دیده ام دزدانه عمری درویت!

لحظه ای هم گوش در حرفم کنید
آب پاکم، ظرف در ظرفم کنید

پیش از اینم بخت سرکش رام بود
جلوه های دمبدم یارام بود

۱- قصه ای که برای کودکان میگویند ۲- از ما بهترین کنایه از هریان است.

لکه شد پیراهنم، چاکش زدم
یا رها کن، یا بپوشان پیکرم
برهنه بودن به از تر دامنی
ورنه میمیرم ز بی پیراهنی !
غیر از اینهم هیچ حرفی داشتی ؟
گفتمش تو نیز ای خورشید روی
گفت نه - والله تو جانی، تو دلی !
معنی عمر منی - اما ... ولی ...

شب بیایان رفت و لب خاموش ماند
گه لبم بوسید، گه اشکم سترد
نه دم از ادبار، نه اقبال زد
تا خروس صبحگاهی بال زد
جست از جا سرگران، اندوهگین
خواندم از چشمش که خوانده است از دم
گیسوی پرچین بروی شان نه ریخت
کان سبو بشکست و آن پیمان ریخت
شاعر افسونگر شکر شکن
تا ترا دوزد ز نو پیراهنی
پیر شد، ای ماه تابان! پیر شد
دیر شد، ای عمر باقی! دیر شد
آفتاب روی بام است ای امید !
ز آنکه با این موی چون خاکسترش
کاشکی پیراهنت ناپاک نیست
دیگرت پیراهنی جز خاک نیست!

گلچین معانی
احمد
۱۳۳۴
هجری قمری

سنگتراش ژاپونی

ترجمه اثر : مولنا تولی شاعر هلندی

کسوه ، درافغان زدم تیشه اش
 مزد کم و زحمت بسیارداشت
 ناله به درگاه خداوند کرد
 فارغ از این کسوه کنی سازیم
 پرده اش از اطلس و مسند حریر
 وز غم و اندوه جهان ، وارهم
 گشت پر افشان ، ملکی ز آسمان
 خیز و بجان شکر خداوند گوی
 شد غنی و تیشه فتادش ز دست
 از برش آویخته گلگون حریر
 پادشه کشور ، از آن سوگذشت
 شاه مگو ، اختر گردون نشین
 چتر شهبی ، بر سر شه سایبان
 رفت دلش در پی دیهیم و گاه
 کآتش آن آه ، به کیوان رسید
 آنچه شهانراست ، کماهی ببخش
 گفت ، دعایت به اجابت رسید
 کام بر آورد ، ز دیهیم و گاه
 سایه چترش به سر تاجدار
 پیش و پس مرکب شاهی روان
 ز آتش خورشید ، زمین میگداخت
 سبزه همی سوخت ، به طرف چمن
 روی شه ، آزرده همیشد ز مهر
 تاب و توان ، از تن شه در ربود
 دیگ حسد ، سخت بجوش آمدش

رنجبری ، کسوه کنی پیمشه اش
 کار بسی مشکل و دشوار داشت
 روزی ازین غم ، ز سرسوز و درد
 گفت ، چه باشد که غنی سازیم
 تخت روانی دهیم بی نظیر
 تا بسر تخت روان ، پسا نهم
 کوهکن ، این گفت وهم اندر زمان
 گفت ، بر آورده شدت آرزوی
 سنگتراش ، از غم و اندوه رست
 تخت روانیش ، در آمد به زیر
 مرد غنی شد چو مهبیای گشت
 شاه ، بگردونه شاهی مسکین
 خیل سوار ، از پس و پیشش روان
 مرد توانگر ، ز تماشای شاه
 باز ، به حسرت ز دل آهی کشید
 گفت ، مرا شوکت شاهی ببخش
 بار دگر گشت ، فرشته پدید
 مرد توانگر ، بد می گشت شاه
 گشت به گردونه شاهی سوار
 خیل سواران دلیر و جوان
 شاه ، بگردونه چو جاگرم ساخت
 شعله همی خاست ، ز دشت و دمن
 دود همی رفت ، بچشم سپهر
 مهر درخشان ، چو به گرمی فزود
 تابش خور ، غارت هوش آمدش

گشت ، چو خورشید، بر افروخته
خواست دگر، مهر فروزان شود
کامد و آورد فرشته خطاب
پای ز گردونه بگردون گذار
شه به فلک بر شد و خورشید گشت
چیره بظلمت شد و گسترد نور
آتشی از تابش وی بر فروخت
وز تف آن شعله، زمین بس گداخت
عاقبت الامر، ز سوء القضا
حربه ز زمین فروزنده مهر
هم بزمین آنچه رها کرد تیر
ماند، ازین تاب و توان در شگفت
ضعف خود و قدرت ابری چو دید
داد سکون از کف و بی صبر شد
سایه بگسترد، به دشت و دمن
تیرگی افزود و سیاهی گرفت
شد ز هم اجزاء وجودش جدا
قطره بسان گهر تابناک
ریزش باران، چو ز حد برفزود
سیل، روان شد ز کران تا کران
گله تلف گشت و شبان نیز مرد
سنگ بزرگی، بر امواج سیل
چون نشد از جای و نغلتید سنگ
خوار و زبون، چون خس و خاشاک شد
دید کزو نیروی سنگ است بیش
تا نه تحمل کند این سنگ را
گفت فرشته به وی اندر زمان

آه کشید، از جگر سوخته
تا فلکش عرصه جولان شود
گفت، دعای تو بود، مستجاب
تا که جهان را ز تو باشد مدار
روشنی مجلس ناهید گشت
مشعله افروخت، بنزدیک و دور
کز شرر آن چمن تازه سوخت
روی شهبان را همه آزرده ساخت
تیره شد از ابر سیاهی فضا
ابر سیه را، نخراشید چهر
از زبر ابر، نیامد به زیر
خشم، سرا پای وجودش گرفت
بار دگر، آه ز دل بر کشید
خواست که تا ابر شود، ابر شد
تا که گرائید، به سبزی چمن
دیر نیائید و تباهی گرفت
ماند بجا از تن وی قطره ها
در پی هم ریخت بداءان خاک
شد همه جا مایه طغیان رود
گشت تبه، کشته برزیگران
بر سر خاک، آنچه که بود آب برد
ماند چو کوه و نشد آماج سیل
سیل، ز سر سعتیش آمد بتنگ
کف بلب آورد و غضبناک شد
کرد دگر ره، گله از بخت خویش
خواست ز حق، مرتبت سنگ را
سنگ همیباش، درین خاکدان

کوه صفت ، در دل صحرا مقیم
تابش خورشید ، گزندش نداد
هیچ نشد پای ثباتش ز جای
تیشه بکف ، مرد فقیری گذشت
کرد جدا پاره اش از بیکرش
سخت بر آشفت و شد اندر غضب
حسرت و اندوه ، بر او چیره شد
هست بنیرو ، بسی افزون ز من
تا که دگر ره ، ملک آمد فـرود
سنگ نه ، بل سنگتراش نخست
گشت همان سنگتراش قدیم
مزد کم و زحمت بسیار داشت

لیک، بدان راضی و خرسند بود
شاد ، ز الطاف خداوند بود !

سیل ، بدل گشت بسنگی عظیم
روی ، نتابد ز باران و باد
سیل گران ، سر چو نهادش بیای
سنگ ، چنین فارغ و ناگه بدشت
کوفت یکی زخم گران بر سرش
سنگ زبان دیده ، زرنج و تعب
ملك جها نش بظنر تیره شد
گفت ، خود این مردک، خاراشکن
خواست چنو باشد و زاری نمود
گفت ، چنان باش که دلخواه تست
حال بگردیدش و سنگ عظیم
کار بسی مشکل و دشوار داشت

یار نیمیند هروی

بود تاریک تر ز اختر من
چون یخ افسرده بود پیکر من
که نهد پا بدیده تر من
ز آتش بیدریغ ، مجمر من
گرمی از حجره محقر من
از اجل هم نبود باور من
که شود جلوه گر برابر من
پیر زالی در آمد از در من
هست برد المعجوز مظهر من
تا چه خواهد زجان مضطر من
کلبه روشن نکرد دلبر من
برفشاند و نشست در بر من
هر زمان جلوه ایست در خور من

بر سرم چون تو برف پیری نیست

برف دیمه نشسته بر سر من !

در شبی تیره ، کز سیاهی محض
و ندر آن تیره شب زسردی دی
داشتم انتظار تازه گلی
گرچه میتافت همچو شعله عشق
باز هم سردی هوا میبرد
در شبی اینچنین ، وفای بعهده
چه رسد تا بنو شکفته گلی
در چنین حالتی ز یأس و امید
که ز رنج فسر دگی می گفت
گفتم این زال سرسپید امشب
یا چه رخ داد ، کز فروغ جمال
کاندرین حال ، گردی از سر زلف
گفت کای غافل از مظاهر حسن

نسیب
علی - صدارت
۱۳۳۵ (!)
هجری قمری

گلپانگ امید

خوشا جوانی ودور نشاط و عشق و امید
کنار سبزه ، لب جوی و زیر سایه بید
ز دور کوه نمایان ، به پیش آب روان
به گوش ناله نای و بچنگ جام نمید
بساط می بمیان ، یار مهربان بکنار
زدست هجر شکایت ، زوصل گفت و شنید
هوای بوسه بسر ، دست شرم دامنگیر
در این هوس گذراندن میان بیم و امید
تو چون بخانه نشینی که همچو غنچه بیوست
ز لطف باد بهاری نمیتوان گنجید
چنان نسیم طربناک میوزد که به دشت
نظر به هرچه فکندم بروی من خندید
چنار کف زد و سرو از طرب برقص آمد
ز بسکه باد بهاری نشاط بخش وزید
نسیم صبح ندانم بگوش غنچه چه گفت
که سر زجیب بر آورد و پیرهن بدرید
بچشم عشق بر آید هزار چندانان حسن
گل از دریچه چشم هزار باید دید
چو گل شکفته و مانند لاله خندان باش
بشکر آنکه ز گل میدهد بنفشه نوید
فکن بسایه بیدی بساط عشرت و نوش
بسا بساط که دست اجل بغم بر چید
شناس قدر جوانی که جای آن گیرند
دل فسرده و جان نژند و موی سپید
سپید گشتن مو ترجمان این سخن است
که سر بر آر ز خواب گران، سپیده دمید
توان به نیروی امید و دستگیری عزم
بدان مقام رسیدن که هیچکس نرسید
بهیچ حال مده رشته امید از دست
نسیم ! در خور مرگند مردم نومید

توللی
فریدون
۱۳۳۵
هجری قمری

کارون

بنرمی بر سر کارون همی رفت
ز دامان افق بیرون همی رفت

بلم آرام چون قوئی سبکبار
بنخلستان ساحل قرص خورشید

شکوه دیگر و راز دگر داشت
تو پنداری که پاورچین گذرداشت

شفق بازیکنان در جنبش آب
بدشتمی پر شقایق باد سرمست

بلم میراند و جانش در بلم بود
گرفتار دل و بیمارغم بود

جوان پارو زنان برسینه موج
صدا سر داده غمگین در ره باد

چه میخواهی ازین حال خرابم «
چرا هر نیمه شب آئی بخوابم «

« دو زلفونت بود تار ربابم
« تو که با ما سر یاری نداری

دوزلفی نرم نرمک تاب میخورد
سر انگشش بچین آب میخورد

درون قایق از باد شبانگه
زنی خم گشته از قایق برامواج

بآرامی بهر سو بخش میگشت
پی دستی نوازش بخش میگشت

صدا چون بوی گل در جنبش آب
جوان میخواند سرشار ازغمی گرم

تو که یارم نئی پیشم چرائی «
نمک پاش دل ریشم چرائی «

« تو که نوشم نئی پیشم چرائی
« تو که مرهم نئی زخم دلم را

رخی چون رنگ شب نیلوفری داشت
سری با او ، دلی باد دیگری داشت

خموشی بود وزن در پر تو شام
ز آزار جوان دلشاد و خرسند

سبک بر موج لغزان پیش میراند
صدای سوزناک از دور میخواند

ز دیگر سوی کارون زورقی خرد
چراغی کمور سو میزد به نیزار

«چه خوش بی مهر بونی ازدوسری
« که یکسر مهر بونی دردسری «

نسیمی این پیام آورد و بگذشت
جوان نالید زیر لب بافسوس

گنجهگار

دل من، چنگ افسونست و هر عشق	در آن بنهاده از خود یادگاری
ز هر مهری در او افسرده یادی	ز هر موئی بر او پیچیده تاری
زرافشان، پر گهر، شبرنگ، بی تاب	بهم پیوسته بس گیسو درین چنگ
خمش، در انتظار زخمه سوز	که تا خود راز ها گوید باهنگ
شبانگهان که در تنهایی سرد	بدامن گیرم این ساز کهن گوی
بزیر لغزش نرم سر انگشت	هزاران یاد خوش خیزد ز هر موی
فضای خانه لبرزد آنچنان گرم	که زیبا کودکانم بر سر آیند
پدر این چیست؟ این بانگ دلاویز	که در کاشانه ما میسرایند!
زنم از گوشه دیگر کشد بانگ	که بس کن مرد زین هنگامه بس کن
نه بر نائی، دگر با این دوفرزند	بدین پیرانه سر، ترک هوس کن
ولی من دور از آن اندرز بیگانه	دو گوشم بر سروش آسمانهاست
دو چشمم خیره چون کوران و ز آن یاد	شرار آتشم بر استخوانهاست

بناظر یاد

چشمه ها جوشید و بستانها شکفت	اشک شادی ریخت از چشمان من
باد رسوا، دامن افشان بر گذشت	بوی گل پیچیده در ایوان من
ابر غم در تیرگی بارید و رفت	دل طراوت یافت زین بارندگی
خنده زد چون صبح نمناک بهار	باز بر من چهر پاک زندگی
تاب گیسوی امید از هم گشود	بسته شد بر چنگ افسونکار من
شاخ نیلوفر ز روزن سر کشید	نرم نرمک ریخت بر دیوار من
زنبق آسا، ترد و عطر افشان و مست	شعر شادابم دمید از باغ راز
بوسه زد بر نوک انگشتان گرم	نغمه، از دل پای کوبان تا بساز
غنچه در بازوی ناز آلود یاس	با شکفتن های اخترها شکفت
یاد او رقصان و عریان در خیال	خند خندان جلوه گر شد از نهفت

آرزو چون نور رؤیا خیز ماه گرم و خوش تابید بر اندام او
 زلف بویا، کرده افشان تابدوش صد هوس در جان بسی آرام او

جام لب پر بوسه پیش آورد مست دست سوزان حلقه زد بر گردنم
 از نفس هایش که کوتاه بود و گرم خون بگرمی شعله ور شد در تنم

بر نهادم چشم و خوشبختی گذشت چون شرابی آتشین از کام من
 کاش با آن بوسه تیری سینه سوز می زدود از یاد هستی نام من!

شعاعه گبورد

در چشمت ای امید! چه شبها که تا بصبح
 مانده است خیره، دیده شب زنده دارمن
 وز آسمان روشن آن چشم پر فروغ
 خورشیدها دمیده بشبهای تار من

مهتابها فشانده بعشق من و تو نور
 در هم خزیده مست گنه سایه های ما
 ما سینهها ز مهر بهم در فشرده تنگ
 کوییده، ای بسا دل دیسر آشنای ما

در بوی راز گستر پنهان گریز یاس
 بس بوسه های تشنه که از هم گرفته ایم
 دور از فسون جادوی پنهان سرنوشت
 کام امید از دل خرم گرفته ایم

رقصیده، ای بسا برخت سایه های برگ
 ساز تو نغمه گر بسر انگشت های ناز
 چشم تو همچو مستی تریساک نیمروز
 دامان من کشیده بگرداب های راز

بس در فروغ کوکب رنگین بامداد
 افسانه های رفته و آینده گفته ایم
 وز بوسه مهرها زده بر عهد دیرپای
 از بخت و بختیساری پاینده گفته ایم

در شعله کبود نگاه تو ، ای درینغ
 گو آن نگاه ؟ کو که بسوزد در آتشم ؟
 ای بس در آن نگاه هوس بخش تند مهر
 کز شوق سوخت خرمن جان بلا کشم

در پیچ پیچ * خموش سپیدار های باغ
 آوخ که رفت آنشب و یادش چه جانگزا است
 خوانندی چکامه ای که هنوزم بگوش جان
 چون لای لای مادرگم کرده کاشناست

خوانندی و گیسوان تو آشفته برسه تار
 در نور ماه ، منظره ای جاودانه داشت
 من مست عشق و زورق روحم سبک چو باد
 بر موج ساز ، ره بجهان فسانه داشت

بگسست تار و آنهمه ، آهنگ دلپذیر
 در پنجه های گرم تو ، افسرد و جان سپرد
 اشکت گرفت دامن و در پرده سکوت
 راز نگفته ، باز ره آشیان سپرد

در کشتزار یاد من آن راز دلنواز
 دیربست تا شکفته و روئیده از نهفت
 دردا کسه تا بمهر تو آویختم امید
 درشام عمر اختر شادی دمید و خفت !

هنر

فریدون توئی؟ - شادمانم که بخت
 فرو رفته ام ای بس اندیشمند
 بجوشنده گسرداب گفتار تو
 برآورد کامم بدیدار تو

چه شبها! که بشکفته لبریز مهر
 چو بگشاده ام آتشین دست شوق
 سرود تو در گوش خاموش من
 تهی بوده جای در آغوش من

چه شبها! که بشکسته ام نیمخواب
 نگه لنگ لنگان و دل تشنه کام
 سیه زلف آشفته بر دقتت
 بزبیده اشعار جان پرورت

چه شبها! که نادیده، سرمست یاد
 سبک، سایه افکنده بارقص شمع
 بجوشیده جان تو با جان من
 بشعر تو، انبوه مژگان من

فریدون توئی؟! و چه نغز است و گرم
 خوشا بخت آن خسته کز تاب عشق
 بکار هنر، طبع جادوی تو
 نهد شرمگین، سر به زانوی تو

- فریدون منم آری، آن بسته نای
 هنر، پرتو افشان چو زرینه تیر
 که خم گشته بردار هستی سرش
 فرو مانده در نیلگون پیکرش

بني بخت

آن زرپرست مرد بخیلیم که دست چرخ
 و اندر خروش موج فسونبار سرنوشت
 بر بسته بس گلوله زرین بیای او
 افکنده خسته پیکر درد آزمای او

دریای تیره میکشدهش هر زمان بکام
 چون اژدری گرسنه که بیند شکار خویش
 نی برگ آن که سینه بکوبد بکوه موج
 نی تاب آن که دیده پیوشد ز یار خویش

نالان و خسته نای و گرانسنگ و بی شکیب
 گم گشته در غریو کف آلود شیونش
 وز ژرفنای ظلمت گدرداب پر هراس
 چنگال مرگ تیره ، بیفشرده دامنش

قارون صفت ، به گنج گریزنده بسته مهر
 دل پایکوب لذت و جان گرم اضطراب
 بر نیلگونه پهنه دریای بسی لگام
 با هر تلاش خسته ، فرو میرود در آب

آری ، من آن بخیلیم و در گیرودار عمر
 زرینه گوی بسته بجان ، کودکان من
 گر بگسلم ، چگونه زیم بی مراد و مهر
 گر نگسلم ، بورطه فتنه استخوان من !

هیلک

چون بوم پر شکسته ، درین عید بی امید
 بنشسته ام به دخمه اندوهبار خویش
 بنشسته ام ؛ که « سال نو » آید ز در فراز
 وز دوش خسته ، در فکند کوله بار خویش

گیرد عرق ز چهره پوشیده از غبار
 بشکافدم بحیرت و بشناسدم درست
 دستم بشانه کوبد و جنباندم که « خیز »
 « این پشته ، زاد محنت یکساله راه تست »

« بس رنج گونه گونه که بر بسته دست بخت
 « در این شگفت بار امانت بنام تو »
 « بس سرنوشت خیره که چون مارخوشه زار »
 « بگشاده کام تشنه ، به امید گام تو ! »

«پارینه‌رفت... بر کف من از سیوی عمر»

«جامی بنامرادی آینده نوش کن !
 « سالی دگر بمان و درین انتظار تلخ
 « بر کام ناشکفته ، بحسرت خروش کن !

چون بو و پرشکسته ، در این عید بی امید
 شادم که آفریده نگیرد سراغ من !
 شادم ، که مرگ تیره ، درین شام سرمه فام
 بیرون کشد دو چشم و دمد بر چراغ من

یاران نیمه راه

در نیمه راه عمرم و یاران نیمراه
 چون دزد کام دیده ، پراکنده از برم
 غمناک و بی امید و کم آمیز و دیر جوش
 در انتظار ضربت یاران دیگرم

دانم دگر ، که در پس آن خنده‌های مهز
 گر هست ، جز سپیدی دندان کینه نیست!
 دانم دگر ، که پنجه گرگان توبه کار
 مرهم گذار خاطر و غمخوار سینه نیست!

دانم دگر ، که چون زروزن سایه در فکند
 پاکیزه سیرتان ، بتر از جانور شوند!
 دانم دگر ، که بر سر تاراج نام و جاه
 یاران رسته ، دشمن بیدادگر شوند !

دانم حدیث چرب زبانان خود فروش
 دانم حدیث یار فروشان خود پرست
 دانم فسون راست نمایان کج نهاد
 دانم فریب کار گشایان چیره دست !

دانم ، ولی چه سود ؟ که اندر روزگار
 چون پند پیر و صحبت آموزگار نیست
 تا روزگار تجربه آید بسر ، دریغ !
 عفریت مرگ ، خنده زند «روزگار نیست!»

هوودج هر گگ

گیروداری است ، درین جان غبار آلود
پیچ و تابمی است، درین مغز هوس پرداز
گیر و داری که ازین پس بکه بندم مهر؟
پیچ و تابمی که ازین پس بکه گویم راز؟!

همه بیزاری و بیزاری و بیزاری !
همه ناکامی و نادانی و رسوائی !
همه افسوس کنان از غم بیمپری !
همه اندوه بجان از تب ننهائی !

زندگی بسته بصد زنجیر پای پوینده رهوارم
سر نوشت آمده همچون پناه به گران مغز شرر بارم

دگر آن توش و توان رفته است
هوش رفته است و روان رفته است
آن فریادون جوان رفته است
که شود یار و کشد بارم . . . !

نه ز یاران کهن کس که درین غوغا
سر شورشیده نهم ، بر سردامانش
نه فروزنده امیدی که درین سودا
عمر گم کرده کنم زنده به تاوانش

بچه کارم من وزین بیش درنگم چیست ؟!
ره صلحم چه و ره توشه جنگم چیست ؟!
غم نامم چه و اندیشه ننگم چیست ؟ !
بچه کارم که نمیدانم ؟!
بچه کارم که نمیرانم ؟!

مرگ استاده که هان این تو و این تابوت
هوودج کام تو بر دوش که بر بندم ؟
چار تن باید و من بیگس و بی پیوند
گویم اینک : «زن ناکام و سه فرزندم!»

ملعون

برو ای مرد، برو چون سگ آواره بمیر
 که حیات تو بجز لعن خداوند نبود
 سایه شوم تو جز سایه ناکامی و رنج
 بسر همسر و گهواره فرزند نبود

ناشناس از همه بگندشتی و در ملک وجود
 کس زبان تو ندانست و روانت نشناخت
 سنگ ره بودی و جز نفرت خلقت نگرفت
 چنگ غم بودی و جز پنجه مرگت نخواست

کس ندانست که در پرده هر خنده گرم
 ناله‌ها خفته ترا ز آن همه اندوه دراز
 کس ندانست که در ظلمت حرمان و دریغ
 دشنه‌ها خورده ترا بر تن تبار نیاز

کس ندانست، ندانست و نپرسید که چیست
 آن هوسها که فرو خفته بروح تو خموش
 آن دملها که روان تو بیازرده زدرد
 آن عطشها که شکیب تو بیاورده بجوش

تشنه، ای بس که باغوش گشته رفتی و باز
 آمدی تشنه‌تر از روز نخستین بکنار
 همسرت ناله بر آورد که ای اف‌بتوشوی
 دلبرت چهره بر افروخت که ای نف‌بتوبار

زن و معشوقه، شگفتا که ازین هر دو بمر
 کس بغم‌خانه تبار یک نهادت نرسید
 این سر از رشک بگرداند و فغان نشود
 و آن رخ از خشم بتابید و بدادت نرسید

وای بر حال تو ای مرد! که در باور خلق
 آنچه مقبول نشد، قصه جانسوز تو بود
 آنکه زد بوسه بهر در گه و سامان نگرفت
 آتشین عشق سیه‌کام و سیه روز تو بود

دکتر وصال
نورانی
۱۳۴۲
هجری قمری

هوس

شد وجودم همه لب تا که زند بوسه بپاش
 کاش روز و شب از این کوچه گذر بودش کاش
 دوش آن ساق هوس پرور اودیدم و بود
 دل در اندیشه همه شب که ببیند فرداش
 پنجه پای وی از روزنه کفش سپید
 دل برانگیزد و پرواز کند جان بهوش
 دلم از شوق بلرزد چو برافشاند باد
 پر شکن موی دلاویز ورا بر سیماش
 با لبان هوس انگیز و فریبنده نگاه
 میرباید زد آرام و نباشد پرواش
 لرزش زلف سمن سای وی از جنبش باد
 فتنه انگیزد و یکباره شود دل شیداش
 دیده گیرد سر راهش که بدینسان مشتاب
 دل در اندیشه که لب بوسه رباید ز کجاش
 در دل من هوس خفته بر انگیخته است
 خرمن زلف شکن در شکن غالیه ساش
 سوزد این شعله اندیشه روانم شب و روز
 کز چه با او نتوان گفت غم جانفرساش
 صبحدم گام چو بیرون زند از خانه، مرا
 جان پرواز درآید که زند بوسه بپاش
 بگذرد از بر من همچو نسیمی و نگاه
 تا خم کوچه زند بال چو مرغی بقفاش
 دیده بر دامن او دست تمنای دل است
 که در آویخته و می نکند هیچ رهش
 بیند آنگونه مرا خوار که گوئی بجهان
 دیده ای نیست در این گوشه خریدار لقاش
 دیشب اندیشه او خواب ز چشمم بر بود
 تا بمن کرد چه خواهد دگر امشب سوداش

دوش در دیده مرا خواب نیامد همه شب
 کاخر این راز نهان را نتوان گفت چراش
 بگذرد گاه شهابی بشب تار خیال
 که چه خواهد شدن از راز نهان سازم فاش
 دامنش گیرم و بی پرده نمنا بکنم
 بوسه ای ز آن هوس انگیز لب روح افراش
 و رکشد دامنم از کف بدرم پرده شرم
 گیرمش تنگ و نسازم زلب خویش جداش
 ز آنکه آن چهره افروخته و چشم سیاه
 گرنه بهر دل ما، بهر چه آراست خداهش
 لیک چون باز بخویش آیم و در خود نگرم
 گویم ای خسته چه خوش بوسه زدی بر لبه اش
 این توئی بهر خود آراسته کاخی ز خیال
 دیده بگشای که از خویش ربودت سوداش
 کیستی تا که در آغوش کشی پیکر او
 بیخودی گوئی از آن لعل لب هوش رباش
 سر فرو بر بگریبان غم و دیده بسیند
 تا مگر دل شود آرام ترا با رؤیاش

سهیلی
مهلی
۱۴۴۳
هجری قمری

هناجات

ای خدا افعی ز تو کژدم زتست	ای خدا نیک و بد مردم زتست
ما همه پیر و جوان کورو کچل	بار الها از هسان روز ازل
تا بخواهی بی زبانی کرده ایم	ادعای ناتوانی کرده ایم
پیش درگاه تولنگ انداختیم	پرچم تسلیم را افراختیم
بندگان حلقه درگوش تو ایم	بار الها ما همه موش توایم
ناگهان سوراخ آبت باز شد	پس چرا بی مهریت آغاز شد
کز نزلش کرده ای گیتی خراب	این چه باران بودای عالیجناب
تا دل جمع کثیری خون کنی	گاه سیلی داخل «میگون» کنی
دسته گلها میدهی هر جا بآب	گه کنی جاپون و گه قزوین خراب
توقوی، ما حرف مفتیم ای خدا	ما که از آغاز گفتیم ای خدا
بهر ما شمشیر را چپ بسته ای	پس چرا از بندگان بگسسته ای
با ضعیقان زور ورزی میکنی	هی تجاوز های مرزی میکنی

شیرآب انبار قدرت هرز نیست؟	تو بین اطراف حوضت درز نیست
نشت کرده، عالمی دریاشده	بلکه درحوض تو درزی واشده
با همه اینها خدایا بسته ایم	گرچه از بارگنه شرمنده ایم

تو دربی لطفیت را چفت کن
شیرآب انبار خود را سفت کن

پرمش و پاسبخ

دوستی باشدم خلیق و کریم
 روزی از روزها باو گفتم
 گفتم: بیکارم و ندارم شغل
 چونکه سال گذشته در بازار
 گفتم ایدوست گر چه میدانم
 از تو دارم کنون سؤالاتی
 روز اول که گرم کار شدی
 گفتم نی، گفتمش که وقت فروش
 گفتم نی، گفتمش در این مدت
 گفتم نی، گفتمش که وقت فروش
 گفتم نی، گفتمش برای فریب
 گفتم نی، گفتمش که بیوه زنی
 تو نگفتی که باید از سر ظلم
 گفتم نی، گفتمش بشاگردت
 گفتم نی، گفتمش که در انبار
 گفتم نی، گفتمش که تاجر دزد
 گفتم نی، گفتمش نخوردی هیچ
 گفتم نی، گفتمش قسم خوردی
 گفتم نی، گفتمش رفیق عزیز!
 گر تو خواهی که پولدارشوی

پاکدل، مهربان، رئوف و رحیم
 کار تو چیست اندرین اقلیم
 هشتم امروز در عذاب الیم
 پاک مفلوک و ورشکست شدیم
 صادق القول بوده ای ز قدیم
 پاسخم ده ز روی عقل سلیم
 هیچ کردی بمشتری تعظیم؟
 ظلم کردی به بیوه زن، به یتیم؟
 «دبه» کردی که مانم نخواهیم؟
 «گج» ندادی بخلق جای «کلیم»؟!
 هیچ کردی ز ریش و پشم «گریم»؟
 در خریدش چو شد ترا تسلیم،
 جیب او را بصد کلک بکنیم؟
 هیچ کردی ره خطا تعلیم؟
 کرده ای احنکار جنس قدیم؟
 هیچ بوده است با تو یاروندیم؟
 منفعت بیشتر ز صد دو و نیم؟
 بیمبر، به کردگار علیم؟
 نیست در کله تو عقل سلیم
 اینچنین کن که کردمت تعلیم

سایه
هوشنگ ابتهاج
۱۳۴۶
هجری قمری

صوآب

عمری بسر دویدم در جستجوی یار
جز دسترس بوصل ویم آرزو نبود
دام در این هوس، دل دیوانه را بیاد
این جستجو نبود

هرسو شتافتم پی آن یار ناشناس
گاهی زشوق خنده زدم که گریستم
بی آنکه خود بدانم از اینگونه بیقرار
مشتاق کیستم !

روئی شکفت چون گل رو یاودیده گفت:
«این است آن پری که زمن مینهفت رو
خوش یافتم که خوشتر ازین چهره ای نتافت
در خواب آرزو ...»

هر سو مرا کشید پی خویش در بدر
این خوش پسند دیده زیبا پرست من
شد رهنمای این دل مشتاق بی قرار
بگرفت دست من

و آن آرزوی گمشده ، بی نام و بی نشان
در دورگاه دیده من جلوه مینمود
در وادی خیال مرا مست می دواند
وز خویش میربود

از دور میفریفت دل تشنه مرا
چون بحر موج میزد و لرزان چو آب بود
و آنکه که پیش رفتم با شور و التهاب
دیدم سراب بود !

بیچاره من که از پس این جستجو هنوز
مینالدم از من این دل شیدا که: یار کو؟
کو آنکه جاودانه مرا میدهد فریب
بنما ؛ کجاست او ...»

مهتاب

در زیر سایه روشن مهتاب خوابناک
 دردامن سکوت شبی خسته و خموش
 آهسته گام ، میگذرد شاعری براه
 مست ورمیده هوش

می ایستد مقابل دیواری آشنا
 آنجا که آید از دل هرذره بوی یار
 در تنگنای سینه ، دل خسته می تپد
 مشتاق و بیقرار

از پشت شیشه مینگرد ماه شب نورد
 آنجا بر آن نگار که خوابیده مست ناز
 در پیشگاه اینهمه زیبائی و جمال
 مه میبرد نماز

دنبال ماهتاب ، خیال گشاده بال
 آهسته میروود بدرون اطاق او
 من مانده همچنان پس دیوار؛ محو و مست
 از اشتیاق او

مه خیره گشته بروی و آن مایه امید
 شیرین بخواب رفته در آن خوابگاه ناز
 و آن زلف تابدار ، پریشان و بیقرار
 از باد عشقباز

در بستر آرمیده چو نیلوفری بر آب
 پاشیده ماهتاب بر او سوده های سیم
 لغزد پرند بر تن او همچو برگ گل
 از جنبش نسیم

افتاده سایه روشن مهتاب سیم رنگ
 نرم و سپید چون پر و بال فرشتگان
 بر آن دوگوی عاج که برجسته تابناک
 از زیر پر نیان

آن سیمگونه ساق که با بوسه نسیم
 لغزیده همچو برگ گل از چین دامنش
 و آن سایه‌های زلف که پیچیده مست ناز
 برگرد گردش

آن زلف تاب خورده به پیشانی سپید
 چون سایه امید در آئینه خیال
 و آن چهر شرمناک که تا بیده همچو ماه
 در هاله ملال

آن سایه‌های درهم‌مژگان که زیر چشم
 غمگین بخواب رفته‌ها غوش راز خویش
 و آن چشم آرمیده رؤیا فریب او
 در خواب ناز خویش

من مانده بیقرار و خیال رمیمده هوش
 مست هوس ، گرفته از آنماه بوسها
 تا آن زمان که آورد از صبح آگهی
 بانگ خروسها

برمید مد سپیده و دلداده شاعری
 از گردش شبانه خود خسته میرود
 دنبال او پریده و بی‌رنگ ، سایه‌ای
 آهسته میرود .

شب سیاه

برچیده مهر دامن زربفت و خون گریست
چشم افق بماتم روز سیاه بخت
وز هول خون، چو کودک ترسنده مرغ شب
نالید بر درخت

شب سایه برفشانند و، کلاغان خسته بال
از راههای دور رسیدند تشنه کام
رنگ شفق پرید و، سیاهی فروخزید
از گوشه های بام

من در شکنجه تب و جانم به پیچ و تاب
در دیده پر آبم عکس جمال اوست
برمیچهد ز چشمه جوشان مغز من
هر دم خیال دوست

چون ماهتاب بر سر ویرانه های دل
مستانه پای کوبد در جامه سپید
پیچد صدای خنده او در دل خراب
لرزد تنم چو بید
این مطرب از کجاست که از نغمه های او
برخانه خراب دللم سیل درد ریخت
این زخمه دست کیست که بر تارمیز نهد...
تار دللم گسیخت!

چوی وای وای مرگ جگر سوز، باخترانی
چون ناله وداع غم انگیز و جانگزا است
اندوهناک و شوم چو فریاد مرغ حق
این نغمه عزاست

این نغمه عزاست، که من عشق مرده را
امشب بگور میبرم و خاک میکنم
وز اشک غم، که میچکد از چشم آرزو-
رخ پاک میکنم! ...

هرگ روز

میرفت آفتاب و ، بدنبال میکشید
 دامن زدست کشته خود ، روز نیمه جهان
 خونین فتاده روز از آن تیغ خونفشان
 در خاک می تپید و پی یار میخزید

خندید آفتاب که : « این اشک و آه چیست ؟
 خوش باش روز غمزده هنگام رفتن است
 چون من بخندم خرم و خوش ، این چه شیون است ؟
 ما هر دو می رویم ، دگر جای شکوه نیست ! »

نالید روز خسته که : « ای پادشاه نور !
 شادی از آن تست ، نه از آن من بلی
 ما هر دو می رویم ازین رهگذر ، ولی
 تو می روی به جله و من می روم بگور ! .. »

بهبهانی
خانم سیمین
۱۳۴۶
هجری قمری

ماه صفری گرده

بر نیاید ز سوز تب آهم
روز خود همچو شب سیه کردم
ماه من راهی سفر شد و رفت
گر جفا آن بلند بالا کرد
اوز ناز که دلیم بی خبر است
جز فنای تنم نمی جوید
آه ازین درد ورنج جانکاهم
بامیدی که سرزند ماهم
من هنوزش دودیده بر راهم
گله دارم ز بخت کسوتاهم
من ز سنگین دلش آگاهم
جز رضای دلش نمیخواهم
گاه بنیادکنده چون کوهم
گاه بر باد داده چون کاهم

خاطره ها

دیدم همان فسونگر مزگان سیاه بود
عشق قدیم و خاطره نیمه جان او
آن سایه ملال به مهتاب گون رخس
پر سیدم از گذشته و یکدم سکوت کرد
از آشتی نبود فروغی بدیده اش
بنشستمش بدامن و دورم ز خویش کرد
از دیده ای فتاد و برون شد ز سینه ای

بازش هزار راز نهان در نگاه بود
دردیده اش چو روشنی شامگاه بود
گفتی حریر ابر بر خسار ماه بود
حرفش بمرگ عشق عزی گواه بود
این آسمان دریغ زهر سوسیه بود
قدرم نگر که پست تراز گرد راه بود
«سیمین» دل شکسته مکر اشک و آه بود

فوتاده های رور

این منم؟ ای غمگساران این منم؟
این منم؟ ای مهر بانان این منم؟
این منم یا نغمه ای کز تار عشق
این منم یا نقش صدها آرزو
خنده بودم بر لبان زندگی
ناز بودم در نگاه آرزو
این شرار سرد خاکستر شده!
این گل پژمرده پر پر شده!

جست و غوغا کرد و خاموشی گرفت
کاینچنین گرد فراموشی گرفت
ناکبهان در وحشتی پنهان شدم
اشک خونین، درد بیدرمان شدم

خنده‌های جانفزای من چه شد؟
جان شادی آشنای من چه شد؟

جان دگرشیدانشد، رسوا نشد
شور عشقی در دلم پیدا نشد

اشتیاق دیده را نادیده کرد
سرگرانی کرد و ناسنجیده کرد

کاین منم، این شاخه بی برمنم!
این منم، این شام بی اختر منم!

این منم؟ نه، من کجا و غم کجا
از چه رو اینگونه افسردم، چرا

از چه چون لعلش بدستم بوسه داد
از چه چون اشکی بیایم اوفتاد

از چه چشمم از نگاه او گریخت
از چه دل در پاسیخ سرمستیش

هیچ بساور می‌کنید ای دوستان
این منم، این باغ بیروح خزان

فرخ زاد
خانم فروغ
♦♦♦♦
هجری قمری

دو برابر خدا

از منجلاب تیره این دنیا آه... ای خدای قادر بیهمتا	از عمق پر ز وحشت تاریکی بانگ پر از نیاز مرا بشنو
بشکاف این حجاب سیاهی را این جلوه های تلخ تباهی را	یکدم ز گرد پیکر من بشکاف (!) شاید درون سینه من بینی
در خون طپیده... آه... درهای کن یسا پای بند مهر و وفایش کن	دل نیست این دلی که بمن دادی یا خالی از هوی و هوس سازش
اسرار آن خطای نخستین را بر روح من... صفای نخستین را	تنها تو آگهی و تو میدانی تنها تو قادری که ببخشی
کز جسم خویش خسته و بیزارم گوئی امید جسم دگر دارم	آه... ای خدا چگونه ترا گویم هر شب در آستان تو با حسرت
شوق بسوی غیر دویدن را از برق چشم غیر رمیدن را	از دیدگان روشن من بستان لطفی کن ای خدا و بیاموزش
همچون فرشتگان بهشت تو یک گوشه از صفای سرشت تو	عشقی بمن بده که مرا سازد یاری بمن بده که در او بینم
تصویر عشق و نقش فریبش را در عشق تازه فتح رقیبش را!	یکشب ز لوح خاطر من بردای خواهم با انتقام جفا کاری
بنیان نهاد عالم هستی را شوق گناه و نفس پرستی را	آه ای خدا که دست توانایت بنمای روی و از دل من بستان
عاصی شود، بغیر تو روی آرد در پای جام باده فرو بیارد	راضی مشو که بنده نا چیزی راضی مشو که سیل سرشکش را
از منجلاب تیره این دنیا آه... ای خدای قادر بیهمتا	از عمق پر ز وحشت تاریکی بانگ پراز نیاز مرا بشنو

گریز و درد

رفتم ... مرا ببخش و نگوا و فانداشت
 راهی بجز گریز برایم نمانده بود
 این عشق آتشین پر از درد بی امید
 در وادی گناه و جنونم کشاننده بود

رفتم که داغ بوسه پر حسرت ترا
 با اشکهای دیده ز لب شستشو دهم
 من شهره گشته ام بهوسبازی و گناه
 دیگر چه قدرتی که بخود آبرو دهم

رفتم.. مگو.. مگو که چرا رفت؟ ننگ بود
 عشق من و نیاز تو و سوز ساز ما
 از پرده خموشی و ظلمت چون نور صبح
 بیرون فتناده بود بیکباره راز ما

رفتم که گم شوم چو یکی قطره اشک گرم
 در لابلای دامن شبرنگ زندگی
 رفتم که درسیاهی یک گور سرد و تار
 فارغ شوم ز کشمکش جنگ زندگی

من از دو چشم روشن و گریبان گریختم
 از خنده های وحشی طوفان گریختم
 از بستر وصال باغوش سرد هجر
 از حرف تلخ دیده وجدان گریختم (!)

ای سینه در حرارت سوزان خود بسوز
 دیگر سراغ شعله آتش ز من مگیر
 میخواستم که شعله شوم سرکشی کنم
 مرغی شدم بکنج قفس بسته و اسیر

روحي مشوشم که شبی بی خبر ز خویش
 بر دامن سکوت بتلخی گریستم
 نادم ز کرده ها و بشیمان ز گفته ها
 دیدم که لایق تو و عشق تو نیستم

از یاد رفته*

یاد بگذشته بدل ماند ودرینغ دیده‌ام خیره بره گشت ونداد	نیست یاری که مرا یاد کند نامه ای تا دل من شاد کند
خود ندانم چه خطائی کردم در دلش جائی اگر بود مرا	که ز من رشته الفت بگسست پس چرا دیده ز دیدارم بست ؟
هر کجا تینگرم پر ز ملال درد عشقت که با جسرت وسوز	نگهش بر رخ من خیره شده بر دل کوچک من چیره شده
گفتم از دیده چو دورش سازم مرگ باید که مرا دریابد	بیگمان زود تر از دل برود ورنه دردیست که مشکل برود
تا لبی بر لب من می‌لفزد کاش این لب که مرا می‌وسد	میکنم ناله که کاش این او بود لب سوزنده آن بد خو بود
میکشندم چو در آغوش بمهر چه شد آن آتش سوزنده که بود	من بفکرم که چه شد آغوشش؟ شعله ور در نفس خاموشش!
شعر گفتم که ز دل بر دارم شعر خود جلوه‌ای از رویش شد	بار سنگین غم عشقش را با که گویم ستم عشقش را
مادر این شانه ز زلفم بردار بکن این پیرهنم را از تن	سرمه را پاک کن از چشمانم زندگی نیست بجز زندانم
تادو چشمش بر خم حیران نیست بشکن این آینه را ای مادر	بچه کار آیدم این زیبایی ؟ حاصلم چیست زخود آرائی ؟

* در کتاب اسیر این عنوان « از یاد رفته » و چند عنوان دیگر هست که یا اسم کتابهای شعر من است و یا عنوان قطعات شعر من، از قبیل « آئینه شکسته » « عصیان » « هرجائی » « وداع » « رؤیا » « انتقام » « بازگشت ». در حالیکه عناوین کتابها و قطعات از حقوق محفوظ نویسندگان و کویندگان است علاوه بر آنکه اخلاقاً هم رعایت این نکات واجب است. امید است که کویندگان کتاب اسیر بعد از این حداقل این سنت ادبی را رعایت کنند و همچنین کویندگان و نویسندگان دیگر - دکتر حمیدی

در بیندید و بگوئید که من	جز از او از همه کس بگسستم
کس اگر گفت چرا؟ باکم نیست	فاش گوئید که عاشق هستم
قاصدی آمد اگر از ره دور	زود پرسید که پیغام از کیست
گر از او نیست... بگوئید آن زن	دیر گاهیمست... در این منزل نیست

بیمار

طفلی غنوده در بر من بیمار	با گونه های سرخ تب آلوده
با گیسوان در هم آشفته	تا نیمه شب ز رنج نیاسوده
هر دم میان پنجه من لرزد	آن پنجه های لاغر و تب دارش
من ناله میکشم که... خداوندا	جانم بگیر و کم بده آزارش
گاهی میان وحشت و تنهایی	یرسم ز خورد که چیست سرانجامش
اشکم بروی گونه فرو غلطد	چون بشنوم ز ناله خود نامش
ای اختران که غرق تماشا ئید	این کودک منست که بیمارست
شب تا سحر نخفتم و میبینید	این دیده منست که بیدارست
یاد آیدم که بوسه طلب میکرد	با خنده بیای دلکش مستانه
یا می نشست با نگهبی بی تاب	در انتظار خوردن صبحانه
گاهی بگوش من رسد آوایش	ماما... دلم ز فرط تعب سوزد
بینم درون بستر معشوشی	طفلی میان آتش تب سوزد
شب خامش است و در بر من نالد	او خسته جان ز شدت بیماری
بر اضطراب و وحشت من خندد	تک ضرب های ساعت دیواری

خانواده متروک

دانم اکنون از آن خانه شور
دانم اکنون که دلمی بر روی
شادی زندگی پر گرفته
ماتم از هجر ماسر گرفته

هر زمان میدود در فضا
نقش دستی که میگه باز
میش یک ستر خالی وسرد
بگری را در آن باغم و درد

بینم آنجا کنار رودری
سایه بازوانی که گم
سایه قامتی سست و لرزان
زندگی را رها کرده آسان

دورتر کودکی خفته بجز من
بر سر نقش گلپشت قلبی
در بر دایه خسته و پیر
سنگون گشته فنجانی از شیر

پنجره باز و در سایه آن
برده افتاده بر شانیه در
گر به بادیده ای سرد و بی نور
شمع در آخرین شعاع خورشید

دانم اکنون که آن خانه شور
دانم اکنون که طفلان پر روی
لیک من خسته جان و پریشان
یار من شعر و معشوق من شعر

نره و سنگین قدم میکند
ره بسوی عدم میسپارد
شادی زندگی پر گرفته
ماتم از هجر ماسر گرفته

می سپارم ره آرزو را
میروم تا بدست آرم او را

دختر و بهار

دختر کنار پنجره تنها نشست و گفت
ای دختر بهار! حسد میبرم به تو
عطر و گل و ترانه و سرمستی تو را
با هر چه طالبی بخدا میبخرم ز تو

بر شاخ لغت و عور درختی، شکوفه ای
با ناز میگشود دو چشمان بسته را
مرغی میان سبزه زهم باز می نمود
آن بالهای کوچک زیبای خسته را

خورشید خنده کرد و زانوار خنده اش

بر چهر روز روشنی دلکشی دوید
موجی سبک خزید و نسیمی بگوش او
رازی سرود و موج بنرمی از او رمید

خندید باغبان که سرانجام شد بهار

دیگر شکوفه کرده درختی که کاشتم
دختر شنید و گفت چه حاصل از این بهار
ای بس بهارها که بهاری نداشتم !

خورشید تشنه کام در اعماق آسمان

گوئی میان مجمری از خون نشسته بود
میرفت روز و چون شبحی مات و بیصدا
دختر کنار پنجره محزون نشسته بود

دیو شب

خواب شو، خواب که شب آمده است ✧	لای لای ای پسر کوچک من
خون بکف (!) خنده بلب آمده است	چشم برهم بنه کاین دیو سیاه ✧ ✧
گوش کن بانگ قدمپایش را	سر بسد امان من خسته گذار
تا که بگذشت بر آن پایش را	کمر نارون پیر شکست
برده ها را بکشم سر تا سر	آه ... بگذار که بر پنجره ها
میکشد دمدم از پنجره سر	با دوصد چشم پر از آتش و خون
مرد چوپان بدل دشت خموش	از شرار نفسش بود که سوخت
پشت در داده بحرف ما گوش	وای... آرام که این زنگی مست
مادر خسته خود را آزد	یادم آید که چو طفلی شیطان
بینخبر آمد و طفلک را برد	دیو شب از دل تاریکی ها
تا که او نعره زنان میآید	شیشه پنجره ها میلرزند
گوش کن... پنجه بدر میساید	بانگ سرداده که کو آن کودک

✧ « خواب کن خواب » بهتر است . دکتر حمیدی
✧ « چشم برهم نه » بهتر است . دکتر حمیدی

نه برو... دور شو، ای بد طینت	دور شو از رخ تو بیزارم
کسی توانی بر بئایش ز من	تا که من در بر او بیدارم
ناگهان خامشی خانه شکست	دیو شب بانگ در آورد که... آه
بس کن ای زن که ترسم از تو	دامنت رنگ گناهست... گناه
دیوم اما تو ز من دیو تری	مادر و دامن ننگ آلوده ؟
آه... بردار سرش از دامن	طفلک پاک کجا آسوده !
بانگ میمیرد از وحشت و درد	می طپد این دل چون آهن من
میکنم ناله که: کامی... کامی	وای... بردار سر از دامن من!

رازهن

هیچ جز حسرت نباشد کار من
 بخت بد... بیگانه ای شد یار من
 بیگنه زنجیر بر پایم زدند
 وای از این زندان وحشتبار من

وای از این چشمی که میکاودنهان
 روز و شب در چشم من راز مرا
 گوش بر در مینهد تا بشنود
 شاید آن گمگشته آواز مرا

گاه می پرسد که اندوهت ز چیست
 فکرت آخر از چه رو آشفته است؟
 بی جهت پنهان مکن این راز را
 درد گنگی در نگاهت خفته است

گاه مینالد بنزد دیگران
 « کاو دگر آن دختر دیروز نیست »
 « آن فروغ چابک و خندان من »
 « این زن افسرده مرموز نیست »

گاه می‌کوشد که با جادوی عشق
 ره بقلبم برده افسونم کند
 گاه می‌خواهد که با فریاد خشم
 زین حصار راز بیرونم کند
 گاه می‌گوید که .. کو .. آخر چه شد؟
 آن نگاه مست و افسونکار تو
 دیگر آن لبخند شادی بخش و گرم
 نیست پیدا بر لب تب دار تو
 من پریشان دیده میدوزم بر او
 بیصدا نالم که اینست آنچه هست
 خود نمیدانم که اندوهم ز چیست
 زیر لب گویم که خوش رفتم زدست
 همزبانی نیست تا بر گویش
 راز این انسدوه وحشتبار خویش
 بیگمان هرگز کسی چون من نکرد
 خویشتن را مایه آزار خویش
 از منست این غم که بر جان منست
 دیگر این خود کرده را تدبیر نیست
 پای در زنجیر و مینالم که هیچ
 الفتم با حلقه زنجیر نیست
 آه... اینست آنچه می‌جستی بشوق
 راز من .. راز زنی دیوانه خو
 راز موجودی که در فکرش نبود
 ذره ای سودای نام و آبرو
 راز موجودی که دیگر هیچ نیست
 جز وجودی نفرت آور بهر تو
 آه... اینست آنچه رنجم میدهد
 ورنه کی ترسم زخشم و قهر تو

مصفا
مظاہر
۱۴۴۷
ہجری قمری

زنده بگور

بیمارم و ز آشنا جدا مانده
 محروم ز درگه بقا گشته
 نه گشته فنای محض جاویدان
 از هستی و عشق و شادی و امید
 من مانده‌ام و تنی تم آلوده
 قدی که چو سرو بوستان بوده
 دستی دو ز کار خویش افتاده
 گوشی دو بزنگ دوست پیوسته
 آن هیچ نوای دوست نشنیده
 رنجور و نژند و مبتلا مانده
 حیرت زده بر ره فنا مانده
 نه هیچ نشانم از بقا مانده
 من مانده‌ام و دلی جدا مانده
 فرسوده و در بصد بلا مانده
 از غصه زندگی دوتا مانده
 پائی دو ز راه خویش وامانده
 چشمی دو بر راه آشنا مانده
 وین تیره و تار و بی ضیا مانده

موتیکه ببوی ضیمران بوده
 روئی که برنگ ارغوان بوده
 کامیکه در او زبان زهر آگین
 آن باز ز ماجرای حیرت بار
 جانیکه در او امید نغنوده
 شهمات ز بازی قدر گشته
 پا بسته رشته هوس بسوده
 نیمی شده نیمه‌ای بیجا مانده
 پژمرده برنگ کهر با مانده
 خوشیده ز تلخی دوا مانده
 وین باز ز شرح ماجرا مانده
 قلبی که در او قرار نا مانده
 مبهوت بششدر قضا مانده
 دلخسته سوزن هوا مانده

نایی ز جدائی دم یاران
 خاموش یکی چراغ پر روغن
 سققی که دهان دود آگینش
 وز تارتان خدای میدانند
 دودین و شکسته و سیا مانده
 بگشاده چو کام ازدها مانده
 برسقف بجا چه تارها مانده
 دروا دوسه بیست برهوا مانده
 دیوی است چهار روی پا مانده

با اینهمه سختی ای عجب «زروان»
 زنده بجهان دگر چرا مانده

هاشم جاوید

امید من بخند

می خندی و ظنین دلاویز خنده‌ات

می پیچدم درون دل خسته خموش

و آن خنده چون ترانه شیرین زندگی

می‌آیدم بگوش

همچون نوای زنگ خوش آهنگ کاروان

کاید بگوش گمشده‌ای در شب سیاه

پیغام عشق و مژده شیرین آرزوست

آن خنده و نگاه

این خنده نیست صبح جوانی و زندگی است

تا بیده بر لبان تو ای آرزوی من

بگشای لب بخنده که آن صبح دلفروز

تا بد بروی من

آن خنده از چه زنگ و نشان دارد ای امید؟

« کز خنده شکوفه سیراب خوشتر است »

و ندر نگاه گرم و نواز شگر تو چیست ؟

کز خواب خوشتر است

آری بخند و انده دیرین ز دل بشوی

با آن نگاه روشن و لبخند دلپسند

دیوانه نگاه تو و خنده تو ام

امید من بخند!

فخرالدین مزارعی (آرزو)

دلجو

چو شرم از دهان او بر آید	بدان ماند که از گل بو بر آید
سر از پیشانی او بر زند صبح	شب از آن خرمن کیسو بر آید
دل من کس نجوید با چنین دل	بودکاری که ز آن دلجو بر آید
چو مستی از می و چون نغمه از چنگ	نگاه از چشم مست او بر آید
بر آید سینه اش از هر نفس گرم	بدان نرمی که موج از جو بر آید

مرا ای «آرزو» چون ساز دلسوز
 هزاران مویه از هر مو بر آید

رضا ثابتی

رویا

شب بود و چشم خیره بر سیمای او بود
 لب های من بر لعل روح افزای او بود
 قرص خیال انگیز و افسون پرور ماه
 تابیده بر سیمای افسونزای او بود
 نرگس بزیر پرتو سیمین مهتاب
 مبهوت و مات نرگس شهبلی او بود
 دست نسیم دلفروز شامگاهی
 غارتگر گیسوی مشک آسای او بود
 افشان بروی چهره مهتابی او
 یک دسته از آن سنبل بویای او بود
 ماه از کنار ابر انبوه شبانگاه
 محو نگاه آسمان بیمای او بود
 چون پاره ابری طره پیچیده او
 بر روی ماه عارض رخشای او بود
 گاهی سر من بود روی دامن او
 گاهی بروی دامنم موهای او بود
 از دیدگانم گوهر تابنده اشک
 غلطان بروی دامن دیبای او بود

او آنکه از برق نگاه فتنه زایش
 در خرمن من آتش سودای او بود
 او آن مسیحائی که روح مرده من
 اندر پی انقاس روح افزای او بود
 او بود آن فرزانه دلداری که ایندل
 دیوانه او ، عاشق و شیدای او بود

او بود آن افروخته زیبا که یکمسر
 زنجیر قهر اهرمن بر پای او بود
 او بود، او بود آنکه خورشید درخشان
 در آسمانها سایه سیمای او بود
 او بود، او بود آنکه از خودخواهی او
 این شاعر والا گهر رسوای او بود
 او بود، او بود آنکه درشبهای هجران
 اندر سر من یاد جانفرسای او بود
 او بود، او بود آنکه غواص دل من
 در قعر دریای گهر جویای او بود
 او بود، او بود آنکه از سر مستی او
 آغوش من آنروز گاران جای او بود

آنشب میان جنگلی اسرار آمیز
 لبهای من بر لعل روح افزای او بود
 قرص خیال انگیز افسون پرور ماه
 تابیده بر سیمای افسونزای او بود

.....

.....

امروز میپرسم ز عکس او که آنشب
 در پیش من او بود یا رویای او بود؟

دکتر ایرج دهقان

هر چه بود گذشت

شکست عهد من و گفت: هر چه بود گذشت
 بگریه گفتمش: آری ولی چه زود گذشت
 بهار بود و تو بودی و عشق بود و امید
 بهار رفت و تو رفتی و هر چه بود گذشت
 شبی بعرم گرم خوش گذشت آنشب بود
 که در کنار تو با نغمه و سرود گذشت
 چه خاطرات خوشی در دلم بجای گذاشت
 شبی که با تو مرا در کنار رود گذشت
 غمین مباش و میندیش ازین سفر که ترا
 اگر چه بر دل نازک غمی فزود گذشت

جمال شهران

بیگ و طبعه هگس

ای یادگار روز جوانی ! بمان که من
 رفتم بسوی پیری و عهد شکستگی
 یادت بخیر باد که دور از تو یکقدم
 بنهادم و بکوفت مرا رنج و خستگی
 ترسم که از تو گرفتمی دورتر نهم
 گویند: کی میان من و تست بستگی ؟ !
 خواهیم که باز گردم، افسوس بسته راه
 آوخ که نیست چاره بغیر از گسستگی

وطن

مرغی که هست برسر شاخیش لانه‌ای
 دلشاد از آن بود که مرا و راست خانه‌ای
 گر باد پشت پا به بساطش زند شبی
 کز هستیش بجای نماند نشانه‌ای
 روز دگر دوباره بمنتظار میکشد
 خار و خسی که سازد از آن آشیانه‌ای
 ای کم ز مرغ داده ز کف آشیان خویش
 تا کسی ز دام غافل و در بند دانه‌ای
 بادی وزیید و لانه ما را بیاد داد
 برخیز تا دوباره بسازیم لانه‌ای

شهر هشتی

که چنین باطراوت است و صفا
شهر عشق و محبت است و وفا

ساغر می بدست می بینی
بسکه چشمان مست می بینی

از رخ خویش بر گرفته نقاب
کروشوی از نوای چنگ و رباب

غزل شیخ و خواجه ، بانوی و تار
نغمه های حمیدی و سالار

همچو طاووس مست، جلوه گرند
دگران شمع و، این بتان قهرند

شعرها جانفزا و دلکش و نغز
نرها جاودانی و پر مغز

سر زمین کرشمه و ناز است
محفل شعر و ساز و آواز است

دانی اینجا کجاست ؟....

این مکان - آن بهشت موعود است
این اسباب عیش موجود است

در پیشنها بسی گل شاداب
بی شراب مست و خراب

هو سی و مستی و نشاط و شغف
بفلیک کرده صوت بر بط و دف

از دور ، که بگوش رسد
باز چون نسیم وزد

حور بان و فرشتگان در شهر
نپینند قرینشان در دهر

شعرها آسمانی و جانسوز
شاعرانه و مرموز

افسونگران طنناز است
صیوق و هوس پیروا است

همه
می
بفلیک کرده
از دور
حور بان
کس
عشق
ذوق
جای
دل ز

غوغا

هنگامی

خشمگین گفت که عکاس بین این عکس است؟!...
 من کجا؟ . . این زن ترس آور بدروی کجا؟
 خال کنج لب من، کی بدهان چسبیده است؟
 موی زیبای من و زشتی این موی کجا؟!

تو که استادی و بر کار خودت مینازی
 نهمین عکس مرا هم ز چه اینسان کردی؟
 من که هر گونه تو گفتمی، بهمان «ژست» شدم
 دوربین را هم، صد مرتبه میزان کردی

می‌روم، لیک چو فردا به سراغت آیم
 باید این عکس، فریبنده و زیبا باشد؛
 پشت آن شیشه چو بنهادی، هر صاحب دل
 در برش ایستد و محو تماشا باشد

رفت و عکاس که دلباخته او شده بود
 زیر لب گفت که: ای فتنه گرسیمینم
 گر که «عکس تو» خرابست، چه اندوه که من
 باز فردا دهمین بار ترا می بینم!

هرگز هما

روزی دل من مونس فرزانه ای داشت
 میسوخت شمع جان، ولی پروانه ای داشت
 میسوخت شمع جان و اشک اشتیاقش
 مسأوا بدامان بت جانانان ای داشت
 این مرغ سرگردان و پر بشکسته روح
 بر شاخسار الفت او لانه ای داشت
 این شاعر سر برده در چاک گریبان
 سر مست بود و خنده مستانه ای داشت

کی باورم آید که روزی دختری شوخ
 در راه عشق من دل دیوانه‌ای داشت
 نامش «هما» بود و همای آرزو بود
 بدبختی و خوشبختی من دست او بود
 اورفت و من تنها شدم ، افسوس ، افسوس
 هم بستر غمها شدم ، افسوس ، افسوس
 اورفت و من همچون یتیمی غرق اندوه
 از ماتم فردا شدم افسوس ، افسوس
 از رفتنش شیون کنان چون ناله نی
 دردشت و در صحرا شدم افسوس ، افسوس
 فرزانه بودم من ، ولی از مرگ آن ماه
 اندر جنون یکتا شدم افسوس ، افسوس
 دیوانه ای گشتم که از دیوانگیها
 در عالمی رسوا شدم ، افسوس ، افسوس
 دیوانگان خندند بر دیوانگیهام
 یاران پریشانند از بیگسانگیهام
 اکنون بزییر خاک کدانی تنگ و خاموش
 در دیده خلق است گمناام و فراموش
 اکنون چسان آن پیکر سیمین نازک
 سنگ سیاهی را چنین بنهاد بر دوش
 ای خاک مظلوم ! جای او آغوش من بود
 محبوب ما را از چه بگرفتی در آغوش
 رفتی همای من ، ولی همراه تو رفت
 از دیده‌ام خون ، از کفم جان ، از سرم‌هوش
 رفتی و رفت از باغ ، مرغ نغمه پرداز
 می ریخت ، گل پژمرد ، بلبل گشت خاموش
 رفتی و منم میروم آنسانکه دانی
 اما نمیرد عشقهای آسمانی

علی اکبر سعیدی

سعادت دو جهان

نهاده گوهر رخشان خدای در دهنش
 نهفته مرمر تابان به زیر پیرهنش
 دل از دیار گرفتم به عشق روی گسلی
 «که بر کند دل مرد مسافر از وطنش»
 ز دیده سیهش جانسکار تر ، نگهش
 ز لعل پر شکرش آبدار تر ، سخنش
 خوش آن کتاب که بر روی او زند لبخند
 خوش آن کلاس که او هست شمع انجمنش
 اسیر شد دل آشفته پیریشانم
 بتار طره آشفته شکن شکنش
 نصیب من شود آنکه سعادت دو جهان
 اگر که بخت موافق کند نصیب منش

باستانی پاریزی

آن شب ...

یاد آن شب که صبا در ره ما گل می ریخت
 بر سر ما ز در و بام و هوا گل میریخت
 سر به دامان منت بود و ز شاخ گل سرخ
 بر رخ چون گلت ، آهسته صبا گل میریخت

خاطرت هست که آن شب همه شب تادم صبح
 گل جدا ، شاخه جدا ، باد جدا ، گل میریخت
 نسترن خم شده لعل تو نوازش می داد
 خضر گوئی بلب آب بقا گل میریخت

زلف تو غرقه بگل بود و هر آنگاه که من
 می زدم دست بدان زلف دو تا گل میریخت
 تو به مه خیره چو خوبان بهشتی و صبا
 چون عروس چمن بر سر و با گل میریخت

گیتی آن شب اگر از شادی ما شاد نبود
 راستی تا سحر از شاخ چرا گل میریخت ؟
 شادی عشرت ما باغ گل افشان شده بود
 که بیای تو و من از همه جا گل میریخت

چشم آسمانی

مرا سوزنده بنیان هستی دو چشم دلربای آسمانی است
 همه این جرم از چشم تو دانند تو میگوئی فضای آسمانی است

چند قطعه از کسانی که بر حسب تفنن

شعر میگویند

روباه طماع

نورفشان گشت چوزرینه گوی	رو بهیگی گشت برون صید جوی
صید چو بر اهل جهانست قید	رؤبه از آن گشت طلبکار صید
صبحگهگان مهر چو تابش گرفت	سایه روباه فزایش گرفت
گفت تنم تا که چنین سایه داشت	طعمه بیاید شتری بهر چاشت
در طلب اشتر بنسهاد دام	پخت بسی بیپده سودای خام
تافت چو خور از خط نصف النهار	روبه بیچاره بمانده ناهار
خرد وز بون روبه برگشته روز	سایه خود دید در آن نیمروز
گفت تنم هست چوزین سایه پست	موشکی از بهر طعامم بس است
چونکه باشتر نبندش دسترس	گفت بناچار مرا موش بس

هر که چنین پانهد از حد بدر
اشتر او موش شود ای پسر

پیدا الرحمن فرامرزی

نامه تو

هر کس که نامه تو برای من آورد
 گوئی که جان رفته مرا در تن آورد
 هر کس که یاد روی ترا نزد من کند
 یاد منیوه را بدل بیژن آورد
 آنکو ز ماه من برساند خبر مرا
 نام «هما» به پیشگه بهمن آورد
 بادی که بوی زلف تو آرد بسوی من
 بوی بهار را سوی دستا نزن آورد
 باد سحر ز کوی تو بر بوستان وزد
 کاینسان برقص سرو و گل و سوسن آورد
 بلبل بطرف باغ مگر نام تو شنید
 کاینسان فغان و غلغله و شیون آورد
 نازم بنان و کلک تو کز ظلمت دوات
 پر ملک ز دامن اهریمن آورد
 درهای معنی ازیم فکر آورد برون
 آنسان دری که ابر مه بهمن آورد
 گلچین طبع تو ز گلستان نظم و نثر
 از نرگس و بنفشه و گل خرمن آورد
 سعدی اگر بیان بلیغ تو بشنود
 بس بانگ آفرین وزه واحسن آورد
 فردوسی ار ببیند آثار کلک تو
 دیگر کجا حدیث جم و قارن آورد
 ای ماه چارده ! توجه پرسی خبر مرا
 کایام هجر تو چه ستم بر من آورد
 خیل غمت همساره بمن میکند هجوم
 چون دشمنی که رو بسوی دشمن آورد
 یا بیژنی که در صف ترکان دهد مصاف
 یا رستمی که روی بروین تن آورد

آن دل که تیر غمزه تو سازدش هدف
 از سنگ خاره گو سپر و جوشن آورد
 این عشق بی زوال توایمه مرا چه سود
 جز درد و حسرتم که پیاداشن آورد
 این قلب چاک چاک مرا گو علاج چیست
 جز مرهمی که آن بت سیمین تن آورد

صدر بلاغی

پرو مقصود

خیر مقدم ای پرستو از سفر باز آمدی
 بر فراز کلبه ما نغمه پرداز آمدی
 مرغ دل در سینه از شوق لقایت می‌طپید
 وه چه خوش گرم سرور و مست آواز آمدی
 بیشه های هند و افریقا گرفتی زیر پر
 وز فراز کوه و دریا ها پیرواز آمدی
 ارمغان از این سفر مارا چه آوردی بگوی
 بعد چندین ماه هجران کز سفر باز آمدی
 رازهایی کز دگر مرغان شنیدی باز گوی
 چون تو مارا بیک عشق و محرم راز آمدی
 در کراچی در بر «جیناح» افشاندی جناح
 یا که دو لاهور با اقبال دمساز آمدی
 نغمه های ت سخت جان بخش است امسال ابرفیک
 خود مگر این بار از گلزار شیراز آمدی
 بوده است راز کوی شیرینان طنازت گذر
 کاین سفر اینگونه شیرین کار و طناز آمدی
 ناز نینان دیده ای آنجا که در رفتار خویش
 شیوه ایشان گرفتی پیش و با ناز آمدی
 از مزار حافظ شیراز همت خواستی
 کز بیان معرفت در کار اعجاز آمدی
 و ز سر اخلاص الحمدی بسعدی خوانده ای
 کاینچنین تفسیر گوی و نکته پرداز آمدی
 آفرین ها بر تو ای مہمان بی آزار ما
 محترم رفتی و با تجلیل و اعزاز آمدی

گریه مستانه

دوش بر بادت نگارا گریه ای مستانه کردم
 رخنه در بنیاد عقل مردم فرزانه کردم
 تاسحر گه دیده را از خون دل کردم لبالب
 هر چه می بودم بساغر جمله در پیمانہ کردم
 عقل را بیرون فرستادم ز شهرستان هستی
 عالم دیوانگی را فارغ از بیگانه کردم
 تا نباشد آه را هم راه در خرگاه جانان
 بر کشیدم از دل و آواره اش زین خانه کردم
 نیمشب چون زلف شبر نگش بچشم جلوه گر شد
 شستمش با اشک و با مژگان خونین شانه کردم
 در خیال شوکت اسلام با «اقبال» دوشین
 گردشی از آندلس بگرفته تا فرغانه کردم
 شمه ای از فتنه کشمیر با آن میر گفتم
 شاعر فرزانه را از سوز دل دیوانه کردم

برای حسن ختام

بهتر آن باشد که سر دلبران
گفته آید در حدیث دیگران
مواوی

خر و بلبل

بر سر شاخ گلی داشت قرار
از قضا پیر خری بود بگشت
خنده آمد ز طرب بسر لب خر
رفته صیت تو بهر شهر و دیار
نغمه‌ای خوش ز طرب ساز کنی
بدو نیکی که در آن طرفه صداست
رونق محفل ناهید شکست
کوه و صحرا همه آمد بطرب
وز دلش رفت بیکباره توان
رقصها کرد بر آن سبز بساط
رفت از آن نغمه مستانه بخواب
تا که اندیشد و جنباند ریش
پس بر آورد سر آن ابله و گفت
نیستش جاذبه بانگ خروس
چه توان کرد؟ خروس استاد است
لب ز گفتار فرو بست و پرید *

بلبلی سرخوش و شیرین گفتار
زیر آن گلین، بر دامن دشت
سوی آن شیفته چون کرد نظر
گفتش ای قاصد زیبای بهار
چه شود گر سخن آغاز کنی
تا بگویم ز صفا بی کم و کاست
در نوا آمد آن بلبل مست
مهر خاموشی برداشت ز لب
کار از دست رها کرد شبان
دختر مهوش دهقان ز نشاط
بود در پای گلی چشمه آب
لحظه‌ای خر سرش انداخت به پیش
کرد بسیار بدل گفت و شنفت
الحق آهنگ تو خوبست، افسوس
گرچه ز آواز توام، دل شاد است
بلبل این حرف چو از خر بشنید

* این قطعه دو بیت هم دنبال داشت ولی کمال آن در این است که در همینجا ختم شود.
دکتر حمیدی

